KALENDARZ

WYDAWANY

PRZEZ

OBSERWATORYUM ASTRONOMICZNE WARSZAWSKIE

NA ROK ZWYCZAJNY

1859.

WARSZAWA.
1859.

KALENDARZ

WYDAWANY

PRZEZ

OBSERWATORYUM ASTRONOMICZNE WARSZAWSKIE

NA ROK ZWYCZAJNY

1859.

ROK TRZECI.

WARSZAWA.
1859.

Wolno drukować, z warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po wydrukowaniu, prawem przepisanéj liczby egzemplarzy.

Warszawa, dnia 5 (17) grudnia 1858 roku.

STARSZY CENZOR, *F. Sobieszczański.*

W DRUKARNI GAZETY CODZIENNÉJ.

EPOKI GŁÓWNE.

Rok 1859 Ery Chrześciańskiéj jest:
— 6572 Peryodu Juliańskiego.
— 7367 ery Bizantyńskiéj.
— 1275 ery tureckiéj, którego początek d. 11 sierpnia 1858 roku, a koniec d. 30 lipca 1859 r.
— 5620 ery żydowskiéj, którego początek d. 29 września 1859 roku.
— 2612 od założenia Rzymu podług Varrona.
— 2606 ery Nabonassara, któréj początek przypadł d. 26 lutego 3967 roku peryodu Juliańskiego, albo roku 747 przed erą chrześciańską podług chronologów, a roku 746 podług astronomów.
— 2635 Olympiad, albo trzeci rok 659 Olympiady, zaczynającéj się w lipcu 1859 roku, odnosząc początek Olympiad do roku $775^1/_2$ przed Chrystusem, albo do 1 lipca 3938 roku peryodu Juliańskiego.
— 1859 Kalendarza Gregoryańskiego od 277 lat, tojest od roku 1582 dnia 4 października zaprowadzonego, zaczynający się dnia 1 stycznia n. s. Rok zaś 1859 podług kalendarza Juliańskiego zaczyna się we dwanaście dni późniéj, tojest d. 13 stycznia n. s.
— — Nowy kalendarz zaprowadzony został w Polsce w roku 1586.

LICZBA ZWROTÓW KALENDARSKICH.

Podług nowego (Gregoryańskiego) Kalendarza.		Podług dawnego (Juliańskiego) Kalendarza.
XVII	Liczba złota	XVII
XXVI	Epakta	VII
XX	Okres słońca	XX
II	Poczet Rzymski	II
B.	Litera Niedzielna	D.

ŚWIĘTA RUCHOME RZYMSKIE.

Niedziela Starozapust. d. 20 lutego.
Niedziela Mięsopustna d. 27 lutego.
Niedziela Zapustna ... d. 6 marca.
Popielec .... d. 9 marca.
Wielkanoc .... d. 24 kwietnia
Krzyżowe dni d. 30, 31 maja i 1 czerw.
Wniebowst. Pańskie.. d. 2 czerwca.
Zielone Świątki ...... d. 12 czerwca.
Trójcy Swiętéj .... d. 19 czerwca.
Boże Ciało .... d. 23 czerwca.
Niedziela 1 Adwentu. d. 27 listopad.

KOŚCIOŁA WSCHODNIEGO.

Miasopust .... 15 fewrala.
Syropust............. 22 fewrala.
1 deń Welikaho Posta.. 23 fewrala.
Werbnaja Nedela ...... 5 aprela.
Woskresenie Christowo. 12 aprela.
Woznesenie Hospodne.. 21 maja.
Soszestwie S-go Ducha. 31 maja.
1 deń Petrowa Posta... 8 junja.

Mięsopustu rachując od Nowego Roku do Popielca, jest tygodni 9 i dni 3.

SUCHE DNI.

Piérwsze.... dnia 16, 18, 19 marca.
Drugie ..... dnia 15, 17, 18 czerwca.
Trzecie.... dnia 21, 23, 24 września.
Czwarte... dnia 14, 16, 17 grudnia.

ZAĆMIENIA W ROKU 1859.

W roku 1859 przypadają cztery zaćmienia słońca cząstkowe i dwa zaćmienia księżyca całkowite, jednak żadne z nich u nas widzialném nie będzie.

I. *Zaćmienie słońca cząstkowe* (0,8 cali) *d. 3 lutego*. Widzialne tylko w okolicach najbliższych bieguna południowego.

II. *Zaćmienie słońca cząstkowe* (3 cale) *d. 4 marca*. Widzialne w północnéj części Azyi i w południowo-zachodniéj części Ameryki, nadto w północnéj części oceanu Spokojnego.

III. *Zaćmienie słońca cząstkowe* (6,3 cali) *d. 29 lipca*. Widzialne w okolicach Azyi najdaléj na północ posuniętych, oraz w wschodniéj części Ameryki północnéj i w okolicach północnych Europy, jakoto: Islandyi, wyspie Feroe i w północnéj części Laponii i Finlandyi.

IV. *Zaćmienie cząstkowe słońca* (3 cale) *d. 28 sierpnia*. Widzialne w małéj części południowo-wschodniéj Afryki i w południowéj stronie wyspy Madagaskar, nadto w południowéj części oceanu Atlantyckiego i Spokojnego.

I. *Zaćmienie księżyca całkowite dnia 17 lutego*. Widzialne w Ameryce, Australii i w wschodniéj części Azyi.

II. *Zaćmienie księżyca całkowite d. 13 sierpnia*. Widzialne w Australii, w części Azyi i w Afryce, i w południowych okolicach Europy. Dla Warszawy księżyc wschodzi w kilka dopiéro minut po skończeniu się zaćmienia.

W tym roku nastąpi znaczne zbliżenie się planet Jowisza i Wenusa d. 21 lipca o godz. 5 min. 7 rano; oddalenie brzegów dwóch tych planet wyniesie tylko 13 sekund łuku.

CZTERY PORY ROKU.

Wiosna zaczyna się	d. 21 marca o godz.	4 min.	7	rano.
Lato „	d. 22 czerwca o god.	1 min.	12	rano.
Jesień „	d. 23 wrześn. o god.	3 min.	24	wieczór.
Zima „	d. 22 grudnia o god.	9 min.	17	rano.

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

OBSERWATORYUM WARSZAWSKIEGO:

Szerokość geograficzna. . . . . 52°13′5″
Długość na wschód w łuku:
„ „ „ względem Ferro. 38 41 25.5
„ „ „ Paryża 18 41 25.5
„ „ „ Greenwich 21 1 48
„ „ „ Berlina 7 37 55.5
„ na zachód względem Petersburga:
„ „ „ (ObserwatoryumPulkowskie) 9 17 49.8
„ albo w czasie na wschód:
g. m. s.
„ „ „ względem Paryża 1 14 45.7
„ „ „ „ Greenwich . . 1 24 7.2
„ „ „ „ Berlina. . . . 30 31.7
„ na zachód względem Petersburga . . . 37 11.3
Wyniesienie Obserwatoryum (podstawy):
Nad poziom Wisły w najniższym jéj stanie. . . 112 stóp paryzkich.
Nad poziom morza Baltyckiego . . . . 319 „ „
Wyniesienie miejsca barometru. . . . . 367.6 „ „

Wysokość równika niebieskiego nad poziom warszawski czyli kąt pochyłości sfery . . 37° 47′
Największa wysokość słońca w południe w Warszawie d. 21 czerwca . . . . 61° 15′
Najmniejsza d. 22 grudnia 14 19
W porównaniu dnia z nocą dnia 20 marca i d. 23 września. . . . . 37° 47′
Największa długość dnia, 21 czerwca . . . . . 16g. 43m.
Najmniejsza długość dnia, 22 grudnia. 7 38
Średnia temperatura roczna Warszawy + 7°.31 Celsiusza czyli. . . . . + 5°.85 Reaumura.
Średnia wysokość barometru roczna 749.904 milimetrów czyli. . . . . 27 cali 8.42 lin. par.
Zboczenie igły magnesowéj od północy na zachód . . . . 11°.

STYCZEŃ.

Dni		Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Święta Kościoła Wschodnio-Katolickiego
1	Sobota	NOWY ROK. Fulgencyus. B.	20 *Dek.* 1858. Ihnat. Boh.
2	Niedziela	1 po N. R. Makarego Opata.	21 N. pr. Rożd. Julianii M.
3	Poniedział.	Daniela Męcz. i Genowefy P.	22 Anastasii Wielikomucz.
4	Wtorek	Tytusa i Grzegorza BB.	23 SS. Mucze. w Krytie.
5	Środa	† Telesfora Pap. i Emiliany P.	24 Naw. R CHR. Ewhenii.
6	Czwartek	TRZECH KRÓLI.	25 ROŻDEST. CHRYSTO.
7	Piątek	Lucyana M. i Teodora W.	26 SOBOR P. BOHOR.
8	Sobota	Seweryna Opata.	27 STEFANA I. MUCZ.
9	Niedziela	1 po 3 Kr. Marcyanny P. M.	28 N. po Rożd. SS. MM. w N.
10	Poniedział.	Agatona P. i Wilhelma B.	29 SS. MM. Mładienc.
11	Wtorek	Higina P. M. i Teodozyus. W.	30 Anisii Mucz.
12	Środa	Arkadyusza M.	31 Mełanii Prep.
13	Czwartek ✱	Weroniki Panny i Gotfreda B.	1 *Jan.* 1859. OB. HOS.
14	Piątek	Hilarego Biskupa i Felixa M.	2 Silwestra Papy Rym.
15	Sobota	Pawła piérwsz. Pustelnika.	3 Małachia Prorok.
16	Niedziela	2 po 3 Kr. *Im. Jez.* Marcella P.	4 N. pr. Boh. Sobor. SS. A.
17	Poniedział.	Antoniego Opata.	5 Naw. Boh. Feopemta.
18	Wtorek	Kat. Ś. Piotra w Rzym. i Prys.	6 BOHOJAW. HOSPO.
19	Środa ✱	Kanuta Króla i Henryka B. M.	7 Sobor. S. Joanna Krest.
20	Czwartek	Fabiana i Sebastyana MM.	8 Heorhia Prepo.
21	Piątek	Agnieszki P. M.	9 Poliewkta Mucz.
22	Sobota	Wincent. i Anastazego MM.	10 Hrihoria Ep.
23	Niedziela	3 po 3 Kr. Zaślub. N. M. P.	11 N. 1 po Boh. Fteodos. Pr.
24	Poniedział.	Tymoteusza B. M.	12 Tatiany Mucz.
25	Wtorek	Nawrócenie Ś. Pawła Apost.	13 Jermiła Mucz.
26	Sroda	Polikarpa B. M. i Pauliny Wd.	14 SS. Otec w Synai.
27	Czwartek	Jana Chryzostoma B. W.	15 Pawła Prep.
28	Piątek	Karola W. Cesarza i Rajm.	16 Weryhi S. Petra Apo.
29	Sobota	Franciszka Salez. B. Wyzn.	17 Antonia Welik.
30	Niedziela	4 po 3 Kr. Martyny P. Męcz.	18 N. 2 po Boh Afanasia.
31	Poniedział.	Piotra Nolas. W. i Marcelli W.	19 Makaria Ehip.

DNI GALOWE.

✱ Dni galowe I-go rzędu, (które należy obchodzić przez nabożeństwo i uwolnienie uczniów od lekcyj).

✱ D. 13 (1), NOWY ROK Ruski, oraz Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Heleny Pawłównéj* i J. C. W. W. X. *Alexieja Alexandrowicza.*

✱ Dni galowe II-go rzędu, (które należy obchodzić tylko przez nabożeństwo).

✱ D. 19 (7), Rocznica Urodzin J. K. M. W. X. *Anny Pawłówněj*, Wdowy po Królu Niderlandzkim.

STYCZEŃ ma dni XXXI.

Słońce wstępuje w znak **Wodnika** ♒ *d. 21.*

Dni		Wschód słońca god.	min.	Zachód słońca god.	min.	Długość dnia god.	min.	Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12, godz.	min.	Przyb. dnia	Wschód księżyca godz.	min.	Zachód księżyca godz.	min.
1	Sobota	8	12	3	56	7	44	12	4	g. 0 m. 6	6	27 r.	we dnie	
2	Niedz.	8	12	3	57	7	45	12	4	godz. 0 min. 16	7	30 r.	we dnie	
3	Ponied.	8	12	3	58	7	46	12	5					
4	Wtorek	8	11	3	59	7	48	12	5		we dnie		3	49 w.
5	Środa	8	11	4	0	7	49	12	6				5	2 w.
6	Czwart.	8	11	4	2	7	51	12	6				6	17 w.
7	Piątek	8	10	4	3	7	53	12	6				7	31 w.
8	Sobota	8	10	4	4	7	54	12	7				8	45 w.
9	Niedz.	8	9	4	6	7	57	12	7	godz. 0 min. 32	we dnie		9	57 w.
10	Ponied.	8	9	4	7	7	58	12	8				11	12 w.
11	Wtorek	8	8	4	9	8	1	12	8				* * *	
12	Środa	8	7	4	10	8	3	12	9				0	29 r.
13	Czwart.	8	7	4	11	8	4	12	9				1	50 r.
14	Piątek	8	6	4	13	8	7	12	9				3	17 r.
15	Sobota	8	5	4	15	8	10	12	10				4	46 r.
16	Niedz.	8	4	4	17	8	13	12	10	godz. 0 min. 52	we dnie		6	9 r.
17	Ponied.	8	3	4	18	8	15	12	10				7	17 r.
18	Wtorek	8	2	4	20	8	18	12	11				8	5 r.
19	Środa	8	1	4	21	8	20	12	11		5	5 w.	we dnie	
20	Czwart.	8	0	4	23	8	23	12	11		6	42 w.		
21	Piątek	7	59	4	25	8	26	12	12		8	12 w.		
22	Sobota	7	57	4	27	8	30	12	12		9	39 w.		
23	Niedz.	7	56	4	28	8	32	12	12	godz. 1 min. 13	11	2 w.	we dnie	
24	Ponied.	7	55	4	30	8	35	12	12		* * *			
25	Wtorek	7	54	4	32	8	38	12	13		0	24 r.		
26	Środa	7	52	4	34	8	42	12	13		1	42 r.		
27	Czwart.	7	51	4	36	8	45	12	13		3	2 r.		
28	Piątek	7	50	4	37	8	47	12	13		4	18 r.		
29	Sobota	7	48	4	39	8	51	12	13		5	25 r.		
30	Niedz.	7	47	4	41	8	54	12	14	godz. 1 m. 20	6	19 r.	we dnie	
31	Ponied.	7	45	4	43	8	58	12	14		7	0 r.		

Planety	Dnia 16 stycznia wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury .	6 27 r.	2 30 w.	10 28 r.
Wenus . .	5 6 r.	1 52 w.	9 28 r.
Mars . . .	10 3 r.	9 13 w.	3 37 w.
Jowisz . .	0 52 w.	5 15 r.	0 2 w.
Saturn . .	5 23 w.	9 0 r.	1 13 r.
Uranus. .	0 12 w.	4 9 r.	8 9 w.

Odmiany księżyca.

- Nów . . . . . . d. 4 o god. 6 min. 50 rano.
- Piérwsza kwadra d. 12 o god. 8 min. 47 rano.
- Pełnia . . . . d. 19 o god. 1 min. 13 rano.
- Ostatnia kwadra . d. 25 o god. 10 min. 9 wiecz.

Księżyc najdal. od ziemi d. 4 w południe.
„ na Równiku. . d. 10 o god. 6 rano.
„ najbliżéj ziemi. d. 18 o god. 5 wieczór.
„ na Równiku . . d. 22 o god. 9 wieczór.
„ najdal. od ziemi d. 31 o god. 5 wieczór.

L U T Y.

Dni		Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Święta Kościoła Wschodnio-Katolickiego.
1	Wtorek	† Ignacego B. M. i Brygidy P.	20 *Jan.* Ewfimia Prep.
2	Środa	OCZYSZCZENIE N. M. P.	21 Maxima Ispowiednika.
3	Czwart.	Błażeja Biskupa Męczennika.	22 Timofteja Apost.
4	Piątek	Ansgarego B.	23 Klimenta Ep.
5	Sobota	Agaty Panny Męczenniczki.	24 Xenii Prep.
6	Niedziela	5 po 3 Kr. Doroty Panny M.	25 N. 3 po Boh. Hrihoria B.
7	Poniedział.	Romualda Opata.	26 Xenofonta Prep.
8	Wtorek	Jana z Matty Wyznawcy.	27 Joanna Złat.
9	Środa	Apolonii Panny M.	28 Jefrema Prep.
10	Czwartek	Scholastyki Panny.	29 Ihnatia Boh.
11	Piątek	Eufrozyny Panny.	30 Trech Swiat.
12	Sobota	Gaudent. B. W. i Eulalii P. M.	31 SS. Kira i Joanna Czud.
13	Niedziela	6 po 3 Kr. Juliana M. i Jorda.	1 *Few.* N. Myt. i Far. Trif.
14	Poniedział.	Walentego Kapłana M.	2 SRIETENIE HOSPOD.
15	Wtorek *	Faustyna i Jowity MM.	3 Simeona i Anny.
16	Środa *	Julianny Panny Męczennicz.	4 Isidora Piłusiot.
17	Czwart.	Sylwina B. i Donata M.	5 Ahafii Mucz.
18	Piątek	Konstanc. P. M. Symeona B. M.	6 Wukoła Episk.
19	Sobota	Konrada Wyznawcy.	7 Parfenia Prep.
20	Niedziela	Starozapust. Eucharyus. B.	8 N. Błud. Fteodora Stra.
21	Poniedział.	Eleonory Panny.	9 Nikifora Mucz.
22	Wtorek	Kated. Ś. Piot. w A., Paschaz.	10 Charałampia Mucz.
23	Środa	Romany Panny.	11 Własia i Wsiewołoda.
24	Czwartek	Macieja Apostoła.	12 Meletia Archiepis.
25	Piątek	Flawiana Męcz., Sygfryda B.	13 Martyniana Prep.
26	Sobota	Alexandra B.	14 Awksentia Prep.
27	Niedziela	Mięsopust. Anastazego P.	15 N. Mias. Onisima Apost.
28	Poniedział.	Romana Opata.	16 Pamfiła i Porfiria.

DNI GALOWE.

* **Dnia 15 (3), Imieniny J. K. M. W. X. *Anny Pawłównéj* i Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Mikołaja Konstantynowicza.* oraz Święto Orderu Świętéj Anny.**
* **Dnia 16 (4), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Maryi Pawłównéj*, Małżonki W. X. Sasko-Wejmarskiego, i Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Wiary Konstantynównéj.***

LUTY ma dni XXVIII.

Słońce wstępuje w znak **Ryb** ♓ *d. 23.*

	Dni	Wschód słońca god.	min	Zachód słońca god.	min.	Długość dnia god.	min.	Godz. na zegarze, gdy na kompa. g.12. godz.	min.	Przyb. dnia	Wschód księżyca godz.	min.	Zachód księżyca godz.	min.
1	Wtorek	7	44	4	45	9	1	12	14	god. 1 m. 37.	6	19 r.	we dnie	
2	Środa	7	42	4	47	9	5	12	14		7	50 r.		
3	Czwart.	7	40	4	48	9	8	12	14		8	5 r.	5	18 w.
4	Piątek	7	39	4	50	9	11	12	14		we dnie		6	34 w.
5	Sobota	7	37	4	52	9	15	12	14				7	48 w.
6	Niedz.	7	36	4	54	9	18	12	14	godz. 2 min. 3.	we dnie		9	2 w.
7	Ponied.	7	33	4	56	9	23	12	14				10	17 w.
8	Wtorek	7	32	4	58	9	26	12	14				11	36 w.
9	Środa	7	30	5	0	9	30	12	14				* * *	
10	Czwart.	7	28	5	2	9	34	12	15				0	58 r.
11	Piątek	7	26	5	4	9	38	12	15				2	24 r.
12	Sobota	7	24	5	5	9	41	12	15				3	48 r.
13	Niedz.	7	22	5	7	9	45	12	15	godz. 2 min. 31.	we dnie		5	0 r.
14	Ponied.	7	20	5	9	9	49	12	14				5	56 r.
15	Wtorek	7	18	5	11	9	53	12	14				6	32 r.
16	Środa	7	16	5	13	9	57	12	14		4	1 w.	we dnie	
17	Czwart.	7	14	5	15	10	1	12	14		5	35 w.		
18	Piątek	7	12	5	17	10	5	12	14		7	6 w.		
19	Sobota	7	10	5	19	10	9	12	14		8	32 w.		
20	Niedz.	7	8	5	20	10	12	12	14	godz. 2 min. 58.	9	57 w.	we dnie	
21	Ponied.	7	6	5	22	10	16	12	14		11	20 w.		
22	Wtorek	7	4	5	24	10	19	12	14		* * *			
23	Środa	7	2	5	26	10	24	12	14		0	44 r.		
24	Czwart.	7	0	5	28	10	28	12	14		2	2 r.		
25	Piątek	6	58	5	30	10	32	12	13		3	14 r.		
26	Sobota	6	56	5	32	10	36	12	13		4	14 r.		
27	Niedz.	6	53	5	33	10	40	12	13	g. 3 m. 6	5	0 r.	we dnie	
28	Ponied.	6	51	5	35	10	44	12	13		5	32 r.		

Planety	Dnia 16 lutego wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	6 59 r.	3 43 w.	11 13 r.
Wenus. .	4 47 r.	1 11 w.	9 2 r.
Mars. . .	8 36 r.	9 24 w.	3 0 w.
Jowisz. .	10 51 r.	3 11 r.	7 6 w.
Saturn. .	3 4 w.	6 52 r.	10 56 w.
Uranus. .	10 13 r.	2 6 r.	2 6 w.

Odmiany księżyca.

🌑 Nów . . . . . d. 3 o god. 2 min. 28 rano.
☽ Piérwsza kwadra d. 10 o god. 9 min. 4 wiecz.
🌕 Pełnia. . . . . d. 17 o god. 0 min. 6 wiecz.
☾ Ostatnia kwadra . d. 24 o god. 3 min. 45 wiecz.

Księżyc na Równiku . d. 6 o god. 12 w połudn.
„ najbliżéj ziemi d. 16 o god. 4 rano.
„ na Równiku . d. 19 o god. 7 rano.
„ najdal. od ziemi d. 28 o god. 6 rano.

MARZEC.

Dni		Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Święta Kościoła Wschodnio-Katolickiego.
1	Wtorek	Albina Biskupa, Antoniny M.	17 *Few.* Fteodora, Tirona.
2	Środa	Heleny Cesarzowéj.	18 Lwa Papy Rym.
3	Czwart. ✻	Kunegundy Cesarzowéj.	19 Archippa Apostoła.
4	Piątek	Kazimiérza Królewicza.	20 Lwa Epi. Katan.
5	Sobota	Teofila B.	21 Timofeja Prep.
6	Niedziela	Zapust. Wiktora i Wiktoryna.	22 N. Syr. Obr. Mos. SS. M.
7	Poniedział.	Tomasza z Akwinu.	23 *1 d. Pos. W.* Polikar. S. W.
8	Wtorek	Jana Bożego, Beaty P.	24 Obr. Hł. S. Joanna Kr.
9	Środa	† *Popielec.* Franciszki Wd.	25 Tarasia Arch. Kons.
10	Czwart. *	40 Męczenników.	26 S. Porfirya.
11	Piątek	Konstantyna Wyznawcy.	27 Prokopia Prep.
12	Sobota	Grzegorza Papieża.	28 Wasilia Prep.
13	Niedziela	Wstęp. NiceforaB. i Modesty.	1 *Mar.* N. 1 Pos. Ewd. P. M.
14	Poniedział.	Matyldy Królowéj.	2 Fteodota S. M.
15	Wtorek	Longina M. i Leontyny P.	3 Ewtropia M.
16	Środa	† Cyryaka Dyak. i TacyanaM.	4 Herasima Prep.
17	Czwartek	Gertrudy Panny.	5 Kanona Mucz.
18	Piątek	† Gabryela Archanioła.	6 SS. 42 Mucz. w Ammor.
19	Sobota	† Józefa Oblubieńca N. M. P.	7 Wasilia Mucz.
20	Niedziela	Sucha. Archippa W.	8 N. 2 Pos. Teofilakta Pr.
21	Poniedział.	Benedykta Opata.	9 SS. 40 Muczenn. w Sew.
22	Wtorek	Pawła B. i Oktawiana W.	10 Kondrata M.
23	Środa	Katarzyny Szwedzkiéj P.	11 Sofronia Patr.
24	Czwartek	† Marka i Tymoteusza MM.	12 Fteofana Prep.
25	Piątek	ZWIAST. N. M. P. Ireneusza.	13 Nikifora Patr. Car.
26	Sobota	Ludgera B.	14 Wenedikta Prep.
27	Niedziela	Głucha. Ruperta Biskupa	15 N. 3 Pos. Ahapia Mucz.
28	Poniedział.	Syxta Pap. i Doroteusza M.	16 Sawina M.
29	Wtorek	Cyrylla Męczennika.	17 Alexeia Czeł. Boż.
30	Środa	Kwiryna M.	18 Kirylla Archiep.
31	Czwartek	Kornelli M. i Balbiny P.	19 Chrizanfta i Daryi.

DNI GALOWE.

✻ Dnia 3 (19 lutego), Pamiątka Wstąpienia na Tron Jego Cesarsko-Królewskiéj Mości Najjaśniejszego ALEXANDRA II MIKOŁAJEWICZA.

* Dnia 10 (26 lutego), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Alexandra Alexandrowicza.*

MARZEC ma dni XXXI

Słońce wstęp. w znak **Barana** ♈ *d. 21.*–**Porównanie dnia z nocą.–Pocz. wiosny.**

Dni		Wschód słońca god.	min.	Zachód słońca god.	min.	Długość dnia god.	min.	Godz. na zegarze, gdy na kompa. g.12. godz.	min.	Przyb. dnia	Wschód księżyca godz.	min.	Zachód księżyca godz.	min.
1	Wtorek	6	49	5	37	10	48	12	13	godz. 3 m. 26.	5	56 r.	we dnie	
2	Środa	6	47	5	39	10	52	12	12		6	12 r.		
3	Czwart.	6	45	5	41	10	56	12	12		we dnie		4	20 w.
4	Piątek	6	42	5	43	11	1	12	12				5	36 w.
5	Sobota	6	40	5	44	11	4	12	12				6	50 w.
6	Niedz.	6	38	5	46	11	8	12	12	godz. 3 min. 55.	we dnie		8	6 w.
7	Ponied.	6	36	5	48	11	12	12	11				9	24 w.
8	Wtorek	6	33	5	50	11	17	12	11				10	46 w.
9	Środa	6	31	5	52	11	21	12	11				* * *	
10	Czwart.	6	29	5	53	11	24	12	11				0	10 r.
11	Piątek	6	27	5	55	11	28	12	10				1	34 r.
12	Sobota	6	24	5	57	11	33	12	10				2	49 r.
13	Niedz.	6	22	5	59	11	37	12	10	godz. 4 min. 23.	we dnie		3	49 r.
14	Ponied.	6	19	6	0	11	41	12	10				4	32 r.
15	Wtorek	6	17	6	2	11	45	12	9				5	0 r.
16	Środa	6	15	6	4	11	49	12	9				5	20 r.
17	Czwart.	6	13	6	6	11	53	12	9				5	36 r.
18	Piątek	6	10	6	7	11	57	12	8		6	0 w.	we dnie	
19	Sobota	6	8	6	9	12	1	12	8		7	26 w.		
20	Niedz.	6	5	6	11	12	6	12	8	godz. 4 min. 52.	8	52 w.	we dnie	
21	Ponied.	6	3	6	12	12	9	12	7		10	16 w.		
22	Wtorek	6	1	6	14	12	13	12	7		* * *			
23	Środa	5	58	6	16	12	18	12	7		11	39 w.		
24	Czwart.	5	56	6	18	12	22	12	7		* * *			
25	Piątek	5	54	6	19	12	25	12	6		0	56 r.		
26	Sobota	5	51	6	21	12	30	12	6		2	2 r.		
27	Niedz.	5	49	6	23	12	34	12	6	g. 5 m. 10.	3	32 r.	we dnie	
28	Ponied.	5	47	6	25	12	38	12	5		3	59 r.		
29	Wtorek	5	44	6	26	12	42	12	5		4	15 r.		
30	Środa	5	42	6	27	12	45	12	5		4	32 r.		
31	Czwart.	5	40	6	28	12	48	12	4		4	44 r.		

Planety	Dnia 16 marca wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	6 34 r.	6 44w.	0 36 w.
Wenus. .	4 43 r.	1 46w.	9 13 r.
Mars. . .	7 17 r.	9 34w.	2 25 w.
Jowisz. .	9 8 r.	1 32w.	5 16 w.
Saturn. .	1 5w.	4 58 r.	9 0 w.
Uranus. .	8 24w.	0 18 r.	4 18 w.

Odmiany księżyca.

- Nów . . . . . . d. 4 o god. 8 min. 35 wiecz.
- Piérwsza kwadra d. 12 o god. 6 min. 3 rano.
- Pełnia. . . . . d. 18 o god. 11 min. 9 wiecz.
- Ostatnia kwadra . d. 26 o god. 11 min. 51 rano.

Księżyc na Równiku . d. 5 o god. 6 wieczór.
„ najbliżéj ziemi d. 16 o god. 6 rano.
„ na Równiku . d. 18 o god. 6 wieczór.
„ najdal. od ziemi d. 28 o god. 1 rano.

KWIECIEŃ.

Dni		Święta kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Piątek	Teodory M. i Hugona M.	20 *Mart.* SS. Otec. w Ob. S.
2	Sobota	Franciszka a Paulo W.	21 Jakowa Prep.
3	Niedz.	Środopostna. Ryszarda B.	22 N. 4 Pos. Wasilia Mucz.
4	Poniedział.	Izydora Biskupa.	23 Nikona Prep.
5	Wtorek	Wincentego Fer.	24 Zacharyi.
6	Środa	Wilhelma Opata i Celestyna.	25 BŁAH. PR. BOH.
7	Czwartek	Epifaniusza Biskupa.	26 Sob. Ar. Hawryiła.
8	Piątek	Dyonizego Biskupa.	27 Matrony Selun.
9	Sobota	Maryi Kleofy.	28 Ilariona Now.
10	Niedz.	Biała. Ezechiela Proroka.	29 N. 5 Post. Marka Prep.
11	Poniedział.	Leona Papieża.	30 Joanna Prep.
12	Wtorek	Juliusza Pap., Damiana Bisk.	31 Ipatia Prep.
13	Środa	Hermenegilda Królewicza.	1 *Apr.* Marii Ehip.
14	Czwartek	Tyburcyus. i Waleryana MM.	2 Tita Prep.
15	Piątek	*7 boleści N. M. P.* Bazylisy P.	3 Nihity Ispow.
16	Sobota	Lamberta Męczennika.	4 Josifa Piesnopisca.
17	Niedz.	Kwietnia. Rudolfa Biskupa.	5 N. Werbn. Fteoduła M.
18	Poniedział.	Apolloniusza Męczennika.	6 Ewtichia.
19	Wtorek	Hermogenesa M.	7 Heorhia Ep. Melit.
20	Środa	Sulpicyusza M.	8 Irodiona Ap.
21	Czwartek	*Wielki.* Anzelma Biskupa.	9 *Weliki.* Ewpsichia M.
22	Piątek *	*Wielki.* Sotera i Kaja MM.	10 *Welikaja.* Terentia M.
23	Sobota	*Wielka.* Wojciecha Bisk. i M.	11 *Welikaja.* Antipy S. M.
24	Niedziela	WIELKANOC. Bony Panny.	12 N. WOS. CHR. Wasilia.
25	Poniedz.	WIELKANOC. Marka Ewan.	13 P. SWIET. Artemona.
26	Wtorek	Marcellina i Kleta Pap.	14 W. SWIET. Martina.
27	Środa	Teofila Biskupa.	15 Aristarcha Ap.
28	Czwartek	Witalisa Męczennika.	16 Ahapii i Iryny M.
29	Piątek ※	Piotra Męczennika.	17 Simeona Prep.
30	Sobota	Katarzyny Seneńskiéj P.	18 Joanna Prep.

DNI GALOWE.

* Dnia 22 (10), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Włodzimierza Alexandrowicza.*

※ Dnia 29 (17), Rocznica Urodzin Jego Cesarsko-Królewskiéj Mości N. ALEXANDRA II MIKOŁAJEWICZA.

KWIECIEŃ ma dni XXX.

Słońce wstępuje w znak **Byka** ♉ *d. 20.*

Dni		Wschód słońca god.	min.	Zachód słońca god.	min.	Długość dnia god.	min.	Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12. godz.	min.	Przyb. dnia	Wschód księżyca godz.	min.	Zachód księżyca godz.	min.
1	Piątek	5	37	6	31	12	54	12	4	godz. 5 m. 20	4	54 r.	we dnie	
2	Sobota	5	35	6	33	12	58	12	4		5	4 r.		
3	Niedz.	5	33	6	35	13	2	12	4	godz. 5 min. 48.	5	14 r.		
4	Poned.	5	31	6	37	13	6	12	3		5	27 r.	8	30 w.
5	Wtorek	5	28	6	38	13	10	12	3		5	42 r.	9	56 w.
6	Środa	5	26	6	40	13	14	12	3		6	3 r.	11	20 w.
7	Czwart.	5	24	6	42	13	18	12	2		we dnie		* * *	
8	Piątek	5	21	6	44	13	23	12	2				0	39 r.
9	Sobota	5	19	6	45	13	26	12	2				1	44 r.
10	Niedz.	5	17	6	47	13	30	12	1	godz. 6 min. 16.	we dnie		2	30 r.
11	Poned.	5	15	6	49	13	34	12	1				3	5 r.
12	Wtorek	5	12	6	50	13	38	12	1				3	26 r.
13	Środa	5	10	6	52	13	42	12	1				3	42 r.
14	Czwart.	5	8	6	54	13	46	12	0				3	56 r.
15	Piątek	5	5	6	56	13	51	12	0				4	7 r.
16	Sobota	5	3	6	57	13	54	12	0				4	18 r.
17	Niedz.	5	1	6	59	13	58	12	0	godz. 6 min. 43.	7	48 w.	4	30 r.
18	Poned.	5	0	7	1	14	1	11	59		9	12 w.	we dnie	
19	Wtorek	4	57	7	2	14	5	11	59		10	33 w.		
20	Środa	4	55	7	4	14	9	11	59		11	45 w.		
21	Czwart.	4	53	7	6	14	13	11	59		* * *			
22	Piątek	4	50	7	8	14	18	11	59		0	44 r.		
23	Sobota	4	48	7	9	14	21	11	58		1	28 r.		
24	Niedz.	4	46	7	11	14	25	11	58	god. 7 m. 9.	1	59 r.	we dnie	
25	Poned.	4	44	7	13	14	29	11	58		2	20 r.		
26	Wtorek	4	42	7	14	14	32	11	58		2	38 r.		
27	Środa	4	40	7	16	14	36	11	58		2	50 r.		
28	Czwart.	4	38	7	18	14	40	11	57		3	1 r.		
29	Piątek	4	36	7	19	14	43	11	57		3	11 r.		
30	Sobota	4	34	7	21	14	47	11	57		3	20 r.		

Planety	Dnia 16 kwietnia wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	5 6 r.	8 3 w.	0 33 w.
Wenus. .	4 5 r.	2 56 w.	9 30 r.
Mars. . .	5 58 r.	9 42 w.	1 49 w.
Jowisz. .	7 18 r.	11 51 w.	3 34 w.
Saturn. .	10 6 r.	2 56 r.	6 56 w.
Uranus .	6 22 r.	10 20 w.	2 20 w.

Odmiany księżyca.

Nów . . . . . d. 3 o god. 10 min. 42 rano.
Piérwsza kwadra d. 10 o god. 0 min. 45 wiecz.
Pełnia. . . . . d. 17 o god. 10 min. 30 rano.
Ostatnia kwadra . d. 25 o god. 6 min. 9 rano.

Księżyc na Równiku. . d. 2 o god. 1 rano.
„ najbliżéj ziemi. d. 11 o god. 11 wieczór.
„ na Równiku. . d. 15 o god. 2 rano.
„ najdal. od ziemi d. 24 o god. 9 wieczór.
„ na Równiku . d. 29 o god. 9 rano.

M A J.

Dni		Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Święta Kościoła Wschodnio-Katolickiego.
1	Niedziela	Przewod. Filipa i Jakóba Ap.	19 *Apr.* N. Ftom. Joanna P.
2	Ponied. 🌑	Atanazego B. i Zygmunta.	20 Fteodora Trich.
3	Wtorek	Znal. Ś. Krzyża i Alexandra.	21 Januaria S. M.
4	Środa	Floryana M. i Moniki Wd.	22 Fteodora Syk.
5	Czwart. ✳	Piusa V Papieża.	23 Heorhia W. M. i Alexan.
6	Piątek	Jana w Oleju.	24 Sawwy Strati.
7	Sobota	† Domicelli Panny.	25 Marka Ewan.
8	Niedziela	2 po W. STANISŁ. B. i M.	26 N. Miron. Wasilia Ep. A.
9	Poniedz. ☽	Grzegorza Biskupa.	27 Simeona S. Mucz.
10	Wtorek	Izydora Oracza.	28 Jasona Ap.
11	Środa ✳	Mamerta Biskupa.	29 9 Muczennikow w Kiz.
12	Czwartek	Pankracego Męczennika.	30 Jakowa Ap.
13	Piątek	Serwacego Biskupa.	1 *Maj.* Jeremii Pro.
14	Sobota	Bonifacego Męczennika.	2 Afanasia Welik.
15	Niedziela	3 po W. Opieki Ś. Józefa.	3 N. Razsł. Timofteja M.
16	Poniedz. 🌕	Jana Nepomucena K. M.	4 Pelahii Pr. M.
17	Wtorek	Paschalisa W.	5 Iryny M.
18	Środa	Felixa Biskupa i Wenant. M.	6 Jowa Mnohostr.
19	Czwartek	Piotra Celest. P., Iwona W.	7 Znam. Krest. Hospo.
20	Piątek	Bernarda Seneńskiego.	8 Joanna i Arsenia W.
21	Sobota	Donata i Wiktoryna MM.	9 S. NIKOŁAJA CZUD.
22	Niedziela	4 po W. Julii Panny Męczen.	10 N. Samar. Simona Ziłot.
23	Poniedział.	Dezyderyusza B. M.	11 Mokia Mucz.
24	Wtorek	Joanny Wdowy.	12 Epifania Ep.
25	Środa ☾	Grzegorza VII, Urbana PP.	13 Hlikeryi M.
26	Czwartek	Filipa Nereusza W.	14 Isidora M.
27	Piątek	Jana Papieża i Bedy Kapł.	15 Pachomia Welik.
28	Sobota	Germana Biskupa.	16 Fteodora Oswia.
29	Niedziela	5 po W. Teodozyi Męczen.	17 N. Slep. Andronika Ap.
30	Poniedział.	† Felixa Papieża.	18 Fteodota M.
31	Wtorek	† Petronelli P.	19 Patrikia.

DNI GALOWE.

✳ Dnia 5 (23 kwietnia), Imieniny J. C. K. M. N. ALEXANDRY FEDOROWNÉJ i J. C. W. W. X. *Alexandry Józefówny*, Małżonki Jego C. W. W. X. *Konstantego Mikołajewicza* i J. C. W. W. X. *Alexandry Petrówny*.

✳ Dnia 11 (29 kwietnia), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Sergiusza Alexandrowicza.*

MAJ ma dni XXXI.

Słońce wstępuje w znak **Bliźniąt** ♊ *d. 20.*

Dni		Wschód słońca god.	min.	Zachód słońca god.	min.	Długość dnia god.	min.	Godz. na zegarze, gdy na kompa. g.12. godz.	min.	Przyb. dnia	Wschód księżyca godz.	min.	Zachód księżyca godz.	min.
1	Niedz.	4	32	7	23	14	51	11	57	godz. 7 min. 34.	3	33 r.	we dnie	
2	Ponied.	4	30	7	24	14	54	11	57		3	47 r.		
3	Wtorek	4	28	7	26	14	58	11	57		4	6 r.	8	57 w.
4	Środa	4	26	7	28	15	2	11	57		we dnie		10	23 w.
5	Czwart.	4	25	7	29	15	4	11	57				11	35 w.
6	Piątek	4	23	7	31	15	8	11	56				*	* *
7	Sobota	4	21	7	33	15	12	11	56				0	29 r.
8	Niedz.	4	19	7	34	15	15	11	56	godz. 7 min. 57.	we dnie		1	6 r.
9	Ponied.	4	17	7	36	15	19	11	56				1	28 r.
10	Wtorek	4	16	7	38	15	22	11	56				1	49 r.
11	Środa	4	14	7	39	15	25	11	56				2	2 r.
12	Czwart.	4	12	7	41	15	29	11	56				2	15 r.
13	Piątek	4	11	7	42	15	31	11	56				2	26 r.
14	Sobota	4	9	7	44	15	35	11	56				2	38 r.
15	Niedz.	4	8	7	45	15	37	11	56	godz. 8 min. 17.			2	52 r.
16	Ponied.	4	6	7	47	15	41	11	56		8	12 w.	3	10 r.
17	Wtorek	4	5	7	48	15	43	11	56		9	29 w.	3	35 r.
18	Środa	4	3	7	50	15	47	11	56		10	32 w.	we dnie	
19	Czwart.	4	2	7	51	15	49	11	56		11	22 w.		
20	Piątek	4	0	7	53	15	53	11	56		11	58 w.		
21	Sobota	3	59	7	54	15	55	11	56		*	* *		
22	Niedz.	3	58	7	56	15	58	11	56	godz. 8 min. 35.	0	24 r.	we dnie	
23	Ponied.	3	56	7	57	16	1	11	56		0	42 r.		
24	Wtorek	3	55	7	59	16	4	11	56		0	56 r.		
25	Środa	3	54	8	0	16	6	11	57		1	7 r.		
26	Czwart.	3	53	8	1	16	8	11	57		1	18 r.		
27	Piątek	3	52	8	3	16	11	11	57		1	28 r.		
28	Sobota	3	51	8	4	16	13	11	57		1	38 r.		
29	Niedz.	3	50	8	5	16	15	11	57	g. 8 m. 41	1	50 r.	we dnie	
30	Ponied.	3	49	8	6	16	17	11	57		2	7 r.		
31	Wtorek	3	48	8	7	16	19	11	57		2	30 r.		

Planety	Dnia 16 maja wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	3 42 r.	5 10w.	10 23 r.
Wenus. .	3 9 r.	4 18w.	9 43 r.
Mars. . .	4 59 r.	9 39w.	1 18 w.
Jowisz. .	5 46 r.	10 21w.	2 2 w.
Saturn. .	9 14 r.	1 0w.	5 3 w.
Uranus .	4 22 r.	8 31w.	0 30 w.

Odmiany księżyca.

- Nów . . . . . d. 2 o god. 11 min. 28 wiecz.
- Pierwsza kwadra . d. 9 o god. 9 min. 23 wiecz.
- Pełnia. . . . . d. 16 o god. 10 min. 31 wiecz.
- Ostatnia kwadra . d. 25 o god. 0 min. 13 rano.

Księżyc najbliżej ziemi d. 7 o god. 2 rano.
,, na Równiku . d. 12 o god. 8 rano.
,, najdal. od ziemi d. 22 o god. 4 wieczór.
,, na Równiku . d. 26 o god. 5 wieczór.

CZERWIEC.

Dni		Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Święta Kościoła Wschodnio-Katolickiego.
1	Środa ☺ *	† Fortunata K. i Prokula M.	20 *Maji.* Ftałałeja M.
2	Czwart. *	WNIEBOWS. PAN. Blandyn.	21 WOZN. HOS. Konstant.
3	Piątek	Klotyldy Król., Erazma B. W.	22 Wasiliska M.
4	Sobota	Optata B. i Saturniny P. M.	23 Michaiła Prep.
5	Niedziela	6 po W. Bonif. B., Waleryi M.	24 N. SS. Otec. Simeona Pr.
6	Poniedział.	Norberta Biskupa.	25 Obr. Hł. S. Joanna.
7	Wtorek	Roberta Opata.	26 Karpa Ap.
8	Środa ☽	Maxymina i Medarda BB.	27 Fteraponta S. M.
9	Czwartek	Pryma i Felicyana MM.	28 Nikity Prep.
10	Piątek	Małgorzaty Królowéj Sz.	29 Fteodosyi P. M.
11	Sobota	Barnaby Ap.	30 Isaakia Prep.
12	Niedziela	ZES. Ś. DUC. Onufrego Pus.	31 N. SOSZ. S. D. Ermia Ap.
13	Poniedz.	ŚWIĄTECZ. Antoniego Pad.	1 *Junji.* P. S. D. Fteodota.
14	Wtorek	Bazylego Biskupa.	2 Nikifora Patr. Kon.
15	Środa ☺	† Wita i Modesta MM. Libii P.	3 Lukiliana M.
16	Czwartek	Benona B., Justyny P. M.	4 Mitrofana Patr.
17	Piątek	† Marcyana M.	5 Dorofteja S. M.
18	Sobota	† Marka i Marcelliana MM.	6 Wisariona Czud.
19	Niedziela	TRÓJCY Ś. Gerwa. i Prot. M.	7 N. 1 po S. Fteodota M.
20	Poniedział.	Sylweryusza P. M.	8 *1 den Petr. Posta.* Fteod.
21	Wtorek	Alojzego Gonzagi W.	9 Kiryła Arch.
22	Środa	Paulina Biskupa.	10 Timofeja Ap.
23	Czwart. ☾	BOŻE CIAŁO. Agryp. P. M.	11 Warftolomeja Ap.
24	Piątek	Narodz. S. Jana Chrzciciela.	12 Onufria Prep.
25	Sobota	Prospera Biskupa.	13 Akiliny M.
26	Niedziela	2 po Św. Jana i Pawła MM.	14 N. 2 po S. Eliseja Pror.
27	Poniedział.	Władysława Króla Wyzn.	15 Amosa Pr.
28	Wtorek	Ireneusza B. M.	16 Tichona Czud.
29	Środa	PIOTRA i PAWŁA Ap.	17 Manuiła M.
30	Czwart. ☺	Emilii i Lucyny Panien.	18 Leontia M.

DNI GALOWE.

* Dnia 1 (20 maja), Imieniny J. C. W. W. X. *Alexieja Alexandrowicza.*

* Dnia 2 (21 maja), Imieniny J. C. W. W. X. *Konstantyna Mikołajewicza* i J. C. W. W. X. *Heleny Pawłówny* i J. C. W. W. X. *Konstantego Konstantynowicza,* oraz Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Alexandry Piotrówny.*

CZERWIEC ma dni XXX.

Słońce wstęp. w znak **Raka ♋** *d. 21.*–**Przesilenie dnia z nocą.–Początek lata.**

Dni		Wschód słońca god.	min.	Zachód słońca god.	min.	Długość dnia god.	min.	Godz. na zegarze, gdy na kompa. g.12. godz.	min.	Przyb. dnia	Wschód księżyca godz.	min.	Zachód księżyca godz.	min.
1	Środa	3	47	8	9	16	22	11	57	g. 8 m. 50.	3	6 r.	9	15 w.
2	Czwart.	3	46	8	10	16	24	11	58		3	59 r.	10	19 w.
3	Piątek	3	45	8	11	16	26	11	58		5	12 r.	11	13 w.
4	Sobota	3	44	8	12	16	28	11	58				11	33 w.
5	Niedz.	3	44	8	13	16	29	11	58	godz. 8 min. 59.	we dnie		11	53 w.
6	Ponied.	3	43	8	14	16	31	11	58				* * *	
7	Wtorek	3	43	8	14	16	31	11	59				0	8 r.
8	Środa	3	42	8	15	16	33	11	59				0	21 r.
9	Czwart.	3	42	8	16	16	34	11	59				0	33 r.
10	Piątek	3	41	8	17	16	36	11	59				0	44 r.
11	Sobota	3	41	8	18	16	37	11	59				0	58 r.
12	Niedz.	3	40	8	19	16	39	12	0	g. 9 m. 3.	we dnie		1	14 r.
13	Ponied.	3	40	8	19	16	39	12	0				1	36 r.
14	Wtorek	3	40	8	20	16	40	12	0				2	6 r.
15	Środa	3	40	8	20	16	40	12	0		9	17 w.	2	48 r.
16	Czwart.	3	40	8	21	16	41	12	0		9	58 w.	3	42 r.
17	Piątek	3	40	8	21	16	41	12	0		10	26 w.	we dnie	
18	Sobota	3	40	8	22	16	42	12	1	Stanowisko	10	47 w.		
19	Niedz.	3	40	8	22	16	42	12	1		11	2 w.	we dnie	
20	Ponied.	3	40	8	22	16	42	12	1		11	14 w.		
21	Wtorek	3	40	8	23	16	43	12	1		11	22 w.		
22	Środa	3	40	8	23	16	43	12	1		11	32 w.		
23	Czwart.	3	40	8	23	16	43	12	2		11	42 w.		
24	Piątek	3	41	8	23	16	42	12	2		11	56 w.		
25	Sobota	3	41	8	23	16	42	12	2		* * *			
26	Niedz.	3	41	8	23	16	42	12	2	Ubyło m. 4.	0	8 r.	we dnie	
27	Ponied.	3	42	8	23	16	41	12	3		0	29 r.		
28	Wtorek	3	42	8	23	16	41	12	3		0	57 r.		
29	Środa	3	43	8	23	16	40	12	3		1	40 r.		
30	Czwart.	3	43	8	22	16	39	12	3		2	44 r.		

Planety	Dnia 16 czerwca wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	3 5 r.	7 42w.	11 20 r.
Wenus. .	2 21 r.	5 55w.	10 4 r.
Mars. . .	4 19 r.	9 14w.	0 46 w.
Jowisz. .	4 12 r.	8 52w.	0 30 w.
Saturn. .	7 26 r.	11 0w.	3 11 w.
Uranus .	2 34 r.	6 40w.	10 38 r.

Odmiany księżyca.

- Nów . . . . . . d. 1 o god. 8 min. 34 rano.
- Pierwsza kwadra . d. 8 o god. 0 min. 12 rano.
- Pełnia. . . . . d. 15 o god. 11 min. 40 rano.
- Ostatnia kwadra . d. 23 o god. 3 min. 56 wiecz.
- Nów . . . . . d. 30 o god. 4 min. 5 wiecz.

Księżyc najbliżej ziemi d. 3 o god. 1 wieczór.
" na Równiku. . d. 8 o god. 1 wieczór.
" najdal. od ziemi d. 19 o god. 7 rano.
" na Równiku. . d. 23 o god. 1 rano.

LIPIEC.

Dni		Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Święta Kościoła Wschodnio-Katolickiego.
1	Piątek	*Serca Jezusowego.* Teodor. K.	19 *Junii.* Judy Ap.
2	Sobota	Nawiedz. N. M. P. i Ottona.	20 Meftodia S. M.
3	Niedziela	3 po S. Heliodora i Anatolius.	21 N. 3 po S. Juliana M.
4	Poniedział.	Józefa Kalasantego W.	22 Ewsewia S. M.
5	Wtorek	Filomeny P. M., Cyrylli M.	23 Ahripiny M.
6	Środa	Dominiki P. M.	24 Rożd. S. Joanna Krest.
7	Czwartek	Apoloniusza i Pulcheryi P.	25 Fewronii P. M.
8	Piątek	Elżbiety Wd. i Kiliana B.	26 Dawida Prep.
9	Sobota	Cyrylla B. i Anatolii M.	27 Samsona Str.
10	Niedziela	4 po S. Jana z D., 7 br. s. Fel.	28 N. 4 po S. Kira i Joan. Cz.
11	Poniedział.	Piusa P. M.	29 SS. Ap. PETRA I PAW.
12	Wtorek	Jana Gwalberta Op.	30 Sob. SS. 12 Apostołów.
13	Środa	Małgorzaty P. M.	1 *Julii.* Kosmy i Damiana.
14	Czwartek	Bonawentury B.	2 Połoz. R. P. Bohor.
15	Piątek	Rozesłanie Apostołów.	3 Jakinfta Mucz.
16	Sobota	N. M. P. Szkaplerznéj.	4 Andreja Arch. Kryt.
17	Niedzie.	5 po S. Alexego Wyznawcy.	5 N. 5 po S. Afanasia Afon.
18	Poniedział.	Szymona z Lipnicy.	6 Sisoja Prep.
19	Wtorek	Wincentego a Paulo Wyzn.	7 Ftomy Prep.
20	Środa	Eliasza Pror. i Czesława W.	8 Prokopia W. M.
21	Czwartek	Praxedy P.	9 Pankratia S. M.
22	Piątek	Maryi Magdaleny.	10 45 Muczen. w Nikop.
23	Sobota	Appolinara Biskupa M.	11 Ewfimii M.
24	Niedziela	6 po S. Kuneg. P., Kryst. P.M.	12 N. 6 po S. Prokła i Ilar.
25	Poniedział.	Jakóba Apostoła.	13 Sob. Arch. Hawrijła.
26	Wtorek	Anny Matki N. M. P.	14 Akiły Ap.
27	Środa	Natalii P. M.	15 Kirika Mucz.
28	Czwartek	Innocentego Pap. i Celsa M.	16 Aftinohena S. M.
29	Piątek	Marty Panny.	17 Mariny M.
30	Sobota	Abdona i Senneny MM.	18 Jakinfta M.
31	Niedziela	7 po S. Ignacego Lojoli W.	19 N. 7 po S. Makriny Pr.

DNI GALOWE.

Dnia 8 (26 czerwca), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Alexandry Józefównéj* Małżonki J. C. W. W. X. *Konstantego Mikołajewicza.*

Dnia 13 (1), Rocznica Urodzin J. C. K. M. N. ALEXANDRY FEDORÓWNÉJ.

Dnia 17 (5), Imieniny J. C. W. W. X. *Sergiusza Alexandrowicza.*

Dnia 23 (11), Imieniny J. C. W. W. X. *Olgi Mikołajewnéj,* Małżonki J. K. W. X. Następcy Tronu Wirtembergskiego, J. C. W. W. X. *Olgi Konstantynównéj* i J. C. W. W. X. *Olgi Fedorównéj.*

Dnia 27 (15), Imieniny J. C. W. W. X. *Włodzimierza Alexandrowicza.*

LIPIEC ma dni XXXI.

Słońce wstępuje w znak **Lwa** ♌ *d. 22.*

Dni		Wschód słońca god.	min.	Zachód słońca god.	min.	Długość dnia god.	min.	Godz. na zegarze, gdy na kompa. g.12. godz.	min.	Ubyło dnia	Wschód księżyca godz.	min.	Zachód księżyca godz.	min.
1	Piątek	3	44	8	22	16	38	12	3	godz. 0 m. 6.	4	8 r.	9	32 w.
2	Sobota	3	45	8	22	16	37	12	4		5	42 r.	9	56 w.
3	Niedz.	3	46	8	21	16	35	12	4	godz. 0 min. 16.	we dnie		10	15 w.
4	Ponied.	3	47	8	21	16	34	12	4				10	27 w.
5	Wtorek	3	47	8	21	16	34	12	4				10	39 w.
6	Środa	3	48	8	20	16	32	12	4				10	51 w.
7	Czwart.	3	49	8	19	16	30	12	4				11	4 w.
8	Piątek	3	50	8	19	16	29	12	5				11	20 w.
9	Sobota	3	51	8	18	16	27	12	5				11	40 w.
10	Niedz.	3	52	8	17	16	25	12	5	godz. 0 min. 30.	we dnie		* * *	
11	Ponied.	3	53	8	16	16	23	12	5				0	6 r.
12	Wtorek	3	54	8	16	16	22	12	5				0	44 r.
13	Środa	3	55	8	15	16	20	12	5				1	35 r.
14	Czwart.	3	56	8	14	16	18	12	5				2	38 r.
15	Piątek	3	57	8	13	16	16	12	6		8	51 w.	3	48 r.
16	Sobota	3	59	8	12	16	13	12	6		9	9 w.		
17	Niedz.	4	0	8	11	16	11	12	6	godz. 0 min. 48.	9	21 w.	we dnie	
18	Ponied.	4	1	8	10	16	9	12	6		9	32 w.		
19	Wtorek	4	2	8	9	16	7	12	6		9	41 w.		
20	Środa	4	4	8	8	16	4	12	6		9	51 w.		
21	Czwart.	4	5	8	6	16	1	12	6		10	2 w.		
22	Piątek	4	6	8	5	15	59	12	6		10	14 w.		
23	Sobota	4	8	8	3	15	55	12	6		10	31 w.		
24	Niedz.	4	9	8	2	15	53	12	6	godz. 1 min. 8.	10	54 w.	we dnie	
25	Ponied.	4	11	8	1	15	50	12	6		11	28 w.		
26	Wtorek	4	12	7	59	15	47	12	6		* * *			
27	Środa	4	14	7	58	15	44	12	6		0	21 r.		
28	Czwart.	4	15	7	56	15	41	12	6		1	34 r.		
29	Piątek	4	17	7	55	15	38	12	6		3	5 r.		
30	Sobota	4	18	7	53	15	35	12	6		4	41 r.	8	17 w.
31	Niedz.	4	19	7	51	15	32	12	6		we dnie		8	32 w.

Planety	Dnia 16 lipca. wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	5 54 r.	9 17 w.	1 38 w.
Wenus. .	2 20 r.	6 0 w.	10 39 r.
Mars. . .	4 1 r.	8 28 w.	0 13 w.
Jowisz. .	2 44 r.	7 20 w.	11 4 w.
Saturn. .	5 48 r.	9 10 w.	1 31 w.
Uranus .	0 41 r.	4 50 w.	8 47 r.

Odmiany księżyca.

☽ Piérwsza kwadra . d. 7 o god. 7 min. 17 rano.
○ Pełnia. . . . . d. 15 o god. 2 min. 17 rano.
☾ Ostatnia kwadra . d. 23 o god. 4 min. 50 rano.
● Nów . . . . . . d. 29 o god. 11 min. 8 wiecz.

Księżyc najbliżéj ziemi d. 1 o god. 5 wieczór.
„ na Równiku. . d. 5 o god. 6 wieczór.
„ najdal. od ziemi d. 16 o god. 4 wieczór.
„ na Równiku . d. 19 o god. 6 rano.
„ najbliżéj ziemi d. 30 o god. 1 rano.

SIERPIEŃ

Dni		Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Święta Kościoła Wschodnio-Katolickiego.
1	Poniedział.	Piotra w Okowach.	20 *Julii.* Ilii Pror.
2	Wtorek	N. M. P. Anielskiéj.	21 Simeona Prep.
3	Środa ✵	Znalezienie Ś. Szczepana M.	22 Maryi Mahdaliny.
4	Czwartek	Dominika Wyznawcy.	23 Trofima M.
5	Piątek ☽	N. M. P. Śnieżnéj.	24 Borisa i Hlieba M.
6	Sobota	Przemienienia Pańskiego.	25 Uspenie S. Anny.
7	Niedziela	8 po Ś. Kajetana Wyzn.	26 N. 8 po Ś. Jermołaja P.
8	Poniedz. ✵	Cyrya, Larga i Smaragda MM.	27 Pantelejmona W. M.
9	Wtorek	Romana Męczennika.	28 Prochora i Nikan. Ap.
10	Środa	Wawrzyńca Męczennika.	29 Kallinika M.
11	Czwartek	Zuzanny i Dygny PP.	30 Siły i Siłuana Ap.
12	Piątek	Klary Panny.	31 Jewdokima Praw.
13	Sobota ☺	† Hippolita i Kassyana MM.	1 *Awhg.* SS. M. Mak.
14	Niedziela	9 po Ś. Euzebiusza W.	2 N. 9 po S. Stefana Arch.
15	Poniedz.	WNIEBOWZIĘCIE N. M. P.	3 Isaakia Pror.
16	Wtorek	Rocha Wyznawcy.	4 7 Otrok w Efez.
17	Środa	Anastazyuszu B.	5 Ewsihnija M.
18	Czwartek ✵	Agapita M., Bronisławy P.	6 PREOBR. HOSPOD.
19	Piątek	Benigny P. i Rufina W.	7 Dometia P. M.
20	Sobota	Bernarda Opata.	8 Emiliana Isp.
21	Niedzie. ☾	10 po Ś. Jacka W., Joanny F.	9 N. 10 po S. Matfeja Ap.
22	Poniedz. ✵	Symforiana Męczennika.	10 Ławrentia Ar.
23	Wtorek	Filipa Benicyusza W.	11 Ewpła M.
24	Środa	Bartłomieja Apostoła.	12 Fotia M.
25	Czwartek	Ludwika Króla.	13 Maksima Prep.
26	Piątek	Zefiryna Pap. M.	14 Micheja Pror.
27	Sobota	Cezeryus. i Przen. Ś. Kazim.	15 USPENIE P. BOHOR.
28	Niedz. ✵ ●	11 po Ś. Augusty. B. Dra Koś.	16 N. 11 po S. Neruk. Obr.
29	Poniedział.	Ścięcie Ś. Jana Chrzciciela.	17 Mirona M.
30	Wtorek	Felixa Męczennika.	18 Flora i Ławra M.
31	Środa	Rajmunda W. i Rufiny P.	19 Andreja Strati.

DNI GALOWE.

✵ Dnia 3 (22 lipca), Imieniny Jéj Cesarsko-Królewskiéj Mości N. MARYI ALEXANDRÓWNÉJ i J. C. W. W. X. *Maryi Alexandrównéj* Córki Ich Cesarsko-Królewskiéj Mości i J. C. W. W. X. *Maryi Mikołajewnéj*, Wdowy po J. C. W. W. X. *Maxymilianie* Leuchtenbergskim, i J. C. W. W. X. *Maryi Pawłównéj* Małżonki W. X. Sasko-Wejmarskiego.

✵ Dnia 8 (27 lipca), Rocznica Urodzin Jéj Cesarsko-Królewskiéj Mości N. MARYI ALEXANDRÓWNÉJ, tudzież Rocznica Urodzin i Imieniny J. C. W. W. X. *Mikołaja Mikołajewicza* starszego, i Imieniny J. C. W. W. X. *Mikołaja Mikołajewicza* młodszego.

✵ Dnia 18 (6), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Maryi Mikołajewnéj*, Wdowy po J. C. W. W. X. *Maxymilianie* Leuchtenbergskim.

✵ Dnia 22 (10), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Konstantego Konstantynowicza.*

✵ Dnia 28 (16), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Katarzyny Michałównéj.*

SIERPIEŃ ma dni XXXI.

Słońce wstępuje w znak **Panny** ♍ *d. 23.*

Dni		Wschód słońca god.	min.	Zachód słońca god.	min.	Długość dnia god.	min.	Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12. godz.	min.	Ubyło dnia	Wschód księżyca godz.	min.	Zachód księżyca godz.	min.
1	Ponied.	4	21	7	50	15	29	12	6	godz. 1 min. 31.	we dnie		8	46 w.
2	Wtorek	4	23	7	48	15	25	12	6				8	58 w.
3	Środa	4	24	7	46	15	22	12	6				9	11 w.
4	Czwart.	4	26	7	45	15	19	12	6				9	25 w.
5	Piątek	4	27	7	43	15	16	12	6				9	43 w.
6	Sobota	4	29	7	41	15	12	12	6				10	9 w.
7	Niedz.	4	30	7	39	15	9	12	6	godz. 1 min. 55.	we dnie		10	43 w.
8	Ponied.	4	32	7	38	15	6	12	5				11	29 w.
9	Wtorek	4	34	7	36	15	2	12	5				* * *	
10	Środa	4	35	7	34	14	59	12	5				0	29 r.
11	Czwart.	4	37	7	32	14	55	12	5				1	37 r.
12	Piątek	4	39	7	30	14	51	12	5				2	50 r.
13	Sobota	4	40	7	28	14	48	12	5				4	5 r.
14	Niedz.	4	42	7	26	14	44	12	5	godz. 2 min. 21.	7	40 w.	5	16 r.
15	Ponied.	4	43	7	24	14	41	12	4		7	50 w.	we dnie	
16	Wtorek	4	45	7	22	14	37	12	4		8	0 w.		
17	Środa	4	47	7	20	14	33	12	4		8	9 w.		
18	Czwart.	4	48	6	18	14	30	12	4		8	21 w.		
19	Piątek	4	50	7	16	14	26	12	4		8	35 w.		
20	Sobota	4	52	7	14	14	22	12	3		8	53 w.		
21	Niedz.	4	53	7	11	14	18	12	3	godz. 2 min. 48.	9	25 w.	we dnie	
22	Ponied.	4	55	7	9	14	14	12	3		10	8 w.		
23	Wtorek	4	57	7	7	14	10	12	3		11	9 w.		
24	Środa	4	58	7	5	14	7	12	2		* * *			
25	Czwart.	5	0	7	3	14	3	12	2		0	29 r.		
26	Piątek	5	2	7	1	13	59	12	2		2	2 r.		
27	Sobota	5	3	6	58	13	55	12	1		3	39 r.		
28	Niedz.	5	5	6	56	13	51	12	1	g. 3 m. 3.	5	13 r.		
29	Ponied.	5	6	6	54	13	48	12	1		we dnie		7	3 w.
30	Wtorek	5	8	6	52	13	44	12	1				7	16 w.
31	Środa	5	10	6	50	13	40	12	1				7	31 w.

Dnia 16 sierpnia.

Planety	wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	6 59 r.	7 31w.	1 13 w.
Wenus. .	3 32 r.	7 5w.	11 8 r.
Mars. . .	3 53 r.	7 14w.	11 34 r.
Jowisz. .	1 16 r.	5 43w.	9 31 r.
Saturn. .	4 10 r.	7 16w.	11 45 r.
Uranus .	10 39w.	2 53w.	6 49 r.

Odmiany księżyca.

☽ Piérwsza kwadra . d. 5 o god. 4 min. 46 wiecz.
○ Pełnia. . . . . . d. 13 o god. 5 min. 58 wiecz.
☾ Ostatnia kwadra . d. 21 o god. 3 min. 10 wiecz.
● Nów . . . . . . d. 28 o god. 6 min. 38 rano.

Księżyc na Równiku . d. 2 o god. 3 rano.
" najdal. od ziemi d. 12 o god. 5 wieczór.
" na Równiku . d. 16 o god. 1 rano.
" najbliżéj ziemi d. 27 o god. 11 rano.
" na Równiku . d. 29 o god. 1 rano.

W R Z E S I E Ń.

D n i		Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Święta Kościoła Wschodnio-Katolickiego.
1	Czwartek	Idziego Opata.	20 *Awh.* Samuiła Pror.
2	Piątek	Stefana Kr. Węg. i Justa B.	21 Faddeja Ap.
3	Sobota ✱	Serafii P. M.	22 Ahafonika M.
4	**Niedz.** ☽	12 po Ś. Joa. O.N.M.P., Rozal.	23 N. 12 po S. Łuppa M.
5	Poniedział.	Wawrzyńca Justyniana.	24 Ewtichia S. M.
6	Wtorek	Zacharyasza Pr.	25 Warftołomeja Ap.
7	Środa ✱	† *Wigilia.* Reginy P. M.	26 Adriana i Natalii.
8	**Czwartek**	NARODZENIE N. M. P.	27 Pimena Prep.
9	Piątek	Gorgoniusza M.	28 Mojseja Mur.
10	Sobota	Mikołaja z Tol.	29 USIEK. HŁA. S. JOAN.
11	**Niedz.** ✱	13 po Ś. *Im. Maryi.* Prota M.	30 N. 13 po S. Alexan. New.
12	Poniedz. ☺	Waler. i Salez. MM., Gwid. W.	31 Położ. Pojasa P. Bohor.
13	Wtorek	Mauryliusza Biskupa.	1 *Sent.* Simeona Stołp.
14	Środa	Podwyższenie Ś. Krzyża.	2 Mamanta Muczen.
15	Czwartek	Nikodema Kapłana M.	3 Anfima S. Muczen.
16	Piątek	Cypryana i Eufemii MM.	4 Wawiły S. Muczen.
17	Sobota	Justyna M. i 5 ran Ś. Franc.	5 Zacharyi Pror.
18	**Niedziela**	14 po Ś. Józefa z Kop., Tomas.	6 N. 14 po S. Wosp. Cz. Ar.
19	Poniedz. ☾	Januaryusza M.	7 Sozonta M.
20	Wtorek ✱	Eustachiusza Męczennika.	8 ROŻD. P. BOHOR.
21	Środa ✱	† Mateusza Apost. i Ewang.	9 Joakima i Anny.
22	Czwartek	Maurycego Męczennika.	10 Minodory M.
23	Piątek	† Tekli Panny Męczenniczki.	11 Feodory P.
24	Sobota	† N. M. P. od wykup. niewol.	12 Awtonoma S. M.
25	**Niedziela**	15 po Ś. Ładysł. z G., Cyprya.	13 N. 15 po S. Kornilia Sotn.
26	Poniedz. ●	Józefata B. M.	14 WOZD. CZ. KREST.
27	Wtorek	Kosmy i Damiana.	15 Nikity W. M.
28	Środa	Wacława Króla Czeskiego M.	16 Ewfimii W. M.
29	Czwartek ✱	Michała Archanioła.	17 Sofii M.
30	Piątek	Hieronima Doktora Kościoła.	18 Ewmenia Prep.

DNI GALOWE.

✱ Dnia 7 (26 sierpnia) Rocznica Koronacyi Jego Cesarsko-Królewskiéj Mości N. ALEXANDRA II MIKOŁAJEWICZA i Jéj Cesarsko-Królewskiéj Mości N. MARYI ALEXANDROWNÉJ.

✱ D. 11 (30 sierpnia) Imieniny Jego Cesarsko-Królewskiéj Mości N. ALEXANDRA II MIKOŁAJEWICZA i J. C. W. W. X. *Alexandra Alexandrowicza*, oraz Rocz. Urodzin J. C. W. W. X. *Olgi Mikołajewnéj* Małżonki J. K. W. W. X. Następcy Tronu Wirtembergskiego i Święto Orderu Ś. Alexandra Newskiego.

✱ D. 20 (8) Rocz. Urod. J. C. W. W. X. MIKOŁAJA ALEXANDROWICZA Następcy Tronu i J. C. W. W. X. *Olgi Fedorównéj.*

✱ D. 3 (22 sierpnia) Rocz. Urod. J. C. W. W. X. *Olgi Konstantynównéj.*

✱ D. 21 (9) Rocznica Urod. J. C. W. W. X. *Konstantyna Mikołajewicza.*

✱ D. 29 (17) Imieniny J. C. W. W. X. *Wiary Konstantynównéj.*

WRZESIEŃ ma dni XXX.

Słońce wstęp. w znak **Wagi ♎** *d. 23.*—**Porównanie dnia z nocą.—Początek jesieni.**

Dni		Wschód słońca god.	min	Zachód słońca god.	min.	Długość dnia god.	min.	Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12. godz.	min.	Ubyło dnia	Wschód księżyca godz.	min.	Zachód księżyca godz.	min.
1	Czwart.	5	11	6	47	13	36	12	0	godzin 3 minut 15	we dnie		7	48 w.
2	Piątek	5	13	6	45	13	32	12	0				8	11 w.
3	Sobota	5	15	6	43	13	28	11	59				8	42 w.
4	Niedz.	5	16	6	40	13	24	11	59	godz. 3 min. 42.	we dnie		9	25 w.
5	Ponied.	5	18	6	38	13	20	11	59				10	20 w.
6	Wtorek	5	20	6	36	13	16	11	58				11	26 w.
7	Środa	5	21	6	34	13	13	11	58				*	* *
8	Czwart.	5	23	6	31	13	8	11	58				0	39 r.
9	Piątek	5	25	6	29	13	4	11	57				1	53 r.
10	Sobota	5	26	6	27	13	1	11	57				3	6 r.
11	Niedz.	5	28	6	24	12	56	11	57	godz. 4 min. 11.			4	18 r.
12	Ponied.	5	30	6	22	12	52	11	56		6	9 w.	5	30 r.
13	Wtorek	5	31	6	19	12	48	11	56		6	19 w.	we dnie	
14	Środa	5	33	6	17	12	44	11	56		6	30 w.		
15	Czwart.	5	35	6	13	12	38	11	55		6	44 w.		
16	Piątek	5	36	6	12	12	36	11	55		7	2 w.		
17	Sobota	5	38	6	10	12	32	11	55		7	28 w.		
18	Niedz.	5	40	6	8	12	28	11	54	godz. 4 min. 38.	8	5 w.	we dnie	
19	Ponied.	5	41	6	5	12	24	11	54		8	58 w.		
20	Wtorek	5	43	6	3	12	20	11	54		10	11 w.		
21	Środa	5	44	6	1	12	17	11	53		11	36 w.		
22	Czwart.	5	46	5	58	12	12	11	53		*	* *		
23	Piątek	5	48	5	56	12	8	11	53		1	8 r.		
24	Sobota	5	49	5	54	12	5	11	52		2	40 r.		
25	Niedz.	5	51	5	51	12	0	11	52	g. 5. m. 3.	4	12 r.	we dnie	
26	Ponied.	5	53	5	49	11	56	11	52		5	41 r.		
27	Wtorek	5	55	5	47	11	52	11	51		7	10 r.		
28	Środa	5	56	5	44	11	48	11	51		we dnie		5	51 w.
29	Czwart.	5	58	5	42	11	44	11	51				6	12 w.
30	Piątek	6	0	5	40	11	40	11	50				6	40 w.

Planety	Dnia 16 września wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	3 50 r.	5 49w.	10 50 r.
Wenus. .	5 13 r.	6 16w.	11 45 r.
Mars . . .	3 46 r.	5 49w.	10 47 r.
Jowisz. .	11 40 r.	4 0w.	7 52 r.
Saturn. .	2 28 r.	5 22w.	9 58 r.
Uranus .	8 36w.	0 52w.	4 48 r.

Odmiany księżyca.

☽ Pierwsza kwadra . d. 4 o god. 5 min. 29 rano.
◯ Pełnia. . . . . d. 12 o god. 9 min. 55 rano.
☾ Ostatnia kwadra . d. 19 o god. 11 min. 38 wiecz.
● Nów . . . . . d. 26 o god. 3 min. 20 wiecz.

Księżyc najdal. od ziemi d. 9 o god. 1 rano.
„ na Równiku. . d. 12 o god. 6 wieczór.
„ najbliżej ziemi d. 24 o god. 6 wieczór.
„ na Równiku. . d. 25 o god. 11 wieczór.

PAŹDZIERNIK.

	Dni	Święta Kościoła rzymsko-katolickiego.	Święta Kościoła wschodnio-katolickiego.
1	Sobota	Remigiusza Biskupa.	19 *Sent.* Trofima M.
2	Niedziela	16 po S. *N.M.P. Róż.* Anioł. S.	20 N. 16 po S. Ewsta. W. M.
3	Poniedz. ☽	Kandyda Męcz.	21 Kodrata Ap.
4	Wtorek *	Franciszka Serafickiego.	22 Foki M.
5	Środa	Placydy i Flawiany Panny M.	23 Zacz. S. Joanna Krest.
6	Czwart.	Brunona Wyznawcy.	24 Fekły M.
7	Piątek	Justyny Panny Męczenniczki.	25 Ewfrosinii Prep.
8	Sobota	Brygidy Wdowy.	26 JOANNA BOHOSŁ.
9	Niedziela	17 po S. Winc. Kad., Dyoniz.	27 N. 17 po S. Kalistrata M.
10	Poniedział.	Franciszka Borgiasza W.	28 Charitona Prep.
11	Wtorek	Placydy Panny.	29 Kiriaka Prep.
12	Środa ○	Maxymiliana Biskupa.	30 Hrihoria S. M.
13	Czwartek	Edwarda Króla Angielskiego.	1 *Okt.* POKR. P. BOH.
14	Piątek	Kalixta Papiéża Męczen.	2 Kipriana S. M.
15	Sobota	Jadwigi Wd. i Teressy Pan.	3 Dionisia S. M.
16	Niedziela	18 po Św. Florentyna Bisk.	4 N. 18 po S. Jerofeja S. M.
17	Poniedz. *	Wiktora B.	5 Charitiny M. i 3 Świat.
18	Wtorek	Łukasza Ewangelisty.	6 Ftomy Ap.
19	Środa ☾	Piotra z Alkantary Wyzn.	7 Serhia M.
20	Czwartek	Ireny P.	8 Pelahii Prep.
21	Piątek	Urszuli P. i towarzyszek MM.	9 Jakowa Alfeowa.
22	Sobota	Korduli Panny M.	10 Ewłampia M.
23	Niedziela	19 po S. Jana Kan., Jana Kapi.	11 N. 19 po S. Filipa Ap.
24	Poniedział.	Rafała Archanioła.	12 Prowa M.
25	Wtorek *	Kryspa i Kryspianina MM.	13 Karpa M.
26	Środa ●	Ewarysta Papiéża Męczen.	14 Nazaria M.
27	Czwartek	Sabiny Męczenniczki.	15 Łukiana P. M.
28	Piątek	Szymona i Judy Tadeu. Ap.	16 Łonhina M.
29	Sobota	Narcyssa B. i Euzebii P. M.	17 Ossyi Pror.
30	Niedziela	20 po S. Zenobii i Zenob. B. M.	18 N. 20 po S. Łuki Ap.
31	Poniedział.	† Wolfganga B.	19 Joila Pror.

DNI GALOWE.

* **Dnia 4 (22 września) Święto Orderu S-go Równo-Apostolskiego Xięcia Włodzimierza.**

* **Dnia 17 (5) Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Maryi Alexandrównéj* Córki Ich Cesarsko-Królewskiéj Mości.**

* **Dnia 25 (13) Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Michała Mikołajewicza.***

PAŹDZIERNIK ma dni XXXI.

Słońce wstępuje w znak **Niedźwiadka** ♏ *d. 23.*

Dni		Wschód słońca god.	min.	Zachód słońca god.	min.	Długość dnia god.	min.	Godz. na zegarze, gdy na kompa. g.12. godz.	min.	Ubyło dnia	Wschód księżyca godz.	min.	Zachód księżyca godz.	min.
1	Sobota	6	1	5	37	11	36	11	50				7	17 w.
2	Niedz.	6	3	5	35	11	32	11	50	godz. 5 min. 35.	we dnie		8	8 w.
3	Ponied.	6	5	5	33	11	28	11	49				9	12 w.
4	Wtorek	6	6	5	30	11	24	11	49				10	21 w.
5	Środa	6	8	5	28	11	20	11	49				11	35 w.
6	Czwart.	6	10	5	26	11	16	11	48				*	* *
7	Piątek	6	12	5	23	11	11	11	48				0	48 r.
8	Sobota	6	13	5	21	11	8	11	48				2	1 r.
9	Niedz.	6	15	5	19	11	4	11	47	godz. 6 min. 4.	we dnie		3	13 r.
10	Ponied.	6	17	5	16	10	59	11	47				4	24 r.
11	Wtorek	6	18	5	14	10	56	11	47				5	38 r.
12	Środa	6	20	5	12	10	52	11	47				6	54 r.
13	Czwart.	6	22	5	10	10	48	11	46		5	9 w.	we dnie	
14	Piątek	6	24	5	8	10	44	11	46		5	32 w.		
15	Sobota	6	26	5	5	10	39	11	46		6	5 w.		
16	Niedz.	6	27	5	3	10	36	11	46	godz. 6 min. 31.	6	53 w.	we dnie	
17	Ponied.	6	29	5	1	10	32	11	46		7	57 w.		
18	Wtorek	6	31	4	59	10	28	11	45		9	17 w.		
19	Środa	6	33	4	58	10	25	11	45		10	45 w.		
20	Czwart.	6	34	4	55	10	21	11	45		*	* *		
21	Piątek	6	36	4	52	10	16	11	45		0	14 r.		
22	Sobota	6	38	4	50	10	12	11	45		1	43 r.		
23	Niedz.	6	40	4	48	10	8	11	45	godz. 7 min. 5.	3	10 r.	we dnie	
24	Ponied.	6	42	4	46	10	4	11	44		4	37 r.		
25	Wtorek	6	43	4	44	10	1	11	44		6	4 r.		
26	Środa	6	45	4	42	9	57	11	44		we dnie		4	14 w.
27	Czwart.	6	47	4	40	9	53	11	44				4	38 w.
28	Piątek	6	49	4	38	9	49	11	44				5	12 w.
29	Sobota	6	51	4	36	9	45	11	44				5	57 w.
30	Niedz.	6	53	4	34	9	41	11	44		we dnie		6	57 w.
31	Ponied.	6	54	4	32	9	38	11	44				8	6 w.

Planety	Dnia 16 października wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	6 43 r.	5 12w.	11 58 r.
Wenus. .	6 51 r.	5 17w.	0 6 w.
Mars . . .	3 39 r.	4 22w.	10 2 r.
Jowisz. .	10 0 r.	2 13w.	6 10 r.
Saturn . .	0 49 r.	3 38w.	8 11 r.
Uranus .	6 38w.	10 56 r.	2 49 r.

Odmiany księżyca.

☽ Piérwsza kwadra . d. 3 o god. 9 min. 56 wiecz.
○ Pełnia. . . . . d. 12 o god. 1 min. 18 rano.
☾ Ostatnia kwadra . d. 19 o god. 7 min. 7 rano.
● Nów . . . . . . d. 26 o god. 1 min. 56 rano.

Księżyc najdal. od ziemi d. 6 o god. 3 wieczór.
„ na Równiku. . d. 10 o god. 1 rano.
„ najbliżéj ziemi d. 22 o god. 2 wieczór.
„ na Równiku d. 23 o god. 8 rano.

L I S T O P A D.

Dni		Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Święta Kościoła Wschodnio-Katolickiego.
1	Wtorek	WSZYSTK. ŚWIĘTYCH.	20 *Okt.* Artemia W. M.
2	Środa	*Dzień Zaduszny.* Wiktoryna.	21 Ilariona W.
3	Czwartek	Huberta Biskupa.	22 KAZ.BOŻ.MAT. Awerk.
4	Piątek	Karola Boromeusza B.	23 Jakowa Apostoła.
5	Sobota	Zacharyasza i Elżbiety.	24 Arefy M.
6	Niedziela	21 po Św. Leonarda Wyzn.	25 N. 21 po S. Markiana M.
7	Poniedział.	Wilibrarda B.	26 Dimitria W. M.
8	Wtorek	Godefryda B.	27 Nestora M.
9	Środa	Teodora Męczennika.	28 Terentia M.
10	Czwart.	Andrzeja z Awelinu.	29 Anastasii M.
11	Piątek	Marcina Biskupa.	30 Zinowia i Zinowii M.
12	Sobota	5 Braci Pol. MM. i Marc. P. M.	31 Stachia Ap.
13	Niedziela	22 po Ś. Stanis. K., Op. N. M. P.	1 *Noj.* N. 22 po S. Kosmy.
14	Poniedział.	Serapiona Męczennika.	2 Akindina S. M.
15	Wtorek	Leopolda Margrabiego.	3 Akepsimy M.
16	Środa	Edmunda Biskupa.	4 Joannikia Prep.
17	Czwart.	Salomei P., Grzeg. Cudotwór.	5 Hałaktiona M.
18	Piątek *	Maxyma B.	6 Pawła Arch. Kon.
19	Sobota	Elżbiety Królowéj Węg. Wd.	7 33 Muczen. w Melit.
20	Niedz. *	23 po Św. Felixa Walez. W.	8 N. 23 po S. Sob. S. Mich.
21	Poniedział.	Ofiarowanie N. M. P.	9 Onisifora M.
22	Wtorek	Cecylii Panny M.	10 Erasta Ap.
23	Środa	Klemensa Papieża.	11 Miny M.
24	Czwart.	Jana od krzyża Wyznaw.	12 Joanna Miłost.
25	Piątek	Katarzyny Panny Męczen.	13 Joanna Złotoust.
26	Sobota	Piotra Alexandryjs. B. M.	14 Filippa Ap.
27	Niedziela	1 Adw. Barlaama i Józef. Pus.	15 N. 24 po S. *d. P. Fil. Hur.*
28	Poniedział.	Rufa M. i Mansweta B.	16 Matfeja Ap.
29	Wtorek	Saturnina Męczennika.	17 Hrihoria Neokesar.
30	Środa	Andrzeja Apostoła.	18 Płatona i Romana.

DNI GALOWE.

* **Dnia 18 (6) Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Mikołaja Mikołajewicza* młodszego.**

* **Dnia 20 (8) Imieniny J. C. W. W. X. *Michała Mikołajewicza,* tudzież Święto wszystkich Cesarsko-Rossyjskich Orderów.**

LISTOPAD ma dni XXX.

Słońce wstępuje w znak **Strzelca** ♐ *d. 22.*

Dni		Wschód słońca god.	min.	Zachód słońca god.	min.	Długość dnia god.	min.	Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12. godz.	min.	Ubyło dnia	Wschód księżyca godz.	min.	Zachód księżyca godz.	min.
1	Wtorek	6	56	4	30	9	34	11	44	god. 7 min. 24.	we dnie		9	18 w.
2	Środa	6	58	4	29	9	31	11	44				10	32 w.
3	Czwart.	7	0	4	27	9	27	11	44				11	44 w.
4	Piątek	7	2	4	25	9	23	11	44				* * *	
5	Sobota	7	4	4	23	9	19	11	44				0	56 r.
6	Niedz.	7	5	4	21	9	16	11	44	godz. 7 min. 48.	we dnie		2	7 r.
7	Poned.	7	7	4	20	9	13	11	44				3	20 r.
8	Wtorek	7	9	4	18	9	9	11	44				4	35 r.
9	Środa	7	11	4	16	9	5	11	44				5	53 r.
10	Czwart.	7	13	4	15	9	2	11	44				7	14 r.
11	Piątek	7	15	4	13	8	58	11	44		4	4 w.	we dnie	
12	Sobota	7	16	4	11	8	55	11	44		4	48 w.		
13	Niedz.	7	18	4	10	8	52	11	44	godz. 8 min. 10.	5	50 w.	we dnie	
14	Poned.	7	20	4	8	8	48	11	45		7	7 w.		
15	Wtorek	7	22	4	7	8	45	11	45		8	33 w.		
16	Środa	7	24	4	6	8	42	11	45		10	0 w.		
17	Czwart.	7	25	4	4	8	39	11	45		11	28 w.		
18	Piątek	7	27	4	3	8	36	11	45		* * *			
19	Sobota	7	29	4	2	8	33	11	45		0	53 r.		
20	Niedz.	7	31	4	0	8	29	11	56	godz. 8 min. 29.	2	18 r.	we dnie	
21	Poned.	7	32	3	59	8	27	11	46		3	42 r.		
22	Wtorek	7	34	3	58	8	24	11	46		5	7 r.		
23	Środa	7	36	3	57	8	21	11	46		6	33 r.		
24	Czwart.	7	37	3	56	8	19	11	47		7	55 r.		
25	Piątek	7	39	3	55	8	16	11	47		we dnie		3	50 w.
26	Sobota	7	41	3	54	8	14	11	47				4	41 w.
27	Niedz.	7	42	3	53	8	11	11	48	g. 8 m. 40	we dnie		4	49 w.
28	Poned.	7	44	3	52	8	8	11	48				7	1 w.
29	Wtorek	7	45	3	51	8	6	11	48				8	15 w.
30	Środa	7	47	3	50	8	3	11	49				9	28 w.

Dnia 16 listopada

Planety	wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury	9 26 r.	4 42 w.	1 6 w.
Wenus	8 33 r.	4 38 w.	0 37 w.
Mars	3 28 r.	2 51 w.	9 11 r.
Jowisz	8 3 w.	0 15 w.	4 13 r.
Saturn	10 54 w.	1 33 w.	6 16 r.
Uranus	4 32 w.	8 40 r.	0 40 r.

Odmiany księżyca

☽ Piérwsza kwadra . d. 2 o god. 5 min. 42 wiecz.
○ Pełnia . . . . . d. 10 o god. 3 min. 29 wiecz.
☾ Ostatnia kwadra . d. 17 o god. 2 min. 30 wiecz.
● Nów . . . . . d. 24 o god. 3 min. 7 wiecz.

Księżyc najdal. od ziemi d. 3 o god. 10 rano.
„ na Równiku. . d. 6 o god. 9 rano.
„ najbliżéj ziemi. d. 16 o god. 8 wieczór.
„ na Równiku. . d. 19 o god. 2 wieczór.

GRUDZIEŃ.

Dni		Święta Kościoła Rzymsko-Katolickiego.	Święta Kościoła Wschodnio-Katolickiego.
1	Czwartek	Eligiusza Biskupa.	19 *Noj.* Awdia Pror.
2	Pątek	Bibianny Panny.	20 Hrihoria Dek.
3	Sobota	Franciszka Xawerego Wyzn.	21 WCH. PR. BOHOR.
4	Niedziela	2 Adw. Barbary Panny M.	22 N. 25 po S. Filimona Ap.
5	Poniedział.	Sabby Opata, Piotra Chryz.	23 Amfiłochia i Mitrofana.
6	Wtorek	Mikołaja Biskupa.	24 Ekateriny W. M.
7	Środa	† Ambrożego B. Dokt. Kośc.	25 Klimenta Papy R.
8	Czwart.	NIEPOKAL. POCZ. N. M. P.	26 Alipia Prep.
9	Piątek	Leokadyi Panny M.	27 Jakowa W. M.
10	Sobota	N. M. P. Loretańskiéj.	28 Stefana P. M.
11	Niedziela	3 Adw. Damazego P. Wyzn.	29 N. 1 Adw. Paramona M.
12	Poniedz.	Synezyusza M.	30 Andreja Ap.
13	Wtorek	Łucyi Panny Męczenniczki.	1 *Dek.* Nauma Pror.
14	Środa	† Spirydyona Biskupa.	2 Awakuma Pror.
15	Czwartek	Ireneusza M.	3 Sofonia Pror.
16	Piątek	† Euzebiu. B. M. i Albiny P. M.	4 Warwary W. M.
17	Sobota	† Łazarza Biskupa.	5 Sawwy Ośw.
18	Niedz.	4 Adw. Gracyana Biskupa.	6 N. 2 Adw. NIKOŁA. CZ.
19	Poniedział.	Faustyny Wd.	7 Amwrosia Ep.
20	Wtorek	Teofila Męczennika.	8 Patapia Prep.
21	Środa	Tomasza Apostoła.	9 Zacza. P. Bohor.
22	Czwartek	Zenona M. i Flawiana M.	10 Miny i Ermohena.
23	Piątek	Wiktoryi Panny M.	11 Daniiła Prep.
24	Sobota	† *Wigilia.* Adama i Ewy.	12 Spiridona Czud.
25	Niedziela	NARODZENIE CHRYST. P.	13 N. 3 Adw. Jewstratia M.
26	Poniedz.	SZCZEPANA I MĘCZEN.	14 Firsa M.
27	Wtorek	Jana Ewangelisty.	15 Elewferia S. M.
28	Środa	Młodzianków.	16 Ahheja Pror.
29	Czwartek	Tomasza Kantuaryjskiego.	17 Daniła Pror.
30	Piątek	Eugeniusza B.	18 Sewastiana M.
31	Sobtota	Sylwestra Papieża.	19 Wonifatia M.

DNI GALOWE.

- Dnia 6 (24 listopada), Imieniny J. C. W. W. X. *Katarzyny Michałówněj* i Święto Orderu Ś. Katarzyny Wielk. Męcz.
- Dnia 8 (26 listopada) Święto Orderu Ś. Jerzego Wielkiego Męczennika.
- Dnia 12 (30 listopada) Święto Orderu Ś. Andrzeja Apostoła.
- D. 18 (6) Imieniny J. C. W. Cesarzewicza W. X. MIKOŁAJA ALEXANDROWICZA, Następcy Tronu i J. C. W. W. X. *Mikołaja Konstantynowicza.*

GRUDZIEŃ ma dni XXXI.

Słońce wstęp. w znak **Koziorożca ♑** *d. 22.*—**Przesilenie dnia z nocą.—Pocz. zimy.**

Dni		Wschód słońca god.	min.	Zachód słońca god.	min.	Długość dnia god.	min.	Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12. godz.	min.	Ubyło dnia	Wschód księżyca godz.	min.	Zachód księżyca godz.	min.
1	Czwart.	7	48	3	50	8	2	11	49	g. 8 m. 46	we dnie		10	40 w.
2	Piątek	7	50	3	49	7	59	11	49				11	50 w.
3	Sobota	7	51	3	48	7	57	11	50				* * *	
4	Niedz.	7	53	3	48	7	55	11	50	godz. 8 min. 57.	we dnie		1	1 r.
5	Ponied.	7	54	3	47	7	53	11	51				2	13 r.
6	Wtorek	7	55	3	47	7	52	11	51				3	29 r.
7	Środa	7	56	3	46	7	50	11	51				4	48 r.
8	Czwart.	7	58	3	46	7	48	11	52				6	11 r.
9	Piątek	7	59	3	46	7	47	11	52				7	32 r.
10	Sobota	8	0	3	46	7	46	11	53		3	35 w.	8	45 r.
11	Niedz.	8	1	3	45	7	44	11	53	godz. 9 min. 4.	4	49 w.	we dnie	
12	Ponied.	8	2	3	45	7	43	11	54		6	14 w.		
13	Wtorek	8	3	3	45	7	42	11	54		7	46 w.		
14	Środa	8	4	3	45	7	41	11	55		9	15 w.		
15	Czwart.	8	5	3	45	7	40	11	55		10	42 w.		
16	Piątek	8	6	3	46	7	40	11	56		* * *			
17	Sobota	8	7	3	46	7	39	11	56		0	6 r.		
18	Niedz.	8	7	3	46	7	39	11	57	Stanowisko.	1	30 r.	we dnie	
19	Ponied.	8	8	3	46	7	38	11	57		2	53 r.		
20	Wtorek	8	9	3	47	7	38	11	58		4	16 r.		
21	Środa	8	9	3	47	7	38	11	58		5	38 r.		
22	Czwart.	8	10	3	48	7	38	11	59		6	55 r.		
23	Piątek	8	10	3	48	7	38	11	59		8	0 r.		
24	Sobota	8	11	3	49	7	38	12	0				3	35 w.
25	Niedz.	8	11	3	49	7	38	12	0	Przyb. dnia g. 0 m. 5.	we dnie		4	42 w.
26	Ponied.	8	11	3	50	7	39	12	1				5	58 w.
27	Wtorek	8	12	3	51	7	39	12	1				7	12 w.
28	Środa	8	12	3	52	7	40	12	2				8	24 w.
29	Czwart.	8	12	3	53	7	41	12	2				9	35 w.
30	Piątek	8	12	3	54	7	42	12	3				10	45 w.
31	Sobota	8	12	3	55	7	43	12	3				11	55 w.

Planety	Dnia 16 grudnia — wschód g. m.	zachód g. m.	Przejście przez połud. g. m.
Merkury.	7 45 r.	3 44 w.	11 47 r.
Wenus. .	9 39 r.	5 5 w.	1 22 w.
Mars . . .	3 17 r.	1 25 w.	8 21 r.
Jowisz. .	5 54 w.	10 11 r.	2 2 r.
Saturn. .	8 57 r.	11 40 r.	4 20 r.
Uranus. .	2 30 w.	6 38 r.	10 34 w.

Odmiany księżyca.

☽ Piérwsza kwadra . d. 2 o god. 3 min. 14 wiecz.
○ Pełnia. . . . . d. 10 o god. 4 min. 37 rano.
☾ Ostatnia kwadra . d. 16 o god. 10 min. 39 wiecz.
● Nów . . . . . d. 24 o god. 7 min. 11 rano.

Księżyc najdal. od ziemi d. 1 o god. 8 rano.
„ na Równiku. . d. 3 o god. 4 wieczór.
„ najbliżéj ziemi. d. 13 o god. 3 rano.
„ na Równiku. . d. 16 o god. 7 wieczór.
„ najdal. od ziemi d. 29 o god. 4 rano.

EWANGELIE NA WSZYSTKIE ŚWIĘTA W ROKU 1859.

Na Nowy Rok. U Łukasza ś. roz. 2: *o obrzezaniu Chrystusa Pana.*
— Trzech Króli. U Mateusza ś. w roz. 2: *o ŚŚ. 3 Królach.*
— N. 1. po 3 Królach. U Łuk. ś. w r. 2: *o Chrystusie w 12 latach.*
— N. 2 po 3 Królach. U Jana ś. w r. 2: *o godach w Kanie Galilejskiéj.*
— N. 3 po 3 Królach. U Mateusza ś. w r. 8: *o oczyszczeniu trędowatego.*
— N. 4 po 3 Królach. U Mat. ś. w r. 8: *o uspokojeniu bałwanów morskich.*
— N. Starozapustną. U Mateusza ś. w r. 20: *o robotnikach w winnicy.*
— Oczyszczenie N. Maryi Panny. U Łukasza ś. w r. 2: *o przyniesieniu Chrystusa do kościoła Jerozolimskiego.*
— N. 5 po 3 Królach. U Mat. ś. w r. 13: *o siejbiarzu i rozmaitém nasieniu.*
— N. 6 po 3 Królach. U Mat. ś. w r. 13: *o ziarnie gorczyczném.*
— Mięsopustną. U Łukasza ś. w r. 8: *o nasieniu i roli.*
— Zapustną. U Łukasza ś. w r. 18: *Jezus przepowiada swą mękę.*
— Popielec. U Mateusza ś. w r. 6: *o poście.*
— N. Wstępną. U Mateusza ś. w r. 4: *o djable, który kusił Jezusa.*
— N. Suchą. U Mateusza ś. w r. 8: *o przemienieniu się Jezusowém.*
— Zwiastowanie N. Maryi Panny. U Łukasza ś. w r. 1: *o posłaniu Anioła Gabryela do N. M. P.*
— N. Głuchą. U Łukasza ś. w r. 11: *o wyrzucaniu czartów.*
— N. Środopostną. U Jana ś. w r. 6, *o nakarmieniu 5,000 ludzi.*
— N. Białą. U Jana ś. w r. 8: *o żydach chcących ukamienować Jezusa.*
— N. Kwietnią. U Mateusza ś. w r. 21: *o wjeździe Chrystusa do Jerozolimy.*
— W. Czwartek. U Jana ś. w r. 13: *o wieczerzy Pańskiéj.*
— Wielki Piątek. Passya według Jana ś. w r. 18 i 19.
— N. Wielkanocną. U Marka ś. w r. 16: *o zmartwychwstaniu Chrystusa P.*
— Poniedz. Wielkanocny. U Łuk. ś. w r. 24: *o dwóch uczniach Chrystusa idących do Emmaus.*
— N. Przewodnią. U Jana ś. w r. 20: *o pokazaniu się Chrystusa uczniom.*
— N. 2 po Wielk. U Jana ś. w r. 10: *o Chrystusie dobrym Pasterzu.*
— N. 3 po Wielk. U Jana ś. w r. 16: *o odejściu Chrystusa Pana do Ojca.*
— N. 4 po Wielk. U Jana ś. w r. 16: *o przyczynie odejścia Chrystusa.*
— N. 5 po Wielk. U Jana ś. w r. 16: *o skutkach prośby w Imię Jezusa.*
— Wniebowstąpienie Pańskie. U Marka ś. w r. 16: *o Wniebowstąpieniu Chrystusa.*
— N. 6 po Wielk. U Jana ś. w r. 15: *o przyjściu pociechy Ducha Ś-go.*
— Zesłanie Ducha Ś. U Jana ś. w r. 14: *o zesłaniu Ducha Ś-go.*
— Poniedziałek Świąteczny. U Jana ś. w r. 3: *o rozmowie Chrystusa z Nikodemem.*
— Trójcę ŚŚ. U Mateusza ś. w r. 28: *o mocy danéj Chrystusowi.*
— Boże Ciało. U Jana ś. w r. 6: *o ciele i krwi Chrystusa.*

Na N. 2 po Świąt. U Łuk. ś. w r. 14: *o wezwaniu na wielką wieczerzę.*
— ŚŚ. Piotra i Pawła. U Mat. ś. w r. 10: *o władzy danéj ś. Piotrowi.*
— N. 3 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 15: *o zgubionéj owcy i groszu.*
— N. 4 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 5: *o obfitym Piotra połowie ryb.*
— N. 5 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 5: *o sprawiedliwości i pojednaniu się z bratem.*
— N. 6 po Świąt. U Marka ś. w r. 8: *o nakarmieniu 4,000 ludzi.*
— N. 7 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 7: *o fałszywych prorokach.*
— N. 8 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 16: *o niesprawiedliwym szafarzu.*
— N. 9 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 19: *o zburzeniu Jerozolimy.*
— Wniebowzięcie N. M. P. U Łuk. ś. w r. 11: *błogosławieni słuchający słowa Bożego.*
— N. 10 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 18: *o Faryzeuszu i celniku.*
— N. 11 po Świąt. U Marka ś. w r. 7: *o głuchym i niemym.*
— N. 12 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 10: *o rannym i Samarytanie.*
— Narodzenie N. M. P. U Mateusza ś. w r. 1: *Xięgi rodzaju Jez. Chr.*
— N. 13 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 17: *o uzdrowieniu 10 trędowatych.*
— N. 14 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 6: *o służeniu Bogu i mamonie.*
— N. 15 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 7: *o wskrzeszeniu syna wdowy.*
— N. 16 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 14: *o uzdrowieniu opuchłego.*
— N. 17 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 22: *o miłości Boga i bliźniego.*
— N. 18 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 9: *u uzdrowieniu paralityka.*
— N. 19 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 22: *o wezwaniu na gody weselne.*
— N. 20 po Świąt. U Jana ś. w r. 4: *o chorym synu królewskim.*
— Wszystkich Świętych. U Mateusza ś. w r. 9: *o tych, którzy są błogosławieni.*
— Dzień Zaduszny. U Jana ś. w r. 5: *o wskrzeszeniu umarłych.*
— N. 21 po Świąt. U Mat. ś. w r. 18: *o dłużniku i złośliwym słudze.*
— N. 22 po Świąt. U Mat. ś. w r. 22: *o oddawaniu czynszowéj monety.*
— N. 23 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 9: *o wskrzeszeniu córki Księcia.*
— N. 1 Adwentu. U Łukasza ś. w r. 21: *o znakach na niebie i ziemi.*
— N. 2 Adwentu. U Mateusza ś. w r. 1: *o poselstwie Jana do Chrystusa.*
— Niepok. Pocz. N. M. P. U Mat. ś. w r. 11: *Księgi rodzaju Jez. Chr.*
— N. 3 Adwentu. U Jana ś. w r. 1: *o poselstwie żydów do Jana.*
— N. 4 Adwentu. U Łuk. ś. w r. 3: *o Janie opowiadającym Chrzest.*
— Narodzenie Chrystusa Pana. U Łukasza ś. w r. 2: *o narodzeniu Chrystusa Pana.*
— Ś. Szczepana I Męcz. U Mat. ś. w r. 23: *o posyłaniu Proroków.*
— Ś. Jana Ewang. U Jana ś. w r. 21: *o ulubionym od Chrystusa uczniu.*
— Młodz. U Mateusza ś. w r. 2: *o ucieczce do Egiptu.*

ROZKŁAD DNI NIEDZIELNYCH I ŚWIĄT UROCZYSTYCH W R. 1859.

Dnia	W STYCZNIU	Dnia	W LUTYM	Dnia	W MARCU
1	Sobota, *Nowy Rok.*	2	Wtorek. *Oczyszcz. N. M. P.*	6	Niedziela.
2	Niedziela.	6	Niedziela.	13	Niedziela.
6	Czwartek, *Trzech Króli.*	13	Niedziela.	20	Niedziela.
9	Niedziela.	20	Niedziela.	25	Piątek, *Zwiastowa. N.M.P.*
16	Niedziela.	27	Niedziela.	27	Niedziela.
23	Niedziela.				
30	Niedziela.				
	5 Niedziel. 2 Święta uroczyste.		4 Niedziel 1 Święto uroczyste.		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.

Dnia	W KWIETNIU	Dnia	W MAJU	Dnia	W CZERWCU
3	Niedziela.	1	Niedziela.	2	Czwartek *Wnieb. Pańskie.*
10	Niedziela.	8	Niedziela, *Ś. Stanisława.*	5	Niedziela.
17	Niedziela.	15	Niedziela.	12	Niedziela *Zielonych Świątek.*
24	Niedziela *Wielkanocna.*	22	Niedziela.	13	Poniedziałek *Ziel. Świątek.*
25	Poniedziałek *Wielkanocny.*	29	Niedziela.	19	Niedziela, *Trójcy Świętéj.*
				23	Czwartek, *Boże Ciało.*
				26	Niedziela.
				29	Środa. *Piotra* i *Pawła.*
	4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		5 Niedziel.		4 Niedziel. 4 Święta uroczyste.

Dnia	W LIPCU	Dnia	W SIERPNIU	Dnia	WE WRZEŚNIU
?	Niedziela.	7	Niedziela.	4	Niedziela.
10	Niedziela.	14	Niedziela.	8	Czwart. *Narodzenie N. M.P.*
17	Niedziela.	15	Poniedz. W*niebow. N. M. P.*	11	Niedziela.
24	Niedziela.	21	Niedziela.	18	Niedziela.
31	Niedziela.	28	Niedziela.	25	Niedziela.
	5 Niedziel.		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.

Dnia	W PAŹDZIERNIKU	Dnia	W LISTOPADZIE	Dnia	W GRUDNIU
2	Niedziela.	1	Wtorek. *Wszystkich SS.*	4	Niedziela.
9	Niedziela.	6	Niedziela.	8	Czwart. *Niep. Pocz. N.M.P.*
16	Niedziela.	13	Niedziela.	11	Niedziela.
23	Niedziela.	20	Niedziela.	18	Niedziela.
30	Niedziela.	27	Niedziela.	25	Niedz., *Narodzenie Chryst.*
				26	Poniedz., *Ś. Szczepana.*
	5 Niedziel.		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		4 Niedziel. 2 Święta uroczyste.

W roku 1859 będzie Niedziel. . . . . 52.
„ Świąt uroczystych. . 14.

Razem dni Świątecznych. . . 66.

DNI GALOWYCH piérwszego rzędu. . . . . 11.
tojest:
Dnia 13 Stycznia.
„ 3 Marca.
„ 29 Kwietnia.
„ 5 Maja.
„ 13 Lipca.
„ 3, 8 Sierpnia.
„ 7, 11, 20 Września.
„ 18 Grudnia.

DNI GALOWYCH drugiego rzędu . . . . . 26.

ŚWIĘTA UROCZYSTE ŻYDOWSKIE.

W KWIETNIU.

Dnia 19 Wtorek, „ 20 Środa — Święta Wielkanocne.
„ 25 Poniedział., „ 26 Wtorek — Ostatnie Święta Wielkan.

W CZERWCU.

Dnia 8 Środa, „ 9 Czwartek — Zielone Świątki.

WE WRZEŚNIU.

Dnia 29 Wtorek, „ 30 Środa — Tiszry, Nowy Rok 5620.

W PAŹDZIERNIKU.

Dnia 8 Sobota. Sądny dzień.
„ 13 Czwartek, „ 14 Piątek — Kuczki.
„ 20 Czwartek, „ 21 Piątek — Ostatnie Święta Kuczek.

ROZKŁAD DNI NIEDZIELNYCH I ŚWIĄT UROCZYSTYCH W R. 1860.

Dnia	W STYCZNIU	Dnia	W LUTYM	Dnia	W MARCU
1	Niedziela. *Nowy Rok.*	2	Środa, *Oczyszcze. N. M. P.*	4	Niedziela.
6	Piątek, *Trzech Króli.*	5	Niedziela.	11	Niedziela.
8	Niedziela.	12	Niedziela.	18	Niedziela.
15	Niedziela.	19	Niedziela.	25	Niedziela. *Zwiast. N. M. P.*
22	Niedziela.	26	Niedziela.		
29	Niedziela.				
	5 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		4 Niedziel.

Dnia	W KWIETNIU	Dnia	W MAJU	Dnia	W CZERWCU
1	Niedziela.	6	Niedziela.	3	Niedziela. *Trójcy Świętéj.*
8	Niedziela *Wielkanocna.*	8	Wtorek, *Ś. Stanisława.*	7	Czwartek, *Boże Ciało.*
9	Poniedziałek *Wielkanocny.*	13	Niedziela.	10	Niedziela.
15	Niedziela.	17	Czwartek, *Wnieb. Pańskie.*	17	Niedziela.
22	Niedziela.	20	Niedziela.	24	Niedziela.
29	Niedziela.	27	Niedziela, *Zielone Świątki.*	29	Piątek, *ŚŚ. Piotra* i *Pawła.*
		28	Poniedziałek *Świąteczny.*		
	5 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		4 Niedziel. 3 Święta uroczyste.		4 Niedziel. 2 Święta uroczyste.

Dnia	W LIPCU	Dnia	W SIERPNIU	Dnia	WE WRZEŚNIU
1	Niedziela.	5	Niedziela.	2	Niedziela.
8	Niedziela.	12	Niedziela.	8	Sobota, *Narodzenie N. M. P.*
15	Niedziela.	15	Środa, *Wnieb. N. M. P.*	9	Niedziela.
22	Niedziela.	19	Niedziela.	16	Niedziela.
29	Niedziela.	26	Niedziela.	23	Niedziela.
				30	Niedziela.
	5 Niedziel.		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		5 Niedziel. 1 Święto uroczyste.

Dnia	W PAŹDZIERNIKU	Dnia	W LISTOPADZIE	Dnia	W GRUDNIU
7	Niedziela.	1	Czwartek, *Wszystkich SS.*	2	Niedziela.
14	Niedziela.	4	Niedziela.	8	Sobota, *Niepok. Poc. N.M.P.*
21	Niedziela.	11	Niedziela.	9	Niedziela.
28	Niedziela.	18	Niedziela.	16	Niedziela.
		25	Niedziela.	23	Niedziela.
				25	Wtorek, *Narodzenie Chrys.*
				26	Środa, *Ś. Szczepana.*
				30	Niedziela.
	4 Niedziel.		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		5 Niedziel. 3 Święta uroczyste.

W roku 1860 będzie Niedziel. . . . . 53.
„ Świąt uroczystych. . 14.
Razem dni Świątecznych . . 67.

DNI GALOWYCH piérwszego rzędu. . . . . 11.
tojest:
Dnia 13 Stycznia.
„ 3 Marca.
„ 29 Kwietnia.
„ 5 Maja.
„ 13 Lipca.
„ 3, 8 Sierpnia.
„ 7, 11, 20 Września.
„ 18 Grudnia.

DNI GALOWYCH drugiego rzędu . . . . . 26.

ŚWIĘTA UROCZYSTE ŻYDOWSKIE.

W KWIETNIU.

Dnia 7 Sobota, „ 8 Niedziela } Święta Wielkanocne.
Dnia 13 Piątek, „ 14 Sobota } Ostatnie Święta Wielkan.

W MAJU.

Dnia 27 Niedziela, „ 28 Poniedział. } Zielone Świątki.

WE WRZEŚNIU.

Dnia 17 Poniedział., „ 18 Wtorek } Tiszry, Nowy Rok 5619.
„ 26 Środa, Sądny dzień.

W PAŹDZIERNIKU.

„ 1 Poniedział., „ 2 Wtorek } Kuczki,
„ 8 Poniedział., Dnia 9 Wtorek } Ostatnie Święta Kuczek.

ŚWIĘTA ŻYDOWSKIE W ROKU 1859.

W STYCZNIU.

Dnia 1 Szabas.
— 6 Rozchodesz czyli I Szwat.
— 8, 15 Szabasy.
— 20 Chamyszoosor Beszwat czyli dzień radosny.
— 22, 29 Szabasy.

W LUTYM.

— 4 Rozchodesz Ador.
— 5 Rozchodesz czyli I Ador.
— 12 Szabas.
— 18 mały Purym Koton.
— 19, 26 Szabasy.

W MARCU.

— 5 Szabas.
— 6 Rozchodesz Weador.
— 7 Rozchodesz czyli Weador I.
— 12 Szabas.
— 17 Post Estery.
— 19 Purym zapusty.
— 21 Szuszan Purym.
— 26 Szabas.

W KWIETNIU.

— 2 Szabas.
— 5 Rozchodesz czyli I Nison.
— 9, 16 Szabasy.
— 19, 20 Święta Wielkanoc. uroczys.
— 23 Szabas.
— 25, 26 Ostatnie święta Wielkanocne uroczyste.
— 27 Ysruchag czyli dzień radosny.
— 30 Szabas.

W MAJU.

— 4 Rozchodesz Jor.
— 5 Rozchodesz czyli I Jor.
— 7, 14, 21 Szabasy.
— 22 Lagbeomer czyli dzień radosn.
— 28 Szabas.

W CZERWCU.

— 3 Rozchodesz czyli I Sywon.
— 4 Szabas.
— 8, 9 Szwuos czyli Zielone Świątki uroczyste.
— 10 Urruhah czyli dzień radosny.
— 11, 18, 25 Szabasy.

W LIPCU.

— 2 Szabas, Rozchodesz Tamuz.
— 3 Rozchodesz czyli I Tamuz.
Dnia 9, 16 Szabasy.
— 19 Szwuoser betamuz czyli Post Oblężenia Jerozolimy.
— 23, 30 Szabasy.

W SIERPNIU.

— 1 Rozchodesz czyli I Aw.
— 6 Szabas.
— 9 Tyszebeaw czyli Post Zburzenia świątyni w Jerozolimie.
— 13 Szabas.
— 15 Chamyszoosor Beaw czyli dzień radosny.
— 20, 27 Szabasy.
— 30 Rozchodesz Elul.
— 31 Rozchodesz czyli I Elul.

WE WRZEŚNIU.

— 3, 10, 17, 24 Szabasy.
— 29 Rozchodesz Tiszry. Nowy rok 5620 od stworzenia świata.
— 30 Drugi dzień Nowego roku.

W PAŹDZIERNIKU.

— 1 Szabas.
— 2 Post Gedalia.
— 8 Szabas, Jomkipur, Sądny dzień.
— 3, 14 Sukos, święta uroczyste Kuczek.
— 15 Szabas.
— 19 Choszana raba czyli Święto Palm, wolne.
— 20, 21 Szwuos, koniec świąt uroczystych Kuczek.
— 22 Szabas, Ysruhag czyli dzień radosny.
— 28 Rozchodesz Marcheszwon.
— 29 Rozchodesz czyli I Marcheszwon.

W LISTOPADZIE.

— 5, 12, 19 Szabasy.
— 26 Rozchodesz Kislew.
— 27 Rozchodesz czyli I Kislew.

W GRUDNIU.

— 3, 10, 17 Szabasy.
— 21 Chanuka czyli Pamiątka zwycięztwa Mahabeuszów.
— 24 Szabas.
— 26 Rozchodesz Tebet.
— 27 Rozchodesz czyli I Tebet.
— 31 Szabas.

ŚWIĘTA MAHOMETAŃSKIE W ROKU 1859.

W STYCZNIU.

Dnia 6 Dszemadi-el-Ascher I, Anioł Gabryel pokazuje się Prorokowi.
— 14 Narodzenie się Ebubekera siódmego Imana.
— 25 Narodzenie się Fatymy córki Mahometa.

W LUTYM.

— 4 Redszeb I, Zbudowanie arki Noego.
— 7 Noc tajemnicy.

W MARCU.

— 3 Mahomet otrzymuje władzę Proroka.
— 4 Noc Wniebowstąpienia.
— 6 Szaban I.
— 8 Narodzenie się Hussejna.
— 20 Noc doświadczenia, w któréj Koran z nieba spuszczony, a Anioł czyny ludzkie w wielką księgę światów zapisuje.
— 21 Mekka została za Kaabę ogłosz.

W KWIETNIU.

— 4 Ramadan I, przez cały ten miesiąc trwa post we dnie.
— 6 Księga dla Abrahama z nieba spuszczona.
— 7 Koran dla świata przysłany.
— 10 Księga Tora (pięć ksiąg Mojżesza) z nieba spuszczona.
— 21 Ewangelia Jezusa Chrystusa dla świata przysłana.
— 30 Noc zachwycenia. Piérwsze objawienie Prorokowi udzielone. Cud rozdwojenia świata.

W MAJU.

— 2 Dzień żałobny na pamiątkę przegranéj bitwy pod Wiedniem d. 12 września 1683 r. pod Kara Mustafą.
— 4 Szewal I.
— 4, 5, 6 Wielki Bejram czyli koniec postu Ramadan, największe święto u Turków.
— 10 Smierć Hamzy Męczennika.
— 19 Pamiątka pobicia Ohuda, którą Mahomet swemu pokoleniu przekazał.

W CZERWCU.

Dnia 2 Dszul-Kade I, Mojżesz zalecił 30 dni postu.
— 5 Siedmiu śpiących udało się do jaskini.
— 6 Abraham buduje Kaabę.
— 8 Przejście Mojżesza przez Nil.

W LIPCU.

— 2 Dszul-hedsze I.
— 9 Objawienie, w którém Prorok piérwszy raz usłyszał głos Boga.
— 11 Dzień ofiar, mały Bejram; jeżeli ten przypada w piątek, nazywa się Hadszul-Ekber, największy post ze wszystkich.
— 19 Swięto chrztu, w którém Mahomet urząd Kalifa odstąpił Alemu (tylko przez Persów obchodzone).
— 23 Swięto pokoju.
— 26 Oddanie pierścienia ubogiemu przez Alego.
— 31 Moharem I. Nowy rok 1276.

W SIERPNIU.

— 9 Aszura czyli pamiątka zamordowania Hussejna Imana perskiego.
— 15 Jeruzalem ogłoszone za Kaabę, do któréj w czasie modlitwy obracają się twarzami.
— 30 Safar I.

WE WRZEŚNIU.

— 1 Swięto trąb albo święto światów.
— 28 Rebe-el-awwel I.

W PAŹDZIERNIKU.

— 5 Medyna ogłoszona stolicą.
— 8 Noc święta.
— 9 Narodzenie się Mahometa.
— 20 Śmierć Mahometa.
— 28 Rebi-el-aszer I.

W LISTOPADZIE.

— 26 Dszemadi-el-awwel I.

W GRUDNIU.

— 2 Narodzenie się Alego.
— 9 Smierć Alego.
— 14 Zdobycie Konstantynopola przez Mahometa II. 1455 roku po Narodzeniu Chrystusa.
— 26 Dszemadi-el-aszer I, Anioł Gabryel pokazuje się Prorokowi.

WYKAZ ALFABETYCZNY

Świętych i Świąt na rok 1859, z wyrażeniem dnia i miesiąca.

ŚWIĘCI.

A.

Abdona Męczennika 30 lipca.
Adama 24 grudnia.
Adolfa Biskupa 17 czerwca
Adryana Męczennika 9 września.
Agapita Męczennika 18 sierpnia
Agatona Papieża 10 stycznia.
Albina Biskupa 1 marca.
Alexandra M. w Rzymie 26 lutego.
Alexandra Papieża 3 maja.
Alexandra Męcz. w Alex. 12 grudnia.
Alexego Wyznawcy 17 lipca.
Alfonsa 22 października.
Alfreda 3 lipca.
Aloizego Gonzagi 21 czerwca.
Ambrożego Biskupa 7 grudnia.
Anastazego Męczennika 22 stycznia.
Anastazego Papieża 27 kwietnia.
Anatoliusza Biskupa 3 lipca.
Andrzeja Apostoła 30 listopada.
Andrzeja z Awelinu 10 listopada.
Aniołów Stróżów 2 października.
Antoniego Opata 17 stycznia.
Antoniego Padewskiego 13 czerwca.
Antonina Arcybiskupa 10 maja.
Anzelma 21 kwietnia.
Apollinara Biskupa 23 lipca.
Apolloniusza Męcz. 18 kwietnia.
Atanazego Biskupa 2 maja.
Augusta Wyznawcy 3 sierpnia.
Augustyna Biskupa 28 sierpnia.

B.

Barlaama 27 listopada.
Barnaby Apostoła 11 czerwca.
Bartłomieja Apostoła 24 sierpnia.
Bazylego Biskupa 14 czerwca.
Bedy Kapłana 27 maja.
Benedykta Opata 21 marca.
Benona Biskupa 16 czerwca.
Bernarda Opata 20 sierpnia.
Bernarda Seneńskiego 20 maja.
Błażeja Biskupa 3 lutego.
Bogumiła 10 czerwca.
Bonawentury Kardynała 14 lipca.
Bonifacego Męczennika 14 maja.
Bonifacego Biskupa 5 czerwca.
Boże Ciało 23 czerwca.
Brunona Wyznawcy 6 października.

C.

Celestyna 6 kwietnia.
Celsa Męczennika 28 lipca.
Cezaryusza Biskupa 27 sierpnia.
Cypryana Biskupa 16 września.
Cypryana Męczennika 25 września.
Cyryaka Kapłana 16 marca.
Cyryaka Męczennika 8 sierpnia.
Cyrylla Męczennika 29 marca.
Cyrylla Biskupa 9 lipca.
Czesława Wyznawcy 20 lipca.
Czterdziestu Męczenników 10 marca.
Czterech Koronatów 8 listopada.

D.

Damazego Papieża 11 grudnia.
Damiana Męczennika 27 września.
Daniela Męczennika 3 stycznia.
Daniela Proroka 21 lipca.
Dawida Króla 30 grudnia.
Dezyderyusza Biskupa 23 maja.
Dominika Wyznawcy 4 sierpnia.
Doroteusza Męczennika 28 marca.
Dydaka Wyznawcy 13 listopada.
Dyonizego Biskupa 8 kwietnia.
Dyonizego Męczen. 9 października.
Dzień Zaduszny 2 listopada.

E.

Edmunda Biskupa 16 listopada.
Edwarda Króla 13 października.
Eliasza Proroka 20 lipca.
Eligiusza Biskupa 1 grudnia.
Emiliana Biskupa 11 września.
Engelberta 7 listopada.
Epifaniusza Biskupa 7 kwietnia.
Erazma Biskupa 3 czerwca.
Eucharyusza Biskupa 20 lutego.
Eugeniusza 18 listopada.
Eustachiusza Męczennika 20 września.
Euzebiusza Męczennika 14 sierpnia.
Euzebiusza Biskupa 16 grudnia.
Ewarysta Papieża 26 października.
Ezechiela Proroka 10 kwietnia.

F.

Fabiana M. 20 stycznia.
Faustyna Męczennika 15 lutego.
Felicyana Biskupa 24 stycznia.
Felicyana Męczennika 9 czerwca.
Felixa Kapucyna 18 maja.
Felixa Papieża 30 maja.
Felixa Męczennika 30 sierpnia.
Felixa Walezyusza 20 listopada.
Ferdynanda Króla 30 maja.
Filipa Neryusza 26 maja.
Filipa Benicyusza 23 sierpnia.
Flawiana Męczennika 25 lutego.
Florentyna Biskupa 16 października.
Floryana Męczennika 4 maja.
Fortunata Męczennika 27 lutego.
Franciszka Borgiasza 10 października.
Franciszka Salezego 29 stycznia.
Franciszka a Paulo 2 kwietnia.
Franciszka Serafickiego 4 październ.
Franciszka Xaw. Wyz. 3 grudnia.
Fryderyka Opata 5 marca.
Fulgencyusza Biskupa 1 stycznia.

G.

Gabryela Archanioła 18 marca.
Gaudentego Biskupa 12 lutego.
Gawła Opata 16 października.
Gerarda Biskupa 24 września.
Germana Biskupa 28 maja.
Gerwazego 19 czerwca.
Gotfreda (Bogumira) 13 stycznia.
Gracyana Biskupa 18 grudnia.
Grobu Chrystusowego 26 kwietnia.
Grzegorza Biskupa 4 stycznia.
Grzegorza Papieża 12 marca.
Grzegorza Bisk. Nazyaneńsk. 9 maja.
Grzegorza Cudotwórcy 17 listopada.
Gustawa 2 sierpnia.
Gwidona Wyznawcy 12 września.

H.

Heliodora 3 lipca.
Henryka Cesarza 15 lipca.
Henryka 19 stycznia.
Hermenegilda Męczen. 13 kwietnia.
Hermogenesa 19 kwietnia.
Hieronima Dok. Koś. 30 września.
Higina Papieża M. 11 stycznia.
Hilarego 14 stycznia.
Hippolita 13 sierpnia.
Huberta Biskupa 3 listopada.
Hugona 1 kwietnia.

I.

Idziego Opata 1 września.
Ignacego Biskupa M. 1 lutego.
Ignacego Lojoli Wyznawcy 31 lipca.
Ildefonsa 23 stycznia.
Imienia Jezus 16 stycznia.
Innocentego Papieża 28 lipca.
Ireneusza Smyrneńskiego 25 marca.
Ireneusza Męczennika 15 grudnia.
Iwona Wyznawcy 19 maja.
Izajasza Proroka 6 lipca.
Izydora Biskupa 4 kwietnia.
Izydora Oracza 10 maja.

J.

Jacka Wyznawcy 22 sierpnia.
Jakóba Apostoła 1 maja.
Jakóba Apostoła 25 lipca.
Jana Jałmużnika 23 stycznia.
Jana Chryzostoma B. M. 27 stycznia.
Jana z Matty Wyznawcy 8 lutego.
Jana Bożego 8 marca.
Jana w Oleju 6 maja.
Jana Nepomucena 16 maja.
Jana Papieża 27 maja.
Jana Chrzciciela 24 czerwca.
Jana Męczennika 26 czerwca.

Jana Gwalberta 12 lipca.
Jana z Dukli 11 lipca.
Jana Kapistrana Wyzn. 23 październ.
Jana Kantego 24 października.
Jana od Krzyża 24 listopada.
Jana Ewangelisty 27 grudnia.
Januaryusza Bisk. Męcz. 19 września.
Jerzego Męczennika 24 kwietnia.
Joachima Ojca N. M. P. 4 września.
Jordana Wyznawcy 13 lutego.
Józefata 27 listopada.
Józefa Obl. N. M. P. 19 marca.
Józefa Kalasantego Wyzn. 4 lipca.
Józefa z Kopertynu 18 września.
Judy Tadeusza Apostoła 28 paździer.
Juliana Męczennika 27 stycznia.
Juliana Męczennika 13 lutego.
Juliana Męczennika 28 lutego.
Juliusza Papieża 12 kwietnia.
Justa Biskupa 2 września.
Justyna Męczennika 17 września.
Juwencyusza Męczennika 1 czerwca.

K.

Kaja Męczennika 22 kwietnia.
Kajetana Wyznawcy 7 sierpnia.
Kalixta Papieża 14 października.
Kamilla Wyznawcy 18 lipca.
Kandyda Męczennika 3 października.
Kanuta Króla 19 stycznia.
Karola W. Cesarza 28 stycznia.
Karola Boromeusza 4 listopada.
Kassyana Męczennika 13 sierpnia.
Katedry ś. Piotra w Rzymie 18 stycz.
Kat. ś. Pawła w Antyochii 22 lutego.
Kazimierza Królewicza 4 marca.
Kiliana Biskupa 8 lipca.
Klemensa Papieża 23 listopada.
Kleta Papieża 26 kwietnia.
Konrada Wyznawcy 19 lutego.
Konrada Biskupa 26 listopada.
Konstantyna Wyznawcy 11 marca.
Kosmy Męczennika 27 września.
Kryspina i Kryspiniana 25 październ.
Kwiryna Męczennika 30 marca.

L.

Lamberta 16 kwietnia.
Larga Męczennika 8 sierpnia.
Leandra B. W. 27 lutego.
Leona I Papieża 11 kwietnia.
Leona II Papieża 28 czerwca.
Leonarda Wyznawcy 6 listopada.
Leopolda Margrabiego 15 listopada.
Longina Męczennika 15 marca.
Lucyana Męczennika 7 stycznia.
Ludgera Biskupa 26 marca.
Ludomira 3 października.
Ludwika Króla 25 sierpnia.

Ł.

Ładysława 26 września.
Łazarza Biskupa 17 grudnia.
Łukasza Ewangelisty 18 października.

M.

Macieja Apostoła 24 lutego.
Makarego Opata 2 stycznia.
Mamerta Biskupa 11 maja.
Mansweta Biskupa 18 listopada.
Marcella Papieża Męcz. 16 stycznia.
Marcelliana Papieża 18 czerwca.
Marcellina Papieża 26 kwietnia.
Marcina Biskupa 11 listopada.
Marcina Papieża 12 listopada.
Marcyana Męczennika 17 kwietnia.
Marka Ewangelisty 25 kwietnia.
Marka Męczennika 24 marca.
Marka z Rzymu Męcz. 18 czerwca.
Mateusza Apostoła 21 września.
Maurycego 22 września.
Mauryliusza 13 września.
Maxymiliana Bisk. 12 października.
Maxymina Biskupa 8 czerwca.
Medarda Biskupa 8 czerwca.
Michała Archanioła 29 września.
Mikołaja z Tolentynu 10 września.
Mikołaja Biskupa 6 grudnia.
Mirona Męczennika 17 sierpnia.
Młodzianków 28 grudnia.
Modesta 15 czerwca.

N.

Narcyssa Biskupa 29 października.
Narodz. Chryst. P. 25 grudnia.
Nawrócenie ś. Pawła 25 stycznia.
Nemezyusza Męczennika 19 grudnia.
Nicefora Biskupa 13 marca.
Nikodema Męczennika 15 września.
Norberta Biskupa 6 czerwca.

O.

Oktawiana Męczennika 22 marca.
Onufrego Pustelnika 12 czerwca.
Opieki ś. Józefa 25 kwietnia.

Opata Biskupa 4 czerwca.
Ottona Biskupa 2 lipca.

P.

Pafnucego Męczennika 19 kwietnia.
Pankracego 12 maja.
Paschalisa 17 maja.
Paschazego Biskupa 22 lutego.
Paulina Biskupa 22 czerwca.
Pawła Biskupa 22 marca.
Pawła Męczennika 26 czerwca.
Pawła I Pustelnika 15 stycznia.
Pawła Apostoła 29 czerwca
Pięciu Braci Pol. M. 12 listopada.
Pięciu Ran ś. Fran. 31 stycznia.
Piotra Nolaski 31 stycznia.
Piotra Męczennika 29 kwietnia.
Piotra Celestyna 19 maja.
Piotra Apostoła 29 czerwca.
Piotra w Okowach 1 sierpnia.
Piotra z Alkantary 19 października.
Piusa Papieża 5 maja.
Placyda Męczennika 5 października.
Podwyż. ś. Krzyża 14 września.
Polieukta Męczennika 21 maja.
Polikarpa Bisk. Męcz. 26 stycznia.
Popielec 9 marca.
Prokopa 5 lipca.
Prokula Męczennika 1 czerwca.
Prospera Biskupa 25 czerwca.
Prota Męczennika 11 września.
Protazego 19 czerwca.
Pryma Męczennika 9 czerwca.
Przemienienie Pańskie 6 sierpnia.
Przenies. św. Kazimierza 7 sierpnia.
Przenies. św. Wojciecha 20 październ.

R.

Rafała Archanioła 24 października.
Rajmunda Kardynała 31 sierpnia.
Remigiusza Biskupa 1 października.
Roberta Opata 7 czerwca.
Rocha Wyznawcy 16 sierpnia.
Romana Opata 28 lutego.
Romana Męczennika 9 sierpnia.
Romualda Opata 7 lutego.
Rozesłanie Apostołów 15 lipca.
Rudolfa 17 kwietnia.
Rufa Męczennika 28 listopada.
Ruperta Biskupa 27 marca.
Ryszarda Biskupa 3 kwietnia.

S.

Sabby Opata 5 grudnia,
Sabina Wyznawcy 11 lipca.
Saturnina Męczennika 29 listopada.
Ścięcie św. Jana Chrzciciela 29 sierpn.
Sebastyana Męczennika 20 stycznia.
Sennena Męczennika 30 lipca.
Serapiona Wyzn. Męcz. 14 listopada.
Serca Pana Jezusa 11 czerwca.
Sergiusza Męczennika 24 lutego.
Serwacego Biskupa 13 maja.
Seweryna Opata 8 stycznia.
Siedmiu braci syn. Felicyty 10 lipca.
Sotera Papieża 22 kwietnia.
Spirydyona Biskupa 14 grudnia.
Stanisława Biskupa 8 maja.
Stanisława Kostki 13 listopada.
Stefana Króla Węgiers. 2 września.
Sulpicyusza Męczennika 20 kwietnia.
Sygfryda Biskupa 25 lutego.
Sylweryusza 20 czerwca.
Sylwestra Papieża 31 grudnia.
Sylwina Biskupa 17 lutego.
Symforyana Męczen. 22 sierpnia.
Synezyusza Męczen. 12 grudnia.
Syxta Papieża 28 marca.
Szczepana I Męczen. 26 grudnia.
Szymona z Lipnicy 18 lipca.
Szymona Apostoła 28 października.

T.

Tacyana Męczennika 16 marca.
Tadeusza Apostoła 28 października.
Telesfora Papieża Męcz. 5 stycznia.
Teobalda Pustelnika 1 lipca.
Teodora Męczennika 9 listopada.
Teodora Zakonnika 7 stycznia.
Teodoryka 1 lipca.
Teodozyusza W. 11 stycznia.
Teofila Męczennika 6 lutego.
Teofila Biskupa 27 kwietnia.
Teofila Męczennika 20 grudnia.
Tomasza z Akwinu 7 marca.
Tomasza z Villanova 18 września.
Tomasza Apostoła 21 grudnia.
Tomasza Kantuaryjskiego 29 grudnia.
Trójcy ŚŚ. 19 czerwca.
Trzech Królów 6 stycznia.
Tyburcyusza M. 14 kwietnia.
Tymoteusza Biskupa 24 stycznia.
Tymoteusza Męczennika 24 marca.
Tytusa Męczennika 4 stycznia.

U.

Ubalda Biskupa 16 maja.
Urbana 25 maja.

W.

Wacława Króla 28 września.
Walentego Kapł. Męcz. 14 lutego.
Waleryana 14 kwietnia.
Wawrzyńca Męczennika 10 sierpnia.
Wenantego Męczennika 18 maja.
Wielkanoc 24 kwietnia.
Wiktora 17 września.
Wiktoryna Męczennika 6 marca.
Wiktoryna Biskupa 5 września.
Wiktoryna Biskupa Męczen. 2 listop.
Wilhelma Arcybiskupa 10 stycznia.
Wilhelma Opata 6 kwietnia.
Wilhelma Księcia 28 maja.
Willibalda Biskupa 7 lipca.
Wincentego Ferreryusza Wyzn. 5 kw.
Wincentego a Paulo 19 lipca.
Wincentego Kadłubka 10 październ.
Wita 15 czerwca.
Witalisa Męczennika 28 kwietnia.
Władysława Króla 27 czerwca.
Władysława z Gielniowa 26 września.
Wniebowstąp. Pań. 2 czerw.
Wojciecha Bisk. Męcz. 23 kwietnia.
Wolfganga Biskupa 31 października.
Wszystkich Święt 1 listopada.

Z.

Zacharyasza Proroka 6 września.
Zacharyasza Papieża 5 listopada.
Zefiryna Papieża 26 sierpnia.
Zenona Żołnierza 22 grudnia.
Zesłanie Ś. Ducha 12 czerwca.
Znalezienie Ś. Krzyża 3 maja.
Zygmunta Króla 2 maja.

ŚWIĘTE.

A.

Adelajdy 16 grudnia.
Agaty Panny Męczenniczki 5 lutego.
Agnieszki Panny Męcz. 21 stycznia.
Agrypiny 23 czerwca.
Amalii Księżnéj 10 lipca.
Amelii Panny 2 marca.
Anastazyi Panny 25 grudnia.
Anatolii Męczenniczki 9 lipca.
Angeli 30 marca.
Anny Matki N. M. P. 26 lipca.
Antoniny 1 marca.
Apollonii Panny Męcz. 9 lutego.
Aurelii Panny 25 września.

B.

Balbiny Panny 31 marca.
Barbary Panny 4 grudnia.
Benigny Panny 19 sierpnia.
Bibianny Panny 2 grudnia.
Bony Panny 24 kwietnia.
Bronisławy 18 sierpnia.
Brygidy Panny 1 lutego.
Brygidy Wdowy 8 października.

C.

Cecylii Panny Męcz. 22 listopada.

D.

Domicelli Panny 7 maja.
Dominiki Panny 6 lipca.
Doroty Panny M. 6 lutego.
Dygny 11 sierpnia.

E.

Eleonory Panny 21 lutego.
Elżbiety Wdowy 8 lipca.
Elżbiety Panny 5 listopada.
Elżbiety Królowéj 19 listopada.
Emilianny 5 stycznia.
Emilii 30 czerwca.
Eufemii Panny 16 września.
Eufrozyny Męczenniczki 3 września.
Eufrozyny Panny 11 lutego.
Eulalii Panny 10 grudnia.
Euzebii P. 29 października.
Ewy 24 grudnia.

F.

Flawii Panny 5 października.
Florentyny Męczen. 17 października.
Franciszki Wdowy 9 marca.

G.

Gaudencyi Panny 30 sierpnia.
Genowefy Panny 3 stycznia.
Gertrudy Panny 17 marca.

H.

Heleny Cesarzowéj 2 marca.
Heleny Królowéj 21 maja.
Honoraty Panny 12 stycznia.

I.

Idy Panny 13 kwietnia.

Imienia Maryi 11 września.
Ireny Panny 20 października.
Izabelli Królowéj 3 września.
J.
Jadwigi Wdowy 15 października.
Joanny Wdowy 24 maja.
Joanny Fremiot 21 sierpnia.
Jowity Męczenniczki 15 lutego.
Julianny Panny 16 lutego.
Julii Panny Męczenniczki 22 maja.
Justyny Panny Męczenniczki 7 paźdz.
K.
Karoliny 5 lipca.
Kassyldy 15 kwietnia.
Katarzyny Szwedzkiéj 23 marca.
Katarzyny Seneńskiéj 30 kwietnia.
Katarzyny Panny Męcz. 25 listopada.
Klary Panny 12 sierpnia.
Klotyldy Królowéj 3 czerwca.
Kolety Panny 6 marca.
Konstancyi Panny Męcz. 18 lutego.
Korduli Panny 22 października.
Kornelii Męczenniczki 31 marca.
Krystyny Panny 24 lipca.
Kunegundy Cesarzowéj 3 marca.
Kunegundy Król. Polskiéj 25 lipca.
L.
Leokadyi Panny 9 grudnia.
Lucyny Panny 30 czerwca.
Lucyny Męczenniczki 17 października.
Ludwiki Panny 15 kwietnia.
Ł.
Łucyi Panny 13 grudnia.
M.
Magdaleny 25 maja i 22 lipca.
Małgorzaty Król. Węgiers. 13 lipca.
Małgorzaty Król. Szkoc. 10 czerwca.
Marcelli Wdowy 31 stycznia.
Marcyanny Panny Męczen. 9 stycznia.
Marty Panny 29 lipca.
Martyny Panny 30 stycznia.
Maryi Kleofy 9 kwietnia.
Maryi Magdaleny we Flor. 25 maja.
Maryi Magdaleny w Jeroz. 22 lipca.
Matyldy Królowéj 14 marca.
Moniki Wdowy 4 maja.
N.
Narodz. N. M. P. 8 września.
Natalii Panny 27 lipca.
Nawiedzenie N. M. P. 2 lipca.
N. M. P. Anielskiéj 2 sierpnia.
N. M. P. Bolesnéj 26 marca.
N. M. P. Loretańskiéj 10 grudnia.
N. M. P. Różańcowéj 3 października.
N. M. P. Śnieżnéj 5 sierpnia.
N M. P. Szkaplerznéj 16 lipca.
Niep. Pocz. N. M. P. 8 grudnia.
O.
Oczysz. N. M. P 2 lutego.
Ofiarowanie N. M. P. 21 listopada.
Olimpii 26 marca.
Opieki N. M. P. 14 listopada.
P.
Patrycyi Męczenniczki 13 marca.
Pauliny Wdowy 26 stycznia.
Pelagii Panny 11 lipca.
Petronelli 31 maja.
Placydy Panny 11 października.
Praxedy Panny 21 lipca.
Pryski Panny 18 stycznia.
Pulcheryi Męczenniczki 7 lipca.
Pulcheryi Panny 10 września.
R.
Reginy Panny 7 września.
Romany Panny 23 lutego.
Rozalii Panny 4 września.
Róży Panny 26 sierpnia.
Rufiny Panny 31 sierpnia.
S.
Sabiny Męcz. 27 października.
Salomei Panny 17 listopada.
Scholastyki Panny 10 lutego.
Serafiny Panny 29 lipca.
T.
Tekli Panny 23 września.
Teodory Męczenniczki 1 kwietnia.
Teodozyi Panny M. 29 maja.
Teressy Panny 15 października.
U.
Urszuli Panny 21 października.
W.
Waleryi Męczenniczki 5 czerwca.
Waleryi Panny 9 grudnia.
Weroniki Panny 13 stycznia.
Weroniki Panny 4 lutego.
Wiktoryi Panny 23 grudnia.
Wniebowz. N. M. P. 15 sierpn.
Z.
Zaślubienie N. M. P. 23 stycznia.
Zenobii Panny 30 października.
Zuzanny Panny Męcz. 11 sierpnia.
Zwiastow N. M. P. 25 marca.

PRAWIDŁA
PRZENOSZENIA ŚWIĄT RUCHOMYCH,
W KALENDARZU RZYMSKO-KATOLICKIM.

Na Koncylium Nicejskiém przyjęto, ażeby Wielkanoc obchodzoną była w piérwszą niedzielę, następującą po pełni księżyca po równonocy wiosennéj. Ponieważ ta niedziela nie co rok na ten sam dzień powraca, wynika ztąd, że święta, które w stałém oddaleniu od Wielkanocy przypadać powinny, muszą się razem z nią przenosić, i dlatego świętami ruchomemi się zowią.

Wielkanoc przypaść może najwcześniéj dnia 22 marca, jak to było w roku 1818. Najpóźniéj dnia 25 kwietnia, jak będzie w roku 1886, w którym na dzień świętego Marka przypadnie Wielkanoc, na dzień świętego Antoniego Zielone Świątki, a na dzień św. Jana Chrzciciela, Boże Ciało.

Czterdziestego dnia po Wielkanocy przypada Wniebowstąpienie Pańskie.

Dnia pięćdziesiątego, Zielone Świątki.

W tydzień po nich, w niedzielę, obchodzi się uroczystość Trójcy Świętéj.

We czwartek po niéj, Boże Ciało.

Gdy na dzień 8 maja przypada Wniebowstąpienie Pańskie, jak to było w roku 1823, uroczystość św. Stanisława przenosi się nazajutrz.

Suche dni przypadają co kwartał we środy, piątki i soboty, cztery razy do roku.

Piérwsze, po niedzieli 3-éj Adwentu.

Drugie, po niedzieli 1-éj Wielkiego postu.

Trzecie, po niedzieli Zielonych Świątek.

Czwarte, po Podwyższeniu świętego Krzyża, które przypada dnia 14-go września.

Krzyżowe dni przypadają: w poniedziałek, wtorek i środę po 5-éj niedzieli od Wielkanocy, tojest w trzech dniach poprzedzających Wniebowstąpienie Pańskie.

Jeśli jakie święto, mające swoją wilią, przypada w poniedziałek, wilia do niego obchodzi się w poprzedzającą sobotę,

nie zaś w niedzielę. Np. Wilia do Bożego Narodzenia, przypadającego w poniedziałek, obchodzi się w sobotę, jak w r. 1854.

Boże Narodzenie zawsze jest dniem mięsnym, chociażby przypadało w dzień postny; inne zaś uroczystości, gdyby przypadły w dzień postny, nie uwalniają od postu.

W roku zwyczajnym św. Maciéj przypada na dzień 24 lutego, w roku przestępnym na dzień 25 lutego.

Jeśli dzień zaduszny przypadnie w niedzielę, jak to miało miejsce w roku 1851, wtedy Zaduszki przenoszą się nazajutrz, tojest na poniedziałek, czyli na dzień 3 listopada.

Jeśli Zwiastowanie N. Maryi Panny, zwykle dnia 25 marca przypadające, nie dochodząc Kwietniéj Niedzieli, zbiega się z jaką niedzielą Wielkiego postu, jak to było w latach 1838 i 1849; wtedy z niedzieli przenosi się nazajutrz, tojest na poniedziałek. Jeśli zaś dzień 25 marca przypada w ciągu tygodnia, czyli w dzień powszedni Wielkiego postu, byle przed Kwietnią niedzielą: wtedy uroczystość Zwiastowania obchodzi się w swoim właściwym dniu, tojest 25 marca. Gdy zaś to święto zbiega się z niedzielą Kwietnią, lub gdy przypada w Wielkim Tygodniu, albo w tygodniu po Wielkanocy, wtedy przenosi się na poniedziałek po Przewodniéj niedzieli.

Święta Katarzyna (25 listopada) Adwent zaczyna.

Święty Andrzej (30 listopada) jeszcze mędrzéj.

Jakoż jeżeli dzień 30 listopada, czyli św. Andrzeja przypada w niedzielę, ta niedziela jest piérwszą Adwentu. Jeżeli św. Andrzeja przypada w dzień powszedni, wtedy ta z dwóch niedziel uważa się za piérwszą Adwentową, która jest bliższą świętego Andrzeja, tojest niedziela idąca po dniu 26 listopada.

Rok kościelny zaczyna się z piérwszą niedzielą Adwentu.

Niedziel adwentowych jest cztery, chociaż Adwentu nie zawsze bywa cztery tygodnie.

Po Trzech Królach, rachują się niedziele liczbami w tym porządku, jak po sobie następują; niedziel tych bywa więcéj lub mniéj, podług tego jak Wielkanoc przypada późniéj lub wcześniéj.

Tymże porządkiem liczą się niedziele Wielkiego postu, niedziele po Wielkanocy i niedziele po Zielonych Świątkach aż do Adwentu.

Poczynając od sierpnia włącznie, aż do Adwentu, niedziele w miesiącach: sierpniu, wrześniu, październiku i listopadzie, oznaczają się liczbą porządkową.

Piérwszą niedzielę jakiego miesiąca nazywamy tę, która przypada na piérwszy dzień tego miesiąca, albo tę z dwóch, która jest bliższą dnia piérwszego, np. z dwóch niedziel w 1852 roku, z których jedna przypadła dnia 29 sierpnia, a druga d. 5 września, poprzedzająca była niedzielą piérwszą września, jako bliższą dnia piérwszego.

W drugą niedzielę maja, obchodzi się N. P. M. Łaskawéj.

W piérwszą niedzielę października, obchodzi się N. Panny Maryi Różańcowéj.

W drugą niedzielę października, przypada św. Wincentego Kadłubka.

W czwartą niedzielę października, św. Jana Kantego.

W drugą niedzielę listopada, obchodzi się Opieki N. M. P.

W drugą niedzielę po Trzech Królach obchodzi się święto Imienia Jezus.

W drugą niedzielę po Wielkanocy, obchodzi się święto Grobu Chrystusowego.

W trzecią niedzielę po Wielkanocy, Opieki św. Józefa.

W piątek przed niedzielą Kwietnią, obchodzi się święto Siedmiu Boleści N. Maryi Panny.

Nazajutrz po Oktawie Bożego Ciała, obchodzi się święto Serca Jezusowego.

W niedzielę po dniu 23 lipca obchodzi się św. Kunegundy.

W niedzielę po Oktawie św. Piotra i Pawła, przypada św. Jana z Dukli.

W niedzielę po Wniebowz. N. M. P., przypada św. Jacka.

W niedzielę drugą po Oktawie Wnięboowzięcia N. Maryi Panny, bywa św. Joachima.

W niedzielę po Narodzeniu N. Maryi Panny, przypada święto Imienia N. Maryi Panny.

W niedzielę najbliższą po św. Mateuszu (tojest po dniu 21 września), bywa św. Ładysława z Gielniowa.

W niedzielę po dniu 12 listopada, obchodzi się święto św. Stanisława Kostki.

Dyecezya kujawsko-kaliska obchodzi uroczyście św. Józefa Oblubieńca, dnia 19 marca, a nie świętuje św. Stanisława dnia 8 maja.

Dyecezya podlaska świętuje w dzień Apostołów Szymona i Judy Tadeusza, dnia 28 października.

Część litewska dyecezyi augustowskiéj obchodzi uroczyście dzień św. Kazimierza dnia 4 marca.

WYMIARY ŚWIATA SŁONECZNEGO.

PLANETY	ŚREDNICA		Wielkość w porównaniu z ziemią	Massa, biorąc massę ziemi za jedność	Powierzchnia w milionach mil kwadr.
	Biorąc średnicę ziemi za jedność	W milach geograficznych			
Słońce. . ☉	112.06	192631	1407124	359551	116573
Merkury ☿	0.391	672	0.060	1 : 13.53	1.4
Wenus. . ♀	0.985	1693	0.957	1 : 1.08	8.8
Ziemia. . ♁	1	1719	1	1	9.3
Mars. . . ♂	0.519	892	1.4	1 : 7.45	2.5
Jowisz. . ♃	11.225	19251	1414.2	343.12	1181.6
Saturn. . ♄	9.022	15509	734.8	102.68	755.6
Uranus. . ⛢	4.344	7873	82.0	14.44	176.1
Neptun. . ♆	5.28	9076	147.3	24.81	264.5
Księżyc. ☾	0.264	454	0.02	1 : 81.24	0.7

PLANETY	ŚREDNIA ODLEGŁOŚĆ OD SŁOŃCA		Czas obrotu około swéj osi			Czas obiegu naokoło słońca		Pochyłość drogi względem ekliptyki
	Biorąc odległ. ziemi za jedność	W milionach mil geogr.	dni	god.	min.	lat	dni	
Słońce. . ☉	—	—	25	12			—	—
Merkury ☿	0.38709	8	1	0	5		88	7° 0 6′
Wenus. . ♀	0.72333	15		23	21		225	3 23 28
Ziemia. . ♁	1	20⅔		23	56		365.25637	—
Mars . . . ♂	1.52369	31½	1	0	37	1	322	1 51 6
Jowisz. . ♃	5.20277	107½		9	55	11	315	1 18 52
Saturn. . ♄	9.53885	197		10	29	29	167	2 29 36
Uranus. . ⛢	19.18239	396½		—		84	6	0 46 28
Neptun. . ♆	30.03628	621		—		164	225	1 46 59

ASTEROIDY czyli MAŁE PLANETY TELESKOPOWE
MIĘDZY MARSEM I JOWISZEM KRĄŻĄCE, ODKRYTE W TERAŹNIEJSZYM WIEKU.

Nr.	PLANETA	EPOKA ODKRYCIA		MIEJSCE	Przez
		Dzień i miesiąc	Rok		ASTRONOMA
1	Ceres. . . .	1 stycznia . .	1801	Palermo. . . .	Piazzi.
2	Pallas . . .	28 marca . . .	1802	Bremen. . . .	Olbers.
3	Juno	1 września. .	1804	Lilienthal. . .	Harding.
4	Westa . . .	29 marca . . .	1807	Bremen. . . .	Olbers.
5	Astrea . . .	8 grudnia . .	1845	Driesen. . . .	Hencke.
6	Hebe. . . .	1 lipca. . . .	1847	Driesen. . . .	Hencke.
7	Iris.	13 sierpnia . .	1847	Londyn. . . .	Hind.
8	Flora. . . .	18 październ. .	1847	Londyn. . . .	Hind.
9	Metis. . . .	26 kwietnia. .	1848	Markre-Castle.	Graham.
10	Higea. . . .	12 kwietnia . .	1849	Neapol	Gasparis.
11	Parthenope.	11 maja. . . .	1850	Neapol	Gasparis.
12	Wiktorya. .	13 września. .	1850	Londyn. . . .	Hind.
13	Egeria . . .	2 listopada. .	1850	Neapol	Gasparis.
14	Irene. . . .	19 maja. . . .	1851	Londyn. . . .	Hind.
15	Eunomia . .	29 lipca. . . .	1851	Neapol	Gasparis.
16	Psyche . . .	17 marca . . .	1852	Neapol	Gasparis.
17	Thetis . . .	17 kwietnia . .	1852	Bilk.	Luther.
18	Melpomena.	24 czerwca . .	1852	Londyn. . . .	Hind.
19	Fortuna . .	22 sierpnia . .	1852	Londyn. . . .	Hind.
20	Massilia. . .	19 września. .	1852	Marsylia . . .	Chacornac.
21	Luthetia . .	15 listopada. .	1852	Paryż.	Goldsmidt.
22	Kalliope . .	16 listopada. .	1852	Londyn. . . .	Hind.
23	Thalia . . .	15 grudnia . .	1852	Londyn. . . .	Hind.
24	Themis. . .	5 kwietnia. .	1853	Neapol	Gasparis.
25	Phocea. . . .	6 kwietnia. .	1853	Marsylia . . .	Chacornac.
26	Proserpina .	5 maja. . . .	1853	Bilk.	Luther.
27	Euterpe. . .	8 listopada. .	1853	Londyn. . . .	Hind.
28	Bellona. . .	1 marca . . .	1854	Bilk.	Luther.
29	Amphitrite .	1 marca . . .	1854	Londyn. . . .	Marth.
30	Urania . . .	22 lipca. . . .	1854	Londyn. . . .	Hind.
31	Euphrosina.	1 październ. .	1854	Waszyngton. .	Ferguson.
32	Pomona. . .	27 październ. .	1854	Paryż.	Goldsmidt.
33	Polymnia. .	28 październ. .	1854	Paryż.	Chacornac.
34	Circe. . . .	6 kwietnia. .	1855	Paryż.	Chacornac.
35	Leukothea .	19 kwietnia. .	1855	Bilk	Luther.
36	Atalantha. .	5 październ. .	1855	Paryż.	Goldsmidt.

Nr.	PLANETA	EPOKA ODKRYCIA Dzień i miesiąc	Rok	MIEJSCE	Przez ASTRONOMA
37	Fides. . . .	6 październ. .	1855	Bilk	Luther.
38	Leda. . . .	12 stycznia . .	1856	Paryż.	Chacornac.
39	Letitia . . .	8 lutego . . .	1856	Paryż.	Chacornac.
40	Harmonia. .	31 marca . . .	1856	Paryż.	Goldsmidt.
41	Daphne. . .	22 maja. . . .	1856	Paryż.	Goldsmidt.
42	Isis.	28 maja. . . .	1856	Oxford	Pogson.
43	Ariadne . .	16 kwietnia. .	1857	Oxford	Pogson.
44	Nysa. . . .	27 maja. . . .	1857	Paryż.	Goldsmidt.
45	Eugenia . .	26 czerwca . .	1857	Paryż.	Goldsmidt.
46	Hestia . . .	16 sierpnia . .	1857	Oxford	Pogson.
47	Agle	15 września. .	1857	Bilk.	Luther.
48	Pales. . . .	19 września. .	1857	Paryż.	Goldsmidt.
49	Doris. . . .	19 września. .	1857	Paryż.	Goldsmidt.
50	Virginia . .	19 październ. .	1857	Bilk	Luther.
51	Nemausa . .	24 stycznia . .	1858	Nimes.	Luther.
52	Europa. . .	2 lutego . . .	1858	Paryż.	Goldsmidt.
53	Calypso. . .	4 kwietnia. .	1858	Bilk.	Luther.
54	Alexandra .	10 września. .	1858	Paryż.	Goldsmidt.
55	* * *	10 września. .	1858	Albany	Searle.

Wielka liczba małych planet teleskopowych, krąży w przestrzeni około słońca między Marsem i Jowiszem, których dotąd znamy 55; następne lata dadzą nam ich poznać jeszcze więcéj. Jakkolwiek wielka jest liczba tych drobnych ciał niebieskich, Le Verrier okazał rachunkiem, iż wszystkie razem wzięte nawet i te, które późniéj odkryte będą, niewyrównywają co do massy $^1/_4$ massy ziemi; bo gdyby ogólna ich massa była większa, wówczas ich wpływ dałby się już postrzedz w biegu dawnych planet a osobliwie w biegu ziemi, gdy tymczasem żadnéj zmiany biegu z tego wpływu wynikającéj nie dostrzeżono. Z powyższych planet, najbliżéj słońca znajduje się Ariadne, gdyż tylko na $45^4/_{10}$ milionów mil. jeogr. od niego oddalona, a jéj peryod czyli czas obiegu około słońca, wynosi 3 lata i 93 dni; najdaléj od słońca znajduje się Eufrosina, na $65^2/_{10}$ milionów mil, a jéj peryod wynosi 5 lat i 22 dni. Pochyłość dróg najmniejszą mają: Massalia i Themis, ich bowiem płaszczyzny dróg leżą prawie na ekliptyce, gdyż czynią z nią kąt tylko 0 stopni 40 minut; przeciwnie Pallas ma pochyłość drogi ze wszystkich największą, gdyż pochyłość ta wynosi 34 stopnie. Przedział między drogą Marsa i Jowisza wynosi 76 milionów mil; w tym przedziale, pierścień zajęty drogami małych planet teleskopowych, wynosi blizko 20 milionów mil.

O REGULOWANIU ZEGARÓW PODŁUG KOMPASU.

Zegary zwyczajne regulować można przybliżonym sposobem za pomocą tabelli wschodu i zachodu słońca, umieszczonéj każdego miesiąca niniejszego kalendarza w kolumnie trzeciéj i czwartéj po prawéj stronie, i ta służy dla Warszawy, tojest dla równoleżnika 52 stopni szerokości północnéj. Dokładniéj regulują się zegary za pomocą kompasów stałych lub przenośnych, i przy pomocy tabelki umieszczonéj w szóstéj kolumnie każdego miesiąca po prawéj stronie. Liczby téj kolumny pokazują czas średni w południe prawdziwe, tojest czas, jaki zegar dobrze idący wskazywać powinien w chwili, gdy na kompasie jest godzina 12.

Południe jest wtenczas, kiedy słońce w ciągu dnia jest najwyżéj, a tém samém kiedy cień jest najkrótszy.

Czas od jednego południa do następnego, stanowi jeden *dzień*, albo lepiéj jednę *dobę*: gdyż właściwiéj *dzień* oznacza czas od świtu do zmierzchu; *nocą* zaś nazywamy przeciąg czasu od zmierzchu do świtu.

Wiadomo, że dobę dzielimy na 24 części, *godzinami* nazwanych. Ale zwyczaj u nas upoważnił, że nie liczymy ciągle od godziny 1 do 24, lecz od godziny 1 do 12, i znowu drugi raz od 1 do 12. Jest także przyjętém i to: że każdy dzień czyli doba, zaczyna się nie od godziny 12 południowéj, ale od godziny 12, w nocy przypadającéj, czyli północnéj. Zbytecznêm prawie jest przypomnienie: że godzina dzieli się na 60 mniejszych części, *minutami* zwanych, i że minuta dzieli się znowu na 60 części, nazwanych *sekundami*.

Do mierzenia czasu, używamy zegarów i zegarków, które najczęściéj co doba naciągać lub nakręcać potrzeba. Prócz tego używamy także kompasów słonecznych, których wprawdzie ani naciągać, ani nakręcać niepotrzeba, ale za to wskazują nam czas te narzędzia tylko we dnie i to na słońcu.

Kompas słoneczny, raz dobrze zrobiony i ustalony, niełatwo zepsuciu ulega, gdy przeciwnie wszystkie zegary i zegarki, jako w ciągłym ruchu będące i często z miejsca na miejsce przenoszone, najłatwiéj się psują i nieregularnemi się stają. Prosto więc ztąd myśl powstaje regulowania zegarów podług kompasu.

Ruch zegara dobrego jest jednostajny: jedna godzina jest zupełnie równa drugiéj, i każda doba przez zegar wskazana

zupełnie jest równa dobie poprzedniéj i następnéj. W kompasie zaś pokazującym czas za pomocą cienia słonecznego, nie tak się rzeczy mają.

Tylko cztery razy do roku, a mianowicie około 10 lutego, 15 maja, 25 lipca i 2 listopada, doba, czyli czas upłyniony od południa do południa, jest równa zupełnie dobie poprzedniéj i następnéj; w innych zaś czasach każda doba jest albo większa albo mniejsza od poprzedniéj, tak dalece, że około 20 grudnia (kiedy różnica między dobami jest największa), każda doba jest od poprzedniéj o pół minuty dłuższa, i to trwa blizko przez tydzień; potém różnica między dobami staje się coraz mniejsza, aż do 10 lutego, odkąd znowu przeciwnie każda doba jest mniejsza od poprzedniéj, i t. d. Ztąd pochodzi, że ustawiony zegarek np. 1 stycznia podług kompasu, jeżeli dobrze idzie, w kilka zaraz dni, o parę minut opóźni się, tak, iż do 10 lutego opóźnienie 10 minut wyniesie; ale nie regulując go wcale, znowu około 2 kwietnia z kompasem się zgodzi. Widoczną przeto jest rzeczą, że ci, co kiedykolwiek zegarek swój podług kompasu nastawiwszy, żądają, aby się potém ciągle z nim zgadzał, wymagają rzeczy niepodobnéj, a zegarek koniecznie do kompasu stosując, samowolnie go nadwerężają i psują.

Zegary nasze cztery razy tylko do roku wskazują prawdziwe południe, mianowicie: 10 kwietnia, 15 czerwca, 1. września i 25 grudnia: wtedy więc tylko zegarki z kompasem zupełnie zgadzać się powinny. W innych zaś czasach, kiedy kompas pokazuje południe, zegarek wskazywać winien albo więcéj niż dwunastą godzinę, albo téż mniéj. I tak: 1 stycznia, kiedy na kompasie jest południe, zegarek wskazywać ma godzinę 12 minut 4; jeśli więc tyle nie pokazuje, trzeba go stosownie do tego nastawić: i to jest prawdziwe zregulowanie zegarka według kompasu.

W tym kalendarzu tabelka umieszczona przy każdym miesiącu, służy do regulowania zegaru któregokolwiek dnia w roku, nie czekając na jeden z wyżéj wymienionych czterech dni, w którym zegarek z kompasem zupełnie się zgadzać powinien. I tak np. 20 lutego, kiedy na kompasie jest południe, na zegarze powinna być godzina 12 i minut 14; kiedy 24 października kompas pokazuje południe, zegarek wskazywać powinien godzinę 11 i minut 44.

PORÓWNANIE PODZIAŁEK TERMOMETRÓW.

Fahrenhe.	Reaumura	Fahrenhe.	Reaumura	Fahrenhe.	Reaumura	Celsiusz.	Reaumura
— 40°	—32°.0	+10°	— 9°.8	+60°	+12°.4	0°	0°.0
— 39	— 31.6	+11	— 9.3	+ 61	+ 12.9	1	0.8
— 38	— 31.1	+12	— 8.9	+ 62	+ 13.3	2	1.6
— 37	— 30.7	+13	— 8.4	+ 63	+ 13.8	3	2.4
— 36	— 30.2	+14	— 8.0	+ 64	+ 14.2	4	3.2
— 35	— 29.8	+15	— 7.6	+ 65	+ 14.7	5	4.0
— 34	— 29.3	+16	— 7.1	+ 66	+ 15.1	6	4.8
— 33	— 28.9	+17	— 6 7	+ 67	+ 15.6	7	5.6
— 32	— 28.4	+18	— 6.2	+ 68	+ 16.0	8	6.4
— 31	— 28.0	+19	— 5.8	+ 69	+ 16.4	9	7.2
— 30	— 27.6	+20	— 5.3	+ 70	+ 16.9	10	8.0
— 29	— 27.1	+21	— 4.9	+ 71	+ 17.3	11	8.8
— 28	— 26.7	+22	— 4.4	+ 72	+ 17.8	12	9.6
— 27	— 26.2	+23	— 4.0	+ 73	+ 18.2	13	10.4
— 26	— 25.8	+24	— 3.6	+ 74	+ 18.7	14	11.2
— 25	— 25.3	+25	— 3.1	+ 75	+ 19.1	15	12.0
— 24	— 24.9	+26	— 2.7	+ 76	+ 19.6	16	12.8
— 23	— 24.4	+27	— 2.2	+ 77	+ 20.0	17	13.6
— 22	— 24.0	+28	— 1.8	+ 78	+ 20.4	18	14.4
— 21	— 23.6	+29	— 1.3	+ 79	+ 20.9	19	15.2
— 20	— 23.1	+30	— 0.9	+ 80	+ 21.3	20	16.0
— 19	— 22.7	+31	— 0.4	+ 81	+ 21.8	21	16.8
— 18	— 22.2	+32	+ 0.0	+ 82	+ 22.2	22	17.6
— 17	— 21.8	+33	+ 0.4	+ 83	+ 22.7	23	18.4
— 16	— 21.3	+34	+ 0.9	+ 84	+ 23.1	24	19.2
— 15	— 20.9	+35	+ 1.3	+ 85	+ 23.6	25	20.0
— 14	— 20.4	+36	+ 1.8	+ 86	+ 24.0	26	20.8
— 13	— 20 0	+37	+ 2.2	+ 87	+ 24.4	27	21.6
— 12	— 19.6	+38	+ 2.7	+ 88	+ 24.9	28	22.4
— 11	— 19.1	+39	+ 3.1	+ 89	+ 25.3	29	23.2
— 10	— 18.7	+40	+ 3.6	+ 90	+ 25.8	30	24.0
— 9	— 18.2	+41	+ 4.0	+ 91	+ 26.2	31	24.8
— 8	— 17.8	+42	+ 4.4	+ 92	+ 26.7	32	25.6
— 7	— 17.3	+43	+ 4.9	+ 93	+ 27.1	33	26.4
— 6	— 16.9	+44	+ 5.3	+ 94	+ 27.6	34	27.2
— 5	— 16.4	+45	+ 5.8	+ 95	+ 28.0	35	28.0
— 4	— 16.0	+46	+ 6.2	+100	+ 30.2	36	28.8
— 3	— 15.6	+47	+ 6.7	+110	+ 34.7	37	29.6
— 2	— 15.1	+48	+ 7.1	+120	+ 39.1	38	30.4
— 1	— 14.7	+49	+ 7.6	+130	+ 43.6	39	31.2
— 0	— 14.2	+50	+ 8.0	+140	+ 48.0	40	32.0
+ 1	— 13.8	+51	+ 8.4	+150	+ 52.4	50	40.0
+ 2	— 13.3	+52	+ 8.9	+160	+ 56.9	60	48.0
+ 3	— 12.9	+53	+ 9.3	+170	+ 61.3	70	56.0
+ 4	— 12.4	+54	+ 9.8	+180	+ 65.8	80	64.0
+ 5	— 12.0	+55	+ 10.2	+190	+ 70.2	90	72.0
+ 6	— 11.6	+56	+ 10.7	+200	+ 74.7	100	80.0
+ 7	— 11.1	+57	+ 11.1	+210	+ 79.1	150	120.0
+ 8	— 10.7	+58	+ 11.6	+212	+ 80.0	200	160.0
+ 9	— 10.2	+59	+ 12.0				

UWAGA.

Stopnie przed któremi stoi znak—, oznaczają temperaturę niższą od 0; stopnie zaś ze znakiem +, oznaczają temperaturę wyższą od 0°.

W ostatnich dwóch rubrykach przy stopniach Celsiusza i Reaumura nie położono znaku + i — dlatego, że znaki te w obu termometrach równocześnie sobie odpowiadają.

Liczby po prawéj stronie kropki położone, wyrażają części dziesiętne stopnia.

Przedział między punktem lodu topniejącego a punktem wody wrzącéj zawiera na termometrze:

Reaumura stopni 80
Celsiusza „ 100
Fahrenhejta „ 180

Punkt lodu topniejącego na podziałce Fahrenh. odpowiada + 32 stop. a przedział pomiędzy punktem zero za pomocą zimna sztucznego oznaczonym, a punktem wody wrzącéj na tym termom., zawiera stop. 212. Stopnie więc Reaumura, Celsiusza i Fahrenh. są do siebie w stosunku liczb 80 : 100 : 180 czyli 4 : 5 : 9. 4 stop. R. = 5 stop. Celsius.

Aby stopnie Fahrenhejta zamienić na stop. Reaum. lub Cel., potrzeba najprzód od danéj liczby stop. odjąć liczbę 32, mając wzgląd na znak, a potém resztę zamienić na stop. R. lub C. za pomocą stosunku 9 : 4 lub 9:5.

Aby zaś stop. Rea. lub C. zamienić na Fahr., potrzeba do wypadku otrzymanego za pomocą stosunku 4:9 lub 5 : 9 dodać liczbę 32, mając wzgląd na znak.

PORÓWNANIE PODZIAŁEK BAROMETRU.

Mili-metry	Paryzkie cale	Paryzkie linie	Angielsk. cale	Angielsk. linie	Mili-metry	Paryzkie cale	Paryzkie linie	Angiels. cale	Angiels. linie
681	25	1.885	26.	8115	731	27	0.049	28.	7800
682		2.328		8509	732		0.493		8194
683		2.771		8902	733		0.936		8588
684		3.214		9296	734		1.379		8982
685		3.658		9690	735		1.823		9375
686		4.101	27.	0084	736		2.266		9769
687		4.544		0477	737		2.709	29.	0163
688		4.988		0871	738		3.152		0556
689		5.431		1265	739		3.596		0950
690		5.874		1658	740		4.039		1344
691		6.318		2052	741		4.482		1738
692		6.761		2446	742		4.926		2131
693		7.204		2840	743		5.369		2525
694		7.647		3233	744		5 812		2919
695		8.091		3627	745		6.256		3312
696		8.534		4021	746		6.699		3706
697		8.977		4414	747		7.142		4100
698		9.421		4808	748		7.585		4494
699		9.864		5202	749		8.029		4887
700		10.307		5596	750		8.472		5281
701		10.750		5989	751		8.915		5675
702		11.194		6383	752		9 359		6068
703		11.637		6777	753		9.802		6462
704	26	0.080		7170	754		10.245		6856
705		0.524		7564	755		10.688		7249
706		0.967		7958	756		11.132		7643
707		1.410		8351	757		11.575		8037
708		1.854		8745	758	28	0.018		8431
709		2.297		9139	759		0.462		8824
710		2.740		9533	760		0.905		9218
711		3.183		9926	761		1.348		9612
712		3.627	28.	0320	762		1.792	30.	0005
713		4.070		0714	763		2.235		0399
714		4.513		1107	764		2.678		0793
715		4.957		1501	765		3.121		1187
716		5.400		1895	766		3.565		1580
717		5.843		2289	767		4.008		1974
718		6.287		2682	768		4.451		2368
719		6.730		3076	769		4.895		2761
720		7.173		3470	770		5.338		3155
721		7.616		3863	771		5.781		3549
722		8.060		4257	772		6.225		3942
723		8.503		4651	773		6.668		4336
724		8.946		5045	774		7.111		4730
725		9.390		5438	775		7.554		5124
726		9.833		5832	776		7.998		5517
727		10.276		6226	777		8.441		5911
728		10.719		6619	778		8.884		6305
729		11.163		7013	779		9.328		6698
730	26	11.606	28.	7407	780	28	9.771	30.	7092

Mili-metry	Paryzk. cale linie	Angiels. cale linie
0.1	0.044	0.0039
0.2	0.089	0.0079
0.3	0.133	0.0118
0.4	0.177	0.0157
0.5	0.222	0.0197
0.6	0.266	0.0236
0.7	0.310	0.0276
0.8	0.355	0.0315
0.9	0.399	0.0354
0.01	0.004	0.0004
0.02	0.009	0.0008
0.03	0.013	0.0012
0.04	0.018	0.0016
0 05	0.022	0.0020
0.06	0.027	0.0024
0.07	0.031	0.0028
0 08	0.035	0.0031
0.09	0.040	0.0035

1 metr = 39,37079 cali ang.
1 metr = 443,296 lin. par.
1 milim. = 0,4433 lin. par.
1 cal par. = 27,069948 milim.
" " = 1,065765 c. ang.
1 lin.par. = 2,255829 milim.
= 0,88814 lin.ang.
1 cal ang. = 25,397001 milim.
= 0,93829 c. par.
1 lin.ang. = 2,5397 milim.
= 1,125952 lin. par.

Metr jest jedną dziesięcio-milionową częścią ćwierci południka; dzieli się na 10 decimetrów.

1 decimetr = 10 centimetrom.
1 centimetr = 10 milimetrom.

Długość wahadła sekundowego.

w Paryżu (48°50′14″) = 0,990787 metr.
w Londy. (51°30′49″) = 0,994094 metr.
w Warsza. (52°13′5″) = 0,994159 metr.

STAN NORMALNY POWIETRZA,

Z TRZYDZIESTO-DWÓCH LETNICH DOSTRZEŻEŃ OD ROKU 1826—1858 w Obserwatoryum Astronomiczném Warszawskiém robionych.

Miesiące	Barometr w milimetr. do 0° sprow.	Termometr stu-stopniowy	Wilgotność na 100	Ilość wody w milimetr. z dészczu	śniegu
Styczeń....	751.067	— 5°.26	94.7	12.1	21.0
Luty......	750.114	— 3.34	92.6	12.1	18.5
Marzec....	749.252	+ 0.38	87.4	19.1	22.9
Kwiecień..	749.055	+ 7.26	74.2	32.8	7.6
Maj.......	749.096	+13.47	68.6	57.4	0.2
Czerwiec..	748.638	+17.64	69.7	66.7	—
Lipiec.....	748.900	+18.70	71.0	93.2	—
Sierpień...	749.549	+18.02	73.3	73.2	—
Wrzesień..	750.992	+13.55	78.8	45.7	—
Październik	750.827	+ 8.34	85.3	52.7	1.3
Listopad...	750.400	+ 1.30	91.8	30.5	13.9
Grudzień..	751.576	— 2.33	94.5	19.2	15.7
Sredn. rocz.	749.955	+ 7°.31	81.8	514.7	101.1

UWAGA

Najwyżéj barometr dochodził d. 6 grudnia 1829 roku 775.35 mil. czyli 28c. 7l. 709.

Najniżéj d. 2 stycznia 1855 r. 718.80 mil. czyli = 26c. 6l. 642.

Największe ciepło dochodziło dnia 2 sierpnia 1834 roku +35°.6 C.=+28°.48 R.

Największe zimno d. 11 lutego 1855 r. —33°.12C.=—26°.5R.

Średnia wysokość roczna barometru jest 749.955 mil., czyli 27c. 8l. 452.
Średnia temperatura roczna dla Warszawy + 7°.31 C.= + 5°.85 R.
Średnia wilgotność powietrza roczna jest 81.8 na 100.
Ilość wody spadłéj z dészczu i śniegu wynosi co do wysokości 615.8 mil. czyli 22 cale 8.98 lin. par.

Miesiące	STAN NIEBA. Dni pogodnych	Dni napół pogodn.	Dni pochmurnych	Dni dészczu	Dni śniegu	Dni gradu	Dni mgły	Dni grzmot.	Dni błysk. bez grzm.	Wichr. i wiatrów mocn.	Wiatr panujący
Styczeń....	4.0	6.4	20.6	4.7	9.3	0.6	4.3	—	—	4.8	Z.
Luty......	3.9	6.7	17.6	4.3	8.3	0.7	4.2	0.0	0.1	5.4	Z.
Marzec....	4.4	8.6	18.0	6.5	9.2	0.9	2.9	0.1	—	6.8	Z.
Kwiecień..	5.5	11.6	12.9	9.8	2.8	1.2	1.7	1.1	0.8	6 0	Z. PdW.
Maj.......	5.6	13.5	11.9	13.0	0.3	0.8	0.9	2.8	1.2	4.7	Z.Pn.PdW.
Czerwiec..	5.5	14.3	10.2	13.7	—	0.6	0.6	4.3	2.2	4.1	Z.
Lipiec.....	5.8	13.1	12.1	14.9	—	0.6	0.6	4.2	1.8	5.1	Z.
Sierpień...	7.2	12.8	11.0	12.7	—	0.2	1.7	3.5	2.1	4.2	Z.
Wrzesień..	7.3	10.4	12.3	10.5	0.1	0.6	3.3	1.4	1.2	4.4	Z. PdW.
Październik	5.3	8.8	16.9	11.7	0.6	0.5	5.4	0.4	0.7	5.1	Z.PdW.Pd.
Listopad...	2.9	6.0	21.1	8.1	6.0	0.5	6.3	0.1	—	5.2	Z. PdW.
Grudzień..	3.5	5.1	22.4	6.6	8.1	0.5	4.9	0.0	0.1	6.4	Z.
Sum. śre. rocz.	60.9	117.3	187.0	116.5	44.7	7.7	36.8	17.9	10.2	62.2	Z.

Jeżeli rok uważać będziemy jako całość podzieloną na 100 równych części, wypada w średniém przecięciu z 32 lat (1826—1858) stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jak 16.7:32.1:51.2.

WISŁY ZAMARZANIE, PUSZCZANIE I TRWANIE NA NIÉJ LODÓW.

Epoki średnie zamarzania rzek w zimie i puszczania lodów z wiosny, tudzież trwanie lodów na rzekach, zależące od położenia geograficznego i temperatury pory zimowéj, są cechą właściwą klimatowi każdego kraju lub okolicy. Podajemy tu czas pokrywania się lodami i puszczania tychże na Wiśle pod Warszawą, oraz długość trwania lodów.

Epoki, w których Wisła pod Warszawą lodem się pokryła, i w których lody puściły.

Rok	Wisła stanęła	Wisła puściła	Lody pokrywały Wisłę przez dni	Rok	Wisła stanęła	Wisła puściła	Lody pokrywały Wisłę przez dni
1725	24 styczn.	1 marca	35	1790	28 styczn.	8 lutego	11
1726	7 styczn.	25 marca	78	1791	Wisła nie zamarzła		
—	5 grudn.	.....	82	1792	9 styczn.	5 lutego	27
1727	......	25lutego		1793	18 styczn.	1 marca	42
1728	16 styczn.	27 stycz.	19	—	9 grudn.	18grudn.	54
—	28 lutego	7 marca		1794	8 styczn.	22 lutego	
—	2 grudnia	......		—	16 grudnia	......	80
1760	......	24 marca		1795	......	6 marca	
1761	20 styczn.	20 lutego	31	1796	Wisła nie zamarzła		
1762	......	20 lutego		1797	......	4 lutego	
1779	7 styczn.	19 lutego	43	1809	......	7 lutego	
1780	6 styczn.	11 marca	65	1810	......	6 marca	
—	19 grudn.	......	82	1811	......	7 marca	
1781	......	11 marca		1814	11 styczn.	26 marca	74
—	18 grudn.	29 grud.	32	1815	3 styczn.	4 marca	60
1782	13 lutego	6 marca		1816	......	15 marca	
—	17 grudnia	......	26	1818	14 grudnia	......	80
1783	......	12 stycz.		1819	......	4 marca	
—	25 grudnia	......	78	—	4 grudnia	......	
1784	......	12 marca		1820	22 grudnia	......	50
1785	2 styczn.	15 kwiet.	103	1821	......	16 stycz.	
—	21 grudnia	......	41	—	22 lutego	18 marca	
1786	......	31 stycz.		1822	14 listop.	16 listop.	81
—	15 listop.	25 listop.	49	—	18 grudn.	......	
1787	23 styczn.	3 marca		1823	......	7 marca	
1788	31 styczn.	29lutego	29	—	20 grudn.	......	64
—	6 grudnia	......	121	1824	......	22lutego	
1789	......	6 kwiet.		1825	27 styczn.	26 marca	58

Rok	Wisła stanęła	Wisła puściła	Lody pokrywały Wisłę przez dni
1826	2 styczn.	14 marca	71
1827	19 styczn.	7 marca	47
—	26 listop.	9 grud. }	87
1828	2 styczn.	16 marca }	
1829	13 styczn.	3 kwietn.	80
—	18 listop.	..... }	124
1830	......	22 marca }	
1831	12 styczn.	12 marca	59
—	28 grudnia	......	
1832	26 listop.	..... }	81
1833	......	15 luteg. }	
1834	8 styczn.	8 lutego	31
—	19 listop.	..... }	95
1835	......	22 luteg. }	
—	10 listop.	..... }	116
1836	......	5 marca }	
—	24 grudnia	..... }	69
1837	......	3 marca }	
—	22 grudnia	..... }	74
1838	.....	6 marca }	
—	23 listop.	8 grud. }	113
—	19 grudnia	...... }	
1839	......	27 marca }	
—	10 grudnia	29 grud. }	78
1840	7 styczn.	22 stycz. }	
—	20 lutego	4 kwiet. }	

Rok	Wisła stanęła	Wisła puściła	Lody pokrywały Wisłę przez dni
1841	14 styczn.	22 marca	67
1842	4 styczn.	8 marca	63
1843	Wisła nie	zamarzła	
1844	10 styczn.	31 marca	81
—	1 grudnia	...... }	121
1845	......	1 kwiet. }	
1846	3 styczn.	3 marca	59
—	16 grudnia	...... }	98
1847	......	24 marca }	
—	19 grudnia	..... }	71
1848	......	28 lutego }	
1849	4 styczn.	26 styczn.	22
—	27 listop.	...... }	92
1850	......	27 lutego }	
1851	13 styczn.	25 lutego	43
1852	Wisła nie	zamarzła	
1853	7 styczn.	7 marca	59
1854	3 styczn.	6 lutego	34
1855	18 styczn.	23 marca	64
—	3 grudnia	...... }	72
1856	......	13 lutego }	
1857	8 styczn.	20 marca	71
1858	29 styczn.	7 marca	29
Śred. epoka	24 grudnia	7 marca	65½

Miesiące zamknięte klamrą, pokazują przedział czasu w porze zimowéj, upłyniony między dniem zamarznięcia Wisły w listopadzie lub grudniu, a dniem puszczenia lodów w roku następnym.

Średnia epoka, w któréj u nas Wisła marznąć poczyna, przypada na dzień 24 grudnia, a lody zaczynają puszczać około 7 marca.

Wisła dwa razy zamarzła podczas zimy w latach 1728, 1782, 1787, 1794, 1821, 1823, 1828, 1839; trzy razy zamarzła w zimie r. 1840.

Wisła nie zamarzła r. 1791, 1796, 1843, 1852.

W średnim stanie zimy, Wisła pokryta jest pod Warszawą lodem przez dni 65½, czyli przez tygodni 9 i dni 2½.

Lód najdłużéj pokrywał Wisłę przez dni 124, w zimie 1830 roku.

Najkrócéj przez 12 dni podczas zimy 1790 r.

PORÓWNANIE ŚREDNICH EPOK ZAMARZANIA NIEKTÓRYCH RZEK I PUSZCZANIA NA NICH LODÓW.

RZEKA	EPOKA ŚREDNIA n. s. zamarzania	EPOKA ŚREDNIA n. s. puszczania	Trwanie lodów przez dni	Szerokość geograficzna	Długość wschodnia względem Ferro	Temperatura średnia roczna
Wisła pod Warsza.	d. 24 grud.	7 marca	65½	52°. 13′	38°. 41′	+7°.31 C.
Newa pod St. Petersburgiem.	25 listop.	21 kwiet.	147	59 56	48 0	+ 3.75 „
Wiatka pod Wiatką.	13 listop.	25 kwiet.	173	58 24	68 22	+ 2.55 „
Dźwina pod Archangelem....	4 listop.	14 maja	191	64 32	58 14	+ 0.75 „

Newa pod Petersburgiem zamarza wcześniéj o miesiąc, a Dźwina pod Archangelem o dwa miesiące wcześniéj niż Wisła. Newa puszcza o półtora miesiąca, a Dźwina przeszło o dwa miesiące później niż Wisła pod Warszawą. Lody na Newie trwają przeszło dwa razy, a na Dźwinie trzy razy dłużéj niż na Wiśle.

WYPADKI ŚREDNIE DOSTRZEŻEŃ METEOROLOGICZNYCH,

W OBSERWATORYUM ASTRONOMICZNÉM WARSZAWSKIÉM W ROKU 1857 ROBIONYCH.

Miejsce dostrzeżeń wzniesione jest 367.6 stóp paryzkich nad poziom morza; jego szerokość geograficzna 52° 13′ 5″, długość w czasie 1g 14m45s 7, czyli w łuku 18° 41′ 25″.5 na wschód względem południka paryzkiego.

ROK 1857	BAROMETR W MILIMETRACH SPROWADZONY DO TEMPERATURY 0°				
Miesiące	Średni miesięcz.	Najwyższy	Dnia	Najniższy	Dnia
Styczeń.......	748.066	765.13	d. 7	733.74	d. 12
Luty.........	758.495	772.31	24	737.36	13
Marzec.......	751.419	771.59	19	737.12	9
Kwiecień.....	747.378	760.57	19	733.88	13
Maj..........	750.245	758.03	16	741.13	26
Czerwiec.....	750.093	760.29	25	740.42	16
Lipiec.......	749.188	756.71	14	741.07	23
Sierpień......	750.673	760.09	24	739.60	17
Wrzesień.....	751.811	761.60	24	739.46	19
Październik...	752.456	763.00	14	737.85	10
Listopad......	757.702	768.91	18	741.63	26
Grudzień.....	757.506	767.59	9	737.27	26
Średni roczny	752.086 czyli 27c 9l.397	772.31 czyli 28c 6l.362	d. 24 Lutego	733.74 czyli 27c 1l.264	d. 12 Stycznia

ROK 1857	TERMOMETR STUSTOPNIOWY				
Miesiące	Średni miesięcz.	Najwyższy	Dnia	Najniższy	Dnia
Styczeń.......	— 3°.69	+ 4°.50	d. 3	— 15°.75	d. 8
Luty.........	— 4.90	+ 5.12	27	— 17.62	5
Marzec.......	+ 0.41	+ 10.62	31	— 7.75	20
Kwiecień.....	+ 7.60	+ 19.38	11	— 3.25	25
Maj..........	+ 12.12	+ 28.75	22	+ 0.50	16
Czerwiec.....	+ 17.49	+ 31.50	8	+ 6.87	13
Lipiec........	+ 18.42	+ 29.00	28	+ 6.75	20
Sierpień......	+ 18.57	+ 28.50	11	+ 4.50	27
Wrzesień.....	+ 13.61	+ 27.37	10	— 1.88	24
Październik...	+ 10.31	+ 23.38	5	— 0.88	18
Listopad......	+ 0.48	+ 8.25	1	— 9.25	19
Grudzień.....	+ 1.21	+ 9.50	23	— 7.25	20
Średni roczny	+ 7°.64 C. czyli + 6°.11 R.	+ 31°.50 C. czyli + 25°.2 R.	d. 8 Czerwca	— 17°.62 C. czyli — 14°.1 R.	d. 5 Lutego

WILGOTNOŚĆ, ILOSĆ WODY Z DESZCZU I SNIEGU, I STAN NIEBA W ROKU 1857.

ROK 1857 / Miesiące	Wilgotność średnia dzienna na 100	Ilość wody w milimetrach: z dészczu	Ilość wody w milimetrach: z śniegu	STAN NIEBA: Dni pogodnych	Napół pogodnych	Pochmurnych	Dészczu	Śniegu	Gradu	Mgły	Grzmotów	Błyskawic bez grzmotów	Wichrów i wiatrów mocnych
Styczeń..	96.7	22.4	29.4	5	2	24	6	7	—	4	—	—	1
Luty.....	93.8	4.0	6.0	6	9	13	3	2	1	7	—	—	2
Marzec...	85.4	16.6	23.4	4	6	21	4	12	2	—	—	—	10
Kwiecień.	77.5	89.0	2.4	2	9	19	17	2	1	3	1	1	7
Maj......	63.7	16.2	—	8	8	15	10	—	1	—	1	—	2
Czerwiec.	65.8	80.2	—	8	10	12	15	—	—	1	4	—	3
Lipiec....	66.7	143.0	—	11	9	11	17	—	2	—	8	4	8
Sierpień..	68.7	37.6	—	12	8	11	12	—	—	—	5	2	1
Wrzesień.	73.5	23.9	—	12	5	13	9	1	—	1	3	1	11
Paździer..	83.6	18.4	—	9	6	16	8	—	—	7	—	—	3
Listopad.	91.4	6.0	—	2	5	23	8	3	1	6	—	—	2
Grudzień.	93.2	46.4	8.4	2	6	23	15	4	1	5	—	—	12
Summa roczna...	80.0	503.7	69.6	81	83	201	124	31	9	34	22	8	62

W całym roku wody z dészczu i śniegu spadło wysoko 573.3 milimetrów czyli 21 cali 2.14 lin. par.

LICZBA WIATRÓW W ROKU 1857.

ROK 1857 / Miesiące	KIERUNEK WIATRU: Północny	Północno Wschodni	Wschodni	Południowo-Wschodni	Południowy	Południowo-Zachodni	Zachodni	Północno-Zachodni	WIATR PANUJĄCY
Styczeń............	8	21	4	31	10	15	16	19	PdW. PnW.
Luty..............	11	7	9	18	36	13	9	3	Pd.
Marzec............	4	5	7	35	9	14	17	21	PdW.
Kwiecień..........	20	31	4	11	12	8	6	5	PnW. Pn.
Maj...............	21	15	3	14	7	3	11	29	PnZ. Pn.
Czerwiec..........	36	10	—	2	2	4	17	23	Pn. PnZ.
Lipiec............	6	6	1	3	3	14	41	25	Z. PnZ.
Sierpień..........	21	16	9	9	4	3	9	20	Pn. PnZ.
Wrzesień..........	7	2	—	36	13	2	28	19	PdW. Z.
Październik........	6	6	6	36	12	5	19	5	PdW.
Listopad..........	9	19	14	8	10	11	15	11	PnW. Z. W.
Grudzień..........	2	1	—	3	16	14	67	12	Z.
Summa roczna..	151	139	57	206	134	106	255	192	Z. PdW. PnZ.

OGÓLNY STAN ROKU 1857.

(pod względem meteorologicznym).

Rok 1857 należy do lat ciepłych, nader suchych, mniéj jednak pogodnych.

W całym roku było dni pogodnych 81; napół pogodnych 83; pochmurnych 201; dni deszczu 124; śniegu 31; gradu 9; mgły 34; grzmotów 22; błyskawic bez grzmotu 8; wichrów i wiatrów mocnych 62; wiatr panujący zachodni, częste były także południowo-wschodnie i północno-zachodnie.

Uważając rok cały jako całość podzieloną na 100 równych części, wypada w średniém przecięciu z 31 lat upłynionych (1826—1857) stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jak 16,5 : 32,4 : 51,1; w r. b. stosunek tych dni jest 22,2 : 22,7 : 55,1, co pokazuje, iż rok ten jest mniéj pogodny niż zwykle. Miesiące pogodne, były: luty i sierpień, niepogodne: styczeń i kwiecień.

Średnia temperatura całego roku wynosi +7°,64 C. czyli +6°,11 R., wyższa o 0°,34 C. czyli 0°,27 R. od stanu normalnego z 31 lat poprzedzających (+7°,30 C. czyli +5°,84 R.).

Największe ciepło dochodziło d. 8 czerwca po południu +31°,50 C. czyli +25°,2 R.; największe zimno d. 5 lutego rano —17°,62 C. czyli —14°,1 R.; zmiana roczna temperatury 49°,12 C. czyli 39°,3 R.

Uważając miesiąc grudzień r. z., styczeń i luty r. b. za miesiące zimowe; marzec, kwiecień, maj za wiosenne; czerwiec, lipiec, sierpień za letnie; wrzesień, październik, listopad za jesienne; wypada temperatura zimy —3°,12 C. czyli —2°,5 R.; wiosny +6°,71 C. czyli +5°,37 R.; lata 18°,16 C. czyli +14°,53 R.; jesieni +8°,10 C. czyli +6°,48 R. Zima, lato i jesień były cieplejsze, przeciwnie wiosna zimniejsza niż w stanie normalnym.

Miesiące: styczeń, marzec, kwiecień, sierpień, wrzesień, październik, grudzień były cieplejsze; przeciwnie luty, maj, czerwiec, lipiec, listopad, zimniejsze niż w stanie średnim.

Średnia wysokość barometru do temperatury lodu topniejącego sprowadzona jest 752,086 milimetrów czyli 27 cali 9,397 linii par.; i ta jest większa o 2,20 mill. czyli 0,976 lin par. od stanu normalnego z 31 lat poprzedzających (749,886 milim. czyli 27 cali 8,421 lin. par.).

Najwyżéj barometr dochodził d. 24 lutego: 772,31 millim. czyli 28 cali 6,362 lin. par.; najniżéj d. 12 stycznia 733,74 milim. czyli 27 cali 1,264 linii paryzkich; zmiana roczna barometru 38,57 milim. czyli

1 cal 5,098 lin. par. W miesiącach: lutym, listopadzie i grudniu, średnia wysokość barometru była znacznie większa od normalnéj. Dotąd w listopadzie nie było jeszcze ani razu tak znacznéj średniéj wysokości.

Wilgotność powietrza średnia roczna jest 80,0, biorąc 100 za zupełne nasycenie atmosfery parą wodną; albo co do ciężaru 6,79 gramów na jednym metrze sześciennym powietrza; wilgotność ta jest blizko o dwie setne mniejsza od normalnéj.

Miesiące: styczeń, kwiecień, były wilgotniejsze; przeciwnie: marzec, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, październik, grudzień suchsze niż zwykle.

Wody z dészczu w całym roku spadło wysoko: 503,7 milimetrów, czyli 18 cali 7,29 lin. par.; ze śniegu 69,6 milim. czyli 2 cale 6,85 lin. par., razem z dészczu i śniegu 573,3 milimetrów, czyli 21 cali 2,14 lin. par.; to jest o 44,4 milim. czyli 1 cal 7,69 lin. par. mniéj niż w stanie normalnym (617,7 milim. czyli 22 cale 9,83 lin. par.). Najwięcéj wody spadło w lipcu, bo dwa razy więcéj niż zwykle; najmniéj w listopadzie i prawie sześć razy mniéj niż w stanie normalnym.

Z i m a.

Z początku ciepła, pogodna, zarówno w dészcz jak i śniég obfita. Środek téj pory był niepogodny, wilgotny, więcéj do stanu jesiennego niż zimowego podobny, cieplejszy niż zwykle, w śniég obfity, który jednak z powodu częstych odwilży długo na powierzchni ziemi nie pozostawał. Koniec téj pory przy nadzwyczaj wysokim stanie barometru, był pogodny, suchy, mroźny, w śniég nie obfity, i ten stanowił u nas właściwą zimę. W ogóle pora ta była dość pogodna, sucha, o 0,58 C. czyli 0,46^0 R. cieplejsza niż zwykle. Największy mróz w téj porze dochodził —18^0,3 C. czyli —14^0,6 R. d. 4 grudnia r. z.

W i o s n a.

Początek téj pory był mniéj pogodny niż zwykle, suchy, więcéj w śnieg aniżeli w dészcz obfity, co do temperatury zmienny, i bardzo zbliżał się do stanu normalnego. Środek był niepogodny, wilgotny, słotny, w dészcz obfity lecz ciepły. Koniec suchy, mniéj pogodny niż zwykle, chłodny. W ogóle niepogodna, dosyć sucha, o 0,34 C. czyli 0,27^0 R. chłodniejsza niż zwykle. Szczególniéj w téj porze odznaczał się d. 26 maja, nadzwyczajną burzą połączoną z wichrem, grzmotami, piorunami i gradem, którego niektóre ziarna dochodziły wielkości włoskiego orzecha. Burza ta zajmowała północną część Warszawy i Pragę, i wiele szkód w mieście zrządziła; przytém padał dészcz tak ulewny, iż niektóre ulice zamieniły się w rzeki, a pokryte warstwą gradu przedstawiały postać płynącego szronu. Grzmoty w téj porze były nadzwyczaj wczesne,

gdyż d. 4 kwietnia dały się już słyszéć, a dnia 10 tegoż miesiąca, pioruny uderzały jak w środku lata: jeden nawet z nich uszkodził topolę w ogrodzie Saskim.

Lato.

Z początku pogodne, suche lecz nieco chłodniejsze niż zwykle. Środek téj pory był dość pogodny, suchy, ciepły; koniec równie pogodny, suchy, ciepły; w ogóle pogodne, suche, o 0,04° C. czyli 0,03° R. cieplejsze niż zwykle.

Jesień.

Z początku pogodna, sucha, ciepła, pomimo iż ranki, szczególniéj przy końcu były chłodne, d. 24 września mróz półtora stopnia dochodził. Środek téj pory był pogodny, suchy, ciepły; koniec przy nadzwyczaj wysokim stanie barometru niepogodny, suchy, chłodny. W ogóle pora ta była pogodna, sucha, 0,47° C. czyli 0,38° R. cieplejsza niż zwykle. Z powodu panującéj suszy, stan wody na rzekach był bardzo niski.

Ostatni mróz z wiosny był d. 26 kwietnia z rana.

Pierwszy mróz w jesieni —1,9° C. czyli —1,5° R. d. 24 września z rana.

Ostatni śnieg z wiosny pruszył w nocy z d. 25 na 26 kwietnia.

Pierwszy śnieg w jesieni spadł d. 23 września w bardzo małéj ilości.

Plamy na słońcu pokazywały się d. 11, 16 lutego, d. 3 kwietnia, d. 5 września, d. 19 października, d. 18, 21 listopada, d. 19 grudnia.

Koło białe otaczało księżyc d. 1 kwietnia, d. 28 października.

Słońca boczne widziano d. 11 kwietnia o godz. 5 wieczór.

Koło białe otaczało słońce d. 15 maja.

Lody na Wiśle powyżéj mostu stanęły d. 8 stycznia.

Lody górne na Wiśle od strony Warszawy ruszyły d. 22 marca.

Największa wysokość wody na Wiśle pod Warszawą dochodziła stóp 13 cali 3 d. 20 czerwca; najniższa stopę 1 cali 8 d. 16, 17, 18, 19, września.

STAN KAŻDEGO MIESIĄCA I WAŻNIEJSZE ZDARZENIA METEOROLOGICZNE W TYCHŻE.

STYCZEŃ.

Niepogodny, wilgotny i słotny; miesiąc ten bywa u nas zwykle najzimniejszy, jako odpowiadający środkowi zimy; w r. b. przeciwnie, z powodu dészczów, odwilży i częstych zmian, osobliwie w drugiéj połowie, był raczéj do jesiennego niż zimowego miesiąca podobny. Pierwsze cztery dni były ciepłe, następne piętnaście zimne, ostatnie dwanaście słotne

i ciepłe. W ogóle miesiąc ten był o 1,63° C. czyli 1,3° R. cieplejszy niż zwykle. Dni najcieplejsze były: d. 1, 2, 3; najzimniejsze d. 7, 8, 9, 10, 11, 12; zmiany dzienne temperatury były znaczne. Barometr utrzymywał się nizko. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był mniéj pogodny niż zwykle, albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak: 3,9 : 6,6 : 20,5; w r. b. stosunek tychże dni jest jak: 5 : 2 : 24. Lubo w tym miesiącu śnieg padał dość obficie, i woda z niego zebrana wynosi o 2,85 lin. par. więcéj niż zwykle, z powodu jednak częstych odwilży i deszczów, śnieg ten stopniał.

Wysokość wody na Wiśle w tym mies. największa stop 6 c. 2 d. 2.
„ „ „ najmniejsza „ 3 c. 10 d. 8, 19.

Dzień 1 i 2 były ciepłe i słotne jakby w porze jesiennéj; d. 2 ciepło dochodziło 2°,9 R.; od d. 4 nastąpiła zmiana temperatury i mrozy zaczęły się zwiększać; d. 8 z rana zimno dochodziło —12,6 stop. R.

D. 8 lody na *Wiśle* powyżéj mostu stanęły, korytem tylko rzeki od strony Warszawy gruby i gęsty szron płynął.

D. 5 z *Londynu* donoszą: „Silna burza panowała przez dni kilka w Londynie i na kanale. Parostatek pocztowy *Violet* płynący z *Ostendy* do *Dower*, rozbił się w nocy z dnia 5 na 6. Pakiet pocztowy uratowano."

Dnia 7 donoszą z Londynu: „Na wysokości *Sunderlandu*, burza rzuciła 9 okrętów. Nieco na północ od tego portu, rozbił się statek *Aurora* i podobno wszyscy ludzie na pokładzie znajdujący się stracili życie. Pod *Yarmouth* rozbiło się przeszło 12 łodzi węglami naładowanych, na szczęście osady ocalały.

Z *Malty* donoszą, iż na wodach tamecznych w początku bieżącego miesiąca, burza znaczne szkody zrządziła. Cztery okręty zostały wyrzucone na brzeg, a 300 barek rozbitych.

W *Państwie Kościelném* we włości *Piano* około *Tivoli* otworzyło się nagle jezioro w dolinie poblizkiéj. Wśród dnia podniosła się ziemia, kamienie jakąś siłą podziemną strzeliły do góry, a z pod nich wytrysła woda i zapełniła sadzawkę na pół rubbia rzymskiego. Akademia dei Lincei wyprawiła professora p. *Ponsi* dla dokładnego rozpoznania co i jak się stało.

Dnia 7 i 8 n. s. dało się czuć trzęsienie ziemi w *Irkutsku*, równie jak i w *Kiachcie*, ale bez szkodliwych skutków; kierunek uderzenia zdawał się przechodzić od jeziora *Bajkał*.

Opactwo Benedyktynów w *Monte-Casino* w Neapolitańskiém, w miesiącu styczniu zostało zupełnie zniszczone przez silny uragan. Zakonnicy ledwo z życiem ujść zdołali.

Dnia 26 w Lugdunie, trzęsienie ziemi trwało od 3 do 4 sekund, nie zrządziło jednak żadnéj szkody.

Dnia 26 z *Odessy* donoszą: „Że zimy prawie tam nie ma; ledwo jaki dzień błyśnie pogodą i mróz na 2 lub 3 stopnie objawi się, znowu zaraz dészcz lub mgła następuje."

W nocy d. 26 w *Cherburgu*, błyskawica zniszczyła druty telegraficzne na długości 7 kilometrów. Burza miała miejsce mimo zimna i śniegu, pokrywającego ziemię.

LUTY.

Pogodny i suchy, w dészcz i śnieg nie obfity; pierwsze jedénaście dni były mroźne, następne siedmnaście dość łagodne, lubo nocy i poranki były w nich zimne: w ogóle miesiąc ten był blizko o $1\frac{1}{2}$ stop. R. zimniejszy niż zwykle. Najcieplejsze dni były d. 12, 15, 16, 28; najzimniejsze d. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9. Barometr utrzymywał się bardzo wysoko, wyjąwszy dwa dni 12 i 13, w których stał niżéj, w innych dniach wznosił się wyżéj nad stan normalny, skutkiem tego średnia wysokość miesięczna jest o 3,83 lin. par. większa od normalnéj i tylko o 0,57 lin. par. mniejsza od najwyższego stanu jaki był w lutym 1837 roku. Pod względem stanu nieba, miesiąc ten znacznie się różnił od lat innych, był bowiem pogodniejszy niż zwykle. W stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 3,8 : 6,6 : 17,8; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 6 : 9 : 13; pod względem pogody, miesiąc ten zbliżał się do lutego w roku 1826. Wysokość wody na Wiśle pod Warszawą, największa dochodziła stóp 5 cali 4 d. 7, 8, 9, 10, 11; najmniejsza stóp 4 cali 6 d. 22, 23, 27 i 28.

MARZEC.

Mniéj pogodny niż zwykle, pomimo to dość suchy, więcéj w śniég niż dészcz obfity; pod względem temperatury, osobliwie w pierwszych dwudziestu dniach zmienny, w ostatnich dziewięciu ciepły i zbliżał się do stanu normalnego. Najcieplejsze dni były d. 7, 8, 9, 10, 17, 18, 24, 25, 30, 31; najzimniejsze d. 3, 11, 12, 19, 20. Zmiany barometru osobliwie przy wichrach były znaczne. W dniach 10 i 16 śnieg spadł obfity, lecz ten skutkiem ciepła wkrótce stopniał. Pod względem stanu nieba, marzec był mniéj pogodny niż zwykle; w stanie bowiem normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 4,5 : 8,7 : 17,8; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 4 : 6 : 21. Wysokość wody na Wiśle największa dochodziła stóp 11 cali 10 d. 30; najmniejsza stóp 4 cali 5 d. 1, 2, 3, 4.

Dnia 10 Kurjer Warszawski donosi: „Tegoroczna a już żegnająca nas zima nie była jednakże tak złą jak się wydawała na pozór; sądząc

z Warszawy, w któréj prawie nie mieliśmy sanny. Były *np.* okolice kraju, gdzie śniegi spadłszy, ustaliły sannę trwającą od d. 13 stycznia do dnia dzisiejszego, zatém blizko dwa miesiące. Tak było w gubernii Lubelskiéj, poczynając od Uściługa do Wiązowny aż do Brześcia Litewskiego. Miejscami wywiązała się ona jak najzupełniéj, okryła pola białą powłoką, chroniąc je od zimna, co dzień występowała z kilkustopniowym przymrozkiem, jakby tylko dla podtrzymania saméj siebie."

D. 10 stado dzikich gęsi przelatywało nad Warszawą.

W pierwszych dniach marca taka była zawierucha w Krasnymstawie, że mieszkańcy z domów przez śnieg nawiany zaledwo wykopać się mogli.

O zamieci śnieżnéj jaka się wydarzyła w połowie marca r. b. donoszą w gazecie lwowskiéj między innemi i te jeszcze szczegóły: „W okolicy *Zborowa*, znaleziono przy odgarnieniu śniegu, włościanina z wozem i końmi całkiem zawianego śniegiem i już uduszonego. W *Gródku* stały na cmentarzu zwłoki zmarłych, przez dwa dni nie pogrzebane. W *Gródku, Mościskach* a nawet *Przemyślu*, musieli mieszkańcy mniejszych zabudowań torować sobie ścieżkę przez dach. Między *Gródkiem* a *Mościskami*, leżał śnieg miejscami tak wysoko, że dosięgał drutu telegraficznego i tylko końce żerdzi sterczały. Stoki gościńca i spadzistości nawet kilkusążniowe, wyrównane były śniegiem i prawie całkiem zawiane."

Pod dniem 22 Kurjer Warszawski donosi: „Woda pod Warszawą na Wiśle już się podniosła, doszedłszy dnia dzisiejszego rano do wysokości stóp 6 cali 1. Co chwila zatém należy się spodziewać ruszenia pod Warszawą lodów, zwłaszcza że według już ostatniéj a odebranéj z *Nowéj Alexandryi* sztafety, na którą właśnie oczekiwano, lody na Wiśle tamże dnia 20 b. m. rano, przy wysokości stóp 5 cali 8 nad zero, ruszyły i całém korytem rzeki płyną."

Dnia 22 o godzinie 5 wieczorem, wysokość wody na Wiśle pod Warszawą doszła stóp 6 cali 6. Lody górne od strony Warszawy ruszyły i płynęły w ścisłych massach i znacznéj grubości odłamach, łuką do izbicy drugiéj, reszta lodów na izbicach zatrzymana od strony *Pragi* nie ruszyła. Podług powtórnie otrzymanéj sztafety z Nowéj Alexandryi, woda tamże dnia 21 b. m. wzniosła się do wysokości stóp 9 i lody wszystkie ruszyły.

Dnia 25 woda na Wiśle pod *Zawichostem* o godzinie 10 w nocy podniosła się do stóp 10 cali 1 nad zero i poruszywszy tu i owdzie przy brzegach i na wyższych odsepiskach, lub kępach lody, zakryła niemi całą Wisłę, które gęsto jéj korytem płyną. Do przybycia zatém zupełnego tych lodów, które okażą się niebawem i pod Warszawą, wszelkie roboty na dni kilka około mostu musiały być wstrzymane.

Dnia 27 wysokość wody na Wiśle pod Warszawą dochodziła stóp 7 cali 7; kra rzadko płynie.

Dnia 28 o godzinie 6 wieczorem, cała Wisła pokryła się krą, która nadeszła z góry rzeki. Pod Warszawą dnia 29 rano wysokość wody dochodziła stóp 11 cali 3, a lody gęsto i to całą szerokością rzeki płyną.

Osobliwością jest prawdziwą, że kiedy zima tegoroczna u nas prawdziwie za włoską poczytaną być może, przeciwnie na południu, dała się ona we znaki. Piszą z *Palermo*, że tak ostréj zimy (stosunkowo) jak ubiegła, najstarsi nawet ludzie nie pamiętają.

Pod dniem 19 donoszą z *Przemyśla*, że przed kilką dniami tamtejsza okolica, nawiedzona została takim śniegiem, że ten przerwał kommunikacyą nietylko od wsi do wsi, ale nawet między domami. W samym Przemyślu, zalegał śnieg aż do wysokości okien pierwszego piętra domów; obawiano się o mieszkańców zasypanych domów, żeby nie pomarli z głodu; i tak kilka tysięcy ludzi musiało się wziąć do pracy, ażeby do zasypanéj fortyfikacyi przy Przemyślu utorować drogę i znajdującemu się tam oddziałowi wojska, dowieźć potrzebną żywność.

Dnia 7 o godzinie 4 rano, dało się czuć dość silne trzęsienie ziemi w *Tryeście*, które jednak żadnéj szkody nie zrządziło.

Dnia 11 w powiecie *Zborowskim* i *Złoczewskim* w Galicyi, a mianowicie w gminach: *Folwarki, Worniaki, Strzetyn, Glinianskie przedmieście*, spadły razem ze śniegiem massy różnego rodzaju owadów. Rozróżniono dwa osobliwie gatunki: jeden poczwarek, podobny do gąsienicy, koloru brunatnego $^3/_4$ cala długości, o krótkich nogach, wił się i łaził; drugi gatunek owadu skrzydlatego, wielkości blizko $^1/_4$ cala, żółtawy; owad ten, mimo skrzydeł, nie latał ale skakał jak konik polny. W niektórych miejscach widziano wiele czarnych pająków jak wśród lata. Ptastwo łakome rzucało się na te owady i pożerało je. Wnoszą, że gąsienice o których wyżéj, są z rodzaju owadów chrząszczykowatych, zwanych telephorus.

Nad *Jeziorem słoném* zima była tak sroga, że Indyanie zjadali własne dzieci, aby ujść śmierci głodowéj.

Dnia 30 w *Wilnie* pierwszy grzmot, błyskawice a z nimi i dészcz ulewny bardzo wcześnie, bo w dniu 30 marca słyszano.

KWIECIEŃ.

Niepogodny, wilgotny i słotny, o 0,3° R. cieplejszy niż zwykle. Pierwsze dwadzieścia jeden dni, a osobliwie jedénaście dni od d. 10 do 21 były znacznie ciepłe; przeciwnie ostatnie dziewięć, chłodne. Najcieplejsze dni były d. 2, 3, 10, 11, 12, 13, 16, 20, 21; najchłodniejsze d. 25, 26, 27, 28. Dnia 10 po południu termometr na słońcu pokazy-

wał 20 stopni R. ciepła. Po tak znacznych ciepłach, w ostatnich dniach zimno dotkliwie czuć się dało. Grzmot wcześnie bo już d. 4 słyszano, a d. 10 pioruny uderzały jak wśród lata, jeden nawet z nich uszkodził topolę w ogrodzie Saskim. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był mniéj pogodny niż zwykle, albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napółpogodnych i pochmurnych jest jak 5,6 : 11,7 : 12,7; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 2 : 9 : 19. Dészcze padały często i obficie. Ostatni śniég w tym miesiącu spadł w nocy z d. 25 na 26. Wiatry północne i północno-wschodnie przy końcu miesiąca znacznie oziębiały powietrze.

Wysokość wody na Wiśle największa stóp 12 cali 8 d. 7; najmniejsza stóp 4 cali 1 d. 27.

Dzień 11 odznaczał się szczególném ciepłem; o godzinie kwadrans na czwartą po południu dały się słyszéć grzmoty powtarzane i błyskawice połączone z gradem i dészczem ulewnym. O godzinie 3 min. 44 po południu pioruny uderzały. O godzinie 9 wieczór w stronie północnéj błyskawica. Kurjer Warszawski donosi: „w sobotę (d. 11) około godziny 4 z południa, mieliśmy tu burzę prawdziwie jak wśród lata. Deszcz lunął obficie, grzmiało i błyskało mocno tuż nad Warszawą, a wśród téj nawalnicy kilka uderzyło piorunów. Jeden z nich uderzył w ogrodzie Saskim w topolę włoską. Uderzenie miało miejsce w trzeciéj części wysokości drzewa, którego kora i część miazgi szeroko rozdarte zostały.

Dnia 25 w *Warszawie* śnieg spadł na 1 cal wysoko i pokrył zielone trawniki, lecz wkrótce stopniał.

Podróżni przybyli z za *Wisły* powiadają, iż w tych dniach o 5 mil od Warszawy, spadły śniegi po kostkę; ztąd to zapewne nastąpiło takie zimno.

Dnia 12, 13, 14, tak znaczne śniegi spadły w *Krasnymstawie* (w Lubelskiém), iż w mieście domy i okna pozasypywały, a na górach mieszkańcy, bydła do wody przez kilka dni prowadzić nie mogli.

Dnia 13 n. s. lód na rzece *Newie* pod *Petersburgiem* zaczął się łamać, a d. 14 t. m. rzeka puściła. To oczyszczenie się Newy od lodu należy do wczesnych, czego się tu spodziewano z powodu lekkiéj zimy, i niezwykłéj cienkości lodu. W ciągu 144 lat obserwacyi, Newa puściła w pierwszych siedmiu dniach kwietnia tylko 3 razy, mianowicie w latach 1715, 1756 i 1762.

Dnia 8 w *Simand* pod *Aradem* widziano *fata morgana* czyli jak je zowią *majaki*, trwające przeszło pół godziny. *St. Martin* miasteczko o półtory godziny drogi ztamtąd odległe, ukazało się jak najwyraźniéj i tak blizko, że nietylko domy jego odróżnić można było, ale nawet ludzi. Wszystko to jednak pokazało się w rozmiarach znacznie powiększo-

nych. Cały lud wyszedł w pole przyglądać się temu zjawisku, któremu nadprzyrodzone przypisywał powody.

MAJ.

Suchy, mniéj pogodny niż zwykle; w piérwszych ośmnastu dniach chłodny i niepogodny, w trzynastu ostatnich ciepły: w ogóle o 1.1 stop. R. chłodniejszy niż zwykle. Najcieplejsze dni były d. 21, 22, 23, 24, 25. Najchłodniejsze d. 1, 2, 3, 6, 7, 16; cztery dni: 21, 22, 23, 26, były gorące jak wśród lata. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był mniéj pogodny niż zwykle; gdyż w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych, pochmurnych, jest jak 5.5 : 13.6 : 11.9; w r. b. stosunek tych dni jest jak 8 : 8 : 15. Dzień 26 odznaczał się niezwykłą burzą połączoną z gradem, błyskawicami i grzmotami.

Wysokość wody na Wiśle największa stóp 10 cali 11 d. 6; najmniejsza stóp 3 cali 1 dnia 20.

Dnia 26 burza połączona z gradem i grzmotami, która nawiedziła Warszawę dnia 26 maja zaraz z południa, z przyczyny ulewy połączonéj z wielkim i obfitym i długo padającym gradem, i z powodu szkód zrządzonych przez tenże grad, należy do rzadkich wypadków meteorologicznych w mieście tutejszém. Od wielu lat mieszkańcy Warszawy nie pamiętają podobnéj burzy, a szczególnie gradu tak obfitego i wielkiego, który w mieście blizko 100,000 szyb powybijał. Już od godziny 11 rano dały się słyszeć grzmoty w oddaleniu i te powtarzały się w różnych przedziałach czasu i mocy aż do godziny 1 min. 30 z południa. O godzinie 12 od południa nadciągnęła nad Warszawę wielka chmura gradowa, koloru ciemno-popielatego, w tymże czasie z przeciwnéj strony od północy nadciągnęła druga jeszcze większa chmura; te dwie chmury będąc przeciwnych sobie elektryczności, gdy się z sobą spotkały, nastąpiło huczenie ciągłe i grzmot z błyskawicami, poczém zaraz po godzinie 12 zaczął padać deszcz ulewny z gradem obfitym i blisko przez 20 minut trwającym, co się u nas rzadko trafia, (zwykle bowiem grad przez kilka tylko minut pada). Grad ten spadł w takiéj massie, iż w niektórych miejscach pokrył powierzchnią ziemi warstwą grubą na 3 cale, massa zaś wody nagle spadłéj sprawiła, iż niektóre ulice zamieniły się na rzeki całą szerokością płynące, i te będąc pokryte grubą warstwą gradu, uniesionego pędem wody, przedstawiały jakby rzeki szronem pokryte, podobnym do tego, jaki na Wiśle podczas zimy widzimy. Podczas téj burzy i padającego gradu, wielka ciemność nastąpiła jakby w czasie zaćmienia słońca. Wysokość wody na niektórych ulicach, jak na Krakowskiém Przedmieściu około poczty, na Długiéj ulicy przed arsenałem, i na ulicy Królewskiéj przeszło pół łokcia wynosiła, tak dalece, iż dorożki

jadące, do połowy kół były w wodzie zanurzone; do niektórych domów i sklepów przez progi się dostawała. Na Krakowskiém-Przedmieściu jeden starozakonny wpadłszy do wody na ulicy, byłby utonął, gdyby go nie wyratowano. Także na ulicy Przejazd około arsenału wyratowano woźnego z Kommissyi Spraw Wewnętrznych, który wpadł do wody. Słowem, na wielu ulicach kommunikacya dla pieszych całkiém była przerwaną. Burza ta gradowa dotknęła większą połowę miasta od strony północnéj i zachodniéj. Środek jéj przypadł około zamku i Starego-Miasta. Wziąwszy kolumnę Zygmunta za punkt środkowy i od niego rachując odległości w różnych kierunkach, wypada, iż w stronie południowéj, w kierunku Nowego-Świata, grad padał tylko w odległości $1^2/_5$ wiorst; w stronie zachodniéj, w kierunku ulicy Elektoralnéj, na odległości blizko 2 wiorst; w stronie wschodniéj, ku Pradze, w oddaleniu 2 wiorst; w stronie północnéj, w kierunku ulicy Freta, w odległości przeszło 2 wiorst. Średnio można przyjąć, iż burza gradowa w mieście rozciągała się w promieniu od kolumny Zygmunta lub od zamku na dwie wiorsty.

Kierunek burzy i padającego gradu przedstawiał różne zmiany, w czasie trwania saméj burzy, o czém wnosić można z potłuczonych szyb w oknach na różnych ulicach, mających ściany zwrócone w różne strony świata. Główny kierunek burzy gradowéj był północno-zachodni i północno-wschodni; grad także padał od strony północnéj i zachodniéj; inne strony, jak południowo-wschodnia, południowo-zachodnia, a osobliwie południowa, były wolne od gradu. Grad na granicy burzy był mały, lecz w miarę zbliżania się ku środkowi, był coraz większy. Wielkość ziarn przechodziła stopniowo od grochu do wymiaru wiśni, laskowego orzecha, a największe dochodziły wielkości włoskiego orzecha, i te ostatnie miały w średnicy blizko cal jeden. Kształt ziarn w ogóle był okrągły, ale były i inne kształty, tojest: podłużne, graniaste; ziarna te z wierzchu i na końcach jakby śniegiem były pokryte, a w środku krystaliczne i przezroczyste: ciężar ich dochodził ćwierć a nawet pół łuta. Średnią wielkość gradu przyjąć można laskowego orzecha; przyjąwszy w przybliżeniu, że powierzchnia ziemi nawiedzona gradem w Warszawie wynosi 12 wiorst kwadratowych, i że grad pokrył tę powierzchnią warstwą wszędzie równą na jeden cal grubą, wypada, iż na całéj téj przestrzeni spadło gradu co do objętości 35,700 sążni sześciennych. Moc czyli siła padającego gradu była wielka, ten bowiem poobtłukał liście na drzewach, a nawet drobne gałązki poobcinał, tak, iż massa liści pod drzewami była tak wielka jak w jesieni. Największe szkody grad poczynił w oknach, i w niektórych domach wszystkie okna powybijał; szyb wybitych liczono blizko na 100 tysięcy. Niektóre altany fotograficzne grad zniszczył zupełnie, tak że w nich zaledwie drewniane wiązania pozostały, a w wystawach sklepowych lagrowe szyby pękały z łoskotem;

tafle jednak grubsze w niektórych domach, jak w hotelu Europejskim, oparły się sile gradu. W ogrodzie Arcybiskupa przy ulicy Miodowéj znaleziono ptaki pozabijane od gradu, a ich gniazda poniszczone. Na Pradze dwie bryki furmańskie pokryte ceratą podziurawione zostały od gradu, jakby od kul; toż samo stało się z niektóremi ze starych gontów, które grad na wylot poprzebijał. Dwie osoby zamykające okiennice w czasie gradu, tak zostały potłuczone, iż dnia następnego na rękach pozostały plamy sine jakby od uderzenia kijem. Wtenczas gdy w Warszawie trwała ulewa tak wielka, iż ulice zamieniły się w rzeki a woda dostawała się do domów i sklepów, w stronie południowéj miasta o trzy wiorsty od kolumny Zygmunta, jak n. p. w ogrodzie botanicznym, bardzo mały i nieznaczny deszcz padał bez najmniejszego gradu; woda zebrana z deszczu w obserwatoryum tylko przeszło pół linii paryskiéj co do wysokości wynosiła.

Dzień 26 był gorący i do południa prawie pogodny; przed samą burzą w Warszawie powstał silny wicher z wielką kurzawą. Średnia temperatura całego dnia wynosiła + 14°.9 stopni R.; największe ciepło po południu przed burzą dochodziło w cieniu blizko 20 stopni R. Barometr średni dzienny wynosił 27 cali 4.84 lin. par.; przed samą burzą barometr nagle opadł. Powietrze przed południem było parne i spokojne, potém powstał wiatr północno zachodni. Pomimo wielkiéj ilości gradu spadłego, który do końca dnia następnego leżał w niektórych miejscach, powietrze po burzy zaraz wcale się nie oziębiło, aż dopiéro dnia następnego, t. j. dnia 27, w którymto dniu nastąpiło znaczne ochlodzenie powietrza i zmiana temperatury, tak, iż termometr z rana pokazywał tylko + 9.3 stopni R., a średnia dzienna temperatura wynosiła 11.7 stop. R., to jest o 5.14 stop R. mniéj niż dnia poprzedniego. Tegoż dnia 27 pojawiły się ponad Warszawą ptaki morskie, które zwykle podczas burzy i z wiatrem od morza Baltyckiego wiejącym do nas się zbliżają. W końcu nadmienić wypada jako osobliwość, iż dnia 21 maja Paryż nawiedziła burza połączona z ulewą niepamiętną; dnia 25 podobna burza nawiedziła Berlin, a dnia następnego, tojest 26, Warszawę.

Dnia 27 po południu za *Częstochową* spadła gwałtowna i ulewna burza, która się stała przyczyną zniszczenia kilku statków, rozerwania kanałów i t. p.

Dnia 30 we wsi *Annopolu Tulczyńskim* na *Podolu*, deszcz ulewny był tak gwałtowny, iż zalał na nizinie pasące się 216 owiec i 3 cieląt roczniaków. Okolo tegoż czasu w powiecie *Hajsyńskim* podobne były ulewy szkodliwe.

Dnia 21 o godzinie 5 po południu panowała *w Paryżu* tak gwałtowna ulewa, że większa część ulic i prawie wszystkie piwnice oraz sklepy

były zalane. Ulewa ta przypadła w czasie przechadzek w lasku *Bulońskim;* straty strojów damskich były znaczne.

Dnia 29 w *Kairze* w *Egipcie*, najwyższa temperatura w maju dochodziła dnia 29 o godzinie 2 po południu + 30.5 stop. R.; dnia 30 wynosiła + 32.0 stop. R.; dnia 31 gorąco dochodziło + 31.7 stop. R.

CZERWIEC.

Suchy, nieco pogodniejszy, lecz w ogóle chłodniejszy o 0.12 stop. R. niż zwykle. Dziewięć dni środkowych od d. 9 do d. 18, były słotne i chłodne; przeciwnie pięć dni od d. 4 do 9 i ostatnie trzynaście, były znacznie ciepłe. Najcieplejsze i gorące były dni: 6, 7, 8, 20, 25, 28, 29, 30; najchłodniejsze: d. 1, 2, 11, 13, 14, 15, 16. Trzy dni, tojest: 7, 8 i 29, odznaczały się upałami. Pod względem stanu nieba, miesiąc ten był pogodniejszy niż zwykle, albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 5.4 : 14.5 : 10.1; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 8 : 10 : 12. W dniach 15, 16, 17, deszcze padały obficie, dnia 9, 10, 17, 26 były silne grzmoty. W tym miesiącu plam na słońcu nie było widać. Dnia 25 barometr wzniósł się na 28 cali 1.03 lin. par. przy wysokiéj temperaturze, pogodném niebie i wietrze północnym.

Wysokość wody na Wiśle największa stóp 13 cali 3 dnia 20; najmniejsza stóp 2 cali 9 dnia 12.

Dnia 9 pod *Sochaczewem* spadł grad tak wielki, iż niektóre ziarna dochodziły wielkości kurzego jaja.

Około połowy czerwca w powiecie *Opoczyńskim*, ośm wsi na przestrzeni między miastami *Białaczewem* i *Drzewicą*, grad wszystko wybił z tak wielką ulewą, że woda w rzece *Pilicy* na 5 stóp się podniosła i wyruszyła stare kłody drzewa, które od dwóch lat przez brak wody leżały piaskiem zasypane.

Z wielu miejsc Królestwa odebrano wiadomości o szkodach zrządzonych przez burze połączone z gradobiciem, których wartość w przybliżeniu z różnych gmin podaną została na 93,600 rubli srebrem.

W tym miesiącu powiaty: *Łucki*, *Oszmiański* wiele ucierpiały od powietrznéj trąby połączonéj z gradem, która idąc dwoma ramionami na przestrzeni trzy-milowéj, porujnowała wsie, poznosiła gumna dworskie, dachy pałacowe, magazyny zbożowe, małe miasteczka, i zboże gradem zupełnie wybiła. Także i powiat *Wołkowyski* wiele od gradu ucierpiał.

Dnia 20 po godzinie 4 z rana w okolicach *Tulczyna* spadła nadzwyczajna ulewa po części z gradem lecz mało szkodliwym, grzmoty i pioruny były przestraszające, po wielu miejscach porozbijały drzewa, w budowlach jednak nie zrobiły szkody.

Dnia 23, nadzwyczajne upały panowały w *Indyach*, jakich nie pamiętają od roku 1803. Dnia 23 podczas wycieczki z *Delhi*, Anglicy cały dzień walczyli w upale dochodzącym 31.9 stopni R.

LIPIEC.

Pogodny, suchy i ciepły; niektóre nawet dni jak d. 5, 6, 7, 27, 28 były gorące; przeciwnie dni 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 29, 30 były chłodne. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był pogodniejszy niż zwykle; w stanie bowiem normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 5.7 : 13.2 : 12.1 ; w r. b. stosunek tychże dni jest 11.9 : 11. Deszcze padały nadzwyczaj obficie; ilość wody spadłéj z deszczu wynosi co do wysokości 63.39 lin. par., tojest: o jednę trzecią więcéj od ilości średniéj. Dnia 7 o godzinie 9 min. 15 wieczór, padał deszcz ulewny tak obfity, iż w ciągu jednéj godziny spadło wody wysoko na 14.81 lin. par., tojest, więcéj niż kiedykolwiek; przytém było to szczególnego, iż tak ulewnemu deszczowi nie towarzyszyły wcale grzmoty i błyskawice, jak się to zwykle dzieje. Dnia 21 od godziny 8 wieczór aż do późnéj nocy, powtarzały się prawie nieustannie błyskawice bez grzmotów. W tym miesiącu w wielu miejscach Królestwa panowały burze połączone z gradem, piorunami i deszczem ulewnym.

Dnia 1 o godzinie 1 minut 55 z południa, wśród burzy i grzmotów uderzył piorun z hukiem nadzwyczajnym i niezwykłym w kopułę kościoła *Panien Sakramentek* na *Nowém Mieście*. Prócz mocnego jéj uszkodzenia i zrobienia czterech dziur zewnątrz rotundy w około, oraz wybicia całego okna, wewnątrz są ślady w dwóch miejscach, tojest: z lewéj i z prawéj strony uszkodzenia wielkiego ołtarza. Szkody nikt nie poniósł prócz przelęknienia i doznanego nieco ogłuszenia przez kilka osób. Po bliższém rozpoznaniu pokazało się, że piorun padł naprzód na złoconą kulę wyobrażającą świat, na któréj umocowany jest krzyż i to od tylnéj strony, wychodzącéj na ulicę Rybaki. Odbiwszy się iskra elektryczna, w mgnieniu oka przeniosła się na stronę frontową Nowego Miasta i w saméj kopule nad oknem zrobiwszy w murze wyłom wielkości kuli armatniéj, przebiegłszy ukośnie wnętrze świątyni ku wielkiemu ołtarzowi, zrysowała piękną malaturę wyobrażającą w saméj górze Stwórcę świata tuż po prawéj stronie; z lewéj zaś prócz nadpsucia, pozostawiła ślady spalenizny. Ztamtąd odbiwszy się, wypadła oknem nieoszkloném od ostatniego gradobicia, następnie uderzyła o prawy bok frontowy od ulicy obok furty klasztoru, niszcząc gzyms i naznaczając prostopadłą linię z dwoma wyłomami; powtórnie przebiegła ku dolnemu narożnikowi obok wchodu i tamże przebiwszy mur, skryła się w sklepieniach podziemnych.

Dnia 2 o godz. 1 z południa, piorun uderzył w Warszawie w szczyt stajni murowanéj za rogatkami *Powązkowskiemi*. Tegoż dnia w czasie burzy z błyskawicami i grzmotami, piorun uderzył w dziedziniec koszar przy ulicy *Zakroczymskiéj*.

Dnia 21 około godziny 9 wieczorem, wielka burza połączona z ulewą, grzmotami i błyskawicą nawiedziła *Warszawę*. Burza ta zajęła kilkumilowy okrąg w około miasta, a w niektórych miejscach, jak np. począwszy od Wierzbna, bardzo wiele drzew przy drodze bitéj górnéj Wilanowskiéj połamała. Stojące zaś na pniu zboża zupełnie pokładła, nie zrządziwszy wszakże wielkich szkód takowym.

Przykład odmiennego kierunku wiatrów w różnych wysokościach nad ziemią, przedstawiła podróż napowietrzna odbyta dnia 21 lipca w Warszawie, przez *Antoniego Regenti* i *Karola Berg*, którzy z ogrodu *Saskiego* puścili się balonem o godzinie 7 wieczór. Z początku kierunek biegu balonu w niewielkiéj wysokości był na zachód, późniéj doszedłszy do znacznéj wysokości, zmienił się i w prostym kierunku posuwał się na Wschód, i przebiegłszy za Warszawę, spuścił się szczęśliwie o godzinie 7 min. 33 wieczór za rogatkami Zakroczymskiemi, o 23 wiorst od Warszawy, a o 3 wiorsty za wsią Marki. Kierunek przeciwny wiatru w górnych strefach powietrza, pokazywały chmury pojedyńcze, które się posuwały na wschód w przeciwną stronę wiejącemu wiatrowi na dole. Dwanaście baloników puszczonych wprzódy o godzinie 6 wieczorem, pokazywały ten odmienny kierunek wiatru w górnych strefach.

Dnia 28 o godzinie 7 min. 30 wieczorem (po dniu poprzednim nadzwyczaj gorącym) powstała w *Warszawie* nadzwyczajna burza, połączona z ulewą, grzmotami i błyskawicami; tegoż dnia w nocy ponowiła się burza z grzmotami i błyskawicami.

Tegoż dnia w mieście *Iłży* w powiecie *Opatowskim* i w okolicy tego miasta, padał grad wielkości kasztanów i takiego kształtu sękatego jak w powłoce kasztany; w zbożu już dojrzałém wielkie szkody zrządził. We wsi *Służno* grad padał wielkości większéj od jaja kurzego, drzewa w ogrodach tak poniszczył, że za lat trzy ledwo przyjdą do stanu normalnego; w polu grad wybił do szczętu zboże tak, iż tylko słomę pozgrabiano.

Dnia 10 i 16 od uderzenia piorunu dwie osoby śmierć poniosły w Królestwie.

Dnia 16 w *Clermond-Ferrand* we Francyi, dało się czuć trzęsienie ziemi; zjawisko ograniczyło się na drżeniu ziemi połączoném z głuchym hukiem: poruszenia następowały z góry na dół i z dołu do góry, w mieszkaniach dały się słyszeć dzwonki.

Monitor *Paryzki* pod dniem 1 lipca donosi: „Od roku ogłaszamy codzień obraz stanu atmosfery z różnych punktów Francyi. Cesarz dozwolił, aby ten rodzaj czynności odbywał się za pomocą telegrafów ele-

ktrycznych. Obserwatoryum cesarskie Paryzkie i Administracya telegrafów porozumiały się z sobą w tym względzie. Obserwatoryum dostarczyło narzędzi potrzebnych. Postrzeżenia odbywają się w różnych miejscach i przesyłają do Paryża przy otwarciu biór telegraficznych. Postrzeżenia te zebrane w jeden obraz, porównane i nadesłane z *Avignon, Napoléon-Vendée*, *Mezieres*, *Montauban*, *Paryża*, *Strasburya i Tonnere* są wystawiane na widok w bursie, teżsame tablice ogłaszamy codzień. To rozporządzenie, ponieważ przyniosło szczęśliwe wypadki, Administracya francuzka starała się nadać mu większy zakres; w tym celu udała się do Administracyi zagranicznych, dając im poznać układ zawarty między Obserwatoryum Paryzkiém i Dyrekcyą telegrafów, a zostawiając jéj zupełny wybór środków, żądała tylko, aby zechciały przesyłać do Paryża codzień z rana, przy otwarciu bióra, wypadki atmosferyczne najważniejsze. Obserwatorya i Administracye telegrafów w *Rzymie*, *Madrycie, Wiedniu* odpowiedziały przychylnie na to wezwanie. Korrespondencya i przesyłanie depesz meteorologicznych regularnie zaprowadzone jest z Madrytem i odtąd ogłaszamy bulletyn atmosferyczny téj stolicy."

Dnia 8 lipca otrzymano w *Paryżu* z *Madrytu* następującą depeszę telegraficzną: wysokość barometru 760.1 milimetrów; temperatura powietrza 21.3 stopni Celsiusza; kierunek wiatru północno-zachodni; stan nieba nieco pochmurny.

SIERPIEŃ.

Pogodny, suchy, w piérwszéj połowie gorący, w drugiéj mniéj ciepły, w ogóle o pół stopnia cieplejszy niż zwykle; ośm dni, tojest: d. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 były gorące, termometr po południu w tych dniach pokazywał 22 stop. R. Dni chłodne były d. 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31. Dnia 27 z rana powietrze było bardzo chłodne, termometr pokazywał tylko 3.6 stop. R., co się rzadko w tym miesiącu zdarza. Stan powietrza był suchy, wody z deszczu spadło o połowę mniéj niż zwykle. Pod względem stanu nieba miesiąc ten pogodniejszy był niż zwykle, albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 7 : 13 : 11, w r. b. stosunek tych dni jest jak 12 : 8 : 11. Stan wody na Wiśle był bardzo nizki; największa wysokość wody dochodziła stóp 3 cali 8 d. 4; najmniejsza stóp 2 cali 0 d. 19 i 28.

W piérwszych dniach sierpnia w *Jabłonny*, w powiecie *Siedleckim*, panowała burza połączona z piorunami, piorun spalił wiatrak tartakowy murowany o sześciu piętrach.

Dnia 17 o godzinie 7 wieczór, burza połączona z ulewą, grzmotami i błyskawicami nawiedziła *Warszawę*, piorun uderzył w dom drewniany, należący do XX. Dominikanów przy ulicy Staréj, bez zrządzenia jednak szkody.

W miesiącu lipcu i sierpniu w różnych miejscach Królestwa od uderzenia piorunu śmierć poniosło jedenaście osób.

Donoszą z *Francyi*, mianowicie z *Hawru*, *Tuluzy*, *Lyonu*, o licznych burzach i obfitych deszczach, które stały się przyczyną zalania piwnic.

Dnia 3 w *Crieklewood* w Anglii wśród wielkiego upału, po którym zaraz nastąpiła burza, spadła z obłoków bryła lodu skrystalizowana, która po znalezieniu jéj na łące, ważyła jeszcze 25 funtów. Podobne zjawiska lubo są rzadkie, pojawiają się niekiedy; największa bryła lodu gradowego, którą znaleziono we Francyi w r. 1510, ważyła 100 funtów.

Dnia 17 w powiecie *Radzyńskim*, szczególnie w okolicy *Parczewa* i *Stępkowa* panowała burza połączona z nadzwyczajną ulewą, piorunami i gradem, który wielkie szkody poczynił. Czterech żydów chroniących się przed burzą, weszło do stodoły i tam trzech na miejscu padło od pioruna, czwarty zaś mocno poraniony pozostał przy życiu. W téjże saméj okolicy, na kilka miesięcy przed ową burzą, piorun zabił syna organisty w chwili gdy wsiadał na konia.

Z *Ameryki* donoszą, że straszliwe uragany panowały na *Terre-Neuve* i że przeszło 200 rybackich statków zatopiły.

WRZESIEŃ.

Ciepły i suchy, pogodniejszy niż zwykle; piérwsze ośmnaście dni przy wietrze południowym były pogodne i tak ciepłe jak wśród lata. Od dnia 19, tojest: od nowiu księżyca, ze zmianą wiatru, nastąpiła zmiana stanu powietrza, jakoż ostatnie dni 10, przy wietrze północno-zachodnim były chłodne; dnia 23 piérwszy śnieg téj jesieni pruszył, a dnia następnego, tojest 24 nad ranem, mróz dochodził półtora stopnia. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był pogodniejszy niż zwykle, albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych był jak 7.1 : 10.6 : 12.3; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 12 : 5 : 13. Powietrze było bardzo suche, deszcze padały rzadko i nieobficie, ilość wody spadłéj z deszczu wynosi co do wysokości tylko 10.59 lin. par., tojest: o połowę mniéj jak zwykle. Z powodu suszy i przymrozków liście z drzew wcześniéj zaczęły opadać niż zwykle. Stan wody na Wiśle był bardzo nizki. Największa wysokość dochodziła stóp 2 cali 7 dnia 29; najmniejsza stóp 1 cali 8 d. 16, 17, 18, 19.

Pod dniem 7 Kurjer Warszawski donosi: „Gdy w innych stronach lato ucieka, zostawiając pole jesieni, chłodom i słotom, u nas występuje z najpiękniejszemi dniami i pogodą, a nawet upałami. Tak było w ciągu całego upłynionego tygodnia, tak również i wczoraj d. 6 przy świątecznym dniu, tojest: niedzieli.

Dzień 18 nowiu księżyca, zaćmienia cząstkowego słońca i przejścia księżyca przez równik niebieski, odznaczał się znaczną zmianą stanu powietrza; około godziny 9 z rana powstał silny wicher zachodni, i ten trwał blizko do wieczora i zrządzał wielką kurzawę. Wieczór między godziną 6 a 7 widziano błyskawice powtarzane bez grzmotu, poczém nastąpił deszcz, który także i w nocy padał.

Dnia 19 deszcz nadzwyczaj ulewny zniszczył część departamentu *Ardeche*. Cztery wspaniałe mosty, mnóstwo domów, młynów, fabryk jedwabiu, uniosła woda. Winnic nie pozostało ani śladu, a na rzece *Ardeche* widzieć można było płynące meble, oraz trupy ludzi i zwierząt. Deszcz trwał bez przerwy 24 godzin.

Dnia 20. Donoszą z okolic *Gniewoszowa*, iż tam około godziny 10 z rana śnieg polatywał. Przed kilką dniami było tam jeden stopień mrozu, który delikatnym roślinom w ogrodach zaszkodził.

PAŹDZIERNIK.

W ogóle był pogodny, suchy i przeszło o półtora stopnia R. cieplejszy niż zwykle; w pierwszéj połowie był ciepły lecz niepogodny; w drugiéj pogodny, suchy, lecz chłodny. Miesiąc ten równie jak i rok cały odznaczał się suszą; deszcze padały rzadko i nieobficie; od dnia 12 do 30 deszcz ani razu nie padał; wody z deszczu spadło trzy razy mniéj niż zwykle. Pod względem stanu nieba miesiąc ten pogodniejszy był niż zwykle; albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 5.2 : 8.9 : 16.9; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 9 : 6 : 16. Z powodu suszy stan wody na Wiśle był bardzo nizki; największa wysokość wody dochodziła stóp 3 cali 8 d. 10; najmniejsza stóp 2 cali 9 d. 11, 12, 13. 14 i 15.

Pod dniem 14 Kurjer Warszawski donosi: „Mały kasztan rosnący na rogu ulicy *Marszałkowskiéj* i *Święto-Krzyskiéj* w tych dniach powtórnie zakwitł i dwa liście rozwinął.“

Dnia 25 w gubernii *Radomskiéj* we wsi *Pachnowola*, po raz drugi zakwitły fijołki i równie wonne jak w początkach wiosny; zrywano je tam w takiéj obfitości jak w porze wiosennéj.

Tegoroczna jesień odznaczała się nader suchym i ciepłym stanem powietrza. Jako osobliwość donoszą pisma, iż w *Berlinie* w październiku drzewo gruszkowe po raz drugi wydało owoc, a jabłoń powtórnie zakwitła w czasie, gdy już jabłka były dojrzałe; piękny był widok jabłek przyozdobionych kwiatami.

Dnia 21 w pokoju w jednym z domów w *Warszawie*, w którym przez kilka godzin nikogo nie było, od stojącéj na oknie karafki, oświeconéj promieniami słońca, spaliły się całe firanki i kilka innych przedmiotów

w blizkości okna będących; ogień doszedłszy do twardych materyałów, sam przygasł. Podobny wypadek wydarzył się w Warszawie przed kilką laty.

W nocy z d. 1 na 2 uragan zniszczył miasto *Macao.*

Dnia 1 około godziny 4 min. 45 po południu, spadł deszcz kamienny z nieba w obwodzie *Ormes*, kantonie *Ailland-sur-Jholon* (*Yonne*), o kilka mil od Hautefeuille. Jeden z tych kamieni przeleciał około mularza stojącego na drabinie i spadł na ziemię na 7 do 8 centimetrów głęboko, którego wydobył i takowy Seguier przesłał Akademii umiejętności do Paryża.

W miesiącu Październiku w pewnéj wsi *Siedmiogrodzkiéj*, spadł z niezmiernym łoskotem kamień aerolitowy, ważący 32 funty wagi wiedeńskiéj. Był on w chwili spadnięcia zupełnie biały, a potém przybrał barwę brunatną. Wkrótce zabrał go urząd z *Karlsburga* i zapewne zdobi on teraz jaki gabinet naukowy.

Dnia 26 donoszą z *Medyolanu*: „W skutek ulewnych deszczów, wody rzek *Po* i *Ticino* wystąpiły z brzegów i zrządziły w okolicach miasta i osadach wielkie spustoszenia. Kilkaset domów zostało zniszczonych, pola są zalane, tamy i drogi są poprzerywane i t. p. Kilku ludzi utraciło życie. Dnia 27 wiadomości o wezbraniach z prowincyi *Pavia, Lodi, Crema, Mantua* są zasmucające. Rzeka *Po* w kilku miejscach zmieniła łożysko, *Ticino* dosięgła dotychczas niesłychanéj wysokości. W *Ponte-Lagoscura* rzeka *Po* wezbrała na 85 cali. W Turynie znowu deszcz padał przez 36 godzin.

Dnia 29 około godziny szóstéj wieczór, w *Paryżu* widziano kulę ognistą.

LISTOPAD.

Przy niezwykle wysokim stanie barometru był niepogodny, bardzo suchy, w pierwszych dziesięciu dniach ciepły, w ostatnich dwudziestu chłodny, w ogóle o 0.68 stop. R. zimniejszy niż zwykle. Pod względem ciśnienia atmosferycznego miesiąc ten należy do wyjątkowych, w sześciu bowiem tylko dniach, tojest: d. 23, 24, 25, 26, 27, 28 barometr stał niżéj, w innych zaś dniach wyżéj średniéj normalnéj; w skutek tego średnia wysokość barometru jest o 3.43 lin. par., wyższa od normalnéj o 0.22 lin. par. od najwyższéj, jaka była w roku 1853, a o 5.08 lin. par. od najniższéj, jaka przypadła w r. 1850. Wody z deszczu spadło bardzo mało, gdyż ta zaledwie wynosi siódmą część ilości wody, jaka zwykle w tym miesiącu spada. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był mniéj pogodny niż zwykle, w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych, pochmurnych, jest jak 2.9 : 6.0 : 21.1; w r. b. sto-

sunek tychże dni jest jak 2 : 5 : 23. Stan wody na Wiśle był bardzo nizki; największa wysokość wody dochodziła stóp 2 cali 7, d. 8, 9, 10, najmniejsza stóp 2 cali 0, d. 3, 4, 25, 26, 27.

Dnia 19 kra ukazała się na *Newie* pod *Petersburgiem*, skutkiem czego mosty łyżwowe zostały ściągnięte.

Dnia 26 w nocy: okręty *Deelia* i *Karmina Neperus* stojące w małym *Rejdzie*, zdruzgotane zostały przez lody i zatonęły, piérwszy przy Kronslot, a drugi więcéj na wschód naprzeciw fortu *Mężykowa;* osady zostały ocalone.

W nocy z d. 18 na 19 rzeka *Don* pod *Rostowem* pokryła się lodem, zaś *Wołga* pod *Astrachanem* stanęła w nocy z d. 19 na 20.

Dnia 26 wieczorem *Newa* pod *Petersburgiem* stanęła. W ciągu 144 lat, Newa stawała w drugim dziesiątku listopada 45 razy; średnim terminem zamarzania téj rzeki według ścisłego obrachowania jest dzień 13 listopada. W powyższym przeciągu 144 lat, Newa stanęła 14 listopada w latach 1741, 1781, 1787, 1790, 1794, 1796, 1798, 1836, 1834.

Dnia 22 około godziny 4 po południu, dało się uczuć w *Cherchell* w *Algieryi* lekkie trzęsienie ziemi.

Pod dniem 27 donoszą z południowéj *Francyi*, iż tam straszliwy uragan zrządził znaczne szkody, mianowicie w okolicy *Marsylii*.

GRUDZIEŃ.

Niepogodny, wilgotny, lecz ciepły, w deszcz obfity, więcéj do jesiennego niż zimowego miesiąca podobny, blizko o 3 stop. R. cieplejszy niż zwykle, a nawet o 0.58 stop. R. cieplejszy od listopada r. b. Dnia 23 z rana termometr pokazywał 7.1 stop. R., średnia temperatura tego dnia wynosiła 5.9 stop. R. Dzień 7 odznaczał się mgłą gęstą przez cały dzień trwającą. Barometr prawie przez cały miesiąc utrzymywał się wyżéj nad stan normalny, dlatego wysokość jego średnia miesięczna 27 cali 11.8 lin. par. jest o 2.72 lin. par. większa niż zwykle, i tylko o 0.13 lin. par. mniejsza od średniéj najwyższéj, jaka była w r. 1840. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był mniéj pogodny niż zwykle; albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 3.5 : .51 . 22.4; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 2 : 6 : 23. Wichry i wiatry mocne były częste. Wysokość wody na Wiśle pod Warszawą stóp 8 cali 5 d. 20; najmniejsza stóp 2 cali 0 d. 1 i 24. Stan powietrza w środku grudnia odznaczał się szczególną łagodnością, jakby w porze jesiennéj. W niektórych ogrodach murawy się zazieleniły, widziano żaby po nich łażące.

W niektórych krajach początek zimy był bardzo łagodny; donoszą z *Królewca*, iż w jednéj wsi, obwodzie *Królewieckim*, około Nowego Roku widziano mnóstwo żab.

Piszą z pod *Kutna* w powiecie *Gostyńskim*, że w jesieni w skutek ciągłéj suszy, okazał się brak wody, sadzawki i mniejsze stawiki zupełnie powysychały; w niektórych folwarkach musiano wozić wodę dla inwentarza o milę odległą.

Straszne trzęsienie ziemi miało miejsce w nocy z dnia 16 na 17 grudnia w znacznéj części Królestwa Obojga Sycylii, głównie zaś w miastach: *Salerno, Polenza* i *Pola*. Domy w *Salerno* po większéj części porysowały się, znaczna liczba wiosek leży wpół gruzach, a w prowincyi *Basilicata i Principato Citeriore*, kilkadziesiąt tysięcy ludzi życie postradało. Władze kazały pobudować baraki dla rodzin pozostałych bez schronienia. W Neapolu czuć się dały trzy wstrząśnienia, które nie spowodowały żadnego wypadku. Mieszkańcy stolicy obozowali przez cały dzień na placach publicznych. W prowincyach północnych trzęsienia ziemi nie było.

Pod dniem 18 grudnia donoszą z *Principato Citeriore*: „Kommunikacya między *Eboli i Sala* przerwaną została, a w tém ostatniém mieście trzy osoby życie utraciły. Więzienie, koszary i inne budowle zostały uszkodzone; w *Atena* połowa domów runęła; w *Padula* zawaliło się około 100 domów, lecz liczba osób zabitych nie jest jeszcze wiadomą. W *Polla* trzęsienie spowodowało wielkie klęski, mnóstwo osób życie postradało, w téj liczbie cała brygada żandarmeryi. W *Salerno* wiele budynków zostało uszkodzonych, głównie zaś dwa kościoły.

Spustoszenia zrządzone przez trzęsienie ziemi są, jak się teraz przekonano, daleko znaczniejsze, aniżeli mniemano dotychczas. Liczba osób zabitych i ranionych jest ogromna, podają takową na 20 tysięcy. W mieście *Polla*, gdzie początkowo liczbę zabitych podawano na 300, odkopano do chwili odejścia ostatniego raportu samych trupów 2,000. *Padula*, *San Pietro*, są zupełnie zburzone i leżą w gruzach, podobnie jak i *Auleta*, *Atena* i *Pertora*. Prócz tego, straszliwych klęsk doznały: *Sala, Sapri, Diano, Montesanto* i *Sassano*. W prowincyi *Basilicata* ucierpiały także w skutku trzęsienia ziemi miejscowości: *Basili*, *Venore* i *Avella*.

W nocy z dnia 16 na 17 w *Galicyi*, w *Sandeckiém*, dało się uczuć od godz. 12 w nocy drżenie ziemi, które w ciągu siedmiu minut ponawiało się z pewnemi przerwami. Szczególnie we wsi *Podolu*, w obwodzie *Sandeckim*, uważało to drżenie kilka osób, a każda oddzielnie, tojest: pleban tameczny i kilku włościan.

Dnia 19. Donoszą z *Kwinetu*: „Dnia 17 grudnia o godz. 3 min. 30 po południu doznaliśmy trzęsienia ziemi po raz trzeci w tym roku. Nie trwało wprawdzie długo, ale było bardzo mocne i połączone z strasznym

podziemnym hukiem. W kościele odprawiano właśnie mszę świętą, zebrany w nim lud został przeto niemało przerażony, gdy nagle obrazy świętych zaczęły spadać na ziemię. Wieczorem o god. 5 ozwał się powtórnie podziemny huk.

Dnia 17 w *Bruxelli* uważano silną zmianę magnetyczną; w południe zmiana w zboczeniu i natężeniu siły magnetycznéj była największa. Tegoż dnia 17 rano, widziano zorzę północną, która promienie od północy na zachód rzucała. Tegoż dnia w krajach *Nadreńskich* i w *Westfalii* widziano wielką kulę ognistą; w nocy z d. 16 na 17 nastąpiło trzęsienie ziemi w *Neapolu*.

Dnia 28 w *Sabaudyi*, czuć się dało mocne trzęsienie ziemi. Wszystkie studnie w pobliżu *Wezuwiusza* znajdujące się wyschły, co uważaném jest za wróżbę silnych wybuchów wulkanicznych.

Dnia 22 piszą z *Sztutgardu:* dnia 18 o godz. 8 min. 30 z wieczora uczuć się dalo w wielu miejscach w *Wirtembergii*, głównie w *Caleo* i *Liebenzell* trzęsienie ziemi.

Giornale del Regno ogłasza obszerne sprawozdanie o trzęsieniu ziemi, jakie nawiedziło *Neapol* w dniu 16 grudnia.

Według listu *Leopolda del Re*, Dyrektora Obserwatoryum królewskiego w *Neapolu*, piérwsze wstrząśnienie jakie się dało uczuć w stolicy, mialo miejsce dnia 16 o godzinie 10 min. 10 wieczorem. To trzęsienie trwało 4 lub 5 sekund, a we dwie minuty potém nastąpiło drugie silniejsze, które trwalo 25 sekund. To ostatnie wstrząśnienie zatrzymało trzy zegary z pomiędzy pięciu wahadłowych, które służą do regulowania czynności w Obserwatoryum. Téjże nocy o godz. 3 i 5 dały się uczuć dwa nowe wstrząśnienia, bardzo słabe i trwały tylko parę sekund. Cała ludność zaległa główne place. Wkrótce dowiedziano się, że linia telegrafu między *Ebola* i *Sala* została przerwaną i najsmutniejsze wiadomości nadeszły z tego ostatniego miasta. Koszary, więzienie i większa część gmachów zawaliła się. W *Padula* przeszło 100 domów było zniszczonych, a liczba zabitych nie była wiadoma. W *Aulotta*, *Petruro* i *Cagione* ruiny i mnóstwo ofiar w ludziach. W *Salerno* mnóstwo uszkodzonych budynków, między innemi dwa kościoły. Pałac intendentury i koszary żandarmeryi, prócz tego kościół i dzwonnica w *Saldina* w bliskości *Salerno* zawaliły się i dwie kobiety zginęły w skutek tego.

Depesza telegraficzna intendenta w *Basilicata* donosi, że trzęsienie ziemi zawaliło mnóstwo domów w *Palenza* i że dużo mieszkańców zginęło pod zwaliskami. Dały się także uczuć wstrząśnienia w *Caserta*, *Nola*, *Aversa*, *Puzzola*, *Avelino*, *Bari* i *Campobano*, ale nie zrządziły żadnych nieszczęść w obu *Kalabriach*. Na wieść o tém, król rozkazał ministrowi spraw wewnętrznych wysłać niezwlocznie jak najspieszniéj potrzebną pomoc, użyć pieniędzy prowincyonalnych, drzewa z lasów miej-

skich, materyałów budowlanych dla zbudowania barak dla nieszczęśliwych pozbawionych dachu; polecono najtroskliwsze starania o rannych i zaopatrzenie w żywność biednych. Nakoniec pamiętając o ostrości pory roku i blizkich deszczach i śniegach, król rozkazał wysłać na miejsce wielką ilość drzewa opałowego statkami parowemi marynarki królewskiéj.

W następnym numerze tegoż dziennika powiedziano, że *Campagna* najwięcéj ucierpiala. Kopula *Ś. Grzegorza* zawaliła się w skutku wstrząśnienia.

W dniu 19 telegraf z *Polenza* naprawiony doniósł o nowych wstrząśnieniach, które na szczęście mniéj były silne i częste. Doniósł także, że władze przedsięwzięły energiczne środki dla rozebrania rozwalonych i wzmocnienia uszkodzonych budowli. W skutku nowych nakazów J. K. Mości udali się na miejsca najmocniéj dotknięte lekarze, ze znacznym zapasem łóżek, bielizny, szarpi i wszelkich potrzebnych lekarstw. Inżynierowie dróg i mostów kierują robotami należącemi do ich attrybucyi; fundusze budowli publicznych zostały im oddane do rozporządzenia.

Wiadomości tyczące się prowincyi, także są bardzo zasmucające. *Tito, Marsico, Nicovo, Laurenzano* i *Brienza* są prawie zupełnie zniszczone; dwie trzecie części *Vaprola* już nie istnieją, a reszta jest w bardzo złym stanie. *Melfi*, które tyle już łez wylało, tym razem nie ma już nowych ofiar do opłakiwania, ale zniszczenie było okropne w *Viggiano, Calvello, Anzi i Abriola*, a jeszcze okropniejsze było przerażenie i rozpacz mieszkańców.

W dniu 18 wydobyto 18 trupów z pod zwalisk w *Polenza*, a jeszcze zapewne znajdzie się ich więcéj. W *Polla*, gdzie początkowo podawano liczbę zabitych na 300, przy odejściu ostatniéj poczty odgrzebano już przeszło 2,000 trupów; jeden kapral przysypany gruzem, został wydobyty żywo. Ocalono także sędziego w *Reggio*, ale ze złamaną nogą, a żona jego i synowie zginęli pod zwaliskami. Lagonero, które doświadczało trzech wstrząśnień téj fatalnéj nocy, ma prawie wszystkie budynki publiczne i prywatne mniéj lub więcéj uszkodzone. Kościół Kapucynów i biuro telegrafów blizkie są zawalenia. W dniu 20tym dały się tam uczuć nowe wstrząśnienia, ale rzadkie i słabe. W *Carbone* liczą 21 zabitych i 19 ranionych; a w budynkach niezmierne uszkodzenia.

W *Castelano*, gdzie prawie wszystko się zawaliło, liczą do 400 zabitych, w *Chiaro, Rapone, Maratea, Larconi* i kilku innych miastach w okręgu *Lagonero* straty w ludziach są niezliczone, ale w budynkach niezmierne. W *Polenza* intendent wprowadził kommissyą wsparcia we wszystkich punktach, które ucierpiały w miastach oszczędzonych przez tę katastrofę. Mieszkańcy zajmują się zbieraniem składek na założenie tymczasowych szpitali dla rannych, tudzież na oczyszczenie zwalisk. Król otrzymuje co godzina depesze telegraficzne i wysyła ciągle transporty ubiorów,

bielizny i lekarstwa. J. K. Mość kazał zakupić wszystko płótno mogące być użytecznóm na namioty i wysłał je do miejsc dotkniętych.

Gazety z dnia 23 grudnia z *Neapolu* donoszą, iż *Padula* i *St. Pierre* są zupełnie zniszczone; oba te miasta przedstawiają stos zwalisk, również jak *Auletta*, *Artosa* i *Pertosa*. Prócz tego *Sala*, *Sapri*, *Diano*, *Montesanto* i *Sassano* okropnie ucierpiały. W prowincyi *Bosilicata* wymienić jeszcze należy *Basili*, *Venora*, *Acella*, jako okropnie dotknięte trzęsieniem.

Dnia 29 donoszą z *Neapolu*: „Prowincye: *Bari* i *Principato Ulteriore* silniéj, aniżeli z początku mniemano, dotknięte zostały trzęsieniem ziemi. Urzędowa gazeta powiada: Nadchodzące ciągle szczegóły wydarzonych nieszczęść dreszczem przejmują, a okropnością przechodzą wszystko, co dotąd w tym względzie ogłoszono. Intendent *Polermitański*, który właśnie w czasie trzęsienia ziemi znajdował się w *Pola* donosi, że liczba odgrzebanych z pod gruzów w tém jednóm mieście trupów, przechodzi już 2,000, a jeszcze nie ukończono robót około odgrzebywania. Wyjąwszy miasta: *Pola*, najwięcéj ucierpiały *Petrosa*, *Atena* i *Auletta*; dwa piérwsze miasta zupełnie, a *Auletta* prawie zupełnie zapadły się w gruzy. Nie tyle ucierpiały *Padula* i *San-Pietro*, a mniéj jeszcze nieco *Sola*, *Diano*, *Sassala*, *Montesalto*, *Arsenio* i *Sapri*. Liczba zabitych w tych ostatnich miejscach wynosi 2,500 osób. Obliczają, iż skutkiem trzęsienia ziemi 30,000 osób utraciło życie. W *Montemuno* kilka tylko osób zostało przy życiu, a w *Tramubullo* trzy czwarte mieszkańców zginęło, a w *Saponara* ani jeden człowiek nie uszedł. W *Brienza* do szczętu zburzonóm, w wielu miejscach rozpadła się ziemia; dotąd pod gruzami domów znaleziono 500 zabitych. W *Guardia* 100 osób śmierć poniosło, a daleko więcéj jeszcze odniosło rany. W *Principato Citeriore* ucierpiało także bardzo *Pertos*: dotąd 400 osób zabitych wydobyto z pod gruzów, 40 osób żywych jeszcze odgrzebano. Straszne są bliższe szczegóły od czasu do czasu nadchodzące. Całe rodziny ze szczętem wyginęły.

Dnia 29 piérwsze wstrząśnienie nastąpiło w równoległym kierunku, i w kołyszący sposób; ale po trzech minutach takowego kołysania zaczęły się drgania prostopadłe i podskokowe; tak iż sufity pękały, ściany padały, największe się ciężary kręciły jakby wirem porwane, podczas gdy lekkie przedmioty były ciskane nadzwyczaj daleko, jakby siłą niewidoméj procy. Ta szczególna i straszliwa własność pocisku, jaką miewa trzęsienie ziemi, już się poznać dała w owych pamiętnych, które nastąpiły w *Lizbonie*, w *Walencyi* i *Gwadelupie*, ale nadewszystko w tém, które spustoszyło *Kalabryą* w 1783 roku, niszcząc w oka mgnieniu więcéj niż sto zamieszkałych okręgów i przyprawiając o śmierć 100,300 osób. Obecnie zaś w *Polenza*, mieście które już nie istnieje, domy padające uderzały się jedne o drugie, a wszystkie kamienie upadłe wzlatywały

w górę, jak piłki ciskane przez dzieci; w chwili, gdy się dachy załamywały, kominy skakały na nich, a dachówki zrywały się i podskakiwały za kominami. Noc, w którą trzęsienie ziemi się objawiło, była cichą i pogodną; ale oprócz trzasku i łoskotu pękających murów i padających kamieni, sam huk podziemny był tak mocny, że snadno można było ogłuchnąć od niego. Rzucimy okiem na znane dotąd główniejsze skutki tego okropnego wypadku.

W *Brionza* ziemia się otworzyła na środku wielkiego miejskiego placu, czyniąc z siebie niezgruntowaną otchłań. Całe miasto upadło, stosy zwalisk są tak ogromne i tak pomieszane z sobą, iż dotąd więcéj nad sto ciał nie zdołano z pod nich wydostać.

Picerno runęło w połowie, w połowie zaś znacznie zostało uszkodzoném.

Pietrafera miała wiele domów obalonych, mało osób rannych a żadnego trupa; mieszkańcy bowiem potrafili w góry się ratować.

Abriola liczy kilka tylko domów powalonych, ale wiele uszkodzonych; jednego trupa i dwóch rannych.

W *Tignolo*, mnóstwo jest domów poniszczonych do szczętu lub częściowo, reszta się wali; liczba ofiar niewiadoma.

W *Marsconuovo* dwie trzecie miasta zrównane z ziemią, liczba ofiar niewiadoma.

Calvello stos ruin. Wszystka prawie ludność padła ofiarą, trupów dotąd nie poodgrzebywano z rumowiska.

Vigiano całkiém zrównane z ziemią; straszny pożar, który w tém mieście równie jak w *Laurenno* wybuchnął w chwili trzęsienia ziemi, powiększył zgrozę i niebezpieczeństwo.

W *Truanco* mało szkody bez ofiar.

W *Barile* kilka domów runęło, dwa trupy i kilkunastu rannych.

W *Bionero* nieznaczne szkody w gmachach.

Montemurro do szczętu zniszczone, nie został kamień na kamieniu; wszystka ludność zginęła a kilku ocalonych kuleje lub na czworakach wlecze się.

Tramutola całkiém zniszczona, liczba ofiar niewiadoma, ale w niéj objęta większa część mieszkańców.

W *Balrano* liczne szkody bez ofiar.

W *Moliterno* wszystkie mieszkania ucierpiały, niektóre poprzepadały, ale mieszkańcy żywcem uszli.

W *Sapopara* całe miasto zniszczone, mało kto ocalał, a i ten w takim stanie niedługo pożyje.

W *Jolve* wiele domów popsutych a żadnéj ofiary.

W *Bella* dzwonnica tylko upadła i przedziurawiła dach kościelny; dwa inne kościoły i kilka domów znacznie się porysowały.

W *Aletta* wielkie szkody, ale wszyscy cali.

W *Gwardo*, około stu trupów i tyleż rannych; kościoły, kaplice, domy, wszystko runęło.

W *Matera* nieznaczące szkody, najwięcéj ucierpiały klasztory zakonnic.

W *Corletto* domy poniszczone, dziewięć trupów i wiele rannych.

Sarconi poczęści zniszczone, poczęści uszkodzone; dotąd znaleziono tylko do 30 ofiar.

Castelsaraceno w połowie obalone, liczba ofiar ogromna ale niewiadoma.

W *Montemilone* niemało szkody w kamienicach i w kościele katedralnym, który upadł; żadnego trupa.

W *Feradina* runęło 15 domów, zegar na ratuszu i kopuła katedralnego kościoła; w innych mieszkaniach szerokie porobiły się rozpadliny, czterech tylko ludzi zginęło.

W *Salandro* runęło kilka domów i trzy osoby straciły życie, inne domy i kościoły zachwiane wszystkie w posadach.

W *Craco* jedna tylko zginęła kobieta.

W *Cava* kościół parafialny kłoni się ku upadkowi, nikt nie zginął.

W *Baronissi* najwięcéj ucierpiało więzienie, stare domy i kościoły; nikt nie zginął.

W *Olevano* kilka się tylko domów porysowało.

W *S. Arsenio* mało domów zniszczonych i dwie ofiary.

W *Attalii* żaden dom nie runął, ale się wszystkie zachwiały.

W *Nicera* górnéj i dolnéj wiele gmachów upadło, a mianowicie kościół; nikt nie stracił życia.

W *Pagani* kamienice zachwiane. W *San-Giorgio*, *Siano* i *Brascigliano* toż samo.

Pertosa zrównana z ziemią, odgrzebano dotąd siedmdziesiąt trupów, a mniemają, że jeszcze trzysta przynajmniéj leży pod gruzami.

W *Saco* i *Piaggione Solane* kilka tylko budowli upadło.

W *Saurino*, w górach *del Vesali*, ogromna skała oderwała się od wierzchołka góry i spadła na miasto.

W *Torreorsaja* zawaliła się dzwonnica i kilka domów.

W *Mole* zleciało całe piętro w pewnéj kamienicy, unosząc pannę która na niém spala. Pokoik panny usuwając się ze znacznéj wysokości, został nienaruszonym, a panna z łóżkiem w całości się znalazła, najmniejszéj nawet nie doznawszy kontuzyi.

W *Borgo*, wiosce położonéj koło *San-Giovania Piro*, upadło sklepienie kościoła niedawno zbudowanego i wszystkie domy popękały.

W prowincyi *Barskiéj*, dawnéj posiadłości naszéj królowéj *Bony*, w *Tranis* runął ratusz, w *Gioja* kościół parafialny, kościół Franciszkański, Kongregacya Czyśca i koszary żandarmeryi. W *Spinazzola* zawaliły się wszystkie stare domy i koszary żandarmów, które we wszystkich innych miastach poniszczone zostały. W *Altamura*, *Gravina*, *S. Erasmo*, gma-

chy zachwiane, ale rzeczone tylko koszary zrównane z ziemią. W *Nazi* upadł ratusz. W obwodzie *Conoro*, ośm rannych, 155 domów w części a 12 do szczętu zniszczonych; kościół Czyśca runął, a wszystkie kancelarye tak uszkodzone zostały, że już nikt nie dojdzie do ładu z papierami.

Późniejsze wiadomości oznajmują nam, że w *Saco* 30 domów runęło a 100 grozi upadkiem. Trzech ludzi straciło życie, 11 żywcem wydobyto z pod gruzów. W *Spinoza* parę się tylko domów zostało, a i te tak są nadwątlone, że ich nie warto podpierać.

W *Gallichio* 16 zabitych, mnóstwo rannych i żadnego mieszkańca bez złamanéj kości.

W *Penzano* kościół zwany *delle Grazio* zawalił się i dwa domy mają się ku upadkowi.

W *Trivigio* zawaliło się kilka domów.

W *Ruotti* upadła dzwonnica; padając, przygniotła kościół parafialny: inne kościoły także popadały.

W *Vaglio* połowa kościoła runęła a druga runie lada chwila, kilka budowli ten sam los wkrótce spotka.

W *Baragiano* domy się pozawalały, a w *Silvia* kościół runął.

W *Latronico* wiele szkody, ale nikt nie zginął. Kościół runął także.

W *Stigliano* kilka mieszkań poniszczonych, inne uszkodzone; niewiastę żywcem wyciągnięto z pod gruzów.

W *Anzi* ogromne szkody w mieście i okolicach.

W *Pietropertosa* kościoły wszystkie upadły, urwiska całe poodwalały się od gór i postaczały ku miastu, ale tak szczęśliwie, iż nikt życia nie stracił.

W *Ferradina* 15 kamienic zupełnie zniszczonych, kilka osób zabitych, kilkoro dzieci się udusiło.

W *Aliano* wiele szkody, jedenaście trupów.

Alianello zrównane z ziemią, dotąd odgrzebano 42 ciał.

Miasto *Montemurro* już nie istnieje, wszystka ludność dochodząca kilku tysięcy znikła odrazu, i zaledwo kilka konających wyciągnięto z pomiędzy zwalisk.

W *Marsico*, mieście z ziemią zrównaném, odgrzebano już 400 ciał.

W *Castelsaraceno* zdołano ocalić kobietę, dziecko przy piersi, 14to letnią panienkę, jedyny licznéj ludności ostatek.

W *Solandro* runęło 44 domy. Dotąd jedno tylko ciało znaleziono. Opodal od miasta z rowu wykopanego dla ścieku wód, wychodzi gaz szczególniejszy, dający to samo ciepło co słońce.

W *Grassano* 100 domów runęło, ale szczególniejszym trafem wszyscy mieszkańcy z domów uszli. Piękna tylko 15-letnia dziewczyna została zgnieciona, podczas gdy baba koło niéj siedząca straciła tylko kolana.

GŁÓWNIEJSZE WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE
O KRÓLESTWIE POLSKIÉM,

NA ZASADZIE AKT URZĘDOWYCH

przez

Ludwika Wolskiego.

Rozległość Królestwa.

Królestwo Polskie położone między 35⁰ 19′, a 41⁰ 54′ długości wschodniéj, i między 50⁰ 3′, a 55⁰ 6′ szerokości północnéj, ma rozległości mil kwadratowych jeograficznych 2320=wiorst kwadratowych 111,858 = włók 757,893 = desiatin 11,651,926.

Długość linii granicznéj wynosi wiorst 2,820; tojest:

od strony Cesarstwa Rossyjskiego 1,205 wiorst,
» » Galicyi . . . . 487 »
» » Prus . . . . 1,128 »

Skład Królestwa.

Królestwo Polskie dzieli się na 5 gubernii, 39 powiatów, 77 okręgów sądowych; mieści w sobie: miast 453, z tych 224 rządowych, 229 prywatnych, gmin 4,935, które obejmują wsi: prywatnych 17,837, rządowych 3,446, donacyjnych 837, instytutowych 122, miejskich 83; razem wsi 22,613.

Z ogólnéj rozległości całego Królestwa przypada:

na gubernią Warszawską 672 mil kwadr.
» Radomską . 439 » »
» Lubelską . . 564 » »
» Płocką . . . . 303 » »
» Augustowską 342 » »

Kommunikacye lądowe i wodne.

RZEKI SPŁAWNE: Główna w Królestwie Polskiém rzeka Wisła jest spławną na przestrzeni 565 wiorst.

Inne rzeki spławne: Nida spławna na przestrzeni 90, San 18, Pilica 250, Wieprz 175, Narew 285, Biebrza 68, Bug 570, Niemen 380, Warta 266. W ogóle rzeki te są spławne na przestrzeni 2,667 wiorst.

Oprócz tego do spławu posługuje także kanał Augustowski, długi na 98⅓ wiorst.

DROGI BITE:

a) Ogólna długość dróg bitych Igo rzędu wynosi . . . . 2,159 wiorst;
b) Długość dróg bitych IIgo rzędu, tojest: wyrobionych miejscowemi środkami, wynosi. . . . . 958 »

Razem . . 3,117 wiorst.

Koléj żelazna Warszawsko-Wiedeńska ma długości 308 wiorst.

Ludność.

W Kalendarzu na rok 1858 rozebrana była ludność kraju pod rozmaitemi względami, tu więc ograniczymy się na wykazaniu jéj z jednego roku 1857.

Ogólna ludność w r. 1857 wynosiła głów	4,733,760
a że w r. 1856 było	4,696,919
Więc w r. 1857 ludność zwiększyła się o głów	36,841.

PODZIAŁ OBECNÉJ LUDNOŚCI.

a) *podług płci:*

płci męzkiéj	2,283,239
» żeńskiéj	2,450,521

b) *podług wieku:*

młodszych od lat 20.	1,973,382
w wieku od lat 20 do 40 . . .	1,562,201
starszych nad lat 40.	1,198,177

c) *podług pochodzenia narodowego:*

Słowian	3,666,386
Litwinów	214,575
Niemców	270,881
Hollendrów	85
Anglików	96
Izraelitów	579,802
Francuzów	990
Włochów	75
Greków	346
Tatarów	377
Cyganów	147

d) podług wyznań religijnych:

Rzymsko-Katolików	3,648,333
Prawosławnych	4,395
Greko-Unitów.	217,136
Jednowierców	476
Starowierców	3,478
Ewangelików Augsburgskich	272,168
» Reformowan. .	4,522
Braci Morawczyków	1,405
Menonistów	1,521
razem Chrześcian . .	4,153,434
Mahometanów	377
Starozakonnych	579,802
Cyganów.	147
razem niechrześcian . .	580,326.

Powiększenie się ludności pod względem wyznań, jest następujące:

	Ogółem	W tém ludności starozakonnéj
Obecnie znajduje się . . .	4,733,760	579,802
W roku 1816 było.	2,732,324	212,944
Więc przybyło . . .	2,001,436	366,858

e) podług miejsca zamieszkania:

Powiatami:

Gubernia	POWIAT	Chrześcian	Niechrześcian	Razem
Warszawska	Gostyński	85,406	9,450	94,856
	Kaliski.	127,782	11,511	139,293
	Koniński.	124,353	8,457	132,810
	Łęczycki.	134,915	18,450	153,365
	Łowicki	95,078	6,872	101,950
	Piotrkowski	162,677	14,092	176,769
	Rawski.	105,258	15,292	120,550
	Sieradzki.	112,188	12,068	124,255
	Stanisławowski . . .	77,676	11,535	89,211
	Warszawski	129,930	16,969	146,899
	Wieluński	124,842	11,984	136,826
	Włocławski	106,902	9,696	116,598
	Razem	1,387,007	146,375	1,533,382

Gubernia	POWIAT	Chrześcian	Niechrześcian	Razem
Radomska	Kielecki	87,644	7,004	94,648
	Miechowski	103.988	3,730	107,718
	Olkuski	149,349	13,602	162,951
	Opatowski.	82,315	10,684	92,999
	Opoczyński	126,132	17,121	143,253
	Radomski	113,543	14,513	128,056
	Sandomierski	74,376	14,673	89,049
	Stopnicki	84,358	13,797	98,155
	Razem	821,705	95.124	916,829
Lubelska	Bialski.	63,943	10,889	74.832
	Hrubieszowski. . . .	89,080	10,888	99,968
	Krasnostawski. . . .	92,619	10,551	103,250
	Lubelski.	145,803	33,243	179,046
	Łukowski	88,702	10,747	99,459
	Radzyński	94,025	18,625	112,650
	Siedlecki	94,701	14,911	109,522
	Zamojski.	167,146	18,962	186,108
	Razem	836,019	128,816	964,835
Płocka	Lipnowski	89,743	6,788	96,531
	Mławski	79,019	8,608	87,627
	Ostrołęcki.	71,852	10,579	82,431
	Płocki	83,674	16,106	99,780
	Przasnyski.	70,325	7,996	78,321
	Pułtuski	79,692	17,318	97,010
	Razem	474,305	67,395	541,700
Augustowska	Augustowski	102,629	24,188	126,817
	Kalwaryjski	87,911	18,864	106,775
	Łomżyński.	134,455	27,323	161,778
	Maryampolski	128,498	18,268	146,766
	Sejneński	64,012	12,746	76,758
	Razem	517,505	101,389	618,894
	w Warszawie	116,913	41,207	158,120

Po miastach i wsiach:

	Chrześcian	Niechrześc.	Razem
Po miastach.	638,651	491,313	1,129,964
Po wsiach.	3,514,783	89,013	3,603,796
	4,153,434	580,326	4,733,760

f) podług stanów:

Szlachty.	52,156
Stanu duchownego	6,545
Stanu gminnego po miastach i wsiach.	4,675,059

g) podług sposobów zarobkowania:

Trudniących się rolnictwem. .	3,146,606
» rzemiosłami i przemysłem fabrycznym	616,752
» handlem	232,590
innych	737,812

h) podług ukształcenia:

umiejących tylko czytać i pisać	915,616
posiadających wyższe ukształc.	127,844
wcale nieukształconych	3,690,290

LICZBA URODZONYCH I ZMARŁYCH w r. 1857.

a) podług wyznań:	Urodzon.	Zmarłych
Chrześcian.		
Rzymsko-Katolików.	148,520	122,019
Prawosławnych.	269	206
Greko-Unitów	9,176	6,416
Jednowierców	33	8
Starowierców.	57	63
Ewangelików Augsburgskich	12,423	10,856
Ewangelików Reformowanych	259	122
Braci Morawczyków	74	59
Menonistów.	76	60
Razem chrześcian . .	170,887	139,809
Niechrześcian.		
Mahometanów	9	11
Starozakonnych	29,944	25,315
Cyganów	1	2
Razem niechrześcian .	29,954	25,328
Ogółem chrześcian i niechrześcian. . .	200,841	165,137

b) Podług płci:

	płci męzkiéj	płci żeńsk.	Razem
Urodzonych	101,850	98,991	200,841
Zmarłych . .	82,640	82,497	165,137
przewyżka urodzonych nad zmarłymi	19,210	16,494	35,704

Wykazana ludność rozsiadła się w 453 miastach i 22,613 wsiach, należących do 4935 gmin wiejskich.

Miasta.

Miasta Królestwa następnie rozdzielają się pod względem ich ludności:

Miasta, mające ludności:	Liczba miast w Gubernii Warsz.	Rad.	Lubels.	Płoc.	Aug.	Razem
mniéj jak 1,000 głów	39	38	28	10	4	119
od 1,000—2,000 »	59	44	37	15	18	173
» 2,000—3,000 »	18	13	17	5	11	64
» 3,000—4,000 »	11	13	14	8	4	50
» 4,000—5,000 »	6	4	2	2	1	15
» 5,000—6,000 »	6	1	3	2	3	15
» 6,000—7,000 »	3	—	—	—	—	3
» 7,000—8,000 »	—	—	1	—	—	1
» 8,000—9,000 »	1	1	1	—	2	5
» 9,000—10,000 »	1	—	—	—	—	1
więcéj jak 10,000 »	4	—	1	1	1	7
Ogółem . .	148	114	104	43	44	453

Miasta liczące więcéj jak 10,000 głów ludności, są następujące:

1) Warszawa 158,120
2) Łódź 26,073
3) Lublin 16,056
4) Płock. 12,614
5) Kalisz. 12,276
6) Suwałki 10,939
7) Piotrków. 10,036

Szczegółowy wykaz miast poniżéj zamieszczam.

Gminy.

Wszystkie wsie Królestwa, których, jak powyżéj wykazaliśmy, znajduje się 22,613, obejmują dymów 450,192, z ludnością 3,603,796, a więc na jednę wieś średnio wypada dymów około 20, a ludności głów 160.

Wsie te pod względem administracyjnym podzielone są na 4935 gmin wiejskich w następujący sposób:

Gminy mające dymów	Liczba takowych gmin w Gubernii Warsz	Rado.	Lubl	Płoc	Aug	razem
do 10 dymów włącznie	90	72	23	15	4	204
od 10 do 20 dymów	272	319	106	57	11	765
» 20 » 30 »	241	264	122	60	16	703
» 30 » 40 »	187	186	95	64	16	548
» 40 » 50 »	142	121	91	40	7	401
» 50 » 60 »	124	92	76	36	15	343
» 60 » 70 »	117	64	73	22	13	289
» 70 » 80 »	80	50	41	15	8	194
» 80 » 90 »	70	50	49	22	5	196
» 90 » 100 »	53	28	35	19	9	144
» 100 » 200 »	260	116	162	64	50	652
» 200 » 300 »	78	49	44	29	30	230
» 300 » 400 »	17	20	20	17	30	104
» 400 » 500 »	16	10	7	9	12	54
» 500 » 1000 »	21	15	18	12	15	81
» 1000 » 1500 »	1	4	7	—	6	18
więcéj jak 1500 dymów	2	1	2	1	3	9
Ogółem.	1,771	1,461	971	482	250	4,935

Tę liczbę gmin odnosząc do ilości dymów wiejskich w każdéj gubernii, wypada średnio na jednę gminę dymów:

w gubernii Warszawskiéj 80
» Radomskiéj 67
» Lubelskiéj. 100
» Płockiéj. 110
» Augustowskiéj 236

w całym kraju średnio dymów 91.

Czyli, że stosunkowo najdrobniejsze są gminy w gubernii Radomskiéj; daléj idzie gubernia Warszawska, Lubelska, Płocka i Augustowska.

WŁASNOŚCI ZIEMSKIE.

Znajdujące się w kraju 22,613 wsi stanowią 23,609 oddzielnych własności ziemskich, licząc w to tak własności, obejmujące po jednéj, po kilka lub więcéj wsi, jakotéż i drobne własności takie, że nieraz jedna wieś składa się z kilkunastu ich. — Przyjmując powierzchnią ziemi pod wszystkiemi temi własnościami na 757,000 włók, wypada na jednę własność około 32 włók. Zbyt rozległych własności bardzo mała znajduje się liczba. Ilość wszystkich ich z rozdziałem podług rozległości, przedstawia następujący wykaz.

Własności ziemskie mające rozległości	Liczba takowych własności					
	w Gubernii					Razem
	Warsz	Rado.	Lubel.	Płock.	Augus	
mniéj jak 3 morgi	84	—	—	47	1	132
od 3—15 morgów	44	—	1,640	2,567	559	4,810
od 15 m. do 1 włoki	154	1	1,584	3,168	390	5,297
od 1 do 3 włók	176	12	818	3,586	362	4,954
» 3 — 5 »	106	26	62	269	57	520
» 5 — 10 »	248	89	189	212	126	864
» 10 — 50 »	1,538	860	478	748	324	3,948
» 50 — 100 »	623	340	332	207	104	1,606
» 100 — 150 »	235	145	200	62	49	691
» 150 — 200 »	102	51	85	21	23	282
» 200 — 250 »	46	27	50	14	8	145
» 250 — 300 »	26	20	25	5	14	90
» 300 — 350 »	15	8	15	4	8	50
» 350 — 400 »	12	11	16	6	7	52
» 400 — 450 »	7	7	13	4	3	34
» 450 — 500 »	11	6	1	2	1	21
» 500 — 550 »	3	1	8	—	2	14
» 550 — 600 »	3	1	5	—	3	12
» 600 — 650 »	2	3	6	—	3	14
» 650 — 700 »	—	1	4	—	1	6
» 700 — 750 »	4	2	5	2	3	16
» 750 — 800 »	—	1	5	1	—	7
» 800 — 850 »	1	—	2	1	—	4
» 850 — 900 »	1	—	4	—	1	6
» 900 — 950 »	2	—	1	—	—	3
» 950 — 1000 »	1	1	3	—	3	8
więcéj jak 1000 włók	7	2	5	1	8	23
Ogółem. .	3,451	1,615	5,557	10,927	2,060	23,609

ŁUDNOŚĆ WŁOŚCIAŃSKA.

Całkowita ludność rolnicza wiejska wynosi:

płci męzkiéj.	1,434,000
» żeńskiéj.	1,537,000
Razem głów.	2,972,000.

W niéj znajduje się włościan bezrolnych:

płci męzkiéj.	567,000
» żeńskiéj.	601,000
Razem głów.	1,168,000.

Od dawnego już czasu kwestya włościańska obudza żywe zajęcie i wywołuje rozliczne zdania i opinie. Jedni chcą bezwarunkowo zupełnego uwłaszczenia włościan, inni uważając to za przejście zbyt nagłe od teraźniejszego położenia, poprzestają na tém tylko, aby odrabianą przez włościan pańszczyznę w naturze, zamienić nateraz na opłatę czynszu.

Nie wdaję się tu w rozbiór téj kwestyi, nie podaję myśli co i jakim sposobem możnaby najskuteczniéj uczynić dla dobra włościan bez nadwerężenia i uszczuplenia praw dziedziców dóbr i wstrząśnienia stosunków krajowych, — podaję tylko szczegółową statystykę włościan, która posłuży do rozjaśnienia tego przedmiotu.

Kiedy w r. 1846 wydanym został Ukaz Najwyższy, zabraniający: usuwać włościan, osiedlonych w dobrach prywatnych, z zajmowanych przez nich osad, umniejszać ich uposażenie, podwyższać ich powinności, a osad pustych wcielać do gruntów włościańskich; wówczas sporządzono tabelle prestacyjne, wykazujące: uposażenie i obowiązki każdego z włościan nietylko w dobrach prywatnych, ale i w dobrach instytutowych, — a że od czasu tego, aż do obecnéj chwili stan rzeczy, objęty tabelami temi uległ bardzo małym zmianom, i zmiany te dziać się nie mogły na niekorzyść włościan, rezultaty więc otrzymane z tych tabel, uważamy jako przedstawiające obecne położenie włościan i tu je podajemy.

Według tych tabel znajduje się osad włościańskich:

we wsiach prywatnych	239,096
w miastach prywatnych.	20,697
we wsiach, należących do kass miejskich	1,528
Do przeniesienia . .	261,321

Z przeniesienia . .	261,321
we wsiach i częściach wsi, należących:	
do probostw wyzn. rzymsko-katolickiego	7,973
do duchowieństwa grecko-unickiego	46
do szpitali i innych instytutów dobroczynnych . .	1,168
Razem . . .	270,508.

Rozdział pod rozmaitemi względami włościan dóbr prywatnych i instytutowych, przedstawiają dwa poniżéj zamieszczone wykazy; nadpisy rubryk dostatecznie wyjaśniają co w nich jest zawarte, tu więc dodamy tylko:

1) że pod rubrykę włościan *czynszowych* podciągnięci zostali tacy włościanie, którzy płacą tylko czynsz, albo obok czynszu oddają osep i daniny, lecz nie odbywają żadnych powinności w naturze;

2) pod rubrykę włościan *czynszowo-pańszczyznianych* podciągnięto takich, którzy obok czynszu odbywają podroszczyzny i inne dodatkowe powinności, lecz nie odrabiają stałéj tygodniowéj pańszczyzny;

3) że przez włościan pańszczyznianych rozumieć należy takich, którzy robią stałą tygodniową pańszczyznę, chociażby obok tego i czynsz płacili:

4) że pod pozycyą sołtysów łanowych i wybrańców rozumieć należy osady po tychże pozostałe. Według dawnych praw, sołtysi łanowi i wybrańcy bylito ludzie uposażeni gruntem pod obowiązkiem służenia wojskowo, a grunta te posiadali prawem wieczystém. Obowiązek służenia wojskowo następnie zamieniony im został na opłatę po rsr. 15 z łanu. Sołtystwa różniły się od wybraniectw tém, że pierwsze znajdowały się w dobrach królewskich, duchownych i szlacheckich, drugie tylko w dobrach królewskich; — pierwsze obciążone były posługami wewnątrz każdéj włości, były własnościami, ograniczonemi wolą pana ile razy zachodziła potrzeba sprzedaży lub zaciągnięcia długu; były na skupie i pan zbiegłego sołtysa mógł dochodzić, a nieużytecznego i zuchwałego pozbyć się według form wskazanych; — przeciwnie wybrańcy wolni byli od posług dla dworu, nie zależeli od woli starosty, znajdowali się tylko po królewszczyznach i nieinaczéj jak tylko za przywilejem królewskim.

5) że jeżeli zachodzi spór o własność zajmowanych budowli, to w zamieszczeniu do wykazu właściciela budowli zważano na to, kto opłaca składkę ogniową, to jest: jeżeli włościanin opłaca tę składkę, wtenczas do wykazu wciągnięto jego jako właściciela budowli, — jeżeli zaś dwór, to budowlę tę uważano za własność dworską.

WYKAZ OGÓLNY,

przedstawiający liczbę włościan w miastach prywatnych, we wsiach należących: do kass miejskich, do probostw wyznania rzymsko-katolickiego i grecko-unickiego, do szpitali i innych zakładów dobroczynnych, jakotéż i we wsiach prywatnych.

	Cudzoziemców		Krajowców		Ogól
	posiadających budowle				
	własne	dw.	własne	dwors.	
I. Włościan posiadających uposażenia po 3 lub więcéj morgów miary nowopols.					
1. Włościan czynszowych.					
osiadłych a) na podstawie kontraktów urzędow. (wieczystych	1,985	431	23,793	685	26,894
(czasowych	158	5	1,994	303	2,460
b) na podstawie kontraktów prywatn. (wieczystych	190	59	2,575	93	2,917
(czasowych	15	17	1,804	692	2,528
c) na umowie ustnéj czyli na zwyczaju	108	28	16,885	3,909	20,930
Razem włościan czynszowych . . .	2,456	540	47,051	5,682	55,729
2. Włościan czynszowo-pańszczyznianych.					
osiadłych a) na podstawie kontraktów urzędow. (wieczystych	1,076	—	11,836	227	13,139
(czasowych	121	5	816	794	1,736
b) na podstawie kontraktów prywatn. (wieczystych	46	171	3,029	329	3,575
(czasowych	—	84	1,311	2,913	4,308
c) na umowie ustnéj czyli na zwyczaju	27	23	6,956	3,390	10,396
Razem włościan czynszowo-pańszczyznianych	1,270	283	23,948	7,653	33,154
3. Włościan pańszczyznianych.					
osiadłych a) na podstawie kontraktów urzędow. (wieczystych	—	—	4,395	2,880	7,275
(czasowych	—	—	5	670	675
b) na podstawie kontraktów prywatn. (wieczystych	—	—	900	2,082	2,982
(czasowych	—	—	395	3,917	4,312
c) na umowie ustnéj czyli na zwyczaju	—	—	19,625	109,457	129,082
Razem włościan pańszczyznianych . .	—	—	25,320	119,006	144,326
II. Włościan posiadających uposażenia mniéj jak 3 morgi miary n. p. . .	—	—	10,902	26,018	36,920
III. Sołtysów łanowych i wybrańców. .	—	—	379	—	379
Ogółem wszystkich włościan we wsiach. . .	8,726	823	107,600	158,359	270,508

WYKAZ

przedstawiający liczbę włościan we wsiach prywatnych.

	Cudzoziemców posiadających budowle własne	Cudzoziemców posiadających budowle dw.	Krajowców posiadających budowle własne	Krajowców posiadających budowle dwors.	Ogół.
I. Włościan posiadających uposażenia po 3 lub więcéj morgów miary nowopols.					
1. Włościan czynszowych.					
osiadłych a) na podstawie kontraktów urzędow. (wieczystych	1,973	237	17,947	677	20,834
osiadłych a) na podstawie kontraktów urzędow. (czasowych	158	5	1,974	301	2,438
osiadłych b) na podstawie kontraktów prywatn. (wieczystych	31	59	1,586	93	1,769
osiadłych b) na podstawie kontraktów prywatn. (czasowych	11	17	1,795	683	2,506
osiadłych c) na umowie ustnéj czyli na zwyczaju.	108	28	12,657	3,777	16,570
Razem włościan czynszowych . . .	2,281	346	35,959	5,531	44,117
2. Włościan czynszowo-pańszczyznianych.					
osiadłych a) na podstawie kontraktów urzędow. (wieczystych	1,064	—	9,740	227	11,031
osiadłych a) na podstawie kontraktów urzędow. (czasowych	121	5	810	787	1,723
osiadłych b) na podstawie kontraktów prywatn. (wieczystych	46	171	2,589	310	3,116
osiadłych b) na podstawie kontraktów prywatn. (czasowych	—	84	1,271	2,898	4,253
osiadłych c) na umowie ustnéj czyli na zwyczaju.	11	23	5,267	3,326	8,627
Razem włościan czynszowo-pańszczyznianych	1,242	283	19,677	7,548	28,750
3. Włościan pańszczyznianych.					
osiadłych a) na podstawie kontraktów urzędow. (wieczystych	—	—	3,960	2,783	6,743
osiadłych a) na podstawie kontraktów urzędow. (czasowych	—	—	3	540	543
osiadłych b) na podstawie kontraktów prywatn. (wieczystych	—	—	699	1,982	2,681
osiadłych b) na podstawie kontraktów prywatn. (czasowych	—	—	374	3,882	4.256
osiadłych c) na umowie ustnéj czyli na zwyczaju.	—	—	14,620	106,172	120,792
Razem włościan pańszczyznianych . .	—	—	19,656	115,359	135,015
II. Włościan posiadających uposażenia mniéj jak 3 morgi miary n. p. . . .	—	—	5,010	25,850	30,860
III. Sołtysów łanowych i wybrańców. .	—	—	354	—	354
Ogółem wszystkich włościan we wsiach . .	3,523	629	80,656	154,288	239,096

Żałujemy, że zakres pisma tego nie dozwala nam podać w tak szczegółowy sposób wiadomości o włościanach każdego powiatu, i że zmuszeni jesteśmy ograniczyć się na zamieszczeniu tu tylko następującego wykazu, przedstawiającego rzecz tę więcéj ogółowo, tojest: podającego ogolną w każdym powiecie liczbę osad czynszowych, czynszowo-pańszczyznianych i pańszczyznianych, do których jest przywiązane uposażenie po 3 lub więcéj morgów, tudzież liczbę osad, mających mniejsze uposażenie, nakoniec sołtysów łanowych i wybrańców. Dodajemy do tego także odpowiednie stosunki.

Gubernia	Powiat	Całkowita rozległość dóbr prywatnych	Przestrzeń ekonomiczna tak dworska jak i włościańska tychże dóbr.	We wsiach pry- Włościan mających uposażenia po 3 lub więcéj morgów miary nowopolskiéj: Czynszowych	Czynsz. pańszczyznian.	Pańszczyznianych	Razem osad włościańskich
		włók	włók				
Warszawska	Gostyński	12,82	10,284	1,327	841	1,889	4,057
	Kaliski	15.626	10,873	1,952	1,678	3,039	6.669
	Koniński	16 093	12,144	2,954	2.147	2,093	7,194
	Łęczycki	10,642	7,314	1,672	1,099	1,989	4,760
	Łowicki	8,890	5,037	554	1,962	1,188	3,702
	Piotrkowski	25,246	15,073	3,336	1 756	6,965	12,056
	Rawski	15,919	11,587	1,146	1,301	2,798	5,241
	Sieradzki	14,692	9,758	2,509	465	3,974	6,948
	Stanisławowski	16,050	6,228	1,278	1,202	2,528	5,008
	Warszawski	20,955	13,574	1,400	1,062	4,768	7,230
	Wieluński	9,712	6,534	604	408	5,992	7,004
	Włocławski	13,390	9,817	706	1,633	1,009	3,348
Radomska	Kielecki	15,617	10,715	514	55	4,097	4,666
	Miechowski	8,528	5,636	706	45	7,575	8,326
	Olkuski	10,644	5 662	372	59	7,751	8,182
	Opatowski	6,386	3,148	400	91	2,973	3,464
	Opoczyński	14,448	6,492	853	432	5,903	7,188
	Radomski	17,603	10.729	1,341	837	4,190	6,368
	Sandomierski	8,882	5.094	219	60	3,841	4,120
	Stopnicki	9,838	5,513	142	408	5,517	6,067
Lubelska	Bialski	15.908	3,692	50	—	3,521	3,571
	Hrubieszowski	19,579	11,929	5	409	7,808	8,222
	Krasnostawski	16,132	9,093	877	410	6,205	7,492
	Lubelski	31,642	17.254	552	214	8,271	9,037
	Łukowski	19,848	7,878	1,863	484	3,695	6,042
	Radzyński	24,177	14,748	263	780	6,650	7,695
	Siedlecki	18,686	12,322	1,160	197	3.198	4,555
	Zamojski	39,891	12,366	11,514	1,504	3,112	16,130
Płocka	Lipnowski	14,712	9,975	753	1,826	1,045	3,624
	Mławski	16,814	9.840	202	1,310	935	2,447
	Ostrołęcki	8,600	3,086	123	25	896	1,044
	Płocki	10,643	7,214	188	338	1,184	1,710
	Pułtuski	10,108	5,783	1,104	776	1,256	3,136
	Przasnyski	12,553	10,427	328	812	1,423	2,563
August.	Augustowski	7,464	4,917	391	241	962	1,594
	Kalwaryjski	9,930	6,670	66	193	862	1,121
	Łomżyński	18,432	12,249	97	26	1,484	1,607
	Maryampolski	11,101	5,366	301	1,260	1,349	2,910
	Sejneński	9,910	3,030	294	404	1,084	1,782
Zebranie:							
Gubernia Warszawska		180,042	118,823	19,437	15,554	38,228	73,219
„ Radomska		91.946	52,989	4,547	1,987	41,847	48,381
„ Lubelska		185,863	89,282	16,286	3,998	42,460	62,744
„ Płocka		73,430	46,323	2,698	5,087	6,739	14,524
„ Augustowska		56,837	32,231	1,149	2,124	5,741	9,014
w całym kraju		588,118	339,648	44,117	28,750	135,015	207,882

watnych					
Osad włościan mających uposażenia mniéj jak 3 morgi miary nowopolskiéj	Sołtysów łanowych i wybrańców	Ogółem osad włościańskich we wsiach prywatnych	Na 100 włościan mających po 3 lub więcéj morgów, przypada pańszczyznianych	Na 100 włók całkowitéj przestrzeni ekonomicznéj przypada osad włościańskich	We wszelkich dobrach całego kraju znajduje się ludności rolniczéj głów
386	6	4,449	47	38	52,268
1,683	4	8,356	46	61	76,234
1,290	—	8,484	29	59	104,580
590	—	5,350	42	65	54,552
212	13	3,929	32	66	66,860
584	—	12,640	58	80	122,624
306	—	5,547	53	45	58,389
1,012	6	7,966	57	71	98,317
1,633	103	6,744	51	80	53,703
1,938	—	9,168	66	53	74,688
153	4	7,161	86	107	79,949
1,438	1	4,787	30	34	71.070
183	—	4,849	88	44	58,692
908	1	9,235	91	148	75,322
377	—	8,559	95	127	101,836
226	—	3,690	86	110	55.011
576	—	7,764	82	111	55,751
816	16	7,200	66	59	81,169
279	—	4,399	93	81	50,202
23	10	6,319	91	110	60,752
22	—	3,593	99	97	55,328
1,144	81	9,447	95	69	66.211
744	—	8,236	83	82	72,843
420	8	9,465	92	52	103,933
404	78	6.524	61	77	63,149
64	—	7.759	86	52	88.219
411	6	4,972	70	37	84,090
492	—	16,622	19	130	135,560
2,716	—	6,340	29	36	82,977
1,384	—	3.831	38	25	70,555
848	—	1.892	86	34	69,975
1,137	—	2,847	59	24	71,445
604	—	3,740	40	55	76,461
1,733	—	4,296	56	25	66,954
744	13	2,351	60	32	82.381
205	—	1,326	77	17	58.704
1,632	4	3,243	92	13	118,038
973	—	3,883	46	54	102.688
361	—	2,143	61	59	50,866
11,225	137	84,581	52	62	913.224
3,597	27	52.005	86	91	538,935
3,701	173	66,618	68	70	669,333
8,422	—	22.946	46	31	438,367
3,915	17	12,946	64	28	412,677
30,860	354	239,096	65	61	2,972,536

Z tego wszystkiego cośmy tu widzieli, wynika w ostatecznym rezultacie:

1) Że we wsiach prywatnych znajduje się wszystkich w ogóle osad włościańskich 239,096

a gdy w téj liczbie mieści się osad cudzoziemców czynszowych i czynsz.-pańszczyznianych 4,152

więc na włościan krajowych przypada osad . . 234,944

Potrącając z tego:

Włościan, mających uposażenia mniéj jak po 3 morgi 30,860

Sołtysów łanowych i wybrańców . . . 354

razem 31,214

pozostaje się na włościan krajowych, mających po 3 lub więcéj morgów osad 203,730

tojest: czynszowników 41,490

czynszowo-pańszczyznianych 27,225

pańszczyznianych 135,015

czyli, że krajowi czynszownicy stanowią $1/5$ część ogólnéj massy włościan krajowych, reszta zaś, tojest: $4/5$ części téj massy przypada na włościan pańszczyznianych i czynszowo-pańszczyznianych.

2) Że oznaczając przez 100 całkowitą liczbę włościan, mających uposażenia po 3 lub więcéj morgów, na włościan pańszczyznianych przypadnie średnio w całym kraju 65, w powiatach zaś stosunek ten jest następujący:

Bialski 99, Hrubieszowski 95, Olkuski 95, Sandomierski 93, Łomżyński 92, Lubelski 92, Miechowski 91, Stopnicki 91, Kielecki 88, Radzyński 86, Opatowski 86, Wieluński 86, Ostrołęcki 86, Krasnostawski 83, Opoczyński 82, Kalwaryjski 77, Siedlecki 70, Płocki 69, Warszawski 66, Radomski 66, Łukowski 61, Sejneński 61, Augustowski 60, Piotrkowski 58, Sieradzki 57, Przasnyski 56, Rawski 53, Stanisławowski 51, Gostyński 47, Maryampolski 46, Kaliski 46, Łęczycki 42, Pułtuski 40, Mławski 38, Łowicki 32, Włocławski 30, Koniński 29, Lipnowski 29, Zamojski 19.

Więc powiaty Radomski i Warszawski mają stosunki najwięcéj zbliżone do średniego stosunku dla całego kraju, —z pozostałych zaś powiatów 19 mają wyższe, a 18 mniejsze od tego stosunku. Czyli, że oczynszowanie włościan najwięcéj postąpiło w powiecie Zamojskim i zachodnich stronach kraju tak, że w powiatach: Lipnowskim, Konińskim, Włocławskim, Łowickim,

Mławskim, Pułtuskim, Łęczyckim, Kaliskim, Maryampolskim i Gostyńskim więcéj jest włościan czynszowych i czynszowo-pańszczyznianych niż pańszczyznianych,—w całéj zaś południowéj i południowo-wschodniéj stronie kraju, z wyłączeniem powiatu Zamojskiego, przeważa pańszczyzna.

3) Co się tyczy przestrzeni ekonomicznéj, tojest: wiele przecięciowo przypada na osadę włościańską gruntów ornych, łąk i pastwisk, w tym względzie nic nie możemy dokładnego powiedzieć, gdyż nie mamy pod ręką wykazów rozległości takowéj oddzielnie folwarcznéj, a oddzielnie włościańskiéj, ale tylko ogólną razem wziętą przestrzeń dworską i włościańską, i dlatego ograniczamy się na wykazaniu, wiele na danéj przestrzeni ekonomicznéj dóbr prywatnych znajduje się osad włościańskich. Przyjmując za jednostkę téj przestrzeni 100 włók, wypada, że średnio znajduje się na nich w całym kraju osad 61, po powiatach stosunek ten wypada następujący:

Miechowski 148, Zamojski 130, Olkuski 127, Opoczyński 111, Stopnicki 110, Opatowski 110, Wieluński 107, Bialski 97, Krasnostawski 82, Sandomierski 81, Stanisławowski 80, Piotrkowski 80, Łukowski 77, Sieradzki 71, Hrubieszowski 69, Łowicki 66, Łęczycki 65, Kaliski 61, Radomski 59, Koniński 59, Sejneński 59, Pułtuski 55, Maryampolski 54, Warszawski 53, Lubelski 52, Radzyński 52, Rawski 45, Kielecki 44, Gostyński 38, Siedlecki 37, Lipnowski 36, Włocławski 34, Ostrołęcki 34, Augustowski 32, Mławski 25, Przasnyski 25, Płocki 24, Kalwaryjski 17, Łomżyński 13.

Powtarzamy jednak, że cyfry te nie podają miary uposażenia włościan gruntami, tém więcéj, że stosunek rozległości przestrzeni ekonomicznéj folwarcznéj do włościańskiéj nie jest wszędzie jednaki, owszem wiadomo, że ważne pod temi względami zachodzą różnice,—jak bowiem znajdują się w kraju takie okolice, w których prawie cała przestrzeń ekonomiczna zostaje w używalności włościan, tak znów przeciwnie w innych stosunek rozległości przestrzeni ekonomicznéj bez porównania przeważa na rzecz folwarków. Stosunki więc te jakie podaliśmy, znaczą poprostu to tylko, wiele na tęż samą przestrzeń ekonomiczną przypada w każdym powiecie osad włościańskich.

W dalszém rozwinięciu artykułu tego postaramy się następnie podać szczegółową statystykę włościan wszelkich dóbr w Królestwie.

Chów bydła.

			W roku 1822	W roku 1857
			sztuk	
Koni			312,000	520,000
Bydła rogatego			1,202,000	1,951,996
Owce	Merynosy	Barany	8,100	63,400
		Owce	70,900	571,000
		Skopy	23,100	278,900
			102,100	913,300
	Poprawne	Barany	19,200	87,300
		Owce	291,800	756,200
		Skopy	82,000	512,000
			393,000	1,355,500
	Pospolite	Barany	73,800	76,900
		Owce	783,900	774,700
		Skopy	173,900	320,100
			1,031,600	1,171,700
Ogółem owiec			1,526,700	3,440,500

Wykazana ilość bydła rogatego, którą przy obecnym porządku zbierania dat statystycznych, można uważać mniéj więcéj za ściśle dokładną, rozkłada się w następujący sposób na powiaty:

Powiat:	Rzeczywista liczba bydła	Na 100 włók całk. przestr. pow. przyp. bydła sztuk:
Piotrkowski	78,537	285
Warszawski	72,465	311
Lubelski	68,874	200
Zamojski	64,968	152
Radomski	64,372	270
Łomżyński	63,626	232
Maryampolski	61,184	264
Radzyński	59,718	209
Opoczyński	58,366	212

Powiat:	Rzeczywista liczba bydła	Na 100 włók całk. przestr. pow. przyp. bydła sztuk:
Olkuski	57,448	288
Kaliski.	57,140	329
Siedlecki	55,383	280
Wieluński	53,905	241
Łęczycki	53,581	414
Krasnostawski	52,840	288
Łukowski	52,692	249
Koniński.	52,407	298
Sieradzki	50,103	304
Włocławski	48,666	269
Rawski	48,594	250
Łowicki	46,023	418
Kielecki	45,329	261
Stopnicki	45,269	377
Pułtuski	44,154	270
Przasnyski	44,044	288
Płocki.	43,211	280
Augustowski	42,853	153
Mławski	42,640	242
Lipnowski	41,898	237
Miechowski	41,446	311
Hrubieszowski.	40,910	178
Stanisławowski	40,038	218
Ostrołęcki.	39,831	231
Kalwaryjski	38,879	250
Opatowski.	38,155	206
Gostyński	37,899	256
Sandomierski	36,067	325
Bialski	35,425	188
Sejneński	25,056	145
w całym kraju .	1,951,996	257

Bardzo więc ważne zachodzą pomiędzy okolicami kraju różnice tak co do rzeczywistéj liczby bydła, jako i stosunków do rozległości.

Wysiewy i zbiory rolnicze w czetwertiach.

	W roku 1822		W r. 1857	
	wysiano	zebrano	wysiano	zebrano
Pszenicy	110,000	380,000	405,000	2,193,000
Żyta	718,000	2,346,000	1,202,000	5,943,000
Jęczmienia	248,090	708,000	422,000	2,232,000
Owsa	485,000	1,333,000	977,000	4.220,000
Grochu	53,000	115;000	160,000	946,000
Tatarki	104,000	268,000	118,000	380,000
Rzepaku	3,000	14,000	16,000	82,000
Prosa	7,000	30,000	10,000	59,000
Kartofli	482,000	1,933,000	1,652,000	12,130,000

Pokazuje się z tego:

1) Że obecnie plenność zbóż uważana średnio z całego kraju, jest następująca: pszenica wydaje ziarn 5, żyto 6, jęczmień 5, owies od 4 do 5, groch od 5 do 6, tatarka 3, rzepak 5, proso 6, kartofle 8.

2) Że ilość wysiewów produktów rolniczych większa jest obecnie niż w roku 1822: pszenicy razy 4, żyta, jęczmienia i owsa po 2, grochu 3, rzepaku 5, kartofli 3, zaś wysiewy tatarki i prosa bardzo mało się powiększyły.

Gradobicia.

Jedną z klęsk, zbyt dotkliwie dotykających rolnictwo, jest gradobicie; statystyczna więc wiadomość o niém, a mianowicie: które ono i w jakim stopniu nawiedza okolice, jest bardzo ważną pod wielu względami.

Z pośród dat statystycznych, odnoszących się do tego przedmiotu, przyjmujemy za podstawę do naszych uwag wysokość udzielanéj poszkodowanym ulgi w podatkach skarbowych, która zastosowana jest do ilości utraconego czystego dochodu, ciągnionego z przedmiotów opodatkowanych. Całkowita wysokość téj ulgi, poczynając od r. 1830, odniesiona do rozległości gruntów ornych, wykazuje następujące rezultata.

Przyjmując liczbę 500 za średni stosunek téj ulgi dla całego kraju,—stosunek dla każdego poszczególe powiatu wypada następujący:

1) Powiat Opatowski, ... stosunek 2,834
2) » Sandomierski 2,165

3)	Powiat	Łukowski	1,833
4)	»	Radomski	1,651
5)	»	Kielecki	1,514
6)	»	Bialski	1,440
7)	»	Stopnicki	1,255
8)	»	Miechowski	1,250
9)	»	Stanisławowski	1,153
10)	»	Olkuski	950
11)	»	Hrubieszowski	912
12)	»	Opoczyński	684
13)	»	Lubelski	668
14)	»	Krasnostawski	596
15)	»	Wieluński	502
16)	»	Piotrkowski	346
17)	»	Siedlecki	337
18)	»	Sejneński	337
19)	»	Radzyński	301
20)	»	Augustowski	211
21)	»	Zamojski	200
22)	»	Warszawski	156
23)	»	Pułtuski	96
24)	»	Ostrołęcki	92
25)	»	Maryampolski	86
26)	»	Sieradzki	56
27)	»	Rawski	44
28)	»	Włocławski	39
29)	»	Gostyński	26
30)	»	Łowicki	26
31)	»	Mławski	23
32)	»	Płocki	23
33)	»	Kalwaryjski	17
34)	»	Łęczycki	13
35)	»	Koniński	11
36)	»	Łomżyński	9
37)	»	Przasnyski	3
38)	»	Lipnowski	1

Nakoniec jeden powiat Kaliski w całym przeciągu 28 lat nie doznał żadnéj ulgi, nie poniósł także znaczniejszéj klęski gradobicia.

Wprawdzie stosunków tych nie można uważać za dokładne wykazanie stopnia strat, wynikających z gradobić, zawsze je-

dnak dają one choć przybliżone o tém wyobrażenia i pouczają, że pod względem położenia jeograficznego kierunek najsilniejszych gradobić rozciąga się od południowo-zachodniej, ku północno-wschodniéj stronie kraju, a osobliwie na przestrzeni, zawartéj między biegiem rzek Pilicy i Wisły, idąc od południa ku północy; — gdzie zaś Wisła zmienia swój kierunek północny na zachodni, tojest: w okolicach powiatów Radomskiego i Warszawskiego, tam i gradobicia silniejsze przechodzą już na prawą stronę Wisły, w powiaty szczególniéj Łukowski, Stanisławowski i Bialski ciągnąc do puszczy Białowiezkiéj.

Powyższy wykaz przedstawia, że miasto Warszawa i jéj okolice nie bywają dotykane takiemi z powodu gradobicia stratami, jak wiele innych powiatów. Postrzeżenia, czynione w tutejszém Obserwatoryum Astronomiczném stwierdzają to; jakoż z 32-letnich postrzeżeń tych wypada, że w Warszawie grad i krupy padają średnio 8 razy do roku, a mianowicie: w zimie 2, na wiosnę 3, w lecie 1 a w jesieni 2 razy.

Zgłębienie przyczyn wykazanego tu zjawiska meteorologicznego i zrobienie z tego zastosowania, nie wchodzi w zakres obecnego artykułu statystycznego; poprzestajemy więc tu tylko na zwróceniu uwagi, jak wielce pożądaném jest dla nauki i rozlicznych praktycznych zastosowań posiadanie dokładnych wiadomości z całego kraju o zjawiskach meteorologicznych. Gdyby w różnych stronach troskliwie notowane były takie zjawiska, jak np. trąby, ulewne deszcze, grady i t. d., ze szczegółowém wskazaniem ich kierunku, długości trwania, natężenia, wielkości szkód zrządzonych i t. p., wtedy po zgromadzeniu takich danych możnaby ułożyć bardzo pouczający obraz zjawisk meteorologicznych w kraju, wykryć ich związki pomiędzy sobą i wskazać, które przedewszystkiém okolice wymagają zabezpieczenia od następstw ztąd wynikających. Do tego łatwo możnaby dojść, gdyż do zbierania i udzielania takich objaśnień jak równie i wszelkich innych dat statystycznych głównie potrzeba tylko dobrych chęci i pojęcia celu w jakim one się zbierają.

Na teraz poprzestajemy na podaniu tych dat ze statystyki rolniczéj, następnie będziemy mieli sposobność więcéj się nad tym przedmiotem rozszerzyć. Nie możemy jednak pominąć wspomnienia tu o ustanowieniu w roku 1857 Towarzystwa Rolniczego, którego ważność dla gospodarstwa krajowego ogół kraju dostatecznie już ocenił.

Gorzelnictwo.

W roku	Liczba gorzelni			Wyrobiono okowity w całym kraju wiader
	Czynnych	Nie-czynnych	Razem	
184$^4/_5$	2,094	992	3,086	3,864,851
184$^5/_6$	1,906	918	2,824	3,434,119
184$^6/_7$	1,844	954	2,798	2,697,705
184$^7/_8$	1,873	919	2,792	3,211,549
184$^8/_9$	1,998	800	2,798	4,283,236
184$^9/_{50}$	1,987	836	2,832	4,196,462
185$^0/_1$	1,974	848	2,822	4,240,807
185$^1/_2$	1,836	991	2,827	3,362,732
185$^2/_3$	1,888	939	2,827	4.215,353
185$^3/_4$	1,798	1,057	2,855	3,110,250
185$^4/_5$	1,769	1,087	2,856	3,368,344
185$^5/_6$	1,720	1,139	2,859	3,133,785
185$^6/_7$	1,891	765	2,656	4,476,070

Ta ilość wyrobionéj okowity rozkłada się w następujący sposób na gubernie:

w Gubernii	Wyrobiono okowity wiader	
	w roku 184$^4/_5$	w roku 185$^6/_7$
Warszawskiéj .	1,631,033	1,820,040
Radomskiéj. . .	486,002	745,582
Lubelskiéj. . . .	1,000,348	901,530
Płockiéj	395,942	549,764
Augustowskiéj.	351,526	459,154
Razem . . .	3,864,851	4,476,070

Do wyrobu wódki w roku 185$^6/_7$ użyto:

Kartofli.	czetwerti	2,449,859
Słodu jęczmiennego	»	175.200
Żyta	»	115,198
Buraków	»	6,164
Owsa.	»	5,620
Pszenicy	»	1,562

Melassy: czetwerti 217, wiader 40,817, pudów 1,609 i innych artykułów w drobnéj ilości.

Wykazane gorzelnie urządzone są na różną skalę, jedne produkują większą, inne mniejszą ilość okowity. Następujący wykaz za rok 185$^4/_5$ da o tém wyobrażenie.

	Ilość gorzelni	Ich produkcya okowity wiader
a) Gorzelnie z produkcyą okowity od ilości najmniejszéj do włącznie 1,950 wiader:		
w Gubernii Warszawskiéj.	357	409,753
» Radomskiéj	188	216,518
» Lubelskiéj.	134	182,638
» Płockiéj	82	105,836
» Augustowskiéj	201	189,945
Razem . .	962	1,104,690
b) Gorzelnie, w których wyrób okowity był większy jak 1,950, a nie przenosił 3,900 wiader:		
w Gubernii Warszawskiéj.	297	825,711
» Radomskiéj.	83	219,081
» Lubelskiéj	207	570,503
» Płockiéj	119	340,091
» Augustowskiéj	75	200,144
Razem . .	781	2,155,530
c) Gorzelnie, w których wyrób okowity był wyższy od 3,900 wiader:		
w Gubernii Warszawskiéj	12	50,663
» Radomskiéj.	1	3,930
» Lubelskiéj	8	32,881
» Płockiéj.	1	3,955
» Augustowskiéj	4	16,695
Razem . .	26	108,124
Ogólne zebranie:		
w Gubernii Warszawskiéj.	666	1,286,127
» Radomskiéj	272	439,529
» Lubelskiéj.	349	786.022
» Płockiéj	202	449,882
» Augustowskiéj	280	406,784
Razem . .	1,769	3.368,344

Cukrownictwo.

Zaledwie zrodził się we Francyi przemysł wyrobu cukru z buraków, zaraz i tu myślano o wprowadzeniu go do kraju, robiono niejakie przygotowania i próby, a Rząd już w r. 1812 zachęcał do tego przedsiębierców, bowiem mającym zamiar urządzić tę fabrykacyą, zapewniał stosowną pomoc w pieniądzach, materyałach budowlanych, uwalnianiu uczniów fabrycznych od zaciągu do wojska i t. p. Zamiary te jednak nie prędko zostały w czyn wprowadzonemi, i dopiéro w r. 1831 powstała piérwsza należycie urządzona cukrownia w Guzowie, w ośm lat potém, tojest w r. 1839 założoną została rafinerya w Hermanowie, i odtąd zaczęły się w różnych punktach kraju wznosić zakłady takowe, tak, że dziś znajduje się ich 52, a mianowicie: w gubernii Warszawskiéj 35, Radomskiéj 6, Lubelskiéj 8, Płockiéj 1, Augustowskiéj 2.

Powstały one w następujących latach:

w r. 1831 Guzów.
« 1839 Hermanów, Leśmierz, Strzelce.
« 1840 Poturzyn.
« 1841 Sieraków, Sielniczka, Syrniki, Łukowe.
« 1843 Brzostowa.
« 1845 Puczniew, Belno, Oporów, Praszka, Mniszew, Kazimierza Wielka, Mircze.
« 1846 Gole, Elżbietów.
« 1848 Łanięta, Ostrowy, Szubsk, Wola Łobudzka.
« 1849 Młynów, Model, Sanniki, Sójki, Łubna-Jarosłaj, Nałęczów.
« 1850 Nowydwór, Ponentów dolny, Młodzieszyn, Oryszew, Dobrzelin, Częstocice, Szwagrów.
« 1851 Michałów, Łyszkowice, Walentynów, Ruda, Antonin (w powiecie Radzyńskim), Łomża.
« 1852 Duninów, Cielce. Zbiersk, Staszów *v.* Rytwiany, Zakrzew, Antonin (w powiecie Łomżyńskim).
« 1853 Boglewska Wola, Dzierzbin.
« 1854 Kaleń, Kijany.

Przy takiém wznoszeniu się cukrowni, produkcye ich szybko wzrastały; jakoż kiedy w roku kampanicznym $18^{49}/_{50}$, liczą-

cym się od dnia $^1/_{13}$ września 1849 do tegoż dnia 1850 r., wyrobiono cukru w głowach . . . . pudów 90,498
to następnie produkcya ta wynosiła:

w r. $185^1/_2$ . . . . « 237,741
« $185^4/_5$ . . . . « 336,464
« $185^5/_6$ . . . . « 305,458
« $185^6/_7$ . . . . « 425,804
nadto w tymże r. $185^6/_7$ wyrobiono
mączki cukrowéj . . . . « 377,601
razem w r. $185^6/_7$ pudów 803,405

czyli funtów 32,136,200; a więc w stosunku do ogólnéj ludności kraju, wypada średnio na osobę funtów 6,8 czyli na wagę francuzką 2,75 kilogramy.

Tymczasem zużycie cukru w innych krajach jeszcze w roku 1849 było następujące, średnio biorąc na osobę:

w Anglii . . . . 10 kilogramów
w Belgii. . . . . 7,5 «
w Hollandyi . . 3,3 «
we Francyi . . . 3,1 «
w Szwajcaryi . . 3, «

a zużycie to do dziś dnia pewnie znacznie jeszcze się powiększyło. Dużo więc pozostaje, aby cukrownie nasze dostarczały do zużycia ilość cukru, wyrównywającą powyższym krajom, to téż on różnemi drogami wprowadzonym bywa do kraju. Dlatego cukrownie u nas śmiało jeszcze mogą się rozwijać.

W szczególności uważana produkcya cukru z roku kampanicznego $185^6/_7$ przedstawia się w następującym obrazie:

Z liczby 52 cukrowni było czynnych 44, a w ośmiu produkcya była wstrzymaną.

W cukrowniach czynnych wykonywana była fabrykacya: w 42 fabrykach podług systematu prassowego; w 1 fabryce podług systematu prassowego, a razem i maceracyjnego; jedna fabryka ograniczała się na rafinowaniu cukru.

Przerobiono w tym roku na cukier buraków:

surowych . . . . berkowców 613,258
zasuszonych . . . . « 500
razem berkowców 613,758
w poprzednim roku było wyrobionych . . . . berkowców 351,852
zatém w r. $18^{56}/_{57}$ więcéj . . . o berkowców 261,906

Oprócz buraków użyte jeszcze były do fabrykacyi w roku $18^{56}/_{57}$ różne niewykończone, a z roku poprzedniego pozostałe półfabrykaty, jakoto: syropy, melassa i t. p., ogółem w ilości pudów 51,611.

Z przerobionych na cukier buraków i pozostałych z roku poprzedniego półfabrykatów, otrzymano mączki cukrowéj, zdatnéj na sprzedaż lub do rafineryi. . . . . pudów 377,601
w roku poprzednim było . . . . . . « 217,934
zatém w roku ostatnim więcéj o pudów 159,667

Pozostało przytém do dalszego w r. następnym $18^{57}/_{58}$ przerobienia, różnych półfabrykatów, jakoto: syropów, melassy i t. p. pudów 55,913.

Średni procent wydajności mączki w r. $18^{56}/_{57}$ wynosił 6,18, a w roku poprzednim wynosił 6,37.

Z pomiędzy 44 fabryk czynnych, w 27 wyrabiano cukier w głowach, którego wyrobiono . . . . pudów 425,804
w roku poprzednim wyrób takowy wynosił « 253,945
zatém w r. $18^{56}/_{57}$ więcéj o pudów 171,859

Na wyrób cukru w głowach rzeczone fabryki użyły: mączki otrzymanéj z własnéj produkcyi roku $18^{56}/_{57}$, a w części także mączki remanentowéj z roku poprzedniego, niemniéj przykupionéj z innych fabryk krajowych i z zagranicy sprowadzonéj.

Ogółem użyto tych materyałów . . . . pudów 493,039
w roku poprzednim $18^{55}/_{56}$ było użytéj na cukier w głowach mączki . . . . « 305,458
zatém w roku $18^{56}/_{57}$ więcéj o pudów 187,581

Przy wykonaniu robót w fabrykach cukrowych, zatrudnionych było ludzi:
stale pracujących 1,748
czasowo przybieranych. . . . . . 5,902.

W stosunku ludności kraju, wyrób cukru w głowach wynosił na osobę w r. $18^{56}/_{57}$ fun. 3,8 w roku poprzednim fun. 2,16, a doliczając do tego mączkę cukrową, która już może być na różne potrzeby zużywaną, wypada obecnie, jakeśmy powyżéj widzieli, średnio na osobę fun. 6,8.

Wiele każda poszczególe uważana cukrownia wyrobiła mączki cukrowéj i cukru w głowach, tudzież wiele na to użyła buraków i mączki tak krajowéj jak i zagranicznéj, przedstawia to następujący wykaz:

Szczegółowy wykaz Cukrowni i ich produkcyi w r. 185⁶/₇.

Nazwiska miejsc, w których znajdują się fabryki cukru	Powiat	Wyrobiono: Mączki cukrowéj	Wyrobiono: Cukru w głowach	Do wyrobu tego użyto: Buraków	Do wyrobu tego użyto: Mączki cukrowéj krajowéj i zagranicz.
		Pudów	Pudów	Berkowców	Pudów
Gubernia Warszawska					
Boglewska Wola	Warszaw.	2,554	20,965	6,080	26,015
Gole	Warszaw.	—	—	—	—
Michał. v. Leszno	Warszaw.	5,800	4,000	14,300	5,040
Kaleń	Stanisław.	—	—	—	—
Nowodwór	Stanisław.	390	—	1,260	—
Leśmierz	Łęczycki	5,801	1,909	17,855	2,051
Młynów	Łęczycki	6,331	—	12,852	—
Ponentów dolny	Łęczycki	3,522	—	4,988	—
Puczniew	Łęczycki	1,655	2,205	5,180	2,540
Guzów	Łowicki	8,929	40,432	13,358	49,424
Hermanów	Łowicki	28,760	25,884	42,518	28,760
Łyszkowice	Łowicki	37,022	33,320	58,133	37,022
Młodzieszyn	Łowicki	3,545	—	5,700	—
Oryszew	Łowicki	32,551	41,576	43,725	46,196
Belno	Gostyński	5,930	1,250	8,846	1,500
Dobrzelin	Gostyński	8,878	9,781	17,558	11,248
Łanięta	Gostyński	9,728	—	12,204	—
Model	Gostyński	12,390	11,500	21,000	12,390
Oporów	Gostyński	9,917	3,802	15,822	4,117
Ostrowy	Gostyński	51,189	45,967	64,536	51,189
Sanniki	Gostyński	26,657	22,955	38,726	26,657
Sieraków	Gostyński	4,500	—	7,322	—
Sójki	Gostyński	4,250	—	7,332	—
Strzelce	Gostyński	8,750	6,492	13,729	8,750
Szubsk	Gostyński	—	—	—	—
Walent. v. Budzyń	Gostyński	16,975	17,668	21,967	22,425
Duninów	Włocławski	2,289	—	4,880	—
Cielce	Kaliski	3,011	—	8,860	—
Dzierzbin	Kaliski	—	—	—	—
Łubna Jarosłaj.	Kaliski	302	—	1,008	—
Zbiersk	Kaliski	3,497	2,895	6,954	3,497
Ruda	Sieradzki	1,512	11,480	1,850	13,747
Wola Łobudzka	Sieradzki	885	—	1,660	—
Praszka	Wieluński	—	—	—	—
Sielniczka	Piotrkow.	13,000	12,366	21,031	13,000
		320,520	316,447	501,334	365,568

Nazwiska miejsc, w których znajdują się fabryki cukru	Powiat	Wyrobiono: Mączki cukrowéj	Wyrobiono: Cukru w głowach	Do wyrobu tego użyto: Buraków	Do wyrobu tego użyto: Mączki cukrowéj krajowéj i zagranicz.
		Pudów	Pudów	Berkowców	Pudów
Gubernia Radómska.					
Mniszew	Radomski	3,484	2,615	5,705	3,484
Brzostowa . . .	Opatowski	1,281	—	3,836	—
Częstocice . . .	Opatowski	1,600	2,776	5,788	7,001
Staszów v. Rytw.	Sandomier.	17,264	13,811	28,417	17,264
Szwagrów . . .	Sandomier.	3,265	—	10,218	—
Kazimierza Wiel.	Miechowski	4,918	—	10,618	—
		31,812	19,202	64,582	27,749
Gubernia Lubelska.					
Kijany	Lubelski	3,119	2,458	5,110	3,119
Nałęczów. . . .	Lubelski	—	—	—	—
Syrniki	Lubelski	—	—	—	—
Mircze	Hrubieszow.	3,705	2,919	7,298	3,795
Poturzyn	Hrubieszow.	6,727	5,227	9,538	6,727
Elżbietów . . .	Siedlecki	7,500	25,000	13,961	30,700
Antonin	Radzyński	2,288	—	960	—
Zakrzew	Krasnostaw.	1,140	—	4,150	—
		22,569	35,604	41,017	44,341
Gubernia Płocka.					
Łukowe.	Pułtuski	2,700	—	6,825	—
Gubernia Augustowska.					
Antonin	Łomżyński	—	—	—	—
Łomża	Łomżyński	—	54,551	—	55,381
		—	54,551	—	55,381
Zebranie gubernij:					
Warszawska		320,520	316,447	501,334	365,568
Radomska.		31,812	19,202	64,582	27,749
Lubelska.		22,569	35,604	41,017	44,341
Płocka.		2,700	—	6,825	—
Augustowska		—	54,551	—	55,381
	Ogół . .	377,601	425,804	613,758	493,039

Przemysł fabryczny, rzemiosła i handel.

W kalendarzu na rok 1857 podane zostały uwagi o rozwoju każdego rodzaju przemysłu fabrycznego, i wykazano stan jego w latach 1854 i 1855, — tu zamieszczamy stan takowy w latach 1856 i 1857.

1. ZAKŁADY TKACKIE.

	W roku 1856	W roku 1857
a) Zakłady do wyrobów wełnianych.		
Ludność zatrudniona przy fabrykach sukna i wyrobów wełnianych, wynosiła głów	8,349	8,257
Warsztatów czynnych było	2,913	2,438
Zakładów znaczniejszych	48	59
Pomniejszych rękodzielni i pojedynczych sukienników	2,615	2,143
Przędzalni wełny	60	60
Wyrobiono:		
Sukna i innych tkanin podłużnych, arszynów	2,208,258	1,318,105
Kobierców, szalów, chustek i t. p. sztuk	188,176	1,702,650
Wartość tych wszystkich wyrobów wynosiła rubli srebrem	2,633,500	2,976,545
b) Zakłady do wyrobów bawełnianych.		
Zatrudniały ludzi	9,823	14,387
Warsztatów czynnych było	5,430	7,928
Zakładów znaczniejszych	114	157
Pomniejszych tkaczy	2,189	2,437
Przędzalni bawełny	14	15
Wartość całéj produkcyi wynosiła r. sr.	2,853,316	4,682,355
c) Zakłady do wyrobów płóciennych.		
Zatrudniały ludzi	6,916	4,303
Fabryk znaczniejszych było	2	1
Fabryk pomniejszych, tudzież pojedynczych płócienników	11,114	12,554
Warsztatów czynnych było	2,543	10,810
Krosien włościańskich	133,971	143,812
Wyrobiono:		
Przędzy pudów	33,526	19,610
Płótna różnego gatunku, bielizny stołowéj, drelichu i innych tkanin arszynów	3,312,342	4,037,642
Płótna włościańskiego arszynów	8,241,972	8,616,821
Wartość ogólna całéj powyż. produk. rs.	98,798	230,222

d) Zakłady do wyrobów jedwabnych i mieszanych z jedwabiem.	W roku 1856	W roku 1857
Zatrudniały ludzi	97	88
Zakładów było	15	13
Warsztatów	89	89
Wyrobiono:		
Różnych tkanin arszynów.	46,940	21,256
Burtów, frendzli, plecionek i t. p.	34,230	63,300
Ogólna wartość wyrobów rubli srebrem	62,244	53,645

	W roku 1857		
	Ilość		Wartość ogólna produkcyi rubli sr.
	Zakładów	Zatrudnionych robotników	
2. Fabryki przerabiające płody roślinne.			
Cukrowni i rafineryi cukru	52	7650	3,239,849
Fabryki porteru, piwa zbytkowego i wina szampańskiego	36	443	620,360
» araku i likworów	25	159	207,776
» oleju	220	902	265,037
» octu	27	81	40,574
» cykoryi	22	212	98,053
» powozów i bryczek	33	338	180,096
» fortepianów	17	120	72,498
» papieru.	38	1068	358,563
» obić papierowych.	3	55	135,200
» plecionek łyczkowych, kapeluszy słomkowych i kwiatów sztucznych	19	102	45,688
» przetworów chemicznych	4	67	77,138
» instrumentów muzyczn., krochmalu, laku i inne pomniejsze . .	22	76	26,952
Młyny parowe.	5	145	287,513
3. Fabryki i zakłady przerabiające płody zwierzęce.			
Garbarnie i białoskornie.	711	3361	890,556
Fabryki świec stearynowych i woskow.	41	418	1,021,646
Fabryki włosiennic i wyrobów sitarskich	608	1857	27,544
Fabryki kleju, strun muzycznych i inne pomniejsze	12	43	15,918

4. Fabryki przerabiające płody kruszcowe i ziemne.

Fabryki żelaza, tudzież odlewów i machin, prywatne i kopalni 58, wydobyto z nich rudy kibli 302,356; wielkich pieców 24, wydały surowca pudów 662,652; odlewni 28, wydały lań pudów 65,960; pieców płomiennych i kopulowych 91, wydały żelaza pudów 99,070; fryszerek 72, produkcya żelaza kutego pudów 170,110; pudlingów i walcowni żelaza oraz blachy 30, wyprodukowały pudów 142,907.

Ogólna wartość produkcyi r. sr. 1,244,874.

Ludność przy tych zakładach 4,473.

Fabryk miedzi 14, ludność w nich 521, wartość produkcyi r. sr. 163,670.

Kopalni rudy ołowianéj 6, wydały rudy kibli 500, która przerobiona w dwóch zakładach na szrut wydała go pudów 8,000. Całkowita wartość produkcyi r. sr. 13,580, robotników 20.

Kopalni galmanu 3, wydały kibli 59,500.
» glinki ogniotrwałéj 1 » 4,500.
» węgla kamiennego 8 » 170,000.

	Zakładów	Ludność	Wartość produkcyi r. sr.
Fabryki szkła	26	811	222,861
» fajansu i naczyń kuchennych	17	727	78,726
» broni palnéj i siecznéj	1	9	14,000
» wyrobów blaszanych, lamp, bronzu i t. d.	66	1,685	96,192
» wyrobów z drutu, igieł, szpilek i t. d.	17	80	75,624
» » platerowanych i z nowotnego srebra	5	319	268,500
» narzędzi chirurgicznych, ortopedycznych i t. d.	7	38	25,100
» instrumentów muzyczn., metalowych, ołówków, podlewania luster, złota i srebra malarskiego	22	92	72,616
» statków parowych i gabar	1	125	111,000
Wapniarnie	219	945	149,950
Cegielnie	554	3,162	842,157

5. Rzemiosła.

Stan ich w dwóch ostatnich latach był następujący:

	W roku	
	1856	1857
Robotników było	95,509	98,867
Na kupno surowych materyałów wydali rubli srebrem	8,372,353	12,028,940
Wyroby ich miały wartości r. sr. .	14,410,665	21,222,654

Liczba rzemieślników poszczególe uważanych jest następująca:

Bednarze	3,398	Mydlarze.	427
Blacharze	654	Nożownicy	90
Bronzownicy	48	Passamonicy.	340
Brukarze.	241	Perukarze i fryzyery. .	89
Cieśle	3,007	Pieczętarze	25
Czapnicy.	1,304	Piekarze	4,697
Grzebieniarze	172	Piernikarze	87
Gwoździarze.	603	Puszkarze	78
Introligatorzy	513	Rękawicznicy	301
Jubilerzy.	220	Rymarze	1,074
Kamieniarze	75	Rzeźnicy	4,311
Kapelusznicy	381	Siodlarze	385
Kołodzieje.	1,873	Stelmachy	864
Kominiarze	507	Stolarze	3,932
Konwisarze	19	Szczotkarze	43
Kotlarze	905	Szewcy.	16,617
Kowale.	8,351	Szklarze	1,441
Krawcy	12,593	Ślusarze	1,062
Kuśnierze	1,429	Szwaczki.	542
Lakiernicy	119	Tapicerowie	119
Liniarze i powroźnicy.	527	Tokarze	737
Magazyny mód	243	Waciarze.	320
Malarze	311	Zduny i garncarze . . .	2,273
Młynarze.	6,501	Zegarmistrze.	288
Mosiężnicy.	241	Złotnicy	218
Mularze	3,022	Inni niewyrażeni. . . .	11,050

6. Ogólne uwagi o stanie przemysłu, fabryk i rzemiosł.

W ogólności przemysł rękodzielniczy koncentruje się w miastach. Z nich niektóre zasiedlone są prawie samą ludnością

tkacką do wyrobów wełnianych i bawełnianych. Po wsiach i osadach szczególniéj istnieją fabryki kruszcowe i ziemne, oraz cukrownie, papiernie, fabryki araku i wódek słodkich, tudzież zakłady do wyrobów lnianych.

Rzemiosłami zajmują się tak po miastach jak i po wsiach.

Fabryki wyrobów wełnianych i bawełnianych znajdują się szczególniéj w gubernii Warszawskiéj; lnianych w guberniach: Warszawskiéj, Lubelskiéj, Płockiéj i Augustowskiéj; jedwabnych i mieszanych z jedwabiem w saméj tylko Warszawie.

Przemysł cukrowniczy najbardziéj się rozwinął w gubernii Warszawskiéj; zakłady przerabiające inne płody roślinne rozrzucone są po wszystkich okolicach kraju.

Garbarnie utrzymują się głównie w gubernii Warszawskiéj i Lubelskiéj; białoskórnie w mieście Warszawie; zakłady świec stearynowych i woskowych w témże mieście oraz w gubernii Warszawskiéj.

Kopalnie rud i piece przeznaczone do topienia żelaza, głównie koncentrują się w gubernii Radomskiéj i graniczących z nią okolicach gubernii Warszawskiéj; huty cynkowe w gubernii Radomskiéj; fabryki machin i narzędzi rolniczych w Warszawie, tudzież w guberniach: Radomskiéj, Augustowskiéj, Lubelskiéj i Warszawskiéj; wyrobów kunsztownych metalowych w Warszawie. Kopalnie węgla kamiennego w gubernii Radomskiéj; kopalnie wapna tudzież zakłady wyrobów fajansowych, glinianych, cegielnie i inne w całym kraju.

We wszystkich zakładach fabrycznych zatrudniono osób	56,364
rzemiosłami zajmowało się . . .	98,867
razem . .	155,231,
a mianowicie: w mieście Warszawie	12,927
w gubernii Warszawskiéj . . .	69,685
» Radomskiéj	25,679
» Lubelskiéj	27,434
» Płockiéj	10,447
» Augustowskiéj. . .	9,059

7. Handel.

a) Wewnętrzny:

Na jarmarki:	W roku 1856	W roku 1857
Dowieziono różnych przedmiot. za rsr.	5,686,000	5,512,000
Sprzedano	3,393,000	3,362,000

Na targi wełniane dowieziono w r. 1857:

na Warszawski	pudów 15,291	funt.	10
» Kaliski	» 507	»	14
w Suwałkach	» 831	»	18½.

Kupców gildyjnych obu gildyj znajduje się 288, z tych w Warszawie 199.

b) Handel zewnętrzny.

Obrot handlu zewnętrznego był następujący:

	W roku	
z Prusami:	1856	1857
W przywozie rubli sr.	11,158,468	10,416,833
W wywozie r. sr.	6,329,526	9,864,004
z Austryą:		
W przywozie rubli sr.	4,624,178	4,021,890
W wywozie r. sr.	2,039,030	2,929,295

Najgłówniejszemi artykułami handlu zewnętrznego były:

a) Co do przywozu (w cyfrach okrągłych).

Bawełna surowa	za rubli sr.	669,000
Bawełna przędzona	»	375,000
Wyrobki bawełniane	»	181,000
Płody chemiczne	»	158,000
Farby	»	314,000
Towary kolonialne	»	486,000
Mączka cukrowa i rafinat	»	104,000
Wyroby lniane i konopne	»	162,000
Machiny, modele etc.	»	196,000
Metale niewyrobione	»	480,000
Wyroby metalowe	»	109,000
Oleje, oliwa	»	113,000
Owoce świeże i marynowane . . .	»	104,000
Ryby i produkta rybie	»	471,000
Sól kuchenna	»	2,204,000
Trunki	»	686,000
Tytuń	»	335,000
Wełna surowa	»	115,000
Wyroby wełniane	»	125,000

b) Co do wywozu.

Bydło i inne zwierzęta	rubli sr.	470,000
Drzewo niewyrobione	»	2,218,000

Futra.	rubli sr.	585,000
Konie	»	115,000
Cynk	»	205,000
Mięsiwa, łój, sadło, słonina . . .	»	205,000
Nasiona olejne	»	176,000
Ryby i produkta rybie	»	117,600
Sierć, włosy i wyroby z nich. . .	»	117,200
Wełna surowa	»	2,341,000
Wódka i okowita	»	141,000
Zboże w ziarnie	»	4,382,000

W szczególe uważany wywóz zboża był następujący w roku 1857:

Pszenicy	czetwerti	755,228
Żyta	»	277,601
Jęczmienia	»	26,698
Grochu	»	13,636
Prosa	»	8,998
Owsa	»	5,720

nadto:

Mąki.	»	3,400
Kaszy	»	549

Największy wywóz zboża był przez komorę celną Nieszawę, daléj przez Słupcę, Michałowice, Baran, i t. d. jak to okazuje następujące wykazanie wywiezionéj pszenicy i żyta przez znaczniejsze Komory celne.

	Pszenicy	Żyta
	Czetwerti	
Pepłowek	2,018	1,815
Lubicz.	2,853	2,716
Nieszawa	677,070	189,238
Słupca	12,975	22,135
Pyzdry.	1,831	7,695
Szczypiorno . . .	3,416	8,723
Modrzejów. . . .	4,759	3,599
Michałowice. . .	17,651	10,708
Baran	13,448	8,075
Igołomia	7,287	3,745

Poprzestajemy na wykazaniu tych ważniejszych artykułów handlu, tém więcéj, że niektóre z tych liczb uważać należy tylko za przybliżone.

VIII. Fundusz rezerwowy 320,000 rsr.

Zarobki wynosiły rs. 1,321,815 kop. 62 3/4, *ubytki* rs. 843,640 kop. 72, a zatém zyski z obrotu funduszów w r. 1857 osiągnięte, stanowiące własność skarbu, wynoszą rsr. 478,174 kop 90 3/4.

TOWARZYSTWO KREDYTOWE ZIEMSKIE.

Część rachunkowa.

I. Wierzytelność hypoteczna Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego z powodu udzielonych pożyczek wynosiła z dniem 8/20 sierpnia 1858 jak następuje:

Wierzytelność odnosząca się do okresu 2go kończącego się w roku 1866. . . . . rsr. 8,356,830
Wierzytelność 3go okresu kończącego się w roku 1881 . . . . » 45,182,265

Ogółem . . rsr. 53,539,095

takowa zahypotekowana jest:

Wierzytelność odnosząca się
do 2go okresu na dobrach rządowych 206 prywatnych 852,
do 3go okresu » » » 127 » 5,016,

Razem . . 333 » 5,868.

II. Listów zastawnych niewylosowanych znajduje się w obiegu:
2go okresu za rsr. 4,963,079 kop. 78
3go okresu za » 38,661,832 » 64 1/2

Ogólna wartość listów zast. rsr. 43,624,912 kop. 42 1/2

III. Losowanie listów zastawnych:

W pierwszém półroczu 1858 wylosowano listów zastawnych:
2go okresu za summę rsr. 272,089 kop. 33 1/2
3go okresu » » » 592,709 » 79 1/2

Łącznie za summę rsr. 864,799 kop. 13

IV. Pobór należności od stowarzyszonych:

	Należało		Wpłynęło		Zalega	
	Rubli sr.	kop.	Rubli sr.	kop.	Rubli sr.	kop
Z tytułu rat półrocznych	2,522,671	56 1/2	1,776,617	69	746,053	87 1/2
Z procentu amortyzacyjnego. . .	276,568	40 1/2	82,633	66	193,934	74 1/2
Dopłat końcow.	1,421	80 1/2	888	12 1/2	533	68
Ogól. stan pobor. od stowarzyszon. z końc. 1go półrocza 1858 r. . .	2,800,661	77 1/2	1,860,139	47 1/2	940,522	30

V. Wypłata za listy zastawne i kupony półroczne.

	Należało		Wpłynęło		Zalega	
	Rubli sr.	kop.	Rubli sr.	kop.	Rubli sr.	kop.
Z okresu 2go . . .	809,014	94	460,451	77½	348,563	16½
Z okresu 3go . . .	1,986,569	34½	1,368,413	4½	618,156	30
Ogół . .	2,795,584	28½	1,828,864	82	966,719	46½

VI. Fundusz i wydatki na administracyą.

W ciągu 1go półrocza 1858 ogólny przychód wynosił rsr. 58,350 kop. 4½

W tym przeciągu czasu wydano na koszta administracyi . . . . » 72,224 » 17

Wydano przeto więcéj . . rsr. 13,874 kop. 12½

którato przewyżka pokrytą została z ogólnych funduszów stanowiących własność Towarzystwa.

VII. Fundusz własności Towarzystwa, będący pod zarządzeniem komitetu Towarzystwa. Z dniem 20 sierpnia 1858 pozostało z tego fuduszu 3,193,257 rsr. 44 kop.

VIII. Kassy Towarzystwa. Fundusze pod zarządem Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego z końcem 1go półrocza 1858 wynosiły:

1) w Dyrekcyi Głównéj . . rsr. 5,758,822 kop. 99½
2) w Banku Polskim . . . » 1,814,621 » 81
3) w Dyrekcyach szczegół. » 1,079,067 » 98½

Ogół funduszów . . » 8,652,512 » 79

W summie téj mieszczą się depozyta w zachowaniu Władz Towarzystwa będące, a wynoszące » 8,343,953 » 18½

Reszta zaś rsr. 308,559 kop. 60½

jest funduszem w kassach Towarzystwa na wypłaty dla niezgłaszających się po odbiór należytości za listy zastawne wylosowane i kupony ubiegłych półroczy, oraz częścią ogólnéj własności Towarzystwa.

W depozytach tych mieści się należność dla niezgłaszających się po odbiór za listy zastawne wylosowane i kupony płatne z pierwszego okresu Towarzystwa, a która wynosi 13,926 rsr. 30 kop.

IX. Dołączanie kuponów.

Z dniem 20 stycznia 1858 pozostało do dołączenia kuponów:

a) Od listów zastawnych 1go okresu kuponów do listów zastawnych wartości . . . . rsr. 9,930

b) Od listów zastawnych 2go okresu:

aa) zmiany 1éj na lata 1847/54 arkuszy 76 do listów zastawnych wartości . . . . . » 8,640

bb) zmiany 2éj na lata 1854/61 arkuszy 255 » 60,360

Razem pozostało do dołączenia kuponów rsr. 78,930

Zebranie ogólne rachunków Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego za pierwsze półrocze 1858 r.

a) *Stan czynny.*

a) Fundusz w przyszłych ratach pobrać się mający z wierzytelności Towarzystwa 2go i 3go okresu na dobrach ziemskich w sum. rs. 53,539,095 zahypotekowanéj, nieumorzony dług od włącznie raty grudniowéj 1858 spłacalny, wynosi rs. 43,624,918 k. 26

b) Zaległość rat półrocznych procentu amortyzacyjnego i dopłat końcowych wynosiła . . . . » 780,848 » 91½

c) Fundusze składające część własności Towarzystwa:

W listach zastawnych po cenie nominalnéj, nabytych na własność Towarzystwa	rs. 2,418,795 k. —	
Wartość domów dla Władz Tow. nabyt. »	416,947 » 55	
Zaległość na dobrach »	159,673 » 38½	
Kary od rat i amortyzacyi . . . . »	20,096 » 85½	
Koszta wygotowania listów zastawnych . »	1,255 » 35	
Zaliczenia do zwrotu »	53,800 » 24½	
Razem . .		» 3,070,568 » 38½
Znajdowało się w kassach z dniem zamknięcia rachunków		» 8.652,512 » 79
Ogół stanu czynnego . .		rs. 56,128,848 k. 35

b) *Stan bierny.*

a) Należność do zaspokojenia w latach następnych:

Listy zastawne 2go i 3go okresu w obiegu będące wynoszą	rs. 43,624,912 k. 42½
Reszta dopłaty do losowania.	« 5 » 83½
b) Należność przypadająca do zapłaty za listy wylosowane i kupony półroczne 2go i 3go okresu.	« 966,719 « 46½
c) Depozyta w kassach Towarzystwa i Banku Polskim.	« 8,343,953 « 18½
Ogółem stanu biernego .	rs. 52,935,590 k. 91

A zatém w ogólnym rezultacie:

Stan czynny wynosi.	rs. 56,128,848 k. 35
Stan bierny wonosi	« 52,935,590 « 91
Na własność więc Towarzystwa pozostaje	rs. 3,193,257 k. 44

Część Administracyjna.

Rachunki z poborów i wydatków Administracyjnych za rok 1856, oraz z ogólnych funduszów przez Władze wykonawcze zawiadywanych po włącznie 1-sze półrocze 1857 pokwitowane zostały przez Komitet, usprawiedliwienie zaś z ogólnych funduszów zawiadywanych przez Władze wykonawcze za 2-gie półrocze 1857 złożone Komitetowi, oczekuje ostatecznego pokwitowania.

Ściąganie zaległości.

Za zaległość Towarzystwa z należności rat półrocznych pozostało dóbr:

a) wystawionych na 1ą sprzedaż dóbr	240
b) « « 2ą « «	1
c) w rocznéj administracyi po niedojściu do skutku pierwszéj sprzedaży	8
Razem dóbr .	249

Zaś jedne dobra sprzedano na zaspokojenie zaległości Towarzystwa.

Kurs listów zastawnych. W drugiém półroczu 1858 r. wartość obiegowa listów zastawnych 3go okresu wynosiła w przecięciu rs. 14 k. 81⅓, zaś w poprzedniém półroczu wartość takowa wynosiła rs. 14 k. 65⅙ za rs. 15. Kurs listów zastawnych 2go okresu nie był notowany na Giełdzie Warszawskiéj.

INSTYTUCYE UBEZPIECZEŃ.

W Kalendarzu na rok 1857 wyjaśniony został cel zaprowadzenia tych Instytucyj, zakres ich działania, zasady przyjęte co do sposobu ubezpieczenia strat poniesionych i t. d.; tu podamy tylko liczebne rezultata działań tych Instytucyj z roku 1856 i 1857.

a) *Ubezpieczenia nieruchomości od strat wynikających z pożaru.*

	w r. 1856	w r. 1857
Wartość ubezpieczenia . . . . . rs.	163,353,090 k. —	rs. 166,113,500 k. —
Średnia wysokość opłat od ubezpieczenia. . . .	5½ od tysiąca	4⁷⁄₁₀ od tysiąca
Summa dochodów z pozostałością z lat zeszłych . rs.	1,134,912 k. 26¾	rs. 1,209,124 k. 14
Summa wydatków «	771,466 « 63¼	« 635,644 « 7¾
Kapitał zapasowy rs.	363,445 k. 63¼	rs. 573,480 k. 6¼
Doliczając do tego wartość 2ch domów, zakupionych i urządzonych z funduszu ubezpieczenia na Biuro Dyrekcyi . . . rs.	67,777 k. 82	rs. 67,777 k. 82
wypada, że kapitał zapasowy wynosi. . . . . rs.	431,223 k. 45¼	rs. 641,257 k. 88¼

b) *Ubezpieczenie ruchomości od pożaru.*

	w r. 1856	w r. 1857
Wartość ubezpieczenia . . . . . rs.	55,813,369 k. —	rs. 57,798,157 k. —
Średnia wysokość opłat od ubezpieczenia. . . .	4⁸⁄₁₀ od tysiąca	4⁴⁄₁₀ od tysiąca
Summa dochodów z pozostałością z lat dawnych . rs.	697,532 k. 69¾	rs. 766,661 k. 49²⁄₄
Summa wydatków «	209,552 « 53²⁄₄	« 179,400 « 1
Kapitał zapasowy rs.	487,980 k. 16¼	rs. 587,261 k. 48²⁄₄

c) *Ubezpieczenia transportów lądowych i wodnych.*

	w r. 1856	w r. 1857
Wartość ubezpieczenia. . . . . . rs.	8,731,279 k. —	rs. 6,154,540 k. —
Średnia wysokość opłat od ubezpieczenia. . . .	$7^{35}/_{100}$ od tysiąca	$6^{29}/_{100}$ od tysiąca
Summa dochodów rs.	65,465 k. $66^{2}/_{4}$	rs. 41,755 k. $92^{2}/_{4}$
Summa wydatków rs.	71,716 k. $29^{1}/_{4}$	rs. 54,289 k. $94^{3}/_{4}$

d) *Ubezpieczenia na życie.*

Liczba uczestników	242	248
Wartość ubezpieczenia tychże:		
w kapitale jednorazowym. . . . rs.	649,775 k. —	rs. 651,325 k. —
w dochodzie rocznym . . . . . rs.	1,466 k. —	rs. 1,016 k. —
Summa rocznych składek . . . . rs.	27,272 k. $45^{2}/_{4}$	rs. 27,468 k. 51
Stosunek składek do ubezpieczenia	$46^{16}/_{100}$ na tysiącu	$40^{89}/_{100}$ na tysiącu
Ogół wydatków z pozostałością z lat dawnych . rs.	131,530 k. $87^{2}/_{4}$	rs. 153,384 k. 60
Wydatkowano . . rs.	9,916 k. $4^{2}/_{4}$	rs. 38,554 k. $74^{3}/_{4}$

e) *Kassy oszczędności:*

1. Główna kassa oszczędności w Warszawie.

Liczba uczestników	8,480	10,830
Kapitał ich wraz z przyznanemi procentami. . . rs.	354,450 k. $98^{1}/_{2}$	rs. 519,755 k. $13^{1}/_{2}$

2. Kassy oszczędności prowincyonalne.

Liczba kass . . .	13	12 (*)
Liczba uczestników	2,227	2,261
Kapitał ich wraz z procentem . . rs.	40,029 k. $51^{2}/_{4}$	rs. 46,418 k. $28^{2}/_{4}$

(*) Kassa powiatowa w Rawie zwiniętą została z powodu zupełnego braku uczestników.

STATYSTYKA DUCHOWNA.

A) WYZNANIE RZYMSKO-KATOLICKIE.

Pod względem duchownym wyznania Rzymsko-katolickiego królestwo Polskie dzieli się na 8 następujących części:

Archidyecezya Warszawska i Dyecezye: Kielecka, Kujawsko-Kaliska, Płocka, Lubelska, Sandomierska, Augustowska, Podlaska.

Archidyecezya Warszawska i Dyecezya Kujawsko-Kaliska składają gub. Warszawską, obejmując każda po 6 powiatów.

Dyecezye: Kielecka i Sandomierska, składają gub. Radomską.

Dyecezye: Lubelska i Podlaska, składają gub. Lubelską.

Zaś każda z Dyecezyj: Płocka i Augustowska, objęte są temi granicami, co i gubernie tegoż nazwiska.

Archidyecezya i Dyecezye dzielą się na następujące Dekanaty:

1. Archidyecezya Warszawska.

	Ilość parafij
Bialski	12
Błoński	18
Brzeziński	11
Gombiński	16
Gostyński	13
Grójecki	17
Kłodawski	13
Kutnowski	18
Łęczycki	11
Łowicki	10
Piaseczyński	14
Rawski	10
Siennicki	17
Skierniewicki	13
Sochaczewski	15
Stanisławowski	17
Strykowski	12
Warecki	12
Warszawskie 2 Dek. (*)	13
Zgierski	15
Razem	277

2. Dyecezya Kielecka.

	Ilość parafij
Dzierzgowski	11
Jędrzejowski	12
Kielecki	15
Książski	11
Kurzelowski	11
Lelowski	13
Miechowski	11
Olkuski	11
Opatowiecki	13
Pilicki	12
Proszowski	11
Siewierski	17
Skalbmierski	13
Skalski	14
Stopnicki	13
Szydłowski	16
Wawrzeńczycki	11
Wiślicki	14
Razem	229

(*) Jeden m. Warszawy, drugi Okręgu zamiejskiego.

3. Dyecezya Kujawsko-Kaliska.

	Ilość parafij
Brzeski	10
Brzeźnicki	16
Częstochowski	14
Izbicki	11
Kaliski	15
Kolski	11
Koniński	16
Kowalski	9
Krzepicki	13
Lutomierski	12
Nieszawski	13
Piotrkowski	13
Radomski	17
Radziejowski	12
Sieradzki	13
Słupecki	14
Sompolski	15
Stawiszyński	13
Stawski	18
Szadkowski	19
Tuszyński	14
Uniejowski	18
Wieluński	18
Wieruszowski	13
Razem	337

5. Dyecezya Lubelska.

	Ilość parafij
Chełmski	13
Chodelski	10
Hrubieszowski	10
Kazimierski	13
Krasnostawski	12
Lubartowski	11
Lubelski	10
Tarnogrodzki	10
Tyszowiecki	10
Urzędowski	11
Zaklikowski	7
Zamojski	8
Razem	125

4. Dyecezya Płocka.

	Ilość parafij
Andrzejowski	10
Bieżuński	14
Ciechanowski	16
Dobrzyński	15
Lipnowski	15
Makowski	12
Mławski	15
Ostrołęcki	11
Płocki	16
Płoński	15
Przasnyski	17
Pułtuski	13
Raciąski	15
Rypiński	16
Wyszkowski	10
Wyszogrodzki	12
Zakroczymski	14
Razem	236

6. Dyecezya Sandomierska.

	Ilość parafij
Bodzentyński	9
Jedliński	13
Iłżecki	10
Konecki	14
Koprzywnicki	12
Kozienicki	10
Kunowski	12
Opatowski	12
Opoczyński	14
Radomski	16
Sandomierski	13
Solecki	9
Skrzyński	11
Staszowski	11
Szydłowiecki	10
Zawichostski	10
Zwoleński	11
Razem	197

7. *Dyecezya Augustowska.*

	Ilość parafij
Augustowski.	12
Kalwaryjski	10
Łomżyński.	15
Łozdziejski	10
Maryampolski	10
Olwitski	11
Sapieżyski	9
Sejneński.	9
Tykociński.	10
Wąsoski	7
Wizki	9
Wysocki	10
Razem . .	122

8. *Dyecezya Podlaska.*

	Ilość parafij
Bialski	13
Garwoliński	9
Janowski	12
Łaskarzewski.	10
Łukowski.	10
Międzyrzecki	8
Parczewski	10
Siedlecki	16
Stężycki	10
Węgrowski.	15
Razem . .	113

Zebranie.

1. w Archidyec.	Warszawskiéj . . .	Dekanatów	21	parafij	277
2. w Dyecezyi	Kieleckiéj.	«	18	«	229
3. «	Kujawsko-Kaliskiéj	«	24	«	337
4. «	Płockiéj.	«	17	«	236
5. «	Lubelskiéj	«	12	«	125
6. «	Sandomierskiéj. . .	«	17	«	197
7. «	Augustowskiéj . . .	«	12	«	122
8. «	Podlaskiéj	«	10	«	113
Ogółem w całym kraju		Dekanatów	131,	parafij	1636

Katedry znajdują się:
1.(*) w Warszawie, 3. we Włocławku, 4. w Płocku, 5. w Lublinie, 6. w Sandomierzu, 7. w Sejnach, 8. w Janowie.

Kollegiaty: 1. w Łowiczu, 2. w Kielcach, 3. w Kaliszu, 4. w Pułtusku, 5. w Zamościu, 6. w Opatowie.

Konsystorze generalne: 1. w Warszawie, 2. w Kielcach, 3. we Włocławku i Kaliszu, 4. w Płocku i Pułtusku,

(*) Liczby tak tu jak i w całym dziale Statystyki duchownéj, położone przed nazwiskiem, oznaczają w któréj Dyecezyi znajduje się przedmiot do którego one się odnoszą, i tak: 1. oznacza Archidyecezyą Warszawską, 2. Dyecezyą Kielecką i t. d., według porządku Dyecezyj zamieszczonego powyżéj.

5. w Lublinie, 6. w Sandomierzu, 7. w Sejnach, 8. w Janowie.

Konsystorze foralne: 1. w Łowiczu, 3. w Piotrkowie.

Akademia duchowna: 1. w Warszawie.

Seminarya: 1. w Warszawie dwa, 2. w Kielcach, 3. we Włocławku, 4. w Płocku i Pułtusku, 5. w Lublinie, 6. w Sandomierzu, 7. w Sejnach i Tykocinie, 8. w Janowie.

Dom XX. emerytów: 1. w Łowiczu.

Dom XX. demerytów tojest zdrożnych księży: 6 na Górze Święto-Krzyskiéj.

Ogólna liczba kościołów:

Parafialnych 1,636, filialnych 106, oddzielnych, niemających charakteru ani parafialnych, ani filialnych 27, kaplic 384.

Skład Duchowieństwa świeckiego.

Arcybiskup 1, Biskupów 3, Suffraganów 3, Administratorów Dyecezyj 4, Prałatów katedralnych i kollegiackich 37, Kanoników katedralnych i kollegiackich 67, Członków Konsystorzy 61, Dziekanów 131, Proboszczów 1,255, Administratorów parafij 324, Kapelanów, Mansyonarzy, Altarystów i Prebendarzy 80, Wikaryuszów 510, Nauczycieli przy szkołach 43, Professorów seminaryj 45, Professorów Akademii Duchownéj 11 (oprócz pięciu cywilnych), Emerytów 78, Demerytów 25, w ich liczbie 5 zakonników, razem 2,678.

Wyłączywszy z téj liczby: 374 kapłanów, posiadających więcéj jak jednę godność duchowną, tudzież zakonników: 87 pełniących obowiązki parafialne i 5 osadzonych w domu demerytów na Łyséj Górze, wypada, że rzeczywiście znajduje się duchowieństwa świeckiego osób 2,212.

Zgromadzenia Zakonne i miejsca, w których znajdują się ich Klasztory.

a) **Męzkie.**

Augustyanie.

1. { Warszawa. Rawa.
2. Książ Wielki.
3. Wieluń.
4. Ciechanów.
5. { Krasnostaw. Lublin.
8. Orchówek.

Benedyktyni.

4. Pułtusk.

Bernardyni.

1. Warszawa. Czerniaków. Góra. Łęczyca.
2. Karczówka.
3. Kalisz. Kazimierz. Koło. Piotrków. Przyrów. Warta. Widawa. Złoczew.
4. Ostrołęka. Przasnysz. Ratowo. Skempe. Strzegocin.
5. Józefów. Lublin. Radecznica.
6. Kazanów. Opatów. Radom. Wielko-Wola.
7. Tykocin.
8. Jeleniec. Krześlin. Łuków.

Bracia Miłosierdzia.

1. Warszawa.
5. Lublin.

Dominikanie.

1. Warszawa. Sochaczew.
3. Brześć. Gidle. Piotrków. Sieradz.
5. Janów. Krasnobród. Lublin.
6. Klimontów. Sandomierz. Wysokie koło.
8. Janów. Terespol. Zofiborz.

Filipini.

6. Studzianna.

Franciszkanie.

1. Warszawa. Łagiewniki. Warka.
2. Chęciny. Nowe-Miasto Korczyn.
3. Bełchatów. Kalisz. Nieszawa. Pyzdry. Radomsk. Radziejów.
4. Dobrzyń nad Wisłą.
5. Górecko. Puszcza Solska.
6. Smardzewice. Zawichost.
7. Stawiski.
8. Stężyca.

Kameduli.

1. Bielany.

Kanonicy regularni Lateraneńscy.

4. Czerwińsk (*).
5. Kraśnik.

Kapucyni.

1. Warszawa. / Nowe-Miasto n. Pilicą.
3. Ląd.
4. Zakroczym.
5. Lubartów. / Lublin.
7. Łomża.

Karmelici bosi.

1. Warszawa.
3. Zakrzewo.
5. Lublin.

Karmelici trzewiczkowi.

1. Warszawa. / Kłodawa. / Lipie.
4. Trutowo. / Obory. / Płońsk.
7. Wąsosz.
8. Gułowska Wola.

Maryanie.

1. Góra. / Puszcza Korabiewska.
7. Igłówka. / Maryampol. / Mirosław.
8. Goźlin. / Skurzec.

Missyonarze.

1. Warszawa. / Łowicz.

(*) Suprymowany.

3. Włocławek.
4. Mława. / Płock.
5. Lublin.
7. Tykocin.

Paulini.

2. Leśniów.
3. Częstochowa 3. / Konopnica.
3. Wielgomłyny. / Wieruszów.
8. Leśna. / Włodawa.

Pijarzy.

1. Warszawa. / Łowicz.
3. Piotrków. / Radziejów. / Wieluń.
5. Chełm. / Opole.
6. Radom.
8. Łuków.

Reformaci.

1. Warszawa. / Brzeziny. / Miedniewice. / Siennica. / Szczawin.
2. Jędrzejów. / Pilica. / Pińczów. / Stopnica.
3. Chocz. / Kalisz. / Konin. / Lutomiersk. / Wieluń. / Włocławek.

4. Płock. Pułtusk. Zaręby. Żuromin.
6. Chełm. Kazimierz.
5. Sandomierz. Solec.
7. Smolany.
8. Biała. Węgrów.

Trynitarze.

1. Warszawa.

b) **Żeńskie.**

Benedyktynki.

4. Przasnysz. Sierpc.
6. Sandomierz.
7. Łomża.

Bernardynki.

1. Łowicz.
3. Warta. Wieluń.
4. Przasnysz.
5. Lublin,
6. Góra Stéj Katarzyny.

Brygidki.

5. Lublin (*).

Dominikanki.

3. Piotrków.

Franciszkanki.

2. Chęciny.

Karmelitanki.

5. Lublin (*).

Maryawitki.

3. Częstochowa.

Norbertanki.

2. Imbramowice. Pińczów. (*)
4. Czerwińsk.

Sakramentki.

1. Warszawa.

Siostry Miłosierdzia.

1. Warszawa 6. (**) Mienia. Willanów.
2. Kurozwęki.
4. Płock. Pułtusk.
5. Lublin. Szczebrzeszyn.
6. Sandomierz.
8. Biała. Radzyń.

Wizytki.

1. Warszawa.
5. Lublin.

(*) Suprymowany.
(**) U Sgo Kazimierza, przy Towarzystwie Dobroczynności, tudzież przy szpitalach: Dzieciątka Jezus, Sgo Ducha, Sgo Rocha i Oftalmicznym.

W klasztorach tych znajduje się osób stanu duchownego:

a) *w męzkich:*

Przełożonych 164, kapłanów 896, kleryków 362, laików 274, nowicyuszów 60, razem 1,756.

b) *w żeńskich:*

Przełożonych 36, zakonnic 370, nowicyuszek 58, razem 464.

W Akademii Duchownéj było alumnów:
świeckich 39, zakonników 18,
w 11 Seminaryach było alumnów 299, z których 51 zostało wyświęconych na kapłanów.

B. WYZNANIE PRAWOSŁAWNE.

Kościołów 36, a mianowicie:

Sobor katedralny 1, kaplic w gmachu Arcybiskupim w Warszawie 3, kościół pałacowy w Łazienkach 1, w Instytucie szlacheckim 1, kościołów parafialnych 24, domowy w Siele Iwanowskiém 1, cmentarzowych 3, przy klasztorze w Jabłecznéj 1, szpitalny 1.

Oprócz tego znajdują się 2 kaplice wojskowe w Warszawie, tojest: 1. w b. Zamku królewskim, 2. w szpitalu Ujazdowskim, tudzież kaplica pałacowa w Skierniewicach.

Duchowieństwo i służba kościelna.

a) *Zakonne.*

Arcybiskup 1, Archimandrytów 2, Jeromonachów 8, Jerodyakonów 2, Zakonników i Nowicyuszów 13, razem 26.

b) *Świeckie.*

Protojerejów 8, Kapłanów 23, Protodyakonów, Dyakonów i Poddyakonów 10, sług kościelnych 53, razem 94.

W ogóle duchowieństwa tak zakon. jak i świec. osób 120.

Szkół duchownych 3, tojest: przy Soborze w Warszawie, przy klasztorze w Jabłecznéj i przy kościele Alexandryjskim w koloniach rossyjskich blizko twierdzy Nowogeorgiewskiéj; w nich Przełożonych i Nauczycieli 11, uczniów 66.

C. OBRZĄDEK GRECKO-UNICKI.

Wyznanie obrządku tego ma jednę Dyecezyą, nazwaną Chełmską, do któréj należą wszystkie kościoły i klasztory tego

obrządku, znajdujące się w guberniach Lubelskiéj i Augustowskiéj, tudzież jeden klasztor w m. Warszawie. Dyecezya ta składa się z następujących 21 Dekanatów, obejmujących 270 parafij:

Nazwisko Dekanatu	W jakim Powiecie znajduje się Dekanat	Liczba parafij
Bialski	Bialski	14
Chełmski	Krasnostawski	15
Dubieniecki	Hrubieszowski Krasnostawski	12
Grabowiecki	Hrubieszowski Krasnostawski	10
Horodelski	Hrubieszowski	9
Hrubieszowski	Hrubieszowski	18
Kodeński	Bialski	15
Krasnostawski	Krasnostawski	11
Lubelski	Krasnostawski Lubelski	16
Łosicki	Bialski	10
Międzyrzecki	Bialski Radzyński	14
Parczewski	Radzyński	10
Sokołowski	Bialski Siedlecki Warszawski	14
Szczebrzeski	Zamojski	13
Tarnogrodzki	Zamojski	11
Tomaszowski	Hrubieszowski Zamojski	8
Tyszowiecki	Hrubieszowski	17
Wisznicki	Radzyński	12
Włodawski	Radzyński	22
Zamojski	Hrubieszowski Krasnostawski Zamojski	9
Tykociński	Augustowski Łomżyński	10
	Ogółem w 21 Dekanatach parafij	270

Kościoły:

Klasztorów męzkich 5, kościołów 395, a mianowicie: katedralny 1, seminaryjny 1, parafialnych 270 (łącznie z 5ciu klasztorami), filialnych 74, kaplic i kostnic 49.

Duchowieństwo.

Świeckiego	osób 200
Zakonnego	« 14
Razem . .	osób 214

w téj liczbie:

Biskup Sufragan zarządzający Dyecezyą 1, Prałat, Rektor seminaryum 1, Kanoników 6, Nauczycieli seminaryum 7, Proboszczów i Administratorów parafij 174, Wikaryuszów 6, Emerytów 5, Zakonników 14.

Klasztory zakonne znajdują się: w Biały, Chełmie, Lublinie, Warszawie, Zamościu.

W Seminaryum dyecezalném alumnów 35.

Szkoła śpiéwaków 1, w niéj Nauczycieli 3, uczniów 26.

Szkół parafialnych przy kościołach i klasztorach 46,

w nich uczniów: płci męzkiéj	657
« żeńskiéj	206
razem	863

D. STAROWIERCY, RASKOLNICY, BEZPOPOWCY.

Mają domów modlitwy 4, a mianowicie: w gubernii Augustowskiéj 2, w gubernii Lubelskiéj 1, i w Warszawie 1.

E. WYZNANIE EWANGELICKO-AUGSBURGSKIE.

Kościołów 65, a mianowicie:

Parafialnych 50, filialnych 14, cmentarzowy 1, nadto domów modlitwy 330.

Duchowieństwo.

Superintendent jeneralny 1, Superintendentów 3, Pastorów 47, Administratorów parafii 7, Substytutów przy Superintendentach 4, Adjunktów przy Pastorach 2, Kapelan 1, razem osób 65.

Stypendystów kształcących się na Pastorów z końcem roku 1857 było 15.

F. WYZNANIE EWANGELICKO-REFORMOWANE.

Kościołów:

Parafialnych 5, filialnych 3, cmentarzowy 1, domów modlitwy 10.

Duchowieństwo.

Superintendent zarazem Pastor 1, Pastorów 5, Administratorów 2.

Do stanu duchownego kształci się: dwóch stypendystów w uniwersytecie Dorpackim i dwóch w gimnazyum w Słucku.

G. MENONIŚCI.

Menoniści, będący odcieniem wyznania ewagelickiego, zamieszkują w guberniach: Warszawskiéj i Płockiéj, tudzież w mieście Warszawie; mają dom modlitwy w Kazuniu (powiat Warszawski), gdzie obowiązków religijnych dopełnia jeden z pomiędzy spółwyznawców. Odległéj zamieszkali od tych domów modlitwy, udają się na nabożeństwo do bliższych kościołów ewangelickich i także na cmentarzach tego wyznania chowają swych zmarłych.

H. BRACIA MORAWCZYCY.

Zamieszkują oni w guberniach: Warszawskiéj i Płockiéj, dom modlitwy mają we wsi Nowosolna (powiat Łęczycki). Podobnie jak u Morawczyków nabożeństwo odprawia jeden ze spółwyznawców, przeznaczony na starszego; zmarłych chowają na cmentarzach ewangelickich.

I. WYZNANIE MOJŻESZOWE.

Okręgów bóżniczych 347, bóżnic 356, domów modlitwy 508, łaźni 364, cmentarzy 368.

Rabinów, Podrabinów i t. p. osób stanu duchownego 1,487.

K. MAHOMETANIE.

Stale osiedleni w kraju zamieszkują w guberniach: Lubelskiéj i Augustowskiéj. Mają dwa meczety: jeden w Studziance (w powiecie Bialskim), drugi w Winksznupiach (w powiecie Maryampolskim), a przy każdym z nich po jednym Imanie.

CZĘŚĆ NAUKOWA.

A. ZAKŁADY NAUKOWE OKRĘGU WARSZAWSKIEGO.

Okrąg Naukowy Warszawski składa się ze szkół specyalnych i ogólnych, tudzież z oddzielnych zakładów naukowych.

I. Zakłady naukowe specyalne.

1. CESARSKO-KRÓLEWSKA Warszawska Medyko-Chirurgiczna Akademia, otwarta d. 1 października 1857 r. 2. Instytut Szlachecki. 3. Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa ze Szkołą wiejską w Marymoncie. 4. Gimnazyum realne. 5. Szkoła sztuk pięknych. 6. Pensya rządowa żeńska w Warszawie, otwarta d. 10 października 1857 r. 7. Instytut Nauczycieli elementarnych w Radzyminie. 8. Szkoła Rabinów w Warszawie.

Liczba uczniów	Akademia	Instytut Szlachecki	Instytut Gospodarstwa wiejsk.	Gimnazyum Realne	Szkoła sztuk pięknych	Pensya rządowa żeńska	Instytut Naucz. elementarnych	Szkoła Rabinów	Razem
Z końcem roku szkolnego 185⁶/₇ było wszystkich uczniów.	—	249	203	560	88	—	28	163	1291
Z nich ukończyło kursa nauk . . .	—	33	73	41	9	—	7	13	176
Z końcem roku 1857 było wszystkich uczniów	247 (1)	242 (2)	190 (3)	750	72 (4)	27	26	158	1712
a w szczególności:									
Podług wyznań: Rzymsko-katolickiego .	222	194	184	629	66	25	23	—	1343
Podług wyznań: Prawosławnego.	5	29	—	14	1	1	—	—	50
Podług wyznań: Ewangelickiego.	17	19	6	90	3	1	3	—	139
Podług wyznań: Starozakonnego	3	—	—	17	2	—	—	158	180
Podług stanów: Szlachty.	96	194	119	317	15	14	1	—	756
Podług stanów: Dzieci urzędników cywilnych .	76	38	27	255	21	11	6	—	434
Podług stanów: " " wojskow. .	8	—	2	7	—	—	1	—	18
Podług stanów: " osób stanu duchownego.	3	1	1	—	—	—	—	—	5
Podług stanów: " właścicieli znacznych majątków.	—	8	—	—	—	—	—	—	8
Podług stanów: " kupców.	2	1	1	29	5	—	—	—	38
Podług stanów: " mieszczan.	54	—	17	142	31	2	18	158	422
Podług stanów: " włościan	8	—	23	—	—	—	—	—	31

(1) Z nich: 182 na naukach medycznych, a 65 na farmaceutycznych.
(2) Z nich: na własnym koszcie 213, reszta na koszcie skarbowym.
(3) Tojest 155 w Instytucie, a 35 w Szkole wiejskiéj.
(4) Oprócz tego wolnoprzychodzących 10.

Pomoce naukowe wymienionych zakładów naukowych specyalnych.

Instytut szlachecki.

Biblioteka zawiera: dzieł 1,666, o tomach 10,500; pism peryodycznych tomów 806; atlasów 38; globusów 3; nadto wzory rysunkowe, kaligraficzne i t. p.

Gabinet. W nim: narzędzi matematycznych 90, fizycznych 140, preparatów chemicznych 88, minerałów 1,450, roślin 3,050, przedmiotów zoologicznych 1,200.

Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa.

Biblioteka: dzieł 705, tomów 1,161, pism peryodycznych tomów 681.

Gabinet: narzędzi matematycznych, fizycznych i preparatów chemicznych 2,175; minerałów 2,459; egzemplarzy botanicznych 913, zoologicznych 261; modeli rolniczych, mechanicznych i t. d. 1,377.

W ogrodzie botanicznym roślin 603.

Nadto Instytut do praktyki posiada: oprócz folwarków i cegielnią we wsi Burakowie.

Gimnazyum Realne.

Biblioteka: dzieł 1,640, o tomach 2,763; pism peryodycznych tomów 1,053, kart geograficznych 41, atlasów 28, globusów 2, wzory rysunkowe, kaligraficzne i t. d.

Gabinet: narzędzi matematycznych 117, preparatów fizycznych i chemicznych 1,927, roślin 3,600, figur gipsowych 48.

W warsztatach mechanicznych znajduje się różnych machin i innych przedmiotów 1,658.

Szkoła sztuk pięknych.

Biblioteka: dzieł 534, o tomach 647; pism peryodycznych 20.

Zbiór figur gipsowych do rysunku, składający się ze sztuk 62, galerya rycin, zbiór pejzaży i obrazów olejnych, pomiędzy któremi znajdują się dzieła znakomitych artystów; jeden manekin, dwa szkielety, jeden anatomiczny aparat mężczyzny i inne.

Oprócz tego uczniowie oddziału malarstwa i rzeźby korzystają z osobnego gabinetu figur gipsowych i modeli; a oddział architektoniczny ma gabinet modeli różnych budowli, w którym znajduje się różnych modeli i materyałów, używanych przy budowlach sztuk 754.

Instytut Nauczycieli elementarnych w Radzyminie.

Biblioteka zawiera dzieł 607, o tomach 1,172.

W muzeum: narzędzi matematycznych 20, fizycznych 8.

Szkoła Rabinów.

Biblioteka: dzieł 1,316, o tomach 1,997, atlasów 4, kart geograficznych 18, globusów 4, figur stereometrycznych 22, minerałów 196, narzędzi fizycznych 60, preparatów chemicznych 421, rysunków technicznych 20, przedmiotów numizmatycznych 83, przedmiotów zoologii 16 i inne.

Ponieważ Akademia medyczna i pensya rządowa żeńska w Warszawie dopiéro się urządzają, przeto nateraz zawcześnie byłoby podawać wiadomości o ich bibliotekach i gabinetach.

II. Zakłady naukowe ogólne.

	Liczba zakładów					
	w Gubernii					w całym kraju
Rządowe.	Warszawskiéj	Radomskiéj	Lubelskiéj	Płockiéj	Augustowskiéj	
Gimnazya filologiczne	2	1	1	1	1	6
Szkoły realne wyższe	1	1	—	—	—	2
Szkoły powiatowe.						
Filologiczne o 5 klassach . .	2	1	1	1	1	6
« 4 « . .	6	1	2	1	1	11
Realne.	6	1	1	1	—	9
Szkoły niedzielne.						
Handlowa w Warszawie . . .	1	—	—	—	—	1
Rzemieślnicze.	40	18	19	10	6	93
Szkoły elementarne rządowe.						
Po miastach: płci męzkiéj. .	25	10	6	8	2	51
Po miastach: « żeńskiéj .	20	8	4	9	1	42
Po miastach: obojéj płci . .	166	84	85	36	40	411
Po wsiach obojéj płci	459	47	34	55	20	615
Dla starozakonnych: płci męzkiéj	4	—	—	—	—	4
Dla starozakonnych: « żeńskiéj	1	—	—	—	—	1
Razem szkół rządowych .	733	172	153	122	72	1252

Też same szkoły elementarne uważane podług wyznań.	Liczba zakładów w Gubernii Warszawskiéj	Radomskiéj	Lubelskiéj	Płockiéj	Augustowskiéj	w całym kraju
Rzymsko-katolickie	407	147	82	16	11	663
Prawosławne.	—	—	—	1	—	1
Greko-Unickie.	—	—	42	—	4	46
Ewangelickie.	183	2	5	38	13	241
Wspólne	80	—	—	53	35	168
Starozakonne.	5	—	—	—	—	5
Prywatne.						
Wyższe dla płci . mezkiéj.	7	2	—	—	—	9
Wyższe dla płci . żeńskiéj.	33	7	5	3	1	49
Niższe dla płci . . mezkiéj.	1	1	1	—	—	3
Niższe dla płci . . żeńskiéj.	4	2	—	3	—	9
Elementarne dla płci mezkiéj.	21	3	3	4	—	31
Elementarne dla płci żeńskiéj.	61	6	3	6	—	76
Elementarne dla płci obojéj. .	3	—	1	—	—	4
Razem szkół prywatnych.	130	21	13	16	1	18
Ogółem szkół rządowych i prywatnych	863	193	166	138	73	1433

Wymienione Gimnazya, szkoły Realne wyższe i szkoły Powiatowe znajdują się w następujących miastach:

Gimnazya Gubernialne: w Warszawie, Radomiu, Lublinie, Płocku i Suwałkach; tudzież Gimnazyum w Piotrkowie.

Szkoły Realne wyższe: w Kaliszu i Kielcach.

Szkoły Powiatowe filologiczne o 5 klassach: w Warszawie, Łęczycy, Pińczowie, Siedlcach, Pułtusku, Łomży.

Szkoły Powiatowe filologiczne o 4 klassach: w Warszawie 2, w Łowiczu, Rawie, Sieradzu, Wieluniu, Sandomierzu, Biały, Hrubieszowie, Mławie, Maryampolu.

Szkoły Powiatowe Realne: w Warszawie 3, w Łodzi, Włocławku, Piotrkowie, tudzież przy Gimnazyach Gubernialnych: w Radomiu, Lublinie, Płocku.

Ruch uczniów.

Z końcem roku szkolnego 185^6/$_7$ było uczącéj się w tych zakładach młodzi 69,820
Z niéj wyszło ze szkół 21,099

Więc na rok szkolny 185^7/$_8$ pozostało 48,721
Przybyło nowych na rok 185^7/$_8$ 23,910

A zatém z końcem roku 1857 było w szkołach, jak wyżéj uczniów. 72,631

Jak to okazuje następujący wykaz:

	Liczba uczniów					
	w Gubernii					w całym kraju
	Warsz	Radom	Lub.	Płoc.	Aug.	
Szkoły Rządowe.						
w Gimnazyach filologicznych	719	186	345	241	192	1683
w Szkołach realnych wyższych	324	280	—	—	—	604
w Szkołach Powiatowych.						
Filologicznych o 5 klas.	400	234	241	191	234	1300
« 4 «	689	156	343	118	223	1529
Realnych	806	145	201	153	—	1305
w Szkołach Niedzielnych.						
Handlowéj w Warszawie.	200	—	—	—	—	200
Rzemieślniczéj	4190	704	554	470	121	6039
w Szkołach Elementarnych.	32926	7837	4491	5270	2660	53184
razem w Szkołach rządowych.	40254	9542	6175	6443	3430	65844
w Szkołach Prywatnych .	5168	563	538	475	43	6787
Ogółem w Szkołach rządowych i prywatnych.	45422	10105	6713	6918	3473	72631

Bliższe pod temi względami wyjaśnienia podają następujące data:

1. Co do ogólnéj liczby uczniów, znajdujących się z końcem roku szkolnego 185⁶/₇ w zakładach naukowych rządowych i prywatnych:

Było wszystkich uczniów . . .	69,820
a mianowicie:	
Podług płci:	
mężkiéj .	44,951
żeńskiéj .	24,869
Podług wyznań:	
Rzymsko-katolickiego	52,755
Prawosławnego	389
Greko-Unickiego.	1,021
Ewangelickiego	13,062
Mahometańskiego	10
Starozakonnego	2,583
Podług stanów:	
Dzieci szlachty	4,356
« urzędników cywilnych . . .	3,698
« « wojskowych .	316
« osób stanu duchownego . .	156
« kupców	552
« mieszczan.	38,127
« włościan	22,615
Podług sprawowania się:	
Dobrego	54,814
Miernego	13,279
Niezalecającego się	1,727 (*)
Podług uczynionych postępów w naukach:	
Postępów dobrych	43,021
« miernych	19,205
Nie mających postępów: (*)	
z powodu słabości zdrowia	1,051
« niezdolności . . .	1,134
« nieprzykładania się do nauk . . .	1,389
« nieregularn. uczęszczania do szkół	4,020

(*) Uczniowie ci byli po większéj części ze szkół rzemieślniczych niedzielnych i z elementarnych.

Podług gubernij:

w gubernii Warszawskiéj 43,680
« Radomskiéj 9,877
« Lubelskiéj 6,481
« Płockiéj 6,417
« Augustowskiéj 3,365

2. Co do uczniów wyszłych ze szkół z końcem roku szkolnego $185^{6}/_{7}$.

Wszystkich uczniów wyszło 21,099
a mianowicie:

Podług płci:

męzkiéj . 12,957
żeńskiéj . 8,142

Podług sposobu opuszczenia szkół:

a) wyszło po ukończeniu kursu nauk:

z Gimnazyów filologicznych	193	
ze Szkół realnych wyższych	56	
« Szkół powiatowych filologicznych . .	326	
« « « realnych	142	1,648
« Szkoły niedzielnéj handlowéj	28	
« Szkół niedzielnych rzemieślniczych. .	903	

b) opuściło przed ukończeniem kursu nauk:

Gimnazya filologiczne	139	
Szkoły realne wyższe	67	
Szkoły powiatowe filologiczne.	430	
« « realne	299	1,538
Szkołę niedzielną handlową	10	
Szkoły niedzielne rzemieślnicze	593	

c) Wyszło ze Szkół elementarnych rządowych i zakładów prywatnych, tak po ukończeniu jak i przed ukończeniem kursu nauk, celem udania się do wyższych zakładów naukowych lub do różnych zatrudnień:

płci męzkiéj	9,720	17,845
« żeńskiéj.	8,125	

d) wydalony ze szkół	1
e) zmarło uczniów i uczennic	67
Ogółem jak wyżéj, wyszło ze szkół . .	21,099

Podług wyznań:

Rzymsko-katolików 14,730
Prawosławnych. 152

Greko-Unitów	299
Ewangelików	4,496
Mahometan	4
Starozakonnych	1,418
Podług stanów:	
Dzieci szlachty	1,555
« urzędników cywilnych	1,169
« « wojskowych	152
« osób stanu duchownego	59
« kupców	202
« mieszczan	10,490
« włościan	7,472
Podług gubernij:	
w gubernii Warszawskiéj	15,224
« Radomskiéj	1,940
« Lubelskiéj	1,676
« Płockiéj	966
« Augustowskiéj	1,293

3. Co do uczniów znajdujących się z końcem roku 1857 w szkołach ogólnych.

W ogóle było uczniów	72,631
a mianowicie:	
Podług płci:	
mezkiéj	47,317
żeńskiéj	25,314
Podług wyznań:	
Rzymsko-katolickiego	55,320
Prawosławnego	397
Greko-Unickiego	1,013
Ewangelickiego	12,766
Mahometańskiego	6
Starozakonnych	3,129
Podług stanów:	
Dzieci szlachty	4,322
« urzędników cywilnych	3,794
« « wojskowych	306
« osób stanu duchownego	130
« kupców	668
« mieszczan	39,095
« włościan	24,316

Liczba Nauczycieli Szkół ogólnych.

	Nauczycieli: Religii	Nauk	Rysun. i kaligrafii	Śpiewu	Razem
w Gimnazyach	16	78	6	6	106
w Szkołach wyższych realnych	5	21	2	2	30
« powiatowych filolog.	27	111	17	13	168
« « realnych	9	52	9	5	75
« niedzielnych					33
« elementarnych: nauczycieli					1047
« elementarnych: nauczycielek: nauk					46
« elementarnych: nauczycielek: robót ręcznych					50
« elem. żydow. Nauczycieli 12, Nauczycielek 2					14
w Zakładach prywatnych: utrzymujących mężczyzn					45
w Zakładach prywatnych: ochmistrzyń					134
w Zakładach prywatnych: nauczycieli					100
w Zakładach prywatnych: nauczycielek					155
w Domach prywatnych: nauczycieli					126
w Domach prywatnych: nauczycielek					122
w ogóle nauczających					2251

Pomoce naukowe szkół ogólnych.

a) Biblioteki zawierają:

dzieł 51,527 o tomach 97,178
pism peryodycznych 16,318
atlasów i mapp 4,558
globusów 74
wzorów kaligraficznych i rysunkowych 10,027

b) Gabinety,—w nich:

narzędzi fizycznych, matematycznych i preparatów chemiczn. 10,772
przedmiotów zoologicznych . . . 555
roślin 7,583
minerałów 17,419
modeli gipsowych 66

Ogólny rezultat.

Z końcem roku 1857, we wszystkich zakładach naukowych tak specyalnych jako i ogólnych, zostających pod kierunkiem Zarządu Okręgu Naukowego Warszawskiego, była następująca liczba uczniów:

w	8	Zakładach specyalnych	uczniów	1,712
«	6	Gimnazyach filologicznych	«	1,683
«	2	Szkołach realnych wyższych . . .	«	604
«	26	Szkołach powiatowych	«	4,134
«	94	Szkołach niedzielnych.	«	6,239
«	1,124	Szkołach elementarnych rządowych	«	53,184
«	181	Zakładach prywatnych	«	6,787
Ogółem w	1,441	Zakładach naukowych było	uczniów	74,343

którato liczba rozkłada się w następujący sposób:

Podług płci:

męzkiéj .	49,002
żeńskiéj .	25,341

Podług wyznań:

Rzymsko-katolickiego	56,663
Prawosławnego.	447
Greko-Unickiego.	1,013
Ewangelickiego	12,905
Mahometańskiego	6
Starozakonnego	3,309

Podług stanów:

Dzieci szlachty.	5,078
« urzędników cywilnych . .	4,228
« « wojskowych .	324
« osób stanu duchownego .	135
« właścicieli znacznych majątków	8
« kupców	706
« mieszczan	39,517
« włościan . . . , ...	24,347

Podług gubernij:

w gubernii Warszawskiéj	47,134
« Radomskiéj	10,105
« Lubelskiéj	6,713
« Płockiéj	6,918
« Augustowskiéj	3,473

Za celujące postępy w naukach i wzorowe sprawowanie się otrzymało z Gimnazyj, wyższych Szkół realnych i Szkół powiatowych: nagrody w książkach uczniów 487
listy pochwalne . . . « 742
przytém dwudziestu jeden uczniów celujących naukami i sprawowaniem się, którzy zarazem napisali rozprawy na zadane temata, otrzymali medale, a mianowicie:

jeden medal złoty otrzymał Stanisław Gliszczyński z Instytutu Szlacheckiego; imię jego zapisaném zostało na tablicy marmurowéj, znajdującéj się w tymże Instytucie;

medale srebrne otrzymało:

z Instytutu Szlacheckiego		. . . .	uczniów	4
z Gimnazyum	gubernialnego	w Warszawie	«	3
«	«	w Lublinie. .	«	2
«	«	w Płocku . .	«	2
«	«	w Suwałkach	«	2
«	realnego . . .	w Warszawie	«	4
ze Szkoły	wyższéj realnéj	w Kielcach .	«	3

III. Oddzielne Zakłady naukowe.

I. *Biblioteka główna Okręgu Naukowego Warszawskiego.*

Znajduje się w niéj:

dzieł w różnych przedmiotach i językach 47,782, o tomach 70,638;
pism peryodycznych 883, o tomach 8,517;
rękopismów 352, o tomach 353;
duplikatów w różnych przedmiotach i językach 2,942 tomów 9,333;
atlasów, kart geograficznych i planów 157;
rycin, rysunków i nut 3,365;
w ogóle znajduje się dzieł 51,959, o tomach 92,363, wartości rs. 51,799 k. 82;
medali i monet znajduje się sztuk 4,613.

II. *Obserwatoryum Astronomiczne.*

Posiada narzędzi astronomicznych, fizycznych i meteorologicznych sztuk 91; tudzież bibliotekę, złożoną z dzieł 711, obejmujących 1,260 tomów.

Niektóre rezultaty prac Obserwatoryum tego pomieszczane są w obecnym Kalendarzu.

III. Gabinety.

a) *Fizyczny*: zawiera apparatów i narzędzi sztuk 684, a mianowicie.

dla statyki i dynamiki	61
hydrostatycznych i hydrodynamicznych	48
aërostatycznych	64
do doświadczeń z cieplikiem, parami i gazami	91
higrometrycznych i meteorologicznych	14
akustycznych	10
elektrycznych	89
galwanicznych	26
magnetycznych	14
optycznych	77
różnych narzędzi porcelanowych, glinianych, szklannych i drewnianych	190

Odznaczające się egzemplarze tego gabinetu są:

1. Ważka Fortina z powodu swéj dokładności.
2. Machina Atwuda odznacza się dokładną i ozdobną budową.
3. Machina Elektryczna odznacza się wielkością kolistéj szklannéj tafli.
4. Stos galwaniczny Wollastona o wielkiéj sile działania.
5. Wielki apparat do utworzenia wody z kwasorodu i wodorodu.
6. Heliostat Charla.
7. Machina magnetyczno-elektryczna wynalazku Ettingshausena.

b) *Gabinet modeli gipsowych z antyków*, obejmuje sztuk 750. a mianowicie:

figur większych niż naturalnéj wielkości	43
« mniejszych od zwykłego wzrostu człowieka	19
torsów	15
męzkich: głów, masek i popiersi	133
kobiécych: głów masek i popiersi	62
pleców	36
rąk	76
nóg	38
stóp	68

części twarzy	17
anatomicznych przedmiotów	22
bareliefów	160
zwierząt i różnych ich części	59
waz	2

Z modeli gipsowych odznaczają się:
1. Laokon, 2. Kastor i Pollux, 3. Silen z Bachusem, 4. Apollon Watykański, 5. Gladiator, 6. Cerera.

c) *Gabinet mineralogiczny*, obejmuje egzemplarzy 19,757.

Więcéj osobliwe w tym gabinecie są:
19 sztuk samorodków złota i platyny z kopalni Syberyjskich, pomiędzy któremi jeden samorodek złota waży 1 funt 51 zołotników, a jeden samorodek platyny waży 76 zołotników i 90 doli.
Zbiór finlandzkich i syberyjskich minerałów.
Wulkaniczne utwory Wezuwiusza i Etny.
Zbiór minerałów po większéj części Syberyjskich, z nich niektóre należą do liczby bardzo osobliwych, a inne do niedawno odkrytych gatunków.

Z gabinetu tego oddano dla Akademii Medycznéj 1,045 krystalograficznych drewnianych modeli.

d) *Gabinet zoologiczny*, obejmuje egzemplarzy 35,762.

a mianowicie:

Zwierząt ssących	551	Robaków	82
Nibyssących	2	Promieniaków	131
Ptaków	3,500	Glist	29
Gadów	174	Pławów	4
Płazów	55	Zwierzokrzewów	330
Ryb	253	Przedmiotów do anatomii porównawczéj	134
Skorupiaków	230	Jaj ptasich	2,278
Pająków	190	Różnych gniazd	85
Owadów	15,037		
Mięczaków	12,699		

Do gabinetu tego należy oddzielny zbiór dzieł zoologicznych obejmujący 251 tomów.

W tym gabinecie szczególniéj zasługują na uwagę:
Pod względem wielkości: 2 Słonie tojest: Azyatycki i Afrykański, 2 Girafy, 2 Zubry, Łoś, 2 Jelenie i Kanguro olbrzymi.

Pod względem piękności wypchania: 2 Lamparty, 2 Pantery, Irbis, Wilk, Lew libijski, Koń korsykański, 2 Dziki, 4 Sarny, 2 Daniele, 2 Niedźwiedzie, Hyena i kilka Psów.

Pod względem rzadkości: Antylopa Gnu, Piżmowiec tybetański, Dziobak, Kolczatka i Grzbietoród.

Pod względem doboru okazów, cały zbiór czwororęcznych czyli małpowatych; w gromadzie ptaków: zbiór Papug, Fruczków, Kolibrów, Miodojadów i Gołębi zamorskich; w innych oddziałach, cała gromada Zwierzokrzewów zaleca się doborem okazów.

Pod względem piękności ubarwienia i osobliwszego kształtu zasługują na wzmiankę z gromady ptaków: Kakadu różowa, 3 Rajski czyli tak zwane Latawce, Pilik ogoniasty, 3 Ozdobniki, 4 Dzioborożce, 3 Żurawie afrykańskie, Struś, Kazuar, 2 Dromaje, 2 Rogale, 2 Pawioczuby, Beskryl nowohollandzki, 2 Kondory, Harpija, 2 Żagłościgi, Dziwogon lutniowaty, Argus olbrzymi, 2 Indyki dzikie i 3 azyatyckie Bażanty.

Prócz tego dla miłośników rzeczy krajowych, gabinet ten i tém się zaleca, że oprócz ptaków krajowych, znajdujących się w ogólnym systemacie, ptastwo krajowe stanowi w nim oddzielny, na zielonych postumentach osadzony zbiór, który się odznacza liczbą odmian wiekowego ubarwienia i doborem okazów.

e) *Gabinet plastyczno-botaniczny*, (umieszczony w oddzielnéj sali przy gabinecie zoologicznym).

Składa się z 2,004 egzemplarzy różnych roślin naturalnych zasuszonych, znajdujących się w spirytusie, a także z egzemplarzy woskowych, wyobrażających różne rośliny i ich części.

f) *Zbiór osobliwości starożytnych*, dzieli się na 5 oddziałów, mieszczących się przy gabinecie zoologicznym.

Składa się z 272 egzemplarzy, a mianowicie:

Mumij 3, ubiorów i innych wyrobów służących do odzienia 43, różnych narzędzi i naczyń 81, różnych zbroi 54, osobliwości przyrody 91.

IV. Ogród botaniczny.

Wychowuje się tu roślin oranżeryjnych 2,836, roślin gruntowych i krzewów 4,003 rodzajów.

B. ZAKŁADY NAUKOWE POD ZARZĄDEM INNYCH WŁADZ.

Instytut Aleksandryjski wychowania panien w Nowéj Aleksandryi. W nim znajdowało się w r. 1857 pensyonarek 215, a mianowicie:

Na koszcie	NAJJAŚNIEJSZEGO PANA	10
«	NAJJAŚNIEJSZÉJ PANI	3
«	JO. Księcia Namiestnika	6
«	Rządu	53
«	Miasta Warszawy	12
«	Własnym	125
«	Przychodzących	6

Akademia Rzymsko-katolicka w Warszawie, miała:

alumnów	57
w 11 Seminaryach alumnów	299
w 3 Szkołach prawosławnych uczących się	66

Szkoła felczerów: Nauczycieli 2, uczniów 65.

Szkoła akuszerek przy Instytucie położniczym: Nauczycieli 2, uczennic 63.

Szkoła weterynaryi: Nauczycieli 2, uczniów 17.

Szkoła farmaceutyczna po 18letniém istnieniu swém zwiniętą została w r. 1857, z powodu otwarcia w Warszawie Cesarsko-królewskiéj Medyko-Chirurgicznéj Akademii.

Ruch umysłowy.

W roku 1857 przygotowano do druku rękopismów i do przedruku książek 564, w téj liczbie było:

Religijnych i moralnych	81
Historycznych	42
Dotyczących prawa i administracyi	31
Lekarskich	14
Naukowych w ogólności	126
Romansów i powieści	70
Dramatycznych	23
Almanachów, kalendarzy i rubrycelli kościelnych	40
Poezyj	30

Najpiérwsze miejsce pod względem ilości zajmowały rękopisy, dotyczące nauk przyrodzonych, przemysłu i handlu, oraz dzieła do nauki młodzieży.

Po nich następowały ze względu na ilość, następujące rękopisy:

Treści religijnéj i moralnéj szczególniéj kazania, książki do nabożeństwa i duchownych rozpamiętywań.

Romanse i powieści po większéj części oryginalne osnute na historyi, albo przedstawiające wypadki domowego życia; lepsze powieści drukowane były w feljetonach tutejszych gazet, a następnie oddzielnie je wydawano.

Treści historycznéj, odnoszące się do dawniejszéj historyi Polski w różnych epokach, przedstawiające oddzielne historyczne wypadki, albo rozprawy o życiu odznaczających się ludzi, prawach i t. p. dawnéj Polski.

Almanachy, kalendarze i duchowne rubrycelle.

Rękopisy treści prawnéj i administracyjnéj, do liczby których należą wyroki sądowe, relacye, a nadto skargi i odpowiedzi processujących się, ustawy różnych instytutów, sprawozdania z czynności rocznych, artykuły tyczące się kwestyi włościańskiéj i t. d.

Poezyi i sztuk dramatycznych było niewiele; liczba rękopisów treści lekarskiéj była najmniejsza, lecz zato odznaczały się one swoją obszernością, szczególniéj rękopisy, traktujące naukę weterynaryi. Urywkowe prace tutejszych lekarzy drukowały się w Pamiętniku lekarskim i Tygodniku lekarskim.

W litografiach odbito:

Nut muzycznych sztuk 153.
Kart geograficznych 2.
Illustrowanych, chromolitografów. kalendarzy 3.

Z zagranicy sprowadzono przez księgarzy i osoby prywatne:

Dzieł 30,697, egzemplarzy 90,528, tomów 121,124.
Nut muzycznych 45,421.
Wzorów do robót na kanwie 1,018.
Obrazów olejnych 702.
Rycin i litografij 262,194.
Mapp 1,467.
Różnych figur i innych przedmiotów z grawirowaniami i wyobrażeniami 899.

Globusów 119.
Dagerotypów i fotografij 675.
Albumów 14.
Planów i wzorów do różnych wyrobów 90.

Pomiędzy sprowadzonemi dziełami ważniejsze miejsce zajmowały dzieła lekarskie, techniczne, odnoszące się do nauk przyrodzonych.

CZĘŚĆ LEKARSKA.

Do niesienia pomocy w różnych gałęziach sztuki lekarskiéj znajduje się w kraju:

Lekarzy 487
Dentystów 9
Felczerów 977
Akuszerek 698

Aptek znajduje się 211, z których w Warszawie 29.

Składów materyałów aptecznych:
w Warszawie 6
na prowincyi 4

Wody mineralne celniejsze i więcéj uczęszczane w królestwie źródła mineralne znajdują się:
w Busku i Solcu gubernii Radomskiéj;
w Ciechocinku gubernii Warszawskiéj;
w Sławiuku pod Lublinem.

W Warszawie urządzone są dwa zakłady wód mineralnych sztucznych.

Towarzystwo Lekarskie w Warszawie, którego celem jest wzajemne przez członków udzielanie wiadomości z praktyki lekarskiéj, liczy w gronie swém 171 członków,

a mianowicie:
czynnych, zamieszkałych w Warszawie 52
członków Korrespondentów 115
członków przybranych z liczby aptekarzy 4

Przy Towarzystwie tém utworzoną została w r. 1857 kassa wsparcia podupadłych lekarzy i ich rodzin.

CZĘŚĆ KRYMINALNA.

I. LICZBA OSÓB OBWINIONYCH O BEZPRAWNE CZYNY I LICZBA TYCHŻE CZYNÓW.

Obwinionych o różne bezprawne czyny, spełnione w ciągu r. 1857 i odpowiadających tak z aresztów jak i z wolności, było osób. . . . . 81,372, a mianowicie:

Podług płci:

Mężczyzn	65,737
Kobiét	15,635

Podług wieku:

Młodszych niż lat 21.	3,029
W wieku od 21 do 50 lat.	74,106
Mających więcéj jak 50 lat . . .	4,237

Podług wyznań:

Chrześcian	65,850
Starozakonnych	15,483
Innych wyznań niechrześciańskich	39

Podług stanów:

Szlachty	2,201
Kupców	405
Mieszczan	16,186
Włościan	62,580

Podług oświaty:

Umiejących tylko czytać i pisać	15,186
Posiadających wyższą naukę. . .	1,635
Wcale nieoświeconych	64,551

Podług poprzedniéj moralności:

Osób poprzednio nie karanych .	78,839
» raz już karanych	1,811
» więcéj jak 1 raz karanych .	722

Czynów przestępnych nowo popełnionych i dochodzonych w roku 1857 było . . . . 57,822; z nich ważniejsze są następujące:

	Liczba przestępstw	Liczba przestępc. chrześcian	Liczba przestępc. niechrześc.
Przeciw religii i naruszeniu ochraniających ją przepisów 333			
z tych ważniejsze:			
Bluźnierstwa i obrazy religii	43	70	10
Świętokradztwa	43	58	7
Krzywoprzysięstwa.	204	189	66
Przeciw porządkowi i administr. kraju 3320			
w czém było:			
Oporu przeciw rozporządzeniom rządu i nieuległości władzom	2160	2727	923
Znieważenia władz i urzędników w urzędowaniu.	841	919	276
Wyłamania się z więzienia i ucieczki osób, będących pod strażą lub dozorem.	183	178	46
Opuszczenia kraju bez pozwolenia. .	6	7	1
Przestępstw i wykroczeń w służbie rządowéj i innéj publicznéj. 618			
z tych ważniejsze:			
Przestąpienie władzy i zaniedbanie jéj użycia	52	62	3
Przeciwne prawu postępowanie osób, zostających w służbie, przy zarządzaniu powierzoną im własnością lub jéj strzeżeniu	17	13	1
Fałszu w urzędowaniu	25	39	4
Przeciw przepisom dotyczącym obowiązku służby wojskowéj	27	62	4
Przeciw własności i dochodom skarbow. 261			
z tych ważniejsze:			
Fałszowania i uszczuplania wartości monety, oraz zakazanego jéj przetapiania, przywozu i wywozu . . .	36	30	13

	Liczba przestępstw	Liczba przestępc. chrześcian	Liczba przestępc. niechrześc.
Fałszowania papierów kredytowych rządowych	14	9	9
Naruszenia przepisów Ustawy Celnéj, nie licząc tych, które przez same Władze Celne załatwione zostały	203	315	169
Przeciw porządkowi publicznemu i urządzeniom policyjnym. 3098			
z tych ważniejsze:			
Naruszenie przepisów, mających na celu zapobieżenie pomorowi bydła	271	434	158
Zawiązanie band złoczyńców i dawanie im schronienia	11	30	1
Tułactwa i włóczęgostwa.	641	918	134
Przeciw życiu, zdrowiu, wolności i honorowi osób prywatnych. 29961			
od czego odtrąciwszy mniéj ważne sprawy, a mianowicie obelgi i potwarze wynoszące liczbę. 24,189			
tudzież dochodzenia niewiadoméj przyczyny śmierci z urzędu czynione 2,440			
razem 26,629			
Pozostaje spraw ważniejszych:			
Przeciw życiu i zdrowiu 3,332			
w czém było:			
Zabójstw umyślnych	173	245	23
» nieumyślnych.	178	285	17
» dzieci z nieprawego łoża, przez matkę przy porodzeniu . . .	74	78	2
Spędzenie płodu	16	17	1
Samobójstw	159	71	4
Zrządzenia kalectwa lub innych uszkodzeń na zdrowiu	1111	1549	208
Porzucenia dzieci ze skutkiem śmierci	36	58	2
Porzucenia dzieci bez skutków śmierci	30	23	3
Przeciwnego prawu zatrzymania lub uwięzienia.	73	98	6

	Liczba przestępstw	Liczba przestępc. chrześcian	niechrześc.
Gwałtownego napadnięcia	617	972	150
Przeciw prawom familijnym 252			
w czém było:			
Wielożeństw.	30	23	30
Nadużycia praw i naruszenia obowiązków małżeńskich	122	150	4
Przestępstw dzieci przeciw rodzicom	84	97	3
Przeciw własności osób prywatnych 19,934			
z tych ważniejsze:			
Gwałtownego owładnięcia cudzéj nieruchomości	1704	2815	244
Podpaleń umyślnych	188	192	12
Zniszczenie i uszkodzenie cudzéj własności przez zatopienie lub innym jakimbądź sposobem.	175	251	24
Rozbojów	137	208	35
Rabunków.	155	232	85
Kradzieży z obciążającemi okolicznościami	5849	6339	2365
Kradzieży bez obciążających okoliczności.	8076	9493	2204
Oszustw i przywłaszczenia cudzéj ruchoméj własności	1607	1242	82

Ze wszystkich tych spraw dochodzono w sądach:

Gubernii Warszawskiéj. 22,101
» Radomskiéj 11,932
» Lubelskiéj. 10,130
» Płockiéj i Augustowsk. 13,659

W stosunku do ludności kraju przypada na 1,000 głów ludności średnio:

a) Przestępstw w całym kraju 12,

a w szczególności:

w gubernii Warszawskiéj 13
» Radomskiéj. 13

w gubernii Lubelskiéj	. . . .	10
»	Płockiéj i Augustowskiéj . .	11

b) Przestępców średnio na cały kraj 17,

a w szczególności:

w gubernii Warszawskiéj	. . . .	19
»	Radomskiéj	17
»	Lubelskiéj	12
»	Płockiéj i Augustowskiéj . .	17

Ze względu na religią na 1000 głów ludności przypada przestępców:

Chrześcian	15
Starozakonnych.	26

W porównaniu z rokiem 1856, liczba spraw w r. 1857 była większą o 321; liczba przestępców, pociągniętych do odpowiedzialności była większą o 551, a liczba osób aresztowanych była mniejszą o 5,306.

Na powiększenie się liczby spraw szczególniéj wpłynęły mniéj ważne drobne przestępstwa, a mianowicie obelgi i potwarze, których w 1857 było więcéj jak w roku poprzednim o 6693.

Powiększenie się tułactwa, włóczęgostwa, zabójstw, zrządzenia kalectwa, gwałtownych napadnięć i oszustw, jest mało znaczące i pochodzić może z różnych szczególnych przyczyn, nie dających się ściśle oznaczyć, a z powodu których w jednym roku mniéj w innym więcéj bywa przestępstw niektórych rodzajów; głównie zaś powiększenie to nastąpiło z powodu znacznego zwiększenia się ogólnéj ludności kraju.

Z liczby przestępstw, które w r. 1857 zmniejszyły się, zasługują na uwagę: fałszowanie monety i papierów kredytowych, gwałtowne owładnięcie cudzéj nieruchomości, podpalenia umyślne, rozboje, rabunki, a szczególniéj kradzieże, których w roku 1857 było mniéj niż w poprzednim o 6,596. Za główny i jedyny powód zmniejszenia się tych przestępstw, a mianowicie kradzieży, naznaczyć można dobry urodzaj produktów rolniczych, obniżenie cen artykułów żywności, oraz łatwiejszą możność zarobienia na wyżywienie się dla tych, którzy jedynie z pracy rąk mają utrzymanie. Ważnym także powodem zmniejszenia się liczby przestępstw jest rozszerzające powściąganie się ludu od używania upajających trunków.

Zmniejszenie w porównaniu z rokiem 1856 o 5,306 osób aresztowanych, pochodzi ztąd, że liczba niektórych ważniejszych

przestępstw, a mianowicie kradzieży, zmniejszyła się, jakotéż, że osoby obwinione o mniejsze kradzieże i inne mniéj ważne przestępstwa, pozostawiane były w miarę możności na wolnéj nodze.

II. WIĘZIENIA I ARESZTA.

Liczba więzień i aresztów.

Więzień głównych 20.

Rot aresztanckich 3, tojest w twierdzach: Nowogeorgiewsku, Zamościu i Iwangrodzie.

Aresztów detencyjnych dla ludzi zostających pod piérwszém badaniem i skazanych na kary mniejsze do dni 8 . . 74.

Liczba aresztantów.

	W domach badań	W więzieniach karnych i trzech rotach aresztanckich
Z końcem r. 1856 znajdowało się.	1690	3342
W r. 1857 przybyło	4448	3016
Więc w r. 1857 wszystkich było.	6138	6358
Z tych ubyło	4962	2961
Więc pozostało na r. 1858.	1176	3397
Razem. . .	— 4573 —	

W aresztach detencyjnych było zatrzymanych osób 6403, które przepędziły tam dni 41,286.

Liczba więźniów, weszłych w ciągu roku 1857 do więzień karnych i trzech rot aresztanckich, tojest 3,016 powstała z tego, że tu weszło z obwinionych:

Zostających w domach badań. . . 2,037

Odpowiadających z wolności lub osadzonych w aresztach detencyjnych 979

Na szczegółowe zaś pozycye rozkłada się ona w następujący sposób:

Podług płci.

Mężczyzn. 2,593

Kobiét 423

Podług wyznań.

Rzymsko-katolików. 2,409
Prawosławnych. 12
Greko-unitów. 83
Raskolników 10
Ewangelików 83
Starozakonnych. 419

Podług rodzaju kar na jakie zostali skazani.

podług dawnego kodexu karnego:
Na więzienie poprawcze 8
Na areszt publiczny 1

podług kodexu kar głównych i poprawczych:
Na zesłanie do robót ciężkich:
W kopalniach 23
W twierdzach 25
W zakładach fabrycznych. 48
Na osiedlenie w Syberyi. 115
» za Kaukazem 2
Na zesłanie na mieszkanie do Syberyi
z czasowém zamknięciem. 1
Na roboty w rotach aresztanckich. . ,1314

Na zesłanie na mieszkanie do innych gubernij prócz syberyjskich:
Z czasowém zamknięciem 3
Bez zamknięcia. 3
Na zamknięcie w domu roboczym . . 1035
Na czasowe zamknięcie w twierdzy . . 8
Na czasowe zamknięcie w domu poprawy. 81
Na czasowe osadzenie w wieży 21
Na areszt na czas krótki 248
Na oddanie do wojska 80

Z tych wszystkich więźniów osądzonych ubyło w r. 1857 jak powyżéj wykazano 2,961, a mianowicie przez:
Ukończenie kary. 1,748
Ułaskawienie. 642
Odesłanie na Syberyą 67
» do twierdz Cesarstwa. . 7

Oddanie do wojska	23
Śmierć.	471
Ucieczkę	3

W liczbie 4,573 więźniów znajdujących się po więzieniach z końcem roku 1857, już to jako zostających pod badaniem, już jako osądzonych, było:

Podług płci:

Mężczyzn.	3,848
Kobiét	725

Podług wyznań:

Rzymsko-katolików	3,539
Prawosławnych	34
Greko-unitów	139
Starowierców.	21
Ewangelików.	178
Starozakonnych	645
Cyganów	17

Podług wieku:

Młodszych niż lat 20	643
W wieku od lat 20 do 30	1,977
Starszych nad lat 30.	1,953

Podług stanów:

Szlachty.	63
Mieszczan.	951
Włościan	3,559

Podług ukształcenia umysłowego:

Umiejących tylko czytać i pisać	636
Wyżéj ukształconych	63
Wcale nie ukształconych	3,874

Podług stanu cywilnego:

Bezżennych	1,436
Żonatych	2,531
Wdowców	606

Podług pobytu w więzieniach:

Będących po raz piérwszy w więzieniach 2,504
Będących więcéj razy w więzieniach. 2,069

Statystyka kryminalna tak wiele przedstawia do rozważania kwestyj, na rezultata jéj tak wiele i tak różnorodnych wpływa okoliczności, że należyte rozpoznanie i wyświetlenie tego przedmiotu, pod wszelkiemi nastręczyć się mogącemi względami, wymaga obszernego rozbioru; tu więc tylko rzucimy okiem na ilość więźniów, wchodzących w każdym roku do więzień.

W tym celu zamieszczamy następujący wykaz, przedstawiający wiele w ubiegłych latach weszło do więzień osób obwinionych o karogodne czyny, a wiele już osądzonych, tudzież wykazujący stosunki tych więźniów do ogólnéj ludności kraju.

W roku	Całkowita ludność kraju	Weszło do więzień osób		Na 1,000 ludności kraju przypada	
		obwinionych	osądzonych	obwinionych	osądzonych
1832	3,914,665	4,333	2,007	1.11	0.51
1833	4,037,925	4,187	2,224	1.04	0.55
1834	4,059,517	4,734	2,345	1.17	0.58
1835	4,188,112	5,262	3,027	1.29	0.74
1840	4,488,009	5,029	3,047	1.13	0.68
1845	4,798,658	8,708	7,784	1.81	1.62
1846	4,867,129	9,043	7,399	1.86	1.52
1847	4,857,700	11,063	8,073	2.28	1.66
1848	4,790,061	8,461	5,812	1.76	1.21
1849	4,781,355	5,872	4,213	1.23	0.88
1850	4,810,735	5,813	3,431	1.21	0.71
1851	4,851,639	6,158	3,583	1.27	0.74
1852	4,812,577	8,001	4,482	1.66	0.93
1853	4,813,091	7,853	4,169	1.63	0.86
1854	4,797,845	9,478	4,928	1.95	1.03
1855	4,673,869	6,434	3,749	1.37	0.80
1856	4,696,919	8,157	3,856	1.74	0.82
1857	4,733,760	4,448	3,016	0.94	0.64
Srednio rocznie		6,835	4,286	1.48	0,93

Z wykazu tego dają się wyprowadzić następujące postrzeżenia i wnioski:

Rzeczywista liczba ludzi, weszłych w wymienionych latach do więzień jako dopiéro obwinionych o karogodne czyny, zawarta jest pomiędzy dwoma krańcami:

Maximum osób 11,063 w roku 1847.
Minimum » 4,187 » 1833.

Średnio zaś rocznie wypada osób 6,835.

Pomiędzy powyższemi dwoma latami, inne układają się w następującym porządku w miarę zmniejszania się liczby więźniów:

Rok: 1854, 1846, 1845, 1848, 1856, 1852, 1853, 1855, 1851, 1849, 1850, 1835, 1840, 1834, 1857 i 1832.

Stosunek ilości więźniów do całkowitéj ludności kraju, tak samo porządkuje te lata z małą tylko różnicą co do kilku lat krańcowych, a mianowicie, że najmniejszy stosunek przypada na rok 1857 i wynosi 0.94 na tysiącu ludności, w innych latach stosunek ten powiększa się tak, że największy w r. 1847 wynosi 2.28 na tysiącu, średni zaś ze wszystkich wykazanych lat jest 1.48.

Lecz samo zatrzymanie do badania sądowego jak nie stanowi jeszcze dowodu winy, tak też i nie może być miarą stopnia przestępstw, tę daje dopiéro liczba więźniów weszłych do więzień, jako już przekonanych o karogodne czyny i osądzonych za one.

Liczba takich więźniów w rozważanych tu latach zawarta jest pomiędzy następującemi cyframi:

Maximum 8,073 w r. 1847.
Minimum 2,007 » 1832.

Średnio zaś rocznie wynosi 4,286.

Ostateczny wyraz stopnia przestępstw tojest stosunek więźniów osądzonych do ogólnéj ludności był:

Najwyższy 1,66 na tysiącu w r. 1847.
Najniższy 0.51 » » 1832.
Średni z rozważanych lat 0.93 na tysiącu.

Stosunek ten układa lata w następujący porządek w miarę zmniejszania się jego:

Rok: 1847, 1845, 1846, 1848, 1854, 1852, 1849, 1853, 1856, 1855, 1851, 1835, 1850, 1840, 1857, 1834, 1833, 1832.

Tak więc najniekorzystniejsze dla moralności liczby więźniów przypadają na lata: 1847, 1846 i 1845, w których najwię-

céj zapełniły się więzienia ludźmi osądzonymi. Jakie zaś były ich winy, przedstawiają to następujące data:

W roku	Było obwinionych przed Sądami			
	o zbrodnie	o występki	o przewinienia policyjne	Razem
1845	2,748	23,104	18,811	44,663
1846	2,665	23,596	18,315	44,576
1847	3,329	23,860	17,212	44,401
Ogół	8,742	70,560	54,338	133,640

Więc tylko $^1/_{15}$ część całkowitéj liczby obwinionych, czyli $^1/_{1670}$ część ogólnéj ludności kraju, miała sobie poczynione ciężkie zarzuty, inni byli obwinieni o drobniejsze przekroczenia.

Z tak obwinionych Sądy uznały winnymi i odesłały do więzień po odcierpienie kary następującą liczbę skazanych:

W roku	Na kary		Na areszt publiczny	Razem
	Główne	Poprawcze		
1845	1,588	3,275	2,921	7,784
1846	1,886	3,452	2,061	7,399
1847	2,152	3,885	2,036	8,073
Ogół	5,626	10,612	7,018	23,256

a więc nawet nie cała $^1/_4$ część przestępców, w ciągu tych trzech lat osądzonych, składała się ze zbrodniarzy, skazanych na kary główne; pozostałe zaś przeszło $^3/_4$ części téj ogólnéj liczby skazanych, stanowili przestępcy, którzy zasłużyli tylko na kary poprawcze i na areszt publiczny, a którzy zeszli z drogi moralności głównie z powodu trudności wyżywienia się, spowodowanéj nieurodzajami ziemiopłodów. Wpłynęły téż na to i inne względy, do których zaliczyć należy i tę uwagę, że lud prosty nie wié, czy téż nie pomni na to, że prawo nie pobłaża i mniejszym kradzieżom nawet artykułów żywności, a témbardziéj, jeżeli spełnieniu ich towarzyszą okoliczności obciążające. Jednak nie cały lud ten oskarżać należy o uchybianie prawu, owszem, wiadomo dobrze, że lud wiejski, a mianowicie włościanie stale osiedleni,

ciągle zajęci pracami rolniczemi, daleko mniéj zapełniają rubryki statystyki kryminalnéj, jak wyrobnicy i inni ludzie, nie mający stałego zamieszkania i zatrudnienia, a przez to nie mający silnych pobudek przywiązywania się do miejsca i społecznego pożycia.

Wykazy z lat następnych w zupełności potwierdzają to, cośmy tu z powodu powyższych trzech lat powiedzieli.

Wiadomo dostatecznie ile statystyka ważną i konieczną jest do rozwoju bytu narodowego, a szczególniéj jeżeli nie ograniczając się na prostém tylko przedstawieniu faktów bieżących, wykazuje dawniejsze, porównywa jedne z drugiemi, odnosi je do innych krajów i w rezultacie, jeżeli wykazuje zamożność kraju, jéj źródła i warunki w porównaniu z innemi krajami. Przejęty potrzebą rozpowszechnienia dat statystycznych o kraju, starałem się pomieścić ich tu o ile można więcéj, choćby nawet bez dalekich wywodów i porównań, bo to już da się następnie uskutecznić. Między innemi zwróciłem usiłowania moje na statystykę rolniczą, lecz chociaż miałem pod ręką wiele różnych pod tym względem materyałów, jednak nie wszystkie z nich tu podałem, gdyż po bliższém przyjrzeniu się im, przekonałem się, że niektóre z nich dalekiemi są nie już od rzeczywistości, ale nawet od prawdopodobieństwa. Z przykrością wyznać tu muszę, że w wielu miejscach znajdujemy jeszcze niczém nie dającą się usprawiedliwić obojętność a nawet niechęć do udzielania rzetelnych z pojedyńczych miejscowości podań, przez co i ogóły z całego kraju nie mogą być ściśle dokładnemi.

Nie można tu wymawiać się trudnością w zbieraniu i podawaniu dat statystycznych z pojedynczych miejscowości, trudności te bowiem usunie dobra chęć i życzliwość dla dobra ogólnego; co innego zaś jest nakreślenie planu do zbierania dat rzeczonych, następnie zgromadzenie i zogółowanie ich, a potém wyprowadzenie z nich odpowiednich postrzeżeń i wniosków.

Wszystko to jednak niezadługo się usunie, dojdziemy do posiadania dokładnéj statystyki, która następnie będzie w tym Kalendarzu stopniowo rozwijana. Sądzę jednak, że to co zostało tu pomieszczoném teraz i w dwóch poprzednich latach, daje już wyobrażenie pod wielu względami o położeniu kraju.

KRÓTKA WIADOMOŚĆ
O ZAKŁADACH DOBROCZYNNYCH
W KRÓLESTWIE POLSKIÉM,

PRZEZ

Romana Zakrzewskiego.

Miłosierdzie publiczne, mające na celu leczenie ubogich chorych, zapewnienie przytułku ubogim starcom i kalekom, wychowanie sierot i pielęgnowanie opuszczonych niemowląt, urzeczywistnione jest w Zakładach Dobroczynnych, poświęconych opatrzeniu każdéj tego rodzaju niedoli.

Zarząd zakładów takowych w królestwie pod zwierzchnią władzą Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych i Duchownych, wykonywany jest przez Radę Główną, oraz Rady Opiekuńcze powiatowe i szczegółowe; instytuta utrzymywane kosztem i staraniem *Towarzystw Dobroczynności*, zarządzane są przez też Towarzystwa; a zakłady nowo powstające, których przyszłość nie została jeszcze ostatecznie ustaloną, zostają pod zarządem oddzielnych *Komitetów*.

W roku 1857 było Rad Opiekuńczych:

a) zarządzających instytutami Warszawskiemi.	15
b) powiatowych.	39
Szczegółowych zarządzających:	
c) pojedynczemi szpitalami na prowincyi.	22
d) głównemi domami schronienia	3
e) salami ochrony ubogich dzieci.	3
Łącznie . .	82

czyli podług miejsca egzystencyi:

w Warszawie	15
w gubernii Warszawskiéj.	20
« Radomskiéj	11
« Lubelskiéj.	20
« Płockiéj	9
« Augustowskiéj	7
Łącznie jak wyżéj . .	82

Towarzystwa Dobroczynności istnieją dwa: jedno w Warszawie, drugie w Lublinie.

Komitetów zarządzających instytutami, których egzystencya sposobem próby upoważnioną została znajduje się cztéry.

Przyjmując za zasadę sprawozdania, składane przez zarządy Zakładów Dobroczynnych, podamy tu krótki obraz działań tych zakładów i wspomnimy o ile nam zakres tego pisma pozwala o czasie powstania każdéj z tych Instytucyj, tudzież o celu w jakim została ustanowiona; a że Szpital Dzieciątka Jezus i Towarzystwo Dobroczynności Warszawskie opieką swą otaczają różne rodzaje niedoli i wypadnie nam rezultata ich działań wykazywać pod rozmaitemi pozycyami, o nich więc naprzód powiemy, a o innych zakładach dobroczynnych powiemy we właściwém ich miejscu.

Wprawdzie co do niektórych zakładów dobroczynnych, urządzonych w dawnych czasach, nie jest jeszcze stanowczo wyjaśnioném, w jakim czasie i jakim sposobem one powstały; ja jednak zanim to będzie ostatecznie rozstrzygniętém, podaję tu pokrótce takie wiadomości, jakie zdołałem o tém zaczerpnąć.

1. *Szpital Dzieciątka Jezus w Warszawie.*

Instytucya ta, otaczająca swą opieką rocznie około 20,000 osób, powstała w r. 1732 staraniem księdza Piotra Beaudoin, pełnego poświęcenia kapłana Zgromadzenia XX. Missyonarzy. Zapomożonéj w fundusze, August III król Polski nadał w dniu 21 maja 1761 r. przywiléj, przeznaczający ją na Główny szpital m. Warszawy, w którym oprócz podrzutków znajdować winni pomieszczenie ubodzy chorzy różnego rodzaju. Zarząd wewnętrzny szpitala przywilejem tym pozostawiony został księdzu Beaudoin, a następnie jednemu z księży Missyonarzy pod tytułem Rektora Szpitala; do posługi około chorych, niemowląt, spiżarni i kuchni, powołano 10 Siostr Miłosierdzia, a nadzór i kierunek całego Instytutu poruczono władzy, złożonéj z księdza Biskupa poznańskiego, Starosty warszawskiego i Wizytatora jeneralnego XX. Missyonarzy.

Szły daléj ciągłe rządowe uposażenia i prywatne zapisy dla téj instytucyi, zakres więc jéj działań rozszerzał się; lecz gdy przy niepokojach i zmianach Rządów kraju, nadzór w powyższy sposob nad nią ustanowiony nie wszedł w zupełne wyko-

nanie, instytucya więc ta nieodpowiedziała tym oczekiwaniom, jakich po tylu dla niéj darach, słusznie spodziewać się należało.

Dopiéro kiedy w roku 1838 oddano szpital ten pod zarząd Rady Głównéj Opiekuńczéj Zakładów Dobroczynnych, odtąd a szczególniéj w ostatnich czasach, pod bacznym nadzorem i przy niezmordowaném poświęceniu Rady Szczegółowéj, coraz bardziéj rozwija on swoję działalność i ustala wzorowy porządek.

Szpital ten składa się z następujących szczegółowych zakładów:

1. Szpital dla chorych płci obojéj i dzieci, dotkniętych wszelkiemi chorobami tak wewnętrznemi jakotéż zewnętrznemi; (oprócz syfilitycznych, rakowatych i świerzbowatych).
2. Dom kobiét obłąkanych i epileptycznych.
3. Instytut i klinika położnicza.
4. Dom dzieci podrzutków.
5. Zakład przytułkowy dla ubogich w porze zimowéj.
6. Ambulatoryum, w którém codziennie udziela się bezpłatnie rada i pomoc lekarska przychodzącym chorym.
7. Instytut szczepienia ospy ochronnéj.

Etatowa liczba osób mogących być pomieszczonemi w tym szpitalu jest:

Chorych		670
Dzieci	na wsiach	2,500
	w zakładzie	175
Kalek		20

Ruch ludności doznającéj w r. 1857 opieki téj instytucyi był następujący:

a) *W oddziale chorych wewnętrznych, zewnętrznych i epileptycznych, łącznie z ubogiemi kalekami:*

W r. 1857 wszystkich było	7,449
Ubyło w tymże roku:	
przez wyzdrowienie	5,713
przez odesłanie do innych zakładów	107
przez zejście ze świata	1,061
Razem ubyło	6,881
Więc pozostało na rok 1858 . . . . . mężczyzn	273
kobiét	331
Razem	568

b) *W oddziale kobiét obłąkanych.*

W ciągu roku było 159

Z nich ubyło:

przez wyzdrowienie. . . . . 79 } 95
przez śmierć . . . . 16 }

Pozostało na rok 1858. 64

c) *W instytucie położniczym.*

W ciągu roku było 395

Z nich ubyło:

przez wyzdrowienie . . . . 359 } 383
przez śmierć . . . . 24 }

Pozostało na rok 1858 12

d) *W instytucie dzieci podrzutków* było w ciągu roku 4,229 (Bliższą wiadomość w tym względzie podamy poniżéj pod oddzielnym tytułem).

e) *W zakładzie przytułkowym dla ubogich*, przychodzących w porze zimowéj znalazło schronienie w przecięciu 63 osób dziennie, które razem przebyły noclegów z otrzymaniem kolacyi i śniadania 7,650.

f) *W ambulatoryum* otrzymało radę i pomoc lekarską osób 7,062; z téj liczby na 418 dokonano mniejszych chirurgicznych operacyj, a 4,008 osób zaopatrzono bezpłatnie lekarstwami.

Ogólna więc liczba ludzi, którzy w roku 1857 doznali opieki lub pomocy szpitala Dzieciątka Jezus wynosi 19,357.

Dzienna ludność zakładu wynosiła w przecięciu:

Chorych.	535
Obłąkanych	66
Położnic	10
Dzieci.	2,630
Przychodzących na sale zimowe .	63
Do ambulatoryum	20
Razem osób . .	3,324

Biédnych chorych wychodzących ze szpitala po wyleczeniu, jakotéż ubogich przybywających do sal przytułkowych, bez koniecznego w porze zimowéj okrycia, zaopatrywano w ciepłą i należycie wprzód oczyszczoną odzież pozostałą po zmarłych w instytucie, nadto wyrobnikom i chorym biednym, przybyłym

ze wsi do szpitala na kuracyą udzielano po wyleczeniu, o ile tego okazała się potrzeba, acz w małych kwotach, wsparcie na koszta podróży w powrocie do domu.

Instytut szczepienia ospy, w ciągłéj swéj działalności zaopatruje żądających tak z Warszawy jak i z prowincyi w ospę ochronną; w samym zaś Instytucie zaszczepienie onéj dopełniono na 290 dzieciach.

2. *Warszawskie Towarzystwo Dobroczynności.*

Powstało ono w roku 1814, kiedy po pożarze, jaki wtedy dotknął Warszawę, litościwe osoby pragnąc przyjść z pomocą biednym pogorzelcom zjednoczyły się w stowarzyszenie, zebrały z różnych ofiar summę rsr. 6,000, a zaspokoiwszy z niéj piérwsze potrzeby biednych, resztę kwoty téj pozostawiły do dalszego szafunku. Błogie działania Towarzystwa tego uznanemi zostały przez Najjaśniejszego Cesarza i króla Alexandra I, i w skutek tego, dekretem dnia 13 czerwca 1825 r. Ustawa dla niego potwierdzoną została. Otoczone opieką Najjaśniejszych Monarchów, Władz rządowych i współczuciem ogółu, mając na czele swojém wysokich dostojników krajowych, Towarzystwo to doszło do tego, że dziś w gronie swém liczy 486 osób przyczyniających się w różny sposób do wzrostu téj instytucyi, posiada obszerne zabudowania dla ubogich pod jego opieką zostających, oszacowane na . . . . rsr. 50,860 k. —
ma kapitałów wieczystych . « 135,277 « $78^1/_2$
funduszów depozytowych. . « 14,693 « $23^3/_4$
a dochodu rocznego (w r. 1857) « 43,201 « 91

Utrzymuje ono pod swoją opieką i zarządem, własnemi kapitałami, funduszami otrzymanemi ze skarbu królestwa i staraniem dobroczynnych osób następujące zakłady: ubogich starców i kalek, sierot, sale ochrony, dom przytułku dla niemowląt, zaklad zupy rumfordzkiéj, wydaje obiady gościnne pięcio groszowe, nadto udziela pomoc osobom zamieszkałym zewnątrz zakładu, a udającym się do niego po takową pomoc.

Ubodzy starcy i kaleki obojéj płci, pomieszczeni *w zakładzie starców i kalek* znajdującym się w gmachu instytutowym, mają tu zapewnione całe utrzymanie, a w miarę sił i zdolności, używani są wewnątrz instytutu, pod kierunkiem Siostr Miłosierdzia, do posług domowych i do robót w fabryce miejscowéj przerabiającéj wełnę, płótna, skóry i t. d., głównie na miejscowe potrzeby, tudzież do darcia piérzy i t. p.

W zakładzie ubogich sierot pomieszczane są dzieci obojéj płci, niemające familij, któreby zajęły się ich wychowaniem i skierowaniem na drogę, iżby mogły stać się użytecznemi społeczeństwu. Chłopcy nauczani są robót rzemieślniczych, a dziewczęta usług domowych, zatrudnień około kuchni, robienia odzieży dla siebie i sierot chłopców, wykonywają także obstalowane na miasto roboty i t. d.

Sale ochrony urządzone są dla przychodzących dzieci ubogich rodziców, nie mogących otaczać ich ciągłą swą pieczą. Instytucya ta naznacza dwa równie ważne cele swojego istnienia: piérwszy, aby u wstępu do życia zaszczepić w młode pokolenie zasady religii, moralności i dobrych obyczajów, wdrożyć pokolenie to do porządku i wyobrażeń towarzyskich, i w ogólności wpłynąć na odwrócenie przyczyn, któreby mogły rozwinąć złe skłonności; drugi, aby ubogim rodzicom ułatwić utrzymanie i wychowanie swych dzieci i podać im możność zarobkowania zewnątrz mieszkań. Dzieci przychodzące tu otrzymują żywność i dzienne schronienie, tudzież z nauk: główne, w miarę ich pojęcia, zasady religii, wyobrażenia rzemiosł i prac rolniczych, początki czytania i lekkich robót ręcznych. Sal takich pod zarządem Towarzystwa Dobroczynności znajduje się w różnych cyrkułach Warszawy sześć, a siódma na Pradze. Z istnieniem ich ściśle zjednoczone jest imię ś. p. Stanisława Jachowicza, dobrze znanego krajowi przyjaciela dzieci.

Tym, którym dzienny zarobek nie wystarcza na zaspokojenie piérwszych potrzeb do życia, *zakład Zupy Rumfordzkiéj* udziela codzień bezpłatnie posiłek, składający się z zupy gotowanéj na mięsie i pół funta chleba; tym zaś, którzy będąc kiedyś w zamożnym stanie, popadli w skutek nieprzyjaznego losu w ubóstwo, Towarzystwo udziela *obiady gościnne pięcio groszowe* składające się z trzech dań oraz chleba, udziela także wsparcia w gotowiznie od $37^1/_2$ kop. do rsr. 4 albo drzewo opałowe, lekarstwa i t. d.

Nakoniec aby przyjść w pomoc niezamożnym matkom, dla których praca dzienna jest jedynym środkiem utrzymania, Towarzystwo otworzyło z końcem r. 1857 *dom przytułku dla ubogich dzieci*, do którego matki te mogą oddawać na codzienne pielęgnowanie dzieci swe, mające od 6 tygodni do 3 lat życia, a przez to samo one mają podaną możność udawania się na dzienny zarobek.

Osoby podchodzące pod powyższe kategorye, Towarzystwo otaczało swą opieką w następujący sposób:

W średniém przecięciu utrzymywało w roku 1857 dziennie w swych zakładach:

Starców i kalek	308
Sierot	166
Dzieci w salach ochrony	337
Zupy rumfordzkiéj wydawało porcyj	191
Obiadów gościnnych	76
Udzieliło wsparcia pieniężne osobom	3,033
« lekarstwa za receptami lekarzy	2,079

W ogóle Towarzystwo miało pod swą opieką ubogich tak stale pomieszczonych w instytucie, jakotéż czasowo żywionych i wspiéranych 6,190

Na utrzymanie ich, na zaspokojenie wszelkich innych potrzeb, na opłatę osób i służby, należących do wewnętrznego zarządu, wydano rsr. 35,469 kop. 50.

Oprócz tego Towarzystwo opiekowało się wychowańcami swymi, oddanymi do różnych rzemiosł i posług na miasto, a których liczba w ciągu roku 1857 wynosiła osób 49; niemniéj udzielało swojego pośrednictwa do rozdzielania funduszów na wsparcia ubogich tak przez Komitet próśb Tronowych, jakotéż przez różne dobroczynne osoby nadsyłanych.

Takich ubogich było 1,355, pomiędzy nich rozdzielono summę rsr. 1,818 kop. 30½.

Przystępujemy teraz do wykazania choć bardzo ogółowo rezultatów działań wszelkich zakładów dobroczynnych, przyjmując następujące działy:

I. Szpitale. II. Zakłady przytułku i schronienia dla ubogich starców i kalek. III. Zakłady wychowania dzieci. IV. Instytuta przytułkowo poprawcze. V. Instytuta istniejące sposobem próby, nakoniec inne pozostałe instytucye.

I. Szpitale.

Szpitali czynnych znajduje się w kraju 60, nadto jeden nowy już jest wybudowany, ale jeszcze nie czynny, a cztéry budują się.

Jedne ze szpitali czynnych zajmują się leczeniem wszelkich, inne tylko niektórych specyalnych chorób; przy jednych posługę chorym niosą Siostry Miłosierdzia, przy innych Bracia Miłosierdzia, w innych jest posługa cywilna.

Stosownie do tego przyjmujemy następujące działy:

A. Szpitale przy których znajdują się Siostry Miłosierdzia, gdzie leczone są wszelkie choroby prócz syfilitycznych, rakowatych i świerzbowatych, a niektóre z nich wychowują sieroty i pielęgnują ubogich.

w Warszawie:

1. *Dzieciątka Jezus* o którym była powyżéj mowa.

2. *Śgo Ducha pp. Marcinkanek*, fundowany w r. 1442 przez Annę księżnę Mazowiecką w celu utrzymywania chorych, tudzież 12 stypendystów, uczęszczających do szkół publicznych. Gdy dom w którym szpital ten się mieścił uległ z upływem czasu dezolacyi, i następnie zajętym został za stosownem wynagrodzeniem na inny użytek, czasowo więc pomieszczono chorych w koszarach Sierakowskich, a nowa budowla na szpital już się wznosi.

Liczba etatowa chorych 100 (*)
dzieci . . 12

3. *Śgo Rocha*, początek jego sięga roku 1707 kiedy bractwo Śgo Rocha przy kościele XX. Missyonarzy, założyło w domu, nazwanym *Bożydar*, szpital na trzech chorych. Zabudowania w których dziś mieści się szpital, powstały w r. 1750, a następnie były rozszerzane i odpowiednio urządzane 80

4. *Instytut Oftalmiczny*, założony r. 1824 z darów księcia Edwarda Lubomirskiego, którego też nosi nazwisko. Ustanowiony on dla leczenia chorych na oczy, jużto w instytucie, już przez udzielanie rad lekarskich i lekarstw dla zgłaszających się z miasta . . . . etat. chorych . 15

Na prowincyi:

1. *we wsi Mienia szpital Śgo Józefa*, powstał w roku 1795 jako filia szpitala Śgo Ducha panien Marcinkanek w Warszawie . . . . etat. chorych . 25
dzieci. . . 12

2. *w Sandomierzu Śgo Ducha i Śgo Hieronima.* Szpital Śgo Ducha wraz z klasztorem XX. Kanoników regularnych, którym oddany był pod zarząd, został urządzony

(*) Tak pomieszczona przy tym jak i przy innych zakładach liczba, znaczy etatową ilość osób, mogących być pielęgnowanémi w zakładzie.

r. 1222 przez Żegotę kasztelana krakowskiego. Szpital Śgo Hieronima wzniósł r. 1604 Hieronim Gostomski. Obadwa one są teraz razem połączone. . . . . . etat. chorych . 45
dzieci . . 40
starców i kalek . 14

3. *w Lublinie Śgo Wincentego*, założony w roku 1730 przez Jadwigę Niemyską, która wprowadziła tu Siostry Miłosierdzia i pomieściła je we własnym domu, przeznaczonym na szpital. W r. 1836 połączonym on został ze szpitalem Śgo Wojciecha. . . . . etat. chorych . 36
dzieci . . 2

4. *w Biały Śgo Karola*, założony w r. 1716 przez księcia Karola Radziwiłła. . . . . etat. chorych . 25
dzieci . . 38

5. *w Szczebrzeszynie Śtéj Katarzyny*. Po wyniesieniu z miasta tego XX. Franciszkanów, klasztor ich oddano w roku 1812 na szpital pod zarządem Siostr Miłosierdzia, przeniesionych tu z Zamościa . . . . etat. chorych . 36

6. *w Radzyniu Śtéj Kunegundy* (1849) (*) etat. chorych . 20

7. *w Płocku Śtéj Trójcy*. Pierwiastkowo założony został r. 1405, następnie w r. 1781 zarząd szpitala i wychowywanie w nim ubogich dziewcząt poruczono Siostrom Miłosierdzia, wprowadzonym wówczas do Płocka. et. chor. 24
dzieci . . 10

8. *w Pułtusku Śgo Wincentego*, urządzony w r. 1735 przez biskupa Stanisława Załuskiego i oddany pod zarząd Siostr Miłosierdzia . . . . etat. chorych . 30
dzieci . . 15

B. Szpitale przy których posługę pełnią Bracia Miłosierdzia, a trudniące się wyłącznie kuracyą mężczyzn dotkniętych cierpieniem umysłowém.

1. *Szpital Śgo Jana Bożego w Warszawie*. Bogumił Leszczyński, Wielki Podskarbi koronny i ksiądz Tomasz z Rypniewa Uiejski głównie przyczynili się do wzniesienia w roku 1650 małego szpitala na Lesznie. Następnie z zapisu Tomasza Morsztyna Łowczego koronnego i dodatkowych funduszów, udzielonych przez brata jego An-

(*) Liczba tak napisana w nawiasie oznaczać będzie datę założenia szpitala lub innéj instytucyi dobroczynnéj.

drzeja Morsztyna referendarza koronnego, wzniesiono w r. 1677 na Krakowskiem-Przedmieściu nowy szpital wraz z kościołem i klasztorem Braci Miłosierdzia. Po 49 latach istnienia tu jego, gdy rozprzestrzeniano ogród Saski, wtedy place i zabudowania OO. Bonifratrów zakupiono pod ten ogród, a za wypłaconą kwotę wystawiono nowe zabudowania, które poświęconemi zostały w r. 1728 pod wezwaniem Sgo Andrzeja apostoła, i w których po następnych ulepszeniach, dzisiaj szpital jest pomieszczony. Zadaniem jego jest leczyć choroby umysłowe, ludzi pokąsanych przez wściekłe zwierzęta, dawać przytułek ubogim obłąkanym, tudzież utrzymywać ludzi podejrzywanych o udawanie z jakichbądź powodów obłąkania; etat. chorych 91

2. *w Lublinie.* Wcześniéj jeszcze niż w Warszawie, bo na zasadzie przywileju z r. 1643, OO. Bonifratrzy założyli tu szpital, a otrzymawszy różne zapisy i ofiary dobrowolne, wznieśli w r. 1652 nowy na Krakowskiém-Przedmieściu. Gdy budowla ta uległa wielkiemu zniszczeniu, szpital więc w r. 1820 pomieszczony został w klasztorze po XX. Reformatach, a następnie w grudniu 1837 r. przeniesiony do gmachu po XX. Karmelitach, gdzie się i dziś znajduje . . . . etat. chorych . 40

C. Szpital ewangelicki w Warszawie dla chorych wewnętrznych, przy którym utrzymywana jest posługa cywilna.

Powstał w r. 1736 z ofiar i składek, zebranych przez gminę ewangelicką, z których wystawiono przy cmentarzu domek drewniany i w nim urządzono jednę salę do leczenia biednych chorych rzemieślników, szczególniéj podróżnych, przybyłych do Warszawy. Po wielu restauracyach ostatecznie w r. 1837 urządzono tę budowlę, w któréj dziś mieści się szpital. . . . . etat. chorych . 75

D. Szpitale, trudniące się kuracyą wszelkich chorób, prócz cierpień umysłowych, a niektóre z nich tymczasowo utrzymują ubogich starców i kaleki.

W gubernii Warszawskiéj.

1. *w Częstochowie Najświętszéj Panny* (1837). etat. chor. 20
2. *w Grójcu Sgo Piotra* (1857) . . . . . . etat. chorych . 20

3. w Kaliszu Śtéj Trójcy. Oddawna istniały tu 2 szpitale: jeden przy kościele Śgo Ducha, erygowany w roku 1282, drugi przy kościele Śtéj Trójcy, erygowany w roku 1599, w obu znajdowali kuracyą chorzy, oraz pomoc i wsparcie ubodzy niezdatni do pracy z powodu zgrzybiałego wieku lub kalectwa. W roku 1805 obadwa złączone zostały w jeden szpital; obecnie przy nim urządza się oddzielna officyna dla syfilitycznych . . . . . . etat. chorych . 50
starców i kalek . 12

4. w Koniecpolu Śtéj Joanny. W roku 1802 Teressa z Czapskich hr. Potocka założyła tu szpital, lecz gdy ten następnie nie odpowiadał potrzebom, urządzono więc nowy dogodniejszy. . . . . etat. chorych . 7

5. w Koninie Śgo Ducha. . . . . etat. chorych . 48
starców i kalek . 6

6. w Kutnie Śgo Walentego (1844). . . . etat. chorych . 40

7. w Łęczycy Śgo Mikołaja, otwarty z początkiem 1844 roku . . . . etat. chorych . 25

8. w Łodzi Śgo Alexandra (1842) . . . . etat. chorych . 32

9. w Łowiczu Śgo Tadeusza (1838). . . . etat. chorych . 10

10 w Radomsku Śgo Alexandra (1837) . etat. chorych . 25

11. w Rawie Śgo Ducha, wzniesiony w roku 1388 przez Poczotkę obywatela miejscowego. . . . . . etat. chorych . 37
starców i kalek . 2

12. w Sieradzu Śgo Józefa (1852). . . . . etat. chorych . 30

13. w Wieluniu Wszystkich Świętych. Istniejący tu obecnie szpital wzniesiony został 1842 r., lecz jeszcze przed r. 1388 był tu urządzony dom szpitalny, w którym znajdowali pomieszczenie kalecy i starcy. . . . etat. chorych . 40
starców i kalek . 8

W gubernii Radomskiéj.

14. w Radomiu Śgo Kazimierza. Do wzniesienia szpitala tego w r. 1828 przyczyniło się Towarzystwo Dobroczynności, które zawiązaném było w Radomiu 1815 r. dla niesienia pomocy chorym i kalekom. . . . . etat. chorych . 50

15. w Kielcach Śgo Alexandra, założony w roku 1826 przez ks. Woronicza podówczas biskupa krakowskiego.
etat. chorych . 50

16. w Miechowie, Śgo Jana . . . . etat. chorych . 15

17. w Olkuszu Śgo Błażeja, urządzony piérwiastkowo w r. 1837 na pomieszczenie dwunastu chorych, w r. 1849 przeniesiony do nowo wybudowanego gmachu; etat. chor. . 30

18. w Opocznie Śgo Władysława (1847). etat. chorych . 20

19. w Stopnicy Śgo Karola (1855). . . . . etat. chorych . 24

W gubernii Lubelskiéj.

20. w Maciejowicach Śtéj Konstancyi, założony 1806 r. przez hr. Ordynata Zamojskiego. . . . . . . etat. chorych . 12

21. w Nowéj Alexandryi Śgo Karola, urządzony w roku 1835; głównie z zapisu Dra Karola Kittel. . etat. chorych . 20

22. w Siedlcach Najświętszej Maryi Panny. W r. 1819 Towarzystwo Dobroczynności Podlaskie urządziło tu na 5 osób szpital, który w późniejszym czasie został powiększony przez wybudowanie głównego gmachu i oficyny dla syfilitycznych. . . . . etat. chorych . 20

23. w Hrubieszowie Śtéj Jadwigi, budowa jego rozpoczęta w r. 1853, ukończoną została w r. 1855; jeszcze on nie przyjmuje chorych.

W gubernii Płockiéj.

24. w Ostrołęce Śgo Józefa (1847). . . . . etat. chorych . 32

25. w Przasnyszu Śgo Stanisława (1852). etat. chorych . 34

W gubernii Augustowskiéj.

26. w Suwałkach ŚŚ. Piotra i Pawła (1842). etat. chor. . 25

27. w Łomży Śgo Ducha (1841). . . . . . etat. chorych . 20

28. w Maryampolu Śtéj Małgorzaty (1847) etat. chorych . 20

29. w Szczuczynie Śgo Stanisława (1839). etat. chorych . 30

E. Szpitale wspólne dla chrześcian i izraelitów, trudniące się kuracyą wszelkich chorób oprócz umysłowych.

1. w Piotrkowie Śtéj Trójcy, założony w r. 1763 przez Kazimierza Kurowskiego, przy nim oficyna dla syfilitycznych; oddział dla izraelitów powstał tu w roku 1844.

etat. chorych . 55

starców i kalek . 5

2. *we Włocławku Śgo Antoniego* (1835). etat. chorych . 50
3. *w Lipnie Śgo Jana Chryzostoma* (1856). etat. chorych . 50
4. *w Mławie Śgo Wojciecha* (1854). . . . etat. chorych . 20

F. Szpitale dla syfilitycznych, rakowatych i świerzbowatych.

1. *w Warszawie Śgo Łazarza.* W r. 1595, za staraniem znanego ks. Piotra Skargi Jezuity, urządzono w domu narożnym przy ulicach Piwnéj i Dunaj zakład dla ubogich, wstydzących się żebrać; kiedy następnie fundusze jego powiększyły się, wtedy za panowania króla Jana Kazimierza na zakład takowy wybudowano nowy dom przy ulicy Mostowéj, który w r. 1785 został przeznaczony na szpital syfilitycznych. Po różnych kolejach, ostatecznie w r. 1841 szpital ten pomieszczony został w nowym gmachu umyślnie na ten cel wzniesionym. . etat. chorych. 400
2. *w Lublinie Śgo Józefa.* W r. 1833 umieszczono go czasowo w domu najętym, w r. 1840 stale pomieszczono go w nabytym domu. . . . . etat. chorych . 50
3. *w Zamościu Śgo Łazarza* (1824). . . . etat. chorych . 20
4. *w Płocku Śgo Aleksego* (1823). . . . . etat. chorych . 25

G. Szpitale przy wodach mineralnych.

1. *w Busku Śgo Mikołaja* (1836). . . . . etat. chorych . 36
2. *w Solcu Śgo Edwarda* (1848). . . . . . etat. chorych . 20

H. Szpitale dla izraelitów, trudniące się kuracyą wszelkich chorób.

1. *w Warszawie*, urządzony w r. 1836 funduszami udzielonemi w części przez Rząd, a w części przez Warszawską gminę starozakonnych ze składek i ofiar. W szpitalu tym urządzony jest dom cierpiących pomieszanie zmysłów, instytut położniczy i oddział syfilitycznych. . etat. chorych. 350
2. *w Kaliszu* (1835). . . . . etat. chorych . 25
3. *w Radomiu*, urządzony początkowo r. 1847 w domu prywatnym, a w r. 1851 przeniesiony do nowego wybudowanego gmachu. . . . . etat. chorych . 25
4. *w Lublinie* (1811). . . . . etat. chorych . 46
5. *w Hrubieszowie* (1843). . . . . etat. chorych . 2
6. *w Międzyrzecu* (1837) . . . . etat. chorych . 17

7. *w Zamościu*, założony w r. 1800 funduszami udzielonemi przez Herszszyf kupca i właściciela nieruchomości w Zamościu, który przez piérwsze trzy lata udzielał fundusze na jego utrzymanie. . . . . etat. chorych . 20

W ogóle we wszystkich szpitalach etatowa liczba osób mogących być tu utrzymanemi wynosi:

chorych.	3,309
dzieci.	2,804
starców i kalek.	67
Razem . .	6,180

Rzeczywiście zaś leczono w ciągu r. 1857 chorych 43,770

z téj liczby ubyło:

przez wyzdrowienie, przeniesienie do innych szpitali, oraz wyjście chorych nieuleczonych.	35,808
zmarło.	4,483
Razem ubyło . .	40,291

Pozostało na r. 1858, do dalszéj kuracyi chorych. 3,479

Ludność chorych podejmowanych w szpitalach wynosząca jak powyżéj głów. 43,770

Przebyła tam dni instytutowych 1,199,514

Średnio więc dziennie było chorych 3,304

Średni czas pobytu jednego chorego dni. . . . 27,4

Ambulatorya.

Dla ułatwienia kuracyi ubogim chorym we własnych ich mieszkaniach, oraz w celu zmniejszenia napływu chorych do szpitali, urządzone są przy szpitalach sale dla przychodzących chorych.

Tego rodzaju chorych zgłosiło się do szpitali:

w Warszawie . . . . osób	50,739
na prowincyi . . . . «	14,908
Razem osób	65,647

z téj liczby:

przyjęto do szpitali.	3,732
opatrzono bezplatnie lekarstwami	30,739
dokonano mniejszych operacyj .	2,602
udzielono rad lekarskich	28,574

Sale dla rekonwalescentów.

Przy szpitalach warszawskich urządzone są sale dla rekonwalescentów, w których pomieszczani są chorzy powracający do zdrowia, a przez to opróżniane są łóżka dla chorych nowo przybyłych. Po odbyciu kuracyi, chorzy w salach tych zostając aż do zupełnego wyzdrowienia, zabezpieczeni są od szkodliwych wpływów powietrza, mniéj stosownéj żywności i mieszkania, przez to zmniejsza się liczba wypadków chorób następnych.

Oprócz wymienionych szpitali, zostających pod zarządem Władz rządowych, zarządzono budowę nowych: w Opatowie, Krasnymstawie, Kalwaryi i Suwałkach; a nadto znajdują się jeszcze następujące szpitale: *w Kaperze dla dóbr księstwa Łowickiego*, *Górniczy w Dąbrowie*, i prywatne: *w Willanowie, Wiskitkach, Kurozwękach, Stawiszynie* i inne.

II. Domy przytułku i schronienia dla ubogich starców, kalek i sierot.

w Warszawie:

1. *Instytut Towarzystwa Dobroczynności* etatowo obejmuje starców i kalek. 300

2. *Dom schronienia Śgo Ducha i Panny Maryi*, dla podupadłych miejscowych mieszkańców, powstał z połączenia w r. 1821 dwóch szpitali: Śgo Ducha i Panny Maryi, dających schronienie starcom. Data założenia ich nie jest z pewnością wiadoma; jednak piérwszy istniał już w roku 1388, wtenczas bowiem oddany był przez Jana księcia Mazowieckiego pod zarząd miasta; początek drugiego powstałego z jałmużn zbiéranych w przysionkach kościoła Panny Maryi, naznaczają na r. 1411, w którym kościół ten został parafialnym. Dziś do zakładu tego przyjmowani są ubodzy starcy z m. Warszawy za jednorazową opłatą rsr. 90. . . . . etatowo . 71

3. *Dom schronienia gminy Ewangelicko-Augsburgskiéj* dla starców tego wyznania, nie mających familij i niezdatnych do pracy. etatowo . 46

4. *Dom schronienia dla izraelitów*, założony w r. 1840 przez gminę starozakonnych ze składek i dochodów, ze sprzedaży podrobów koszernych . . . . etatowo. 100

Na prowincyi:

1. *Dom przytułku w Górze Kalwaryi* dla starców i kalek, oraz dla nieuleczonych chorych obu płci, pochodzących ze szpitali warszawskich, urządzony został w r. 1840 w zabudowaniach po XX. Pijarach. Uważany jest za filię warszawskiego domu przytułku i pracy (o którym poniżéj).

etat. chorych . 70
starców i kalek . 80

2. *Instytut Towarzystwa Dobroczynności w Lublinie.*
starców i kalek. 109

3. *Alumnat w Tykocinie dla inwalidów wojskowych*, ustanowiony r. 1638 testamentem ówczesnego marszałka litewskiego Wiesiołowskiego, dla przytułku i utrzymywania 12 inwalidów ze stanu szlacheckiego, wyznania Rzymsko-katolickiego, szczególniéj z familii Wiesiołowskich, w razie gdyby który z członków jéj podupadł. 23

Główne domy schronienia:

w Radomsku Śgo Ducha 20
« Radomiu. 48
« Lublinie. 9
« Zamościu 21
« Płocku. 20
« Grójcu jeszcze nie urządzony ostatecznie.

Nadto ubodzy utrzymywani są w trzech szpitalach Warszawskich: Dzieciątka Jezus, Śgo Rocha i Starozakonnych, tudzież w dziewięciu prowincyonalnych: Sandomierzu, Szczebrzeszynie, Biały, Kaliszu, Koninie, Wieluniu, Rawie, Piotrkowie i Maciejowicach.

Wszystkich tak utrzymywanych osób było 1,383, które przebyły dni instytutowych 317,921, więc dzienna ludność wynosiła głów 871, średni czas pobytu jednego ubogiego dni 229,8.

Z ogólnéj téj ludności głów 1,383, zmarło 121, więc stosunek śmiertelności jak 1:11,4.

III. Zakłady wychowania ubogich dzieci i sierot.

a) *Dom podrzutków.*

Jakeśmy już na początku wspomnieli, przy szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie urządzony jest Instytut dla opuszczonych dzieci i podrzutków. Ma on na celu myśl szanowną, ludzką,

zapobiedz dzieciobójstwom i przyjść w pomoc niemowlęciu w chwili, gdy rodzice zerwą z niém węzły, wzajemnie je łączące.

Przyjmowane tu dzieci pielęgnowane są albo w samym zakładzie, albo po wsiach przez kobiéty, które nieraz już nie rozstają się ze swymi wychowańcami.

Ruch dzieci tego zakładu.

	Chłopców	Dziewcząt	Razem
Z dniem 1 stycznia 1857 r. było:			
a) *w samym Instytucie.*			
dzieci starszych	50	34	84
niemowląt	54	41	95
b) *po wsiach*	1157	1318	2475
Razem . .	1261	1393	2654
W r. 1857 weszło niemowląt	809	766	1575
Było więc w r. 1857 ogółem	2070	2159	4229
z nich:			
Wzięto na opiekę prywatną i do rzemiosł . .	120	89	209
Zwrócono rodzicom i krewnym	20	30	50
Odesłano do szpitala Śgo Łazarza podrzuconych z zarodem chorób syfilitycznych, a które to dzieci do końca roku nie powróciły.	78	35	113
Zwrócono Biurowi Policyi.	—	1	1
Umarło w zakładzie	279	257	536
Umarło po wsiach	322	251	573
Razem ubyło . .	819	681	1500
Więc pozostało na rok 1858.	1251	1478	2729
tojest:			
W zakładzie dzieci większych	31	26	57
W zakładzie niemowląt	77	73	150
Po wsiach	1143	1379	2522

b) *Domy wychowania ubogich dzieci i sierot.*

w Warszawie:

1. *Dom sierot Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności*. . . . . etatowo. 170

2. *Instytut Śgo Kazimierza dla sierot płci żeńskiéj*, powstały w r. 1659 z darów Maryi Ludwiki Gonzagi, żony

króla Jana Kazimierza, daje wychowanie dzieciom płci żeńskiéj, ucząc je: czytania, pisania, rachunków, oraz rozmaitych robót właściwych ich płci . . . etat obejm. dziew. 110
a było ich w 1857 r. 121

Przy Instytucie tym mieści się nowicyat Zgromadzenia Siostr Miłosierdzia, tudzież mają tu pomieszczenie emerytki i inwalidki tegoż Zgromadzenia.

3. *Instytut głuchoniemych i ociemniałych* powstał staraniem ś. p. ks. Jakóba Falkowksiego w r. 1817, następnie znacznemi funduszami skarbowemi i miejskiemi jak również ofiarami osób prywatnych został powiększony i byt jego utrwalony. Instytut ten dzieli się na dwa oddziały: jeden dla głuchoniemych, a drugi urządzony w r. 1843 dla ociemniałych.

W oddziale piérwszym młodzież obojéj płci, pozbawiona słuchu i mowy, ma wykładane przedewszystkiém prawdy religijne i moralne. W miarę stopniowego rozwinięcia się wyobrażeń, wprawiani są uczniowie w pisanie wyrazów i ich wymawianie, nauczani są praktycznie i teoretycznie języka, arytmetyki, jeometryi, geografii, kaligrafii, rysunków i malarstwa. Wychowańcy zostający na koszcie Rządu i miast, uczą się rzemiosł lub kunsztów, z którychby mogli zapewnić sobie na przyszłość utrzymanie. W tym celu urządzone są w Instytucie warsztaty: stolarski, tokarski, ślusarski, introligatorski, szewski i krawiecki. Obszerny ogród przy gmachu Instytutu, jest zarazem szkołą praktyczną gospodarstwa.

W oddziale żeńskim, oprócz przedmiotów powyżéj wymienionych, uczą robót ręcznych, jako to: szycia, dziania na drutach, haftu, krajania i prania bielizny, robienia sukien, kwiatów i t. d. Przytém wychowanice obznajmiane są z gospodarstwem domowém i kuchnią.

Ociemniali zostający w tym Instytucie, nauczani są zasad religijnych, muzyki wokalnéj i instrumentalnéj, rachunków pamięciowych i pisania za pomocą liter ostrych. Trudnią się oni także robieniem plecionek słomianych, koszyków, sznurków i innych przedmiotów. Postępy otrzymane w kształceniu tych kalek okazują, że można usposobić ich do zatrudnień niektórych. etat ebej. liczbę młod. 103
w ciągu r. 1857 było głuchoniemych 131
ociemniałych . 18

Na prowincyi.

Dom sierot Lubelskiego Towarzystwa Dobroczynności. . . 12

Prócz tego dzieci utrzymywane są przy dwóch instytutach w Warszawie, tojest: przy szpitalu Sgo Ducha i domu schronienia Starozakonnych, tudzież przy 9ciu szpitalach na prowincyi, a mianowicie: we wsi Mieni, w Wieluniu, Piotrkowie, Sandomierzu, Lublinie, Szczebrzeszynie, Biały, Płocku i Pułtusku.

We wszystkich tych zakładach było dzieci 788.

c) *Sale ochrony dla przychodzących dzieci ubogich rodziców.*

Cel urządzenia został wskazany powyżéj, zakres ich działań jest następujący:

w 7 salach	w Warszawie	liczba	etatowa	dzieci	500
« 2 «	w Lublinie	«	«	«	114
« 1 sali	w Kaliszu	«	«	«	50
« 1 «	w Biały	«	«	«	28
« 1 «	w Płocku	«	«	«	32
			Razem dzieci . .		724
		Zaś było utrzymywanych dzieci . .			1,342

IV. Instytuta przytułkowo-poprawcze.

1. *Instytut moralnie zaniedbanych chłopców w Królikarni.* Zadaniem zakładu tego, powstałego w roku 1829 z funduszów rządowych i darów dobroczynnych, za staraniem Fryderyka hr. Skarbka, jest poprawa moralna chłopców, nieraz wiedzionych przez własnych rodziców na drogę zepsucia przez zaniedbane wychowanie, brak stałego sposobu do życia, zły przykład i t. p. Najbardziéj pocieszającém z dotychczasowego jego istnienia jest to przekonanie, że większa część kształconych w nim wychowańców, dzięki usilnym staraniom opiekujących się nimi, poprawioną została i sprowadzona ze zgubnéj drogi, którąby ich doprowadziła do pomnożenia liczby zbrodniarzy.

Młodzież w Instytucie umieszczona nauczana jest zasad religii i moralności, czytania, pisania, ogrodnictwa, rozmaitych robot ręcznych, a okazujący chęć i zdolności kształceni są w muzyce organowéj i śpiewie.

Etatowa liczba takich chłopców wynosi . 50

w r. 1857 było ich . 74

2. *Dom przytułku i pracy dla przestępców policyjnych w Warszawie.* Dom ten założony został w r. 1830 przez Rząd tak z funduszów skarbowych, jako i pochodzących z legatu ś. p. Ministra Stanu Staszica. Pierwiastkowo przeznaczony był na sale zarobkowe i areszt policyjny dla włóczęgów i nałogowych żebraków, tudzież na areszt cywilny za długi. Po krótkiéj przerwie w istnieniu swojém, nowo został urządzony w r. 1833, i przeznaczony do przyjmowania i zatrudniania użyteczną pracą włóczęgow, próżniaków i ludzi złego życia, przytrzymywanych przez policyą m. Warszawy . . . . etat. osób . 200
w r. 1857 było utrzymywanych osób . 725

V. Instytuta istniejące w Warszawie sposobem próby.

1. *Dom schronienia Najświętszéj Maryi Panny*, urządzony w r. 1854, a zostający pod zarządem Dam, trudni się moralną poprawą tych kobiét, które pragną powrócić na drogę pracy i godziwych zarobków. W r. 1857 było tu takich kobiét 56.

2. *Dom przytułku Ṡgo Wincentego a Paulo dla dzieci płci żeńskiéj* powstały w r. 1855, zarządzany przez Komitet Dam, zajmuje się wychowaniem ubogich dziewcząt, nie mających schronienia. Znajdowała się tu liczba etatowa 25.

Ten Komitet wydaje tyle ważne pismo peryodyczne pod tytułem Czytelnia Niedzielna.

3. *Dom schronienia Ṡgo Feliksa* dla dzieci i kobiét, nie mających przytułku z powodu ubóstwa, powstały w r. 1855, zostaje pod zarządem Dam, i nadzorem XX. Kapucynów, utrzymuje tercyarki poświęcające się dobrowolnie służbie ubogich, wychowuje ubogie sieroty płci żeńskiéj, i zapewnia przytułek takim kobiétom, które pragną znaleźć spokojne na starość schronienie, poświęcić się praktykom religijnym, i oddać się pracy w zakładzie. Znajdowała się tu etatowa liczba tercyarek 18, innych kobiét 37, dziewcząt 80.

4. *Zakład Stéj Marty*, powstały w r. 1854, zostaje pod zarządem Dam. Dostarcza ubogim kobiétom robotę za opłatą w gotowiznie. W samym zakładzie pracowało kobiét 36, a 135 brało robotę do własnych mieszkań. Przy zakładzie tym istnieje tak zwana kassa dobroczynna, z któréj udzielane są ubogim kobiétom zasiłki pieniężne. Prócz tego wrazie choroby robotnic, Opiekunki starają się o zapewnienie im bezpłatnie pomocy lekarskiéj i lekarstw.

5. Pod opieką Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności urządzony został w r. 1857 *Dom przytułku dla niemowląt* ubogich matek, lecz w roku tym jeszcze nie był czynnym.

Imiona Dam, które powzięły i urzeczywistniły myśl urządzenia tych zakładów, i dziś utrzymują je swemi staraniami, dostatecznie znane są krajowi, otoczone są czcią i uwielbieniem; zbytecznem więc byłoby tutaj je powtarzać.

Oprócz takich wymienionych zakładów istnieją jeszcze:

a) *Domy schronienia parafialne.* Znajduje się ich 400; w nich w r. 1857 znajdowało przytułek osób 2,655.

b) *Sale zimowe.* Na czas zimowy urządzone są przy szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie, sale ogrzane, w których przytułek znalazło osób 7,650, co czyni dziennie przez czas trwania tych przytułków osób 63.

Ogólny obraz zakresu działań Zakładów Dobroczynnych.

	Według etatu powinno być utrzymywanych dziennie	W ciągu r. 1857 utrzymywano średnio dziennie	W ciągu r. 1857 utrzymywano w ogóle wszystk.
	o s ó b		
W 60 szpitalach dla chorych, oraz w oddziale chorych w domu przytułku w Górze Kalwaryi	3379	3304	43770
W 13 domach przytułku i schronienia, oraz w 12 szpitalach utrzymujących ubogich	914	863	1383
W domu podrzutków przy szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie	2675	2630	4229
W 4 domach wychowania ubogich dzieci i sierot, oraz w 12 szpitalach utrzymujących sieroty	524	597	788
W 12 salach ochrony dla przychodzących dzieci ubogich rodziców	724	547	1342
W 2 instytutach przytułkowo-poprawczych	250	228	799
W 4 instytutach istniejących sposobem próby	—	—	222
W 400 domach schronienia parafialnych	—	—	2655
W salach urządzonych na czas zimowy	—	—	7650
Razem	8466	8169	62838

Z téj ogólnéj liczby 62,838 osób, podejmowanych w r. 1857 przez zakłady dobroczynne ubyło w ciągu tegoż roku:

przez wyzdrowienie	osób	35,489
przez wyjście z instytutu przed ukończeniem kuracyi. . .	osób	10,911
przez śmierć.	«	5,770
Razem ubyło osób . .		52,170
A więc zostało na rok 1858		10,668

Ludność podejmowana w tych Zakładach, wyjąwszy domy schronienia parafialne, oraz Instytuta urządzone sposobem próby, spędziła w roku 1857 dni instytutowych 2,937,221, czyli że dziennie było pielęgnowanych osób 8,169.

Śmiertelność we wszystkich tych instytutach średnio wynosiła 1 na 10.8 całkowitéj liczby osób znajdujących się w nich.

Stosunek ten co do szczegółowych rodzajów osób pielęgnowanych w Zakładach był następujący:

Z chorych w szpitalach umarł.	1 na	10.8
Ze starców i kalek w domach przyt. i schr. oraz ubogich utrzymyw. w szpitalach . .	1 «	11.4
Z dzieci w domu podrzutków	1 «	3.8
Z dzieci i sierot utrzymywanych w domach wychowania, oraz w szpitalach utrzymujących sieroty.	1 «	35.8
Z osadzonych w instytutach przytułkowo-poprawczych	1 «	199.7

Dochody tych Instytutów w r. 1857 wynosiły	rsr.	750,655	k. 11
Wydatki spełnione.	«	628,528	« 98
Pozostało więc z d. 31 grudnia 1857 r. w kassach instytutowych.	«	122,126	« 13
Lecz, że pozostałość tę obciążają długi instytutowe wynoszące	«	57,692	« 65
Zatém remanent przedstawia kwotę	«	64,433	« 48

Te wydatki były poczynione na następujące Zakłady:

Na szpitale	rsr.	430,998	k. 91
« domy przytułku i schronienia.	«	56,875	« 51
« domy schronienia parafialne	«	11,747	« 14
« dom podrzutków	«	38,165	« 59
« domy wychowania.	«	55,613	« 72
« sale ochrony	«	7,605	« 13
« instytuta istniejące sposobem próby . . .	«	9,771	« 69
Razem jak wyżéj . .	rsr.	628,528	k. 98

Biorąc same tylko szpitale, koszt roczny utrzymania w nich jednego chorego wynosił średnio rsr. 90 k. 30.

Koszt ten jednak bardzo jest rozmaity w szczegółowo uważanych szpitalach,—i tak, kiedy wynosił:

w Sandomierzu		rsr.	40	k.	36
« Łodzi		«	41	«	39
« Radomsku		«	54	«	20

to w innych szpitalach doszedł:

w Łomży	do	rsr.	121	k.	28
u Śgo Ducha w Warszawie	«	«	122	«	45
w Sieradzu	«	«	124	«	72
« Mławie	«	«	127	«	67
« Nowéj Aleksandryi	«	«	128	«	84
« Częstochowie	«	«	129	«	75
« Łowiczu	«	«	162	«	42
« Instytucie Oftalmicznym w Warszawie	«	«	237	«	61
« Stopnicy	«	«	255	«	68

Czyli ostatecznie, koszt utrzymania w szpitalach jednego chorego w r. 1857 wynosił:

minimum w Sandomierzu.	rsr.	40	k.	36
maximum w Stopnicy . .	«	255	«	68

a pomiędzy temi krańcami mieściły się inne szpitale.

Nakoniec dla wspierania biednych istnieją jeszcze oddzielne pod różnemi tytułami stowarzyszenia dobroczynnych osób w Warszawie, tudzież kapitały jako fundacye wieczyste.

Wykażemy tu jedne jak i drugie, lecz że rezultaty działań Towarzystwa Dobroczynności w Lublinie podaliśmy powyżéj pod rozmaitemi szczegółowemi pozycyami, tu więc zbiorowo naprzód o niém powiemy.

Towarzystwo Dobroczynności Lubelskie przy szlachetném poświęceniu swych członków, których liczba wynosi 345, utrzymuje swym kosztem:

Dom starców i kalek obu płci.

Dwie sale ochrony dla przychodzących ubogich dzieci.

Zakład wychowania sierot obu płci.

Wydział pożyczkowy, udzielający na mały procent osobom niezamożnym pożyczki zwrotne.

Nadto opatruje ubogie rodziny przez wsparcia stałe, miesięczne lub jednorazowe, a wydatek na to poniesiony w r. 1857, doszedł do summy rsr. 388.

Instytucye dobroczynne w Warszawie i posługi jakie one czynią.

1. Towarzystwo wsparcia artystów muzyki, zarządzane przez Komitet, składa się z 134 osób, posiada kapitału rsr. 17,400, utrzymuje 16 emerytów, którym płaci rocznie rsr. 757 k. 20.

2. Arcybractwo adoracyi Przenajświętszego Sakramentu, przy kościele PP. Sakramentek w Warszawie, opatruje rodziny ubogie, wstydzące się żebrać.

3. Bractwo Miłosierdzia Śgo Wincentego a Paulo, przy kościołach Śgo Krzyża i Śgo Jana, złożone z Dam, ma za cel odwiedzać ubogich w ich mieszkaniach, przekonywać się o pełnieniu przez nich obowiązków religijnych, i do ich wykonywania zachęcać, nieść im pomoc w ubiorach lub żywności, oraz składać ofiary na opatrzenie ubogich. Przecięciowo bractwo to wspiérało miesięcznie rodzin 197, rozdając im artykuły żywności, ubranie i zasiłki pieniężne.

4. Komitet wsparcia ubogich izraelitów, sprzedawał ubogim podczas miesięcy zimowych żywność po cenie wyrównywającéj połowie rzeczywistéj wartości i wydawał wsparcia pieniężne.

Fundacye wieczyste,

Egzystujące w celu zapewnienia pomocy rozmaitym rodzajom niedoli, podług wskazań objętych wolą dobroczyńców, ważniejsze są:

1) rs. 46,545 zapisane przez niegdy Berka i Temerlę Sonenbergów, na jałmużny dla ubogich izraelitów w Warszawie, głównie dla należących do rodziny zapisodawców.

2) « 15,000 legowane przez ś. p. Stanisława Staszic niegdy Ministra Stanu królestwa Polskiego na zwiększenie funduszów domu podrzutków przy szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie.

3) « 9,900 legowane przez ś. p. Wiktoryna hr. Komorowskiego na wsparcia włościan dóbr Nieszkowa w gubernii Radomskiéj.

4) « 8,775 legowane przez księdza Franciszka Bohomolca na ubogie rodziny zamieszkałe w Warszawie wstydzące się żebrać.

5) « 5,400 legowane przez ś. p. Samuela Fraenkel na wsparcia coroczne podupadłych kupców w Warszawie.

6) « 5,400 legowane przez ś. p. Józefa Zacharkiewicza na nagrody służącym w Warszawie, celującym wiernością i długoletnią służbą w jedném miejscu.

7) « 3,700 wniesione przez gminę Izraelitów w Warszawie na uposażenie ubogiéj córki wojskowego, w jednym roku chrześcianki, w drugim izraelitki.

8) « 3,110 legowane przez ś. p. Józefa Ciołka Poniatowskiego na wsparcie włościan wsi Tuszowa w gubernii Lubelskiéj.

9) « 3,000 legowane przez Ignacego Zaborowskiego na wsparcie ubogich, zostających pod opieką Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności.

10) « 2,850 legowane przez ś. p. Józefa Krzyżanowskiego niegdy Naczelnika Sekcyi Instytutów w Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych i Duchownych na opłatę mamek, wychowujących dzieci w Domu przytułku przy szpitalu Dzieciątka Jezus, tudzież na wsparcia sierot wychodzących z tegoż szpitala, oraz z Instytutów: Śgo Kazimierza i moralnie zaniedbanych dzieci.

11) « 2,700 legowane przez niegdy Jakóba Epstein na wsparcie corocznie jednego ubogiego izraelity, poświęcającego się naukom lub przemysłowi.

12) « 2,700 legowane przez ś. p. Grzegorza Junosz Cieślińskiego na wsparcie ubogich i sierot znajdujących się w Warszawskich Zakładach dobroczynnych.

Daléj spotykamy tu imiona: księdza Miłobędzkiego, Jakóba Fontaniego, Franciszki Gliszczyńskiéj, Jana Nepomucena Chociszewskiego, Ignacego Żebrowskiego, braci Thiess i Salomei Myszkowskiéj.

Oprócz takowych fundacyj dobroczynnych, już spełniających swoje przeznaczenie, znajdują się jeszcze *kapitały i fundacye warunkowe*, również na opatrzenie ubóstwa przekazane, które dotąd nie mogły być użytemi na cele właściwe, jużto z powodu niedostateczności samych funduszów, już z powodu niespełnienia warunków, przywiązanych do zapisów.

Więcéj szczegółową wiadomość o zakresie i rezultatach działań Zakładów Dobroczynnych w królestwie, powziąć można z corocznie ogłaszanych sprawozdań Rady Głównéj Opiekuńczéj tychże Zakładów.

WYKAZ STATYSTYCZNY MIAST

KRÓLESTWA POLSKIEGO

ZA ROK 1857.

Z AKT URZĘDOWYCH.

Uwaga.—Gwiazdka * znajdująca się przy nazwiskach oznacza posiadłość rządową, gdzie zaś żadnego znaku nie ma, znaczy, iż jest własność prywatna. Głoska *p.* znaczy miasta powiatowe, zaś gubernialne czarniejszém pismem są drukowane. W drugiéj rubryce początkowe głoski oznaczają nazwiska gubernij, i tak: głoska *A.* Augustowską, *L.* Lubelską, *P.* Płocką, *R.* Radomską, *W.* Warszawską. — *S. p* oznacza, że stacya pocztowa jest w miejscu.

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Najbliższa stacya pocztowa	Ludność Miast: Polak. i Rossy.	Niemców	Żydów	w Ogóle	licz. dom: Murowan.	Drewnia.
Adamów	L.	Łukows.	Łuków.	583	—	150	733	1	80
Alexandrów..	W.	Łęczycki	Zgierz.......	583	1691	676	2950	11	333
Andrzejów * .	P.	Ostrołęc.	Czyżew......	594	1	210	805	—	120
Annopol v. Rachów......	L.	Zamojski	S. p.........	171	—	579	750	3	70
Augustów *p.* *	A.	August.	S. p.........	4425	117	3588	8130	28	795
Babiak......	W.	Włocł.	Izbica.......	143	157	248	548	23	34
Bakałarzew..	A.	August.	Filipów......	207	—	752	959	—	92
Balwierzyszki	A.	Maryam.	S. p.........	590	77	1030	1697	—	152
Baranów.....	L.	Lubelski.	Zyrzyn	845	—	955	1800	1	182
Będków	W.	Rawski.	Rokiciny.....	355	—	250	605	—	62
Bełchatów ...	W.	Piotrko.	S. p.........	229	164	1092	1485	26	79
Bełżyce......	L.	Lubelski.	Niedrzwica mała......	970	—	835	1805	29	133
Bendzin * ...	R.	Olkuski.	Dąbrowa	1639	9	2434	4082	120	240
Biała........	W.	Rawski.	Rawa	385	16	1031	1432	8	70
Biała *p.*	L.	Bialski.	S. p.........	1319	—	2466	3785	57	246
Białaczów ...	R.	Opoczyń.	Opoczno.....	879	3	10	892	6	71
Białobrzegi ..	R.	Radoms.	S. p.........	421	—	452	873	1	62
Bielawy	W.	Łowicki.	Plecka Dąbr..	406	9	153	568	—	56
Bielsk *	P.	Płocki.	Lelice.......	390	1	43	434	2	66
Bieżuń	P.	Mławski.	S. p.........	1597	107	716	2420	2	74
Biłgoraj	L.	Zamojski	S. p.........	3392	—	1706	5098	18	482
Biskupice....	L.	Lubelski.	Piaski.......	540	—	260	800	3	84
Błaszki.	W.	Kaliski.	S. p.........	943	217	1694	2854	6	178
Błonie *	W.	Warsza.	S. p.........	1083	49	8	1140	11	77
Bobrowniki *.	P.	Lipnows.	Nieszawa....	639	264	63	966	2	106

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Najbliższa stacya pocztowa	Ludność Miast				licz. dom.	
				Polak. i Rossy.	Niemców	Żydów	w Ogóle	Murowan.	Drewnia.
Bobrowniki..	L.	Lubelski.	Iwangorod...	745	—	515	1260	1	126
Bodzanów *..	P.	Płocki.	S. p.........	387	—	243	630	—	64
Bodzentyn *..	R.	Opoczyń.	w Suchednio.	1039	—	182	1221	6	232
Bogorya.....	R.	Sandom.	Staszów.....	420	—	189	609	1	71
Bolesławiec *.	W.	Wieluńs.	Wieruszów...	715	9	309	1033	1	113
Bolimów *...	W.	Łowicki.	Łowicz......	685	12	307	1044	108	111
Brdów *.....	W.	Włocław.	Izbica.......	719	14	96	829	6	79
Brok *......	P.	Ostrołęc.	Ostrów......	1003	11	706	1720	2	162
Brudzew.....	W.	Koniński	Turek.......	667	29	72	768	3	52
Brześć *.....	W.	Włocław.	S. p.........	1085	52	604	1741	47	69
Brzesko *....	R.	Miechow.	S. p.........	938	—	—	938	5	141
Brzeziny *...	W.	Rawski.	S. p.........	1929	646	2381	4956	8	450
Brzeźnica * ..	W.	Piotrk.	w. Wiewiec..	1025	3	329	1357	1	227
Burzenin	W.	Sieradz.	Widawa.....	384	7	340	731	3	36
Busk *	R.	Stopnic.	S. p	933	—	—	933	41	107
Bychawa	L.	Lubelski.	Piaski.......	340	—	640	980	1	76
Cegłów *....	W.	Stanisła.	Kałuszyn	252	—	37	289	—	52
Chęciny *....	R.	Kielecki.	S. p.........	1014	—	2903	3917	375	50
Chełm *.....	L.	Krasnos.	S. p.........	1126	—	2409	3535	64	184
Chmielnik ...	R.	Stopnic.	S. p.........	745	—	2692	3437	65	208
Chocz.......	W.	Kaliski.	Kalisz.......	1134	3	4	1151	1	110
Chodecz.....	W.	Włocław.	Lubień......	437	66	459	962	11	60
Chodel *	L.	Lubelski.	Niedrzwica kościelna..	455	—	135	590	2	71
Chorzelle * ..	P.	Przasnys.	S. p.........	863	29	1038	1930	1	200
Ciechanów *..	P.	Przasnys.	S. p.........	1120	—	2273	3393	2	214
Ciechanowiec	A.	Łomżyń.	S. p.........	312	—	776	1088	—	76
Ciepielów....	R.	Opatow.	Zwoleń......	419	—	250	669	2	95
Cmielów.....	R.	Opatow.	Ostrowiec....	909	—	224	1133	16	153
Czeladź *....	R.	Olkuski.	Dąbrowa	1619	—	—	1619	16	243
Czemierniki..	L.	Lubelski.	Radzyń......	1155	—	325	1480	2	202
Czersk *.....	W.	Warsza.	Góra........	293	—	17	310	—	45
Czerwińsk *..	P.	Płocki.	Wyszogród...	520	—	212	732	6	60
Częstochowa *	W.	Wieluńs.	S. p.........	6221	36	2976	9233	296	426
Czyżew......	P.	Ostrołęc.	S. p.........	37	—	1232	1269	—	85
Dąbie *......	W.	Łęczycki.	S. p.........	1392	914	1096	3402	19	187
Dąbrowice * .	W.	Gostyńs.	Krośniewice..	1516	52	247	1815	6	214
Daleszyce * ..	R.	Kielecki.	S. p.........	1342	—	135	1477	21	341
Denków.....	R.	Opatows.	Ostrowiec ...	532	—	28	560	3	105
Dobra.......	W.	Kaliski.	S. p.........	956	80	1414	2450	5	210
Dobrzyń nad Drwęcą....	P.	Lipnows.	S. p.........	688	148	1594	2430	2	61
Dobrzyń nad Wisłą *....	P.	Lipnows.	S. p.........	1019	12	1031	2062	6	209
Drobin......	P.	Płocki.	Raciąż.......	397	30	756	1183	6	77
Drohiczyn *..	L.	Siedlec.	Łosice.......	252	—	52	304	—	35
Drzewica....	R.	Opoczyń.	Opoczno.....	306	—	262	568	6	66

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Najbliższa stacya pocztowa	Ludność Miast Polak. i Rossy.	Niemców	Żydów	w Ogóle	licz. dom Murowan	Drewnia.
Dubienka * ..	L.	Hrubiesz.	S. p.........	1553	—	1467	3020	11	454
Działoszyce..	R.	Miecho.	Skalbmierz...	493	—	2513	3006	18	118
Działoszyn...	W.	Wieluńs.	S. p.........	989	6	2117	3112	91	240
Filipów *	A.	August.	S. p.........	1533	78	864	2475	8	318
Firléj *	L.	Lubelski.	Kock.........	743	—	73	816	—	109
Frampol.....	L.	Zamojs.	Janów.......	835	—	679	1514	—	204
Garwolin * ..	L.	Łukows.	S. p.........	850	8	763	1621	2	211
Gielniów	R.	Opoczyń.	Opoczno.....	521	—	130	651	12	66
Gliniany.....	R.	Sandom.	Ożarów......	294	—	—	294	2	43
Głowaczów ..	R.	Radoms.	Ryczywół....	582	—	364	946	—	94
Głowno......	W.	Rawski	Lesiny.......	375	10	1240	1625	2	85
Głusk.......	L.	Lubelski.	Lublin.......	342	—	382	724	3	82
Gniewoszów i Granica...	R.	Radoms.	S. p........	439	—	1132	1571	14	172
Golina......	W.	Konińs.	Konin.......	633	32	615	1280	23	98
Gombin *	W.	Gostyńs.	S. p.........	1642	388	1897	3927	17	251
Góra *	W.	Warsza.	S. p.........	516	19	1298	1833	36	64
Goraj.......	L.	Zamojs.	Janów.......	1367	—	496	1863	1	252
Gorzków	L.	Krasnos.	Krasnostaw..	159	—	232	391	2	42
Gostynin * ...	W.	Gostyńs.	S. p.........	1569	1019	689	3277	35	134
Goszczyn * ...	W.	Warsza.	Grójec.......	674	—	117	791	1	97
Gowarczów..	R.	Opoczyń.	Końskie.....	630	—	653	1283	6	128
Grabów.....	W.	Łęczycki.	Łęczyca.....	342	60	518	920	8	50
Grabowiec Banku Pols.	R.	Opatow.	Iłża.........	409	—	17	426	—	80
Grabowiec...	L.	Hrubies.	Hrubieszów..	997	—	861	1858	2	333
Grajewo.....	A.	August.	S. p.........	450	25	1486	1961	6	92
Grocholice * ..	W.	Piotrko.	Bełchatów...	1167	64	151	1382	9	163
Grodzisk....	W.	Warsza.	S. p.........	174	3	820	997	6	47
Grójec *	W.	Warsza.	S. p.........	844	8	1830	2682	19	122
Grzegorzew * .	W.	Łęczycki.	Koło.........	990	21	136	1147	—	115
Horodło.....	L.	Hrubiesz.	Stepankowice	1160	1	374	1535	—	270
Horodyszcze .	L.	Radzyń.	Parczew.....	678	—	39	717	—	102
Hrubieszów *p*.	L.	Hrubiesz.	S. p.........	2551	4	3297	5852	38	634
Jadów.......	W.	Stanisła.	Wyszków....	453	—	340	793	4	55
Janów *	P.	Przasnys.	Chorzelle....	935	22	659	1616	3	130
Janów.......	R.	Olkuski.	Żarki........	484	—	478	962	1	117
Janów *	L.	Bialski.	S. p.........	1058	—	879	1937	16	196
Janów *p*.	L.	Zamojs.	S. p.........	1814	—	1477	3291	26	522
Janowiec....	R.	Radoms.	Zwoleń......	570	—	346	916	12	108
Jarczów.....	L.	Hrubiesz.	Tomaszów...	37	—	168	205	1	37
Jastrząb *	R.	Radoms.	Szydłowiec...	473	—	27	500	—	93
Jedlińsk.....	R.	Radoms.	S. p.........	624	—	273	897	2	76
Jędrzejów * ..	R.	Kielecki.	S. p.........	1954	—	—	1954	169	173
Jeżów *	W.	Rawski.	Rogów......	849	24	309	1182	1	105
Iłów Najjaś. P.	W.	Łowicki.	Sochaczew...	113	1	265	379	3	21
Iłża *	R.	Opatows.	S. p.........	1527	—	548	2075	31	245

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Najbliższa stacya pocztowa	Ludność Miast: Polak. i Rossy.	Ludność Miast: Niemców	Ludność Miast: Żydów	Ludność Miast: w Ogóle	licz. dom.: Murowan.	licz. dom.: Drewnia.
Inowłodz * . . .	W.	Rawski.	Tomaszów . . .	649	—	279	928	8	88
Józefów	L.	Zamojs.	Zwierzyniec. .	669	—	284	953	30	96
Józefów	L.	Lubelski.	Kaliszany. . . .	335	—	1585	1920	105	29
Iwaniska	R.	Sandom.	S. p	756	—	665	1421	10	152
Iwanowice. . .	W.	Kaliski.	Błaszki.	428	60	112	600	1	88
Izbica	W.	Włocła.	S. p.	753	437	981	2171	34	108
Izbica z Tarno górą * . .	L.	Krasnos.	Chomąciska. .	944	—	1549	2493	53	166
Kalisz *p.* * . . .	W.	Kaliski.	S. p.	6138	1738	4400	12276	252	254
Kalwarya *p.* *	A.	Kalwary.	S. p.	1362	290	6629	8281	48	466
Kałuszyn	W.	Stanisła.	S. p.	570	2	3688	4260	5	212
Kamieńczyk *	W.	Stanisła.	Wyszków	764	4	89	857	—	98
Kamieńsk. . . .	W.	Piotrk.	S. p.	559	—	563	1122	4	97
Kamionka . . .	L.	Lubelski.	Lubartów. . . .	1285	—	220	1505	2	220
Karczew.	W.	Stanisła.	Góra.	910	—	888	1798	4	97
Kazanów	R.	Radoms.	Zwoleń.	540	—	473	1013	1	90
Kazimierz * . .	W.	Łęczycki.	Lutomiersk. . .	354	—	22	376	—	55
Kazimierz * . .	L.	Lubelski.	S. p.	1173	—	1532	2705	110	151
Kazimierz. . . .	W.	Konińs.	Konin.	1032	48	60	1140	10	107
Kielce *p.* * . . .	R.	Kielecki.	S. p.	3775	107	—	3882	588	122
Kiernozia. . . .	W.	Gostyńs.	Łowicz.	147	53	167	567	16	21
Kikoł	P.	Lipnows.	Lipno	95	6	458	559	2	26
Kleczew	W.	Konińs.	S. p.	741	36	987	1764	45	105
Klimontów. . .	R.	Sandom.	Opatów.	648	—	1196	1844	25	158
Klwów.	R.	Opoczyń.	Nowe Miasto.	645	—	410	1055	4	81
Kłobucko * . .	W.	Wieluńs.	S. p.	1518	—	420	1938	77	223
Kłodawa * . . .	W.	Łęczycki.	S. p.	1684	157	588	2429	25	179
Kock.	L.	Radzyńs.	S. p.	1150	2	1476	2628	21	248
Kodeń.	L.	Bialski.	S. p.	1414	1	745	2160	9	260
Kolno *	A.	Łomżyń.	Stawiski.	1275	11	2123	3409	19	265
Kołbiel.	W.	Stanisła.	Dąbrowa	114	—	505	619	—	35
Koło *	W.	Konińs.	S. p.	1847	448	2320	4615	67	221
Komarów. . . .	L.	Hrubiesz.	Krynice.	665	—	934	1599	32	224
Koniecpol. . . .	W.	Piotrk.	S. p.	1050	1	751	1802	73	127
Konin *p.* * . . .	W.	Konińs.	S. p.	2141	1005	2010	5156	114	177
Końskie.	R.	Opoczyń.	S p.	1400	19	2190	3609	89	272
KońskaWola *	L.	Lubelski.	Nowa Alexandrya	922	142	1563	2627	61	170
Konstantynów	W.	Łęczycki.	Łódź.	895	1421	922	3238	4	254
Konstantynów	L.	Bialski	Janów.	168	—	629	797	6	63
Koprzywnica *	R.	Sandom.	Sandomierz. .	874	—	248	1122	—	154
Korczyn Nowe Miasto *	R.	Stopnic.	S. p.	978	—	2309	3287	66	153
Kossów	L.	Siedlec.	Sterdyń	29	—	739	768	—	43
Koszyce *	R.	Miecho.	S. p.	555	—	28	583	10	80
Kowal *	W.	Włocła.	S. p	1535	65	1230	2830	12	218
Koziegłowy * .	R.	Olkuski.	Zarki.	1702	1	—	1703	12	288

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Najbliższa stacya pocztowa	Ludność Miast				licz. dom.	
				Polak. i Rossy.	Niemców	Żydów	w Ogóle	Murowan.	Drewnia.
Kozienice * ..	R.	Radoms.	S. p.........	987	32	2076	3095	71	212
Koźminek....	W.	Kaliski.	Ceków......	823	184	222	1229	2	127
Kraśnik	L.	Zamojs.	S. p.........	1457	—	1810	3267	—	157
Krasnobród..	L.	Zamojs.	Zwierzyniec..	755	—	690	1445	8	136
Krasnosielc..	P.	Przasn.	Przasnysz....	292	77	603	972	1	79
Krasnostaw *p**	L.	Krasnos.	S. p.........	3462	1	148	3611	46	403
Kromołów...	R.	Olkuski.	Zawiercie....	923	10	533	1466	4	195
Krośniewice .	W.	Gostyńs.	S. p.........	441	48	717	1206	16	47
Kryłow......	L.	Hrubiesz.	Dołhobyczów.	621	—	553	1174	3	155
Krzepice *...	W.	Wieluńs.	S. p.........	1159	—	1007	2166	21	261
Krzeszów....	L.	Zamojs.	Tarnogród...	556	—	655	1211	9	140
Książ.Wielki.	R.	Miech.	Wodzisław...	468	—	490	958	85	4
Kuczbork....	P.	Mławski.	Szreńsk	252	5	331	588	1	30
Kunow *.....	R.	Opatow.	Ostrowiec....	853	—	207	1060	21	139
Kurów	L.	Lubelski.	S. p.........	1100	—	1515	2615	24	121
Kurozwęki...	R.	Stopnic.	Staszów.....	552	—	214	766	20	93
Kurzelów * ..	R.	Kielecki.	Włoszczowa..	989	—	66	1055	4	160
Kutno *p*.	W.	Gostyńs.	S. p.........	1831	178	3859	5868	74	190
Lądek *.....	W.	Konińs.	Słupca	583	—	67	650	34	44
Lassocin.....	R.	Sandom.	Ożarów......	695	—	11	706	—	117
Latowicz * ..	W.	Stanisła.	Mińsk.......	998	—	134	1132	—	175
Lelów *.....	R.	Olkuski.	Szczekociny..	440	—	496	936	17	83
Lipno *p*. *...	P.	Lipnows.	S. p.........	1634	589	1887	4110	45	222
Lipsk *.....	A.	August.	S. p.........	1430	—	378	1808	—	245
Lipsk	R.	Opatow.	Solec........	672	—	793	1465	18	160
Liw *.......	L.	Siedlec.	Węgrów.....	1064	13	167	1234	—	134
Lubartów *..	L.	Lubelski.	S. p.........	1445	—	1815	3260	56	270
Lubień.	W.	Włocła.	S. p.........	482	80	419	981	4	57
Lublin *.....	L.	Lubelski.	S. p.........	6536	628	8892	16056	439	306
Lubraniec ...	W.	Włocła.	Brześć.......	631	105	999	1735	11	132
Ludwinów * .	A.	Kalwary.	Maryampol...	478	—	1121	1599	5	104
Lutomiersk ..	W.	Sieradz.	S. p.........	1378	53	1000	2431	9	206
Lututów.....	W.	Wieluńs.	w. Naramice .	292	3	126	421	4	33
Łagów *.....	R.	Opatow.	S. p.........	1220	—	156	1376	4	218
Łask........	W.	Sieradz.	S. p.........	1190	12	2285	3487	39	173
Łaskarzew...	L.	Łukows.	Gończyce....	910	4	124	1038	—	120
Łaszczów....	L.	Hrubiesz	Tomaszów...	50	—	886	936	25	92
Łęczna......	L.	Lubelski.	Lublin.......	930	—	1650	2580	91	255
Łęczyca *p*. *..	W.	Łęczycki.	S. p.........	2772	106	3496	6374	110	145
Łódź *......	W.	Łęczycki.	S. p.........	11123	10705	4245	26073	185	904
Łomazy *....	L.	Bialski.	Biała........	1479	2	1015	2496	3	316
Łomża *p*. * ..	A.	Łomżyń.	S. p.........	3204	78	2612	5894	147	320
Łosice *.....	L.	Bialski.	S. p.........	815	—	927	1742	4	185
Łowicz *p*. *..	W.	Łowicki	S. p.........	3539	215	1743	5497	205	313
Łozdzieje * ..	A.	Sejneńs.	S. p.........	817	55	1439	2311	—	225
Łuków *p*. * ..	L.	Łukows.	S. p.........	1570	—	1502	3072	65	286
Łysobyki	L.	Radzyńs.	Kock........	634	—	414	1048	1	127

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Najbliższa stacya pocztowa	Ludność Miast				licz. dom.	
				Polak. i Rossy.	Niemców	Żydów	w Ogóle	Murowan.	Drewnia.
Maciejowice..	L.	Łukows.	Gończyce....	640	—	318	958	4	97
Magnuszew..	R.	Radoms.	Ryczywół....	571	15	480	1066	3	85
Maków *	P.	Pułtuski.	S. p.........	981	29	4316	5326	24	304
Małogoszcz * .	R.	Kielecki.	S. p.........	1102	—	—	1102	114	60
Markuszew..	L.	Lubelski.	Kurów......	522	—	350	872	7	125
Maryampol *p.* *	A.	Maryam.	S. p.........	604	28	2868	3500	47	212
Michów.....	L.	Lubelski.	Kurów......	853	—	633	1486	18	130
Miechów *p.* * .	R.	Miech.	S. p.........	1490	—	—	1490	47	115
Miedzna.....	L.	Siedlec.	Węgrów.....	709	—	66	775	—	103
Międzyrzec...	L.	Radzyńs.	S. p.........	3618	7	4437	8062	173	406
Mińsk *p.*.....	W.	Stanisła.	S. p.........	577	6	620	1203	6	111
Mława *p.* * ..	P.	Mławski.	S. p.........	1621	73	1806	3500	25	199
Modliborzyce.	L.	Zamojs.	Janów.......	566	—	344	910	2	98
Modrzejów...	R.	Olkuski.	Dąbrowa....	116	—	374	490	7	35
Mogielnica...	W.	Warsza.	S. p.........	1002	1	1202	2205	3	145
Mokobody...	L.	Siedlec.	Siedlce......	771	—	368	1139	—	115
Mordy.......	L.	Siedlec.	Siedlce......	649	—	1228	1877	7	171
Mrzygłód....	R.	Olkuski.	Zawiercie....	1043	—	331	1374	1	158
Mstów *	W.	Wieluńs.	Częstochowa.	861	—	343	1204	18	167
Mszczonów * .	W.	Warsza.	S. p.........	1478	50	1463	2991	18	187
Myszyniec * ..	P.	Ostrołęc.	S. p.........	925	22	720	1667	3	141
Nadarzyn....	W.	Warsza.	Sękocin.....	419	—	519	938	5	69
Nasielsk.....	P.	Pułtuski.	S. p.........	702	46	2589	3337	4	210
Nieszawa * ..	W.	Włocła.	S. p.........	1387	213	284	1884	70	108
Nowe Miasto.	W.	Rawski.	S. p.........	1128	1	1767	2896	18	153
Nowe Miasto *	P.	Pułtuski.	Nasielsk.....	528	46	898	1472	1	121
Nowe Miasto-Korczyn zob. Korczyn.									
Nowogród * .	A.	Łomżyńs	Miastków....	1090	68	1035	2193	1	240
Nowydwór * .	W.	Warsza.	S. p.........	671	707	1388	2766	38	161
Nur *	P.	Ostrołęc.	S. p.........	534	7	317	858	—	75
Odrzywół....	R.	Opoczyń.	Nowe Miasto.	540	—	96	636	2	97
Ogrodzieniec.	R.	Olkuski.	Zawiercie....	891	—	228	1119	27	105
Okuniew....	W.	Stanisła.	Miłosna.....	412	—	108	520	5	52
Oleśnica.....	R.	Stopnic.	Stopnica.....	762	—	147	909	1	54
Olita *	A.	Kalwar.	Sereje.......	325	10	285	620	1	72
Olkusz *p.* * ..	R.	Olkuski.	S. p.........	905	—	766	1671	91	65
Olsztyn *	R.	Olkuski.	Częstochowa.	495	—	157	652	—	107
Opatów *p.*...	R.	Opatow.	S. p.........	1329	3	2753	4085	113	243
Opatówek....	W.	Kaliski.	Kalisz.......	917	485	—	1402	8	164
Opatowiec...	R.	Miech.	Korczyn N. M.	407	—	40	447	—	63
Opoczno *p.* * .	R.	Opoczyń	S. p.........	1862	15	1580	345	37	380
Opole.......	L.	Lubelski.	S. p.........	982	—	1772	2754	26	201
Orchówek z Włodawą..	L.	Radzyńs.	S. p.........	1630	—	4087	5715	27	577
Osięciny.....	W.	Włocła.	S. p.........	267	11	261	539	24	20

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Najbliższa stacya pocztowa	Ludność Miast				licz. dom.	
				Polak. i Rossy.	Niemców	Żydów	w Ogóle	Murowan.	Drewnia.
Osieck	L.	Łukows.	Garwolin. ...	691	—	528	1219	—	180
Osiek *	R.	Sandom.	Staszów.	872	—	183	1055	—	137
Osmolin * ...	W.	Gostyńs.	Gombin......	440	36	37	513	1	64
Ostrołęka p. *	P.	Ostrołęc.	S. p.........	2227	14	1125	3366	21	146
Ostrów *	L.	Radzyńs.	Parczew.....	1735	—	883	2618	3	390
Ostrów *	P.	Ostrołęc.	S. p.........	1530	37	2416	3983	15	289
Ostrowiec B. Polskiego..	R.	Opatow.	S. p.........	728	—	2843	3571	50	246
Ożarów......	R.	Sandom.	S. p.........	525	—	1450	1975	16	123
Ozorków	W.	Łęczycki.	S. p	1460	1876	3268	6604	24	489
Pabianice*...	W.	Sieradz.	S. p.........	2536	1266	778	4580	47	468
Pacanów.....	R.	Stopnic.	Stopnica.....	641	—	958	1599	3	150
Pajęczno * ...	W.	Piotrk.	Działoszyn. ..	1259	3	545	1807	39	159
Parczew * ...	L.	Radzyńs.	S. p.........	1722	—	2062	3784	—	354
Parysów.	L.	Łukows.	Garwolin....	544	—	512	1056	1	95
Parzęczew. ..	W.	Łęczyc.	Ozorków	608	19	548	1175	3	101
Pawłów * ...	L.	Krasnos.	Siedliszcze...	614	1	9	624	1	88
Piaseczno * ..	W.	Warsza.	S. p.........	685	44	509	1238	15	86
Piaski.......	L.	Lubelski.	S p.........	520	—	1830	2350	17	95
Piątek *	W.	Łęczyc.	Łęczyca	787	20	805	1612	4	108
Pierzchnica *.	R.	Stopnic.	Chmielnik ...	543	—	124	667	5	106
Pilica	R.	Olkuski.	S. p.........	1684	12	2282	3970	52	254
Pilwiszki *...	A.	Maryam.	Wyłkowyszki	416	185	1009	1610	1	94
Pińczów.....	R.	Stopnic.	S. p.........	1936	9	2198	4143	281	101
Piotrków. ...	W.	Włocław.	Radziejów ...	48	—	687	735	49	11
Piotrków p. *.	W.	Piotrk.	S. p.........	5576	256	[illegible]	10036	202	401
Piszczac.	L.	Bialski.	Biała........	812	—	546	1358	—	167
Pławno......	W.	Piotrk.	Radomsk	472	4	764	1240	30	73
Płock *	P.	Płocki.	S. p.........	6704	617	5293	12614	381	179
Płońsk *	P.	Płocki.	S. p.........	1189	59	2588	3836	36	195
Poddębice ...	W.	Łęczyc.	Góra Bałdrzychowska...	751	262	844	1857	2	168
Połaniec * ...	R.	Sandom.	Staszów.....	1348	—	864	2212	8	235
Poniemoń....	A.	Maryam.	S. p.........	88	64	1165	1317	1	82
Praszka......	W.	Wieluńs.	S. p.........	891	3	914	1808	35	179
Preny *......	A.	Maryam.	S. p.........	648	193	1519	2360	8	178
Proszowice *.	R.	Miecho.	S. p.........	1331	—	—	1331	2	161
Przasnysz p. *	P.	Przasny.	S. p.........	1885	72	1858	3815	49	338
Przedbórz * ..	R.	Opoczyń.	S. p.........	1056	63	3160	4279	199	96
Przedecz * ...	W.	Włocła.	S. p.........	1009	371	617	1997	37	127
Przerośl * ...	A.	August.	Filipów......	1033	223	697	1953	3	199
Przybyszew *.	W.	Warsza.	Białobrzegi ..	965	—	41	1006	—	132
Przyrów * ...	W.	Wieluńs.	S. p.........	1211	—	771	1982	20	219
Przysucha....	R.	Opoczyń.	S. p.........	590	10	2240	2840	34	154
Przytyk	R.	Radoms.	Radom	98	—	1216	1314	10	91
Puchaczów...	L.	Krasnos.	Siedliszcze. ..	687	—	84	771	—	96
Pułtusk p. * ..	P.	Pułtuski.	S. p.........	2371	89	2084	4544	164	120

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Najbliższa stacya pocztowa	Ludność Miast				licz. dom.	
				Polak. i Rossy	Niemców	Żydów	w Ogóle	Murowan	Drewnia.
Pyzdry *	W.	Konińs.	S. p.........	1999	167	894	3060	25	248
Rachów, zob. Annopol.									
Raciąż *.....	P.	Mławski.	S. p.........	998	22	850	1870	18	135
Raciążek *...	W.	Włocław	Ciechocinek..	827	43	—	870	5	63
Raczki *.....	A.	August.	Suwałki.....	285	30	1726	2041	10	149
Radom *	R.	Radoms.	S. p.........	6334	104	1715	8153	223	138
Radomsk * ..	W.	Piotrk.	S. p.........	1884	12	1446	3342	46	211
Radoszyce *..	R.	Opoczyń.	S. p.........	1118	—	753	1871	3	261
Radzanów ...	P.	Mławski.	Szreńsk	504	10	532	1046	—	79
Radziejów *..	W.	Włocła.	S. p.........	1235	69	230	1534	64	88
Radziłów *...	A.	August.	Szczuczyn ...	858	6	650	1514	—	129
Radzymin....	W.	Stanisła.	S. p.........	1017	7	1323	2347	5	123
Radzyń *p*. ...	L.	Radzyńs.	S. p.........	1146	7	1386	2539	14	222
Rajgród *....	A.	August.	S. p.........	873	—	1068	1941	11	268
Raków	R.	Sandom.	Łagow	786	—	1055	1841	26	113
Rawa *p*. *....	W.	Rawski.	S. p.........	2891	141	1554	4586	62	222
Rejowiec.....	L.	Krasnos.	Krasnostaw ..	317	6	822	1145	19	79
Rossosz	L.	Bialski.	Biała.........	1405	—	282	1687	—	218
Rożan *	P.	Pułtuski.	Sieluń.......	558	3	878	1439	1	133
Rozprza	W.	Piotrk.	Piotrkow. ...	176	6	247	429	3	40
Rychwał.....	W.	Konińs.	Konin.......	530	—	104	634	2	55
Ryczywół * ..	P.	Radoms.	S. p.........	536	9	518	1063	2	102
Rypin *	R.	Lipnows.	S. p.........	867	225	1579	2671	17	68
Rzgów *.....	W.	Piotrk.	Tuszyn......	907	42	122	1071	—	187
Sandomierz*p* *	R.	Radom.	S. p.........	2357	—	980	3337	69	316
Sapieżyszki *.	A.	Maryam.	Wejwery.....	57	13	448	518	—	41
Sarnaki	L.	Bialski.	Janow.......	201	—	547	748	5	57
Sawin *	L.	Krasnost.	Chełm.......	673	—	129	802	1	110
Secemin.	R.	Kielecki.	Włoszczowa .	763	—	98	861	2	112
Sejny *p* *....	A.	Sejneńs.	S. p.........	801	114	2367	3282	17	269
Sereje *.....	A.	Sejneńs.	S. p.........	501	113	1525	2139	16	293
Serock *.....	P.	Pułtuski.	S. p.........	726	12	941	1679	1	166
Serokomla...	L.	Radzyńs.	Kock........	540	—	16	556	—	178
Sieciechów * .	R.	Radoms.	Granica......	692	—	18	710	—	110
Siedlce *p*. *..	L.	Siedlec.	S. p.........	2567	36	5078	7681	45	199
Siennica.....	W.	Stanisła.	Mińsk.......	195	—	311	506	1	38
Sienno......	R.	Opatows.	Ostrowiec ...	583	—	532	1115	11	99
Sieradz *p*. *..	W.	Sieradz.	S. p.........	3230	230	1700	5160	81	267
Sierpc *.....	P.	Mławski.	S. p.........	2380	254	2515	5149	6	318
Siewierz *...	R.	Olkuski.	Zawiercie....	1525	3	—	1528	14	251
Simno *	A.	Kalwar.	Kalwarya....	772	—	742	1514	—	143
Skalbmierz * .	R.	Miech.	S. p.........	920	—	—	920	13	89
Skała *......	R.	Olkuski.	Michałowice .	938	—	—	938	5	122
Skaryszew * ..	R.	Radoms.	Radom	850	7	165	1020	3	143
Skempe......	P.	Lipnows	Lipno.......	909	8	176	1093	1	137
Skierniewice *	W.	Rawski.	S. p	1789	106	770	2665	26	165

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Najbliższa stacya pocztowa	Ludność Miast: Polak. i Rossy.	Ludność Miast: Niemców	Ludność Miast: Żydów	Ludność Miast: w Ogóle	licz. dom.: Murowan	licz. dom.: Drewnia.
Skrzynno	R.	Opoczyń.	Przysucha ...	314	—	112	426	12	68
Skulsk	W.	Konińs.	Kleczewo....	255	18	177	450	11	45
Slesin.......	W.	Konińs.	Kleczewo....	793	11	236	1040	36	59
Sławatycze...	L.	Radzyń.	Kodeń.......	815	9	1028	1852	—	243
Sławków *...	R.	Olkuski.	S. p.........	2056	—	—	2056	9	373
Słomniki *...	R.	Miecho.	S. p.........	1796	—	37	1833	14	125
Słupca *.....	W	Konińs.	S. p.........	1725	27	—	1752	26	162
Słupia nowa *	R.	Opatows.	Łagów	564	—	167	731	4	107
Służewo.....	W.	Włocł.	S. p.........	646	19	571	1236	6	107
Sniadów.....	A.	Łomżyń.	Łomża.......	124	—	1043	1167	—	85
Sobków.	R.	Stopnic.	Chęciny	384	—	611	995	32	48
Sobota	W.	Łowicki.	Plecka Dąbro.	306	69	280	685	19	43
Sochaczew * .	W.	Łowicki.	S. p.........	909	26	3028	3963	59	175
Sochocin *...	P.	Płocki.	Płońsk	507	43	330	880	1	73
Sokołów.....	L.	Siedlec.	S. p.........	1412	3	2290	3705	16	299
Sokoły	A.	Łomżyń.	Wysokie Mazowieckie..	133	—	1382	1515	3	76
Solec *......	R.	Opatow.	S. p........	1865	—	285	2150	12	307
Sompolno *..	W.	Włocław.	S. p.........	911	289	440	1640	52	99
Sopockinie...	A.	August.	S. p.........	320	—	1224	1544	2	140
Stanisławów *	W.	Stanisła.	Mińsk.......	774	1	199	975	3	99
Staszów.....	R.	Sandom.	S. p	1904	45	3583	5534	107	260
Staw........	W.	Kaliski.	Błaszki......	603	3	8	614	—	68
Stawiski.....	A.	Łomżyń.	S. p.........	328	9	2244	2581	12	168
Stawiszyn....	W.	Kaliski.	Kalisz.......	921	182	347	1450	4	163
Sterdyń......	L.	Siedlec.	S. p.........	81	1	156	238	10	8
Stężyca *....	L.	Łukows.	Iwangorod ...	610	—	363	973	—	137
Stoczek *....	L.	Łukows.	Żelechów....	389	—	223	612	1	79
Stopnica *p.* * .	R.	Stopnic.	S. p.........	737	2	1475	2214	40	106
Stryków.....	W.	Rawski.	S p.........	765	86	1719	2570	4	167
Sudargi *....	A.	Maryam.	Szaki........	25	44	654	723	—	38
Sulejów *....	W.	Piotrk.	Piotrków	974	21	328	1323	11	143
Suwałki *.....	A.	August.	S. p.........	3650	475	6814	10939	152	703
Szadek *....	W.	Sieradz.	S. p.........	1369	56	373	1798	10	191
Szaki........	A.	Maryam.	S. p.........	148	182	2109	2439	11	121
Szczebrzeszyn	L.	Zamojski	S. p.........	2426	—	1491	3917	32	449
Szczekociny. .	R.	Olkuski.	S. p.........	752	—	1302	2054	8	185
Szczerców * .	W.	Sieradz.	S. p.........	1179	3	365	1547	6	204
Szczuczyn....	A.	August.	S. p.........	626	102	2263	2991	16	245
Szreńsk......	P.	Mławski.	S. p.........	847	38	865	1750	12	153
Szydłów *...	R.	Stopnic.	S. p.........	1251	—	736	1987	25	221
Szydłowiec * .	R.	Opoczyń.	S. p.........	1026	—	2943	3969	59	258
Tarczyn *....	W.	Warsza.	S. p.........	349	1	636	986	6	53
Tarłów......	R.	Sandom.	Ożarów......	584	—	680	1264	32	113
Tarnogród...	L.	Zamojs.	S. p.........	2439	—	1655	4094	12	480
Terespol *...	L.	Bialski.	S. p.........	192	2	2198	2392	1	122
Tomaszów * .	W.	Rawski.	S. p.........	1493	1773	1887	5153	106	203

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Najbliższa stacya pocztowa	Ludność Miast: Polak. i Rossy.	Niemców	Żydów	w Ogóle	licz. dom.: Murowan.	Drewnia.
Tomaszów...	L.	Zamojski	S. p.........	1499	—	2063	3562	44	456
Tuliszków ...	W.	Koniński	Konin........	1015	8	87	1110	2	138
Turek *	W.	Kaliski.	S. p.........	3175	1126	626	4927	83	167
Turobin.....	L.	Kranost.	Zółkiewka...	1385	—	1010	2395	20	372
Tuszyn *	W.	Piotrko.	S. p.........	1179	68	588	1835	1	198
Tykocin.....	A.	Łomżyń.	S. p.........	1446	66	3477	4989	47	393
Tyszowce	L.	Hrubiesz.	Hrubieszów..	1730	—	975	2705	6	439
Uchanie.....	L.	Hrubies.	Wojsławice..	523	—	803	1326	7	150
Ujazd *......	W.	Rawski.	Rokiciny.....	480	34	546	1060	4	94
Uniejów *....	W.	Kaliski.	S. p.........	1110	37	655	1802	7	128
Urzędów * ...	L.	Zamojs.	S. p.........	1885	—	7	1892	3	309
Wąchock * ..	R.	Opatows.	S. p.........	928	—	142	1070	2	121
Warka *.....	W.	Warsza.	Mniszew.....	1026	69	1609	2704	13	150
Warta *	W.	Kaliski.	S. p.........	1337	9	1828	3174	19	205
Waśniów *...	R.	Opatow.	Ostrowiec....	209	—	60	269	—	41
Wąsosz *	A.	August.	Szczuczyn...	963	2	457	1422	1	146
Wąwolnica...	L.	Lubelski	Kurów.......	1035	—	405	1440	6	139
Węgrów.....	L.	Siedlecki	S. p.........	1477	115	2314	3906	8	430
Widawa.....	W.	Sieradz.	S. p.........	802	8	959	1769	19	132
Wieluń *p.* * ..	W.	Wieluńs.	S. p.........	3021	210	675	3906	94	208
Wieniawa *..	L.	Lubelski.	Lublin......	105	—	1005	1110	2	69
Wieruszów...	W.	Wieluńs.	S. p.........	1207	26	864	2097	7	256
Wierzbica *..	R.	Radoms.	Orońsk......	2103	—	65	2165	6	197
Wierzbnik *..	R.	Opatows.	Wąchock....	408	1	136	545	2	79
Wierzbołów *.	A.	Kalwar.	S. p.........	1051	257	1301	2609	52	209
Wilczyn.....	W.	Koniński	Kleczewo....	205	40	215	460	22	28
Wiłkowyszki *	A.	Kalwar.	S. p.........	817	20	4632	5469	50	311
Wiskitki * ...	W.	Łowicki.	Ruda Guzow.	956	125	549	1630	17	123
Wiślica *	R.	Stopnic.	Korczyn Nowe Miasto .	590	—	1335	1925	11	105
Wisznice.....	L.	Radzyń.	Biała........	724	—	709	1433	3	131
Wisztyniec *..	A.	Kalwar.	Wierzbołów..	1377	—	2029	3406	43	220
Wiżajny *....	A.	Sejneń.	Szypliszki....	533	340	1149	2022	7	158
Wizna *.....	A.	Łomżyń.	Łomża.......	1426	12	546	1984	6	244
Władysław. * .	A.	Maryam.	S. p.........	547	443	4013	5003	86	276
Władysławów	W.	Koniński	Turek.......	258	256	246	760	2	81
Włocławek *p.* *	W.	Włocław.	S. p.........	4729	521	1280	6530	119	350
Włodawa z Orchówkiem..	L.	Radzyń.	vide Orchówek.						
Włodowice ..	R.	Olkuski.	Zawiercie....	964	—	152	1116	6	160
Włoszczowa..	R.	Kielecki.	S. p.........	825	—	1377	2202	101	84
Wodzisław...	R.	Kielecki.	S. p.........	598	—	1583	2181	121	200
Wohyń......	L.	Radzyń.	Radzyńsk....	1053	—	808	1861	—	260
Wojsławice ..	L.	Krasnos.	S. p.........	633	9	887	1529	38	37
Wolanów....	R.	Radoms.	Radom......	158	—	212	378	7	22
Wolborz * ...	W.	Piotrko.	S. p.........	1183	—	277	1460	24	145
Wolbrom *...	R.	Olkuski.	S. p.........	1017	—	1447	2464	8	210

Nazwisko Miasta	Gubernia	Powiat	Najbliższa stacya pocztowa	Ludność Miast: Polak. i Rossy.	Ludność Miast: Niemców	Ludność Miast: Żydów	Ludność Miast: w Ogóle	licz. dom: Murowan.	licz. dom: Drewnia.
Wyśmierzyce.	R.	Radoms.	Białobrzegi ..	1138	—	69	1207	2	136
Wysok. Mazo.	A.	Łomżyń.	S. p.........	739	—	1067	1806	6	155
Wyszków * ..	P.	Pultuski.	S. p.........	580	9	1145	1734	9	85
Wyszogród * .	P.	Płocki.	S. p.........	877	132	2841	3850	127	110
Zagórów.....	W.	Koniński	Pyzdry	1415	86	235	1736	27	197
Zaklików....	L.	Zamojs.	Annopol.....	931	—	587	1518	10	211
Zakroczym * .	P.	Płocki.	S. p.........	1115	63	1702	2880	12	130
Zambrów * ..	A.	Łomżyń.	S. p.........	568	6	1049	1623	2	122
Zamość *	L.	Zamojs.	S. p.........	1632	7	2477	4116	106	394
Żarki........	R.	Olkuski.	S. p.........	1290	19	1525	2834	61	297
Żarnów *	R.	Opoczyń.	Opoczno.....	512	3	410	925	6	107
Żarnowiec * ..	R.	Olkuski.	S. p.........	830	—	795	1625	3	163
Zawichost * ..	R.	Sandom.	S. p.........	1572	—	1640	3212	9	283
Zduńsk.-Wola	W.	Sieradz.	S. p.........	2118	1764	1536	5418	63	520
Żelechów....	L.	Łukows.	S. p.........	1677	10	1725	3412	5	330
Zgierz *	W.	Łęczycki.	S. p.........	3528	3193	1646	8367	74	479
Złoczew.....	W.	Sieradz.	S p.........	531	10	920	1469	4	116
Żółkiewka ...	L.	Krasnos.	S. p.........	333	—	503	836	2	82
Żuromin.....	P.	Mławski.	Bieżuń	1051	—	445	1496	3	153
Zwoleń *	R.	Radoms.	S. p	1473	—	1396	2869	17	255
Żychlin......	W.	Gostyńs.	Plecka Dąbr.	757	33	901	1691	22	75

Warszawa: Polaków 103,490; Rossyan 1,565; Niemców 11,858; Żydów 41,207; w ogóle 158,120. Domów murow. 2,032, drew. 1,114.

Uwaga.—Ponieważ w wykazie powyższym liczba Rossyan podana została łącznie z Polakami w jednéj rubryce, poniżéj więc zamieszcza się szczegółowe wymienienie miast, w których ciż Rossyanie stale zamieszkują.

Miasto	Liczba Rossyan	Miasto	Liczba Rossyan	Miasto	Liczba Rossyan	Miasto	Liczba Rossyan
Augustów....	10	Krośniewice .	7	Pińczów.....	1	Tarnogród ...	90
Biała po. Bial.	7	Kryłów......	3	Piotrków....	40	Terespol	1
Brzeźnica....	1	Lipno.......	1	Płock.......	22	Tomaszów	
Chełm.......	9	Lipsk.......	379	Przasnysz....	2	pow. Zam..	2
Chorzelle....	3	Lublin	254	Pułtusk	13	Warka	1
Częstochowa.	9	Łask........	8	Radom......	33	Węgrów.....	13
Drohiczyn ...	94	Łaskarzew...	5	Rawa.......	14	Wieluń......	9
Gombin	3	Łęczyca	33	Sandomiérz..	11	Wieruszów...	2
Góra........	3	Łódź........	3	Sejny	9	Wisztyniec...	3
Gostynin.....	1	Łomża	3	Siedlce......	18	Włocławek . .	5
Grabowiec. ..	3	Łowicz......	8	Sieradz......	3	Włodawa....	2
Hrubieszow..	12	Maryampol ..	4	Skierniewice.	3	Wyso.Mazow.	4
Kalisz.......	11	Miechów.....	3	Sławatycze...	2	Zakroczym...	8
Kalwarya....	1	Nowy Dwór..	6	Sochaczew...	2	Zamość	7
Kleczów.....	1	Olkusz	4	Sopockinie ..	54	Zduńs.-Wola.	5
Konin.......	15	Opatów ...,.	7	Sulejów.....	1	Zgierz.......	10
Krasnystaw. .	3	Piaseczno....	3	Suwałki.....	113		

CZY BANKI ROLNICZE SĄ MOŻEBNE W NASZYM KRAJU I JAKA INSTYTUCYA ZASTĄPIĆ JE MOŻE Z WIĘKSZĄ KORZYŚCIĄ DLA ROLNICTWA?

Stan obecny naszego rolnictwa i konieczna potrzeba podniesienia go do wysokości, na jakiéj dziś się znajduje w sąsiednich krajach, obudziły w Rządzie i w samych obywatelach troskliwe poszukiwanie środków, za pomocą których możnaby było poprawić kulturę ziemi, ułatwić prowadzenie wyższego gospodarstwa i polepszyć w ogólności byt wszystkich klass ziemian naszych.

W tym duchu i w tym celu utworzone zostało Towarzystwo Rolnicze, którego działania, da Bóg, w swoim czasie przyniosą pomyślne skutki. Wszakże wyznać potrzeba, że akcya Towarzystwa Rolniczego może być tylko czysto moralną i że się tak wyrażę, teoretyczną.

O ile dobry przykład, życzliwa rada, szlachetna emulacya, mogą przyczynić się do oświecenia i zachęty naszych gospodarzy wiejskich na drodze postępu, o tyle zaiste, Towarzystwo Rolnicze nasze, celowi temu zadość uczyni. Za jego pośrednictwem uzbierają się potrzebne informacye, wyprobują się doświadczeniem i praktycznem zastosowaniem do stref naszych rozmaite systemata słynne za granicą, uorganizują się wystawy płodów i narzędzi rolniczych po rozmaitych punktach kraju z wolną dyskussyą i porównaniem różnych systematów kultury ziemi, chowu bydła i t. p. najwłaściwszych każdéj z naszych prowincyj, urządzą się nagrody i zachęty dla najpracowitszych obywateli, dla najzacniejszych sług gospodarskich i t. p.; ale daléj działanie Towarzystwa Rolniczego nie sięgnie. Nie dotknie ono strony *materyalnéj* potrzeb właścicieli ziemskich, nie przyjdzie im z pomocą pieniężną w chwili najgwałtowniejszéj potrzeby, nie zastąpi ich własnym kredytem choćby na czas krótki, nie wyręczy ich w rozlicznych stosunkach za domem, czy to z władzą, czy z handlem, słowem, nie uorganizuje nic takiego, coby zmodyfikowało istniejący tryb gospodarstwa wiejskiego, pełen kłopotów i koniecznego co chwila wydalania się z domu za interesami tego lub owego rodzaju, zawsze ze szkodą czasu i ze szkodą produkcyi.

Towarzystwo Rolnicze, wykazując naprzykład, wielkie korzyści dla gospodarstwa z osuszania gruntów mokrych (drainage) z zaprowadzania narzędzi i machin ułatwiających pracę ludzką, przekona obywateli o prawdach twierdzeń swoich, obudzi w nich zapewne szczerą chęć zaprowadzenia tych pożytecznych przemian; ale takim,

co są bez kapitału albo kredytu, nie poda ono pomocnéj ręki, ani wskazać potrafi kędy się udać, aby znaleźć środki dla przyprowadzenia do skutku zalecanych przez nie ulepszeń.

Tę słabą stronę swojéj Instytucyi, oceniło samo Towarzystwo Rolnicze, zaraz po swém zawiązaniu się, skoro okólnikiem swoim i dyskussyami, który je wywołał po rozmaitych punktach kraju, podniesiono rozbiór kwestyi „Uorganizowania kredytu dla obywateli.“ I wyrzekł ktoś słowo: „Banki rolnicze.“ Od téj chwili urosło i coraz bardziéj rozszérza się mniemanie, że takie „Banki“ gdyby były nawet możebne, zaspokoją wszystkie potrzeby, odpowiedzą wszystkim oczekiwaniom rolnika. Rzecz poszła daléj i pojawiły się projekta „Banków Rolniczych“, dowodzące zaprawdę najlepszéj chęci i gorliwości obywatelskiéj, ale zdaniem naszém, wszystkie polegające na jednéj i téj saméj błędnéj zasadzie, którą w interesie prawdy i w interesie samych rolników wyjaśnić i sprostować należy.

Główną zasadą projektowanych „Banków Rolniczych“ jest, aby Rząd funduszami Banku Polskiego, lub funduszami rezerwowemi Towarzystwa Kredytowego, przyszedł z pomocą *pieniężną* dla rolnictwa. Uposażone kapitałem pożyczonym od jednéj lub drugiéj Instytucyi, Banki Rolnicze prowincyonalne, stosownie do projektu, dostarczyłyby kapitału obrotowego obywatelom biédniejszym, bez hipoteki na majątku, bez zastawy płodów rolniczych, na gwarancyą tylko moralną i na warunkach czystego kredytu *in blanco*, ale razem z exekucyą administracyjną, na przypadek nieuiszczenia się na termin z pożyczki.

O ile podobne tworzenie Instytucyi *nowych*, mających podnieść i utrzymać kredyt rolnictwa kapitałem *pożyczonym*, jest przeciwném najsłabszym pojęciom kredytu, a zatém niepodobném w praktyce; o ile zaliczenie gotowego grosza bez hipoteki lub zastawy, narażać będzie Instytucyą na szwank i straty, które i jéj kredyt i jéj fortunę podkopywać będą; o ile nakoniec exekucya administracyjna wdziera się w prawa wcześniejszych kredytorów, łamie istniejące ustawy, i na korzyść własną burzy dotychczasowy porządek kosztem wierzycieli, to łatwo wszystkich uderzy.

Dlatego téj strony projektów rozbierać nie będziemy. Powiémy raczéj, że gdyby, przypuszczając, Rząd przychylił się do myśli projektu i upoważnił Bank Polski lub Towarzystwo Kredytowe do awansu kapitału dla Banków Rolniczych, to doświadczenie pokaże, że pomoce tych Banków dla rolnictwa okazałyby się bardzo słabe a nawet wątpliwe.

Takie „Banki Rolnicze“ bowiem z natury rzeczy, byłyby niczém innem, jak *filiami* Banku Polskiego albo Towarzystwa Kredytowego, których kapitałem istnieją. Musiałyby żyć pod ich kontrolą, musiałyby się rządzić ich przepisami.

Operacye tych Banków ograniczyłyby się do pożyczek pieniężnych w summach bardzo niewielkich, do ściągania należnych procentów, do exekucyi należności środkami administracyjnemi, a zatém często zapewne i do wywłaszczania przez licytacyą obywateli nieuiszczających się z pożyczki. Tym sposobem „Banki Rolnicze“ stałyby się „Urzędami,“ lub „Dekasteryami“ raczéj, aniżeli Bankami; w nich bowiem rozbieranoby częściéj kwestye administracyjne aniżeli bankowe. Zastanowianoby się powszechniéj nad tém, jak ściągnąć zaległości, aniżeli jak nowe czynić awanse. Zmieniłaby się natura Instytucyi. Wpływ pośredni, obywatelski, ustąpićby musiał gwałtowniejszym wymaganiom. Banki Rolnicze przeszłyby, naturalném następstwem, pod zarząd i kontrolę wyłączną Banku Polskiego lub Towarzystwa Kredytowego, i cała myśl pierwiastkowa pomocy dla rolnictwa, zaginęłaby przy potrzebie ratowania zaawanturowanych kapitałów. Charakter Instytucyi obywatelskiéj, rolniczéj nietylko zaginąćby musiał, ale co większa na długo skompromitowanymby został.

Tymczasem, interes samych rolników niemniéj byłby narażony na ciężką próbę i na wielkie niebezpieczeństwo. Korzystając z otwartego kredytu, bez hipoteki i zastawy, nie jeden z nich rzuciłby się śmiało i gorliwie na drogę ulepszeń; licząc na pomoc łatwą gotowego grosza, nie jeden także przedsięwziąłby za wiele rzeczy naraz; a gdy doświadczenie uczy, że zawody ludzkich rachunków i nadziei są dość częste, że 2 albo 3 lata nieurodzaju, gradobicia, albo upadku na bydło nie są u nas rzeczą nadzwyczajną; pytamy, co się stanie z tym gospodarzem, który się zobowiązał powrócić pożyczony kapitał w terminie 8 lub 9 miesięcy? który się poddał exekucyi administracyjnéj przy zaciąganiu pożyczki w Banku Rolniczym? jaka jego będzie przyszłość? gdzie środek ratunku?

I niechaj nikt nas nie oskarża o przesadę w téj mierze. Wiemy wszyscy, jak trudno przy nieurodzajach lub klęskach, na jakie nasz gospodarz jest narażony, biedniejszym naszym właścicielom ziemskim uiścić się z wypłaty *rat* należnych Towarzystwu Kredytowemu, jak częste i długie są zaległości, i jak powszechna i dobroczynna jest w tym względzie pobłażliwość Towarzystwa Kredytowego; ale pytamy znowu, jeżeli przy takich okolicznościach rolnik nie jest w stanie opłacić raty Towarzystwa Kredytowego, co oznacza tylko procent z małą amortyzacyą od zaciągnionéj pożyczki w témże Towarzystwie Kredytowém, to zkądże znajdzie środki zapłacenia procentu i zwrócenia *całkowitego kapitału*, pożyczonego w „Banku Rolniczym?“

Przypuścić więc musimy, że nieuiszczanie się ze zwrotu kapitału będzie częste, co większa, będzie tém częstsze, im będą powszechniejsze klęski nieurodzajów, gradobicia i t. p., im trudniejszą zatém

będzie pozycya gospodarza, i im bardziéj właśnie będzie potrzebował pobłażania, cierpliwości i ratunku.

Czy tego pobłażania udzieli „Bank Rolniczy“ swoim dłużnikom, jak dotąd udziela Towarzystwo Kredytowe zalegającym w ratach, oto jest pytanie, które śmiało i otwarcie położyć trzeba, a na które z równą otwartością odpowiadamy.

„Banki Rolnicze“ takiego pobłażania nie udzielą, i udzielać nie będą mogły. Charakter bowiem „Banków Rolniczych“ będzie zupełnie odmienny od charakteru Instytucyi takiéj, jaką jest Towarzystwo Kredytowe. Towarzystwu Kredytowemu w zaległościach *rat* idzie tylko o *procent* od kapitału, którego *nie pożyczyło* w gotowiźnie, ale który wszakże ma zabezpieczony *piérwszą* hipoteką na majątku często dwakroć tyle wartującym. Spokojnie więc przy summach znacznych rezerwowych, jakie posiada, i wypłatę kuponu zastąpić może, i dać czas *stowarzyszonemu* do uiszczenia się z raty. Ale „Bank Rolniczy“ w téj pozycyi nie jest. Nie idzie mu o *procent* od kapitału tylko, ale i o cały kapitał. Przy nieuiszczeniu się z wypłaty w trudnych czasach, wierzytelność Banku jest zagrożona; na jego dłużniku ciąży bowiem z jednéj strony *piérwsza hipoteka* Towarzystwa Kredytowego, z drugiéj wierzytelności prywatne. Pośrednie jego położenie ma o tyle wartości, o ile exekucyą administracyjną, niepotrzebującą processu i form sądowych, może *uprzedzić* wyroki sądowe na korzyść prywatnych wierzycieli.

Gdy zaś wątpliwości nie ulega, że przy piérwszém zachwianiu się kredytu obywatela, w skutek klęsk wyżéj wspomnianych, każdy prywatny wierzyciel starać się będzie wyrokiem sądowym zabezpieczyć swoję należytość i uprzedzić akcyą administracyjną Banku Rolniczego, widoczném jest, że Bank taki, we własnym interesie, przepisów swoich ściśle pilnować będzie, i aby ocalić całkowity swój kapitał, nietylko żadnego pobłażania nie udzieli, ale sekwestracyą wprowadzi z całém jéj następstwem.

Zaprawdę, nie takiego rodzaju posług oczekuje Rolnictwo nasze od Instytucyj kredytowych.

Jesteśmy zdania, że nie o samę pomoc pieniężną tu chodzi. Powiemy więcéj, że sama, *wyłączna* pomoc pieniężna, wprowadzi na fałszywe drogi, obciąży rolnika *nową* pożyczką, tém niebezpieczniejszą, im z większą będzie udzieloną łatwością; bo w chwili przesilenia, lub klęski nieurodzaju, skończyć się musi jego wywłaszczeniem.

Pomoc pieniężna zostanie wtenczas tylko pożyteczną dla rolników naszych, kiedy udzieloną i połączoną będzie z kontrolą i wpływem na cały ich tryb gospodarski, kiedy wpłynie na uorganizowanie odmiennego, jak było dotąd, systematu w stosunkach ich z handlem,

kiedy nakoniec stworzy siłami ich wspólnemi, i z własnych ich zasobów, taką Instytucyą, która obejmie ich wszystkie stosunki, będzie ich pośrednikiem we wszystkich potrzebach, i potrafi znaleźć dla nich kredyt na innych jak te warunkach, które projektowały „Banki Rolnicze.“

Przy takiéj Instytucyi działalność Banku Polskiego, na korzyść rolnictwa będzie odmienna jak dotąd. Bank Polski przy zamożności swoich środków, przy wyraźném zastrzeżeniu swojéj ustawy, nie mógł i nie może udzielać rolnikom naszym takich pomocy, na jakie mu staje, i jakich ci ostatni potrzebują, bo Bank szuka operacyi *czysto pieniężnych*. Zastawy płodów na zaliczenia gotówki, pociągają za sobą odpowiedzialności, wymagają stosunków i tranzakcyj kupieckich, które w gwałtownych tylko razach Banki na siebie przyjmują.

Skoro wszakże stworzy się Instytucya *pośrednia*, obejmująca z jednéj strony wszystkie interesa rolników, a z drugiéj posiadająca swój niezależny kapitał, upersonifikowana w formę i osobę handlową, podległą akcyi i exekucyi Kodexu handlowego, sądzimy, że taka Instytucya znajdzie poparcie Banku, i na przypadek potrzeby uzyska w kassach jego tę pomoc, jaką interes tak przeważny jak rolnictwo krajowe, z gwarancyą kapitału oddzielnego i z zastawą wszystkich płodów swoich pod jego kontrolą i zarządem, w Naczelnikach Banku Królestwa budzić nie przestawał.

Tak pojmując potrzeby rolnictwa i interes kraju, podajemy pod rozbiór i sąd publiczny myśl organizacyi Stowarzyszeń Rolniczo-handlowych po guberniach, z wywodem głównych ich zasad i sposobami działania.

I.

Zgadzamy się na to powszechnie, że kraj nasz nietylko pod względem handlowym i przemysłowym, ale także i pod względem rolniczym, daleko pozostał za inszemi. Ztąd główna przyczyna naszego ubóstwa.

Jeżeli okoliczności niezależne od naszéj woli, wpływały przeważnie na wstrzymanie postępu kraju naszego na drodze materyalnéj, w epoce kiedy nadzwyczajne wynalazki w mechanice i chemii, zastosowane do przemysłu, a prawdy ekonomiczne, przechodzące z teoryi w życie i aplikacyą do handlu, posunęły całą Europę tak szybkim pędem; to wyznać należy, że z naszéj strony była także długa obojętność na obmyślenie środków, nietylko aby iść naprzód, ale nawet, aby się bronić od wstecznego kroku i ratować od zupełnego upadku.

Nie masz nikogo coby wątpił, że w krajach, gdzie kwitnie przemysł i handel, gdzie najrozmaitsze fabryki są w ruchu, gdzie górnictwo jest w wysokim rozwoju, gdzie huty i ogromne warsztaty są

w ciągłéj czynności, w których stosunki kupieckie i handlowe obejmują wszystkie strony znanego świata, że w krajach takich Banki i Instytucye Kredytowe wpłynęły potężnie na stworzenie, puszczenie w ruch i utrzymanie w statecznéj działalności tego całego cudownego mechanizmu, który je wzbogacił materyalnie, uzacnił i podniósł moralnie, dając pracy ludzkiéj i zabiegom kierunek rozsądny i pożyteczny, a którego ostatnim celem jest zarobek dla pojedynczych, a bogactwo dla ogółu.

Nikt także nie wątpi, że gdyby w tych krajach z przyczyn jakichkolwiek owe dobroczynne instytucye upadły, a z niemi zniknął kredyt ogólny, ułatwienie stosunków, pomoce kapitałów i poparcie moralne; to cały ruch przemysłowy i handlowy, stanowiący ich świetność i bogactwo zatrzymałby się z nim razem, zdezorganizowałaby się praca i stosunki, i kraje te prędko wróciłyby do punktu z którego wyszły, a na którym my dotąd jeszcze zostajemy.

Taki jest ścisły stosunek pomiędzy handlem i przemysłem a instytucyami co organizują kredyt, wywołują kapitały z kryjówek do życia i czynności, i tworzą środki, ułatwiające i pomnażające cyrkulacyą wewnętrzną i zamianę w zewnętrznych stosunkach.

To téż handel i przemysł rozwijając się stopniowo, przyszły ostatecznie do uorganizowania Banków i Instytucyj kredytowych, których siłą i pomocą, których kierunkiem i kontrolą żyją i coraz daléj się rozwijają.

Rolnictwo samo, które równie jest przemysłem i jeszcze tak wielostronnym, a jak u nas często nawet połączonym z fabrykacyą (gorzelnie i cukrownie), zamiast znaleźć opiekę i pomoc szczególną wolnych kapitałów i poparcie Banków, pozostało przeciwnie wyłączoném z zakresu ich działań.

Nie rozbieramy powodów dlaczego się tak stało i jakie są przyczyny prawne takiéj exkluzyi; to jednak pewna, że ten stan rzeczy wywołał potrzebę utworzenia oddzielnéj instytucyi kredytowéj dla rolnictwa (Towarzystwo Kredy. Ziemskie), która go zupełnie od innych rodzajów przemysłu oddzieliła, i kredyt rolników w innéj stawia kategoryi, jak kredyt handlarza i fabrykanta.

Czy ta pomoc jaką Tow. Kredytowe przyniosło rolnictwu jest dostateczną? czy samo zaliczenie *części* wartości ziemi na hipotekę całości i przeniesienie długów z osoby natrętnéj na instytucyą cierpliwą, dającą długi termin z amortyzacyą, jest całym ratunkiem jakiego nasz rolnik potrzebuje i od światłych swych przewodników wygląda? niech stan obecny obywateli naszych odpowié. A gdy wszystkim wiadomo, że stan ten dalekim jest od pomyślności, i że zmiany zapowiedziane stosunków właścicieli ziemskich z włościana-

mi gotują nowe trudności, zdaje się, że jest pora wziąć się do uorganizowania instytucyj takich, któreby wszystkie interesa rolnika obejmowały i wiązały, i w tym związku dały mu siłę, pomoc i radę do zwalczenia mnogich trudności i do przeprowadzenia tych nowych przemian ciężkich a potrzebnych, bez ruiny jego bytu i przyszłości.

Dopóki właściciele ziemscy posiadali kapitał do uprawiania roli *w formie pańszczyzny*, wszelki inny kapitał obrotowy czy w formie kredytu, czy w formie gotówki, nie był dla nich koniecznością. Ale gdy oczynszowanie gruntów włościańskich staje się coraz powszechniejszém, a czynsz przedstawiający niby procent od kapitału nie zaś sam kapitał, nie wystarcza na obrobienie łanów dworskich; gdy nadto gospodarstwo rolnicze wyłamując się ze sfery prostéj rutyny i zwyczaju, podnosi się na stanowisko nauki, a ta dowodzi, że rola uprawiana umiejętnie wydaje kilkakroć razy większe plony, aniżeli je wydaje rola bez umiejętności i nakładu; gdy ten nowy rodzaj gospodarstwa wymaga nieznanych dotąd wydatków na machiny ułatwiające pracę ludzką, na powiększenie inwentarza lub sztucznych nawozów, co wszystko obrotowego kapitału koniecznie potrzebuje: widoczném jest, że w tym stanie rzeczy, właściciel ziemski szukać musi takiéj kombinacyi, którąby mu podała nietylko niezbędne środki do uprawiania roli, ale którąby jeszcze ułatwiła mu w ogólności prowadzenie gospodarstwa na skalę i sposób stosowne do dzisiejszych pojęć.

Ta kombinacya nie zasadza się na samym tylko awansie kapitału. O ile bowiem można było przyjść z pomocą pieniężną właścicielom ziemskim w sposób pewny i bezpieczny, opierając te pożyczki na hipotece dóbr, o tyle Towarzystwo Kredytowe czyniło i w przyszłości zadość czynić będzie. Właściciele ziemscy w dzisiejszych okolicznościach, oprócz pieniężnéj, szukać powinni innéj pomocy. Potrzebują oni sprzymierzeńca, coby chciał i umiał wziąć na siebie prowadzenie téj części gospodarstwa, która właściwiéj do handlu jak do rolnictwa należy, zostawując im cały ciężar kłopotów domowych i produkcyi, ale uwalniając ich razem od troski, kiedy, gdzie i jak spieniężyć mają płody swoje, jak zaspokoić podatki, gdzie znaleźć grosz w potrzebie. Jedném słowem starać się powinni o utworzenie takiego stowarzyszenia, do któregoby sami przynosili jako wkład (Aport) rolę i pracę, a ich wspólnicy, pieniądz i przemysł; w którymby był pewien podział pracy: dla właściciela ziemi produkcya i ulepszenia gospodarskie; dla kapitalisty obmyślenie najlepszych sposobów spieniężania płodów, należących do członków stowarzyszonych, i dostarczenia im kapitału na warunkach najmniéj uciążliwych dla rolnika.

Tylko z podobnych żywiołów utworzone stowarzyszenie odpowié dzisiejszym potrzebom rolnictwa; tylko na tych zasadach zbudowa-

na instytucya, będzie miała charakter i cel instytucyi obywatelskiéj. Będzie ona nie Bankiem zwyczajnym, szukającym dla siebie wyłącznie najwyższych zysków i procentu, kosztem a częstokroć i ruiną klientów swoich, ale będzie Bankiem wyjątkowym, rolniczym, jak się powszechnie wyrażamy, a właściwiéj Kantorem, gdzie kapitalista i rolnik, będą mieli wspólny interes jako stowarzyszeni, aby z pomyślnością instytucyi wzrastała także i pomyślność wszystkich jéj członków. Czy instytucya tego rodzaju jest możebną? oto jest zagadnienie, które w praktyce raczéj jak w teoryi rozwiązać trzeba.

Odosobnienie, w jakim żyją rolnicy nasi daleko od świata i od wszystkich stosunków, wpływających na cenę płodów ziemskich, na cenę artykułów, których sami potrzebują, i nakoniec na stopę procentową wolnych i obiegowych kapitałów, stawia ich w niemożności sądzenia zdrowo i spokojnie, gdzie i jak najlepiéj udać się o zasiłek pieniężny, gdzie i kiedy spieniężyć najkorzystniéj płody swoje, albo najtaniéj nabyć potrzebnych na własną konsumpcyą artykułów. Zostawiony samemu sobie rolnik, sam we wszystkich potrzebach wystarczać sobie musi. Bez regularnych i dokładnych wiadomości o ogólnym ruchu handlu krajowego i zagranicznego, bez oględności i pamięci na termina wypłat podatków i innych zobowiązań, często zbywa on w pośpiechu i pod naciskiem konieczności, za lichą cenę wszystko, co ma pod ręką, albo co gorsza, za mały awans gotówki oddaje się w niewolę żyda, zbywając mu płody ziemi swojéj jeszcze nie zebrane, a czasem nawet nie zasiane.

W takim stanie rzeczy pytamy, czy nie korzystném będzie dla rolników, aby to odosobnienie ustało? aby utworzona była instytucya, któraby się ich interesami zajęła i opiekowała, któraby wyrastając że tak powiem, z ich własnego łona, prowadzona i kontrolowana przez Dyrekcyą wybieraną przez nichże samych, ogarnęła wszystkie stosunki rolnictwa z handlem, obywatela z władzą, aby go wyręczała we wszystkiém i w sprzedażach i w kupnach, aby była jego powiernikiem i zastępcą, oszczędzając mu czasu i fatygi, i wypełniając jego rozkazy po miastach i za granicą, a tym sposobem dając mu więcéj czasu i myśli swobodnéj do zajęcia się w domu gospodarstwem i produkcyą.

A jeżeli jeszcze dodamy, że taka instytucya przygotowaną będzie czynić zaliczenia i awanse pieniężne, na warunkach łatwiejszych jak gdzieindziéj, że co większa, rada przypuścić do podziału korzyści swoich tych obywateli, co się w liczbę stałych stowarzyszonych wpisać zechcą, to nie widzimy zaiste przyczyny, dla czegoby instytucya proponowana nie miała znaleźć poparcia publiczności i oddać rzetelnych usług właścicielom ziemskim.

Łączność więc i wspólność działania oto są dwie główne zasady naszéj instytucyi. Tylko wiążąc się razem znajdziemy siłę, kredyt i światło.

Jak niegdyś przez zawiązanie się Towarzystwa Kredytowego, kredyt indywidualny każdego członka poparty i podniesiony został kredytem solidarnym całego stowarzyszenia, co sprowadziło dla każdego i dla wszystkich pożądane skutki, tak równie dzisiaj, gromadząc się około ludzi, co oprócz gotowego kapitału, nieść będą stowarzyszonym pośrednictwo swojego osobistego i zbiorowego kredytu, tam, gdzie indywidualnie żaden z nich osiągnąćby go nie mógł, pomnożą się środki pomocy, i stworzy się siła nowa dla pośrednika i dla tych co z pośrednictwa korzystać będą. Ale, gdy Towarzystwo Kredytowe ogranicza pomoc swoję na zaliczeniu części wartości majątku, i nie miesza się wcale, ani radą, ani kontrolą do działań stowarzyszonych swoich, działalność instytucyi naszéj będzie innego rodzaju. Nie ograniczy się ona samą pomocą pieniężną, albo pośrednictwem swojém w wyszukaniu kapitału dla stowarzyszonych, na warunkach najkorzystniejszych, ale owszem wymagać będzie zcentralizowania w rękach swoich i na korzyść wszystkich stowarzyszonych tych operacyj, które potrzebują specyalnych wiadomości, doświadczenia, ciągłych i regularnych korrespondencyj z głównemi punktami handlu wewnętrznego i zagranicznego, nakoniec pewnego obrobionego systematu w prowadzeniu interesów.

Tym sposobem utworzy się ogólna Agencya stowarzyszonych do obrabiania interesów swoich członków. W niéj i przez nią odbywać się będą wszystkie tranzakcye. Pod jéj opieką i gwarancyą podniesie się kredyt indywidualny każdego członka, pod jéj kierunkiem i kontrolą warunki tego kredytu korzystnie zmodyfikować się muszą. Ustanie zgubna konkurencya przy sprzedażach płodów ziemskich, a przy nabywaniu artykułów potrzebnych na własną konsumpcyą, za pomocą swojéj agencyi, znajdą się te korzyści w cenie, gatunku i wadze, jakie zwyczajnie wynikają z hurtownego kupna i z piérwszéj ręki.

Oprócz tych już znakomitych korzyści wykażą się inne nie mniejszéj wagi korzyści moralne, wynikające z usunięcia tego natrętnego i fatalnego wpływu żydów, który obejmuje wszystkie dzisiejsze stosunki kraju, wciska się do najdrobniejszych tranzakcyj ziemianina, oblega go w domu i za domem, staje się niezbędnym na każdym kroku, i już to sprawuje niestety, że mało który z obywateli rządzi się własném zdaniem lub własnym interesem, ale interes i zdanie lichwiarza, który go gniecie, uważać musi z konieczności za prawidło swojego postępowania.

Takim przygniecionym właścicielom instytucya nasza podając rękę, wyświadczy usługę obywatelską, wyzwoli ich bowiem od lichwy i upokorzenia, powróci im ich niezależność i nauczy polegać w potrzebie, raczéj na pomocy współobywateli, aniżeli na ponętą zaprawionych, ale zgubnych przysługach przewrotnego i zdemoralizowanego żydowstwa.

II.

Podajemy teraz formę, organizacyą i główne zasady statutów stowarzyszenia:

1) Towarzystwo będzie wspólką komandytową pomiędzy PP. N. N. N. a Akcyonaryuszami.

2) *Cel* Towarzystwa jest: ułatwienie sprzedaży obywatelom ich płodów ziemskich, i nabywanie dla nich wszelkich artykułów potrzebnych, a to wszystko za komiss oznaczony taryffą.

Zaliczki pieniężne na płody ziemskie, wszelkie wypłaty w kraju i za granicą na rachunek klientów swoich, sprowadzenie towarów lub machin i narzędzi z fabryk krajowych lub zagranicznych,—ułatwienie kredytu, przyjmowanie kapitałów wolnych na depozyta czasowe z terminami oznaczonemi,—eskontowanie wexlów, arbitraże bankowe wchodzić będą w zakres działalności Towarzystwa.

Wyraźnie zabrania się Towarzystwu wszelkich operacyj papierami publicznemi i innych jakichbądźkolwiek na własną rękę.

Interesa komissowe i pośrednictwo, mają być jedynemi i wyłącznemi zajęciami Instytucyi.

3) Firma handlowa i prawna Towarzystwa będzie:

N. N. N. i wspólka.

Nazwa zaś jego: *Kantor Rolniczy N.* albo *Agencya Centralna Rolnicza.*

4) Siedlisko Towarzystwa jest w mieście N. Towarzystwo jednak będzie miało swoje filie w kilku punktach gubernii.

5) Trwanie Towarzystwa jest na lat 10. Może być wszakże przedłużone na drugie lat 10 za zgodą $^3/_4$ głosów akcyonaryuszów.

6) *Kapitał.* Kapitał Towarzystwa ograniczy się cyfrą pozwoloną Ukazem z r. 1856, tojest będzie na summę rs. 150,000, podzielny na akcye 100 rublowe. Prawa, obowiązki i odpowiedzialności akcyonaryuszów opiszą statuta Towarzystwa.

7) Oprócz akcyonaryuszów, utworzy się jeszcze kategorya *Członków stowarzyszonych*, którzy będą mieli udział w zyskach Towarzystwa, jak się to niżéj opowie.

Tacy „stowarzyszeni“ nie będą odpowiedzialni za żadne długi i zobowiązania Towarzystwa, ale żeby mogli mieć udział w zyskach

stowarzyszenia, powinni się zobowiązać na piśmie, że główne płody ziemskie swoich majątków sprzedawać, i główne artykuły kolonialne i inne, na potrzeby swojego domu, nabywać będą za pośrednictwem agencyi, za komis jednostajny i oznaczony z góry.

Wszelkie przełamanie takiego zobowiązania prowadzi za sobą wymazanie z listy „Członków stowarzyszonych" na lat najmniéj 3.

Każdy obywatel posiadający gospodarstwo w gubernii N. zostać może członkiem stowarzyszonym, byleby deklaracyą swoją na piśmie uczynił w terminie 4 tygodni od dnia ogłoszenia zawiązania się niniejszego Towarzystwa, aktem publicznym przed Rejentem.

Przyjmowanie na członków stowarzyszonych po upływie tego terminu, odbywać się będzie za rekomendacyą na piśmie dwóch akcyonaryuszów, albo dwóch członków stowarzyszonych.

8) *Gerencya.* Interesa Towarzystwa prowadzić się będą przez gerentów odpowiedzialnych. Oni sami odpowiadają przed akcyonaryuszami i przed prawem za wszystkie akta towarzystwa i za wszystkie zobowiązania. Mają najrozleglejsze attrybucye. Jako kaucyą, każdy z gerentów posiadać będzie przez ciąg swéj gestii 100 akcyj Towarzystwa, które będą złożone w ręku członków rady nadzorczéj.

Sami tylko gerentowie mają podpis firmy współki. Ten podpis musi być w interesie Towarzystwa, aby obowiązywał Towarzystwo.

9) *Rada nadzorcza* składa się z 5-ciu członków najmniéj, z których 3 będzie akcyonaryuszów a 2 z grona „członków stowarzyszonych."

Attrybucye téj rady będą takie, jakie są zwykle w Towarzystwach komandytowych, a które szczegółowo opiszą statuta Towarzystwa.

Członkowie rady nadzorczéj będą wybierani na roczném ogólném zgromadzeniu, prostą większością głosów. Nim pierwsze ogólne zgromadzenie nastąpi, 3 akcyonaryuszów najwięcéj posiadających akcyj, i dwóch takich członków stowarzyszonych, którzy są członkami Dyrekcyi Szczegółowéj Towarzystwa Kredytowego i mieszkają w mieście N. będą składać radę nadzorczą.

10) *Operacye.* Jedną z głównych operacyj Towarzystwa będą zaliczenia pieniężne na zastaw płodów ziemskich, w proporcyi 50 do 70 % od ich targowéj ceny. Procent od tych zaliczeń będzie 5 % na rok.

Produkta będą złożone w magazynach Towarzystwa pod jego odpowiedzialnością i kontrolą, i Towarzystwo samo będzie miało moc ich sprzedawania. Ogłoszą się Taryffy kosztów utrzymania po magazynach, przeróbki zboża, zachowania wańtuchów z wełną w porządku, opłaty za zwiezienie lub expedycyą towarów na miejsce dostawy i t. p.

Skoro część albo całkowitość powierzonych na sprzedaż lub oddanych w zastaw krestencyj spieniężoną będzie, wpływ summ ze sprzedaży wynikłych, zamieszczony zostanie na kredyt respective właściciela sprzedanego zboża, bonifikując każdemu od dnia sprzedaży procent taki sam 5 %, jaki mu był liczony. Tym sposobem utworzy się rachunek bieżący (Compte Courant) dla każdego klienta, a summy im należne ani na dzień bezczynnie nie zostaną.

Każda operacya sprzedaży lub kupna awizowaną będzie jak najregularniéj przy wysłanym rachunku.

Na summy pozostałe w rękach Towarzystwa, obywatele będą mogli czynić obstalunki machin, narzędzi, towarów potrzebnych; będą mocni wydawać assygnacye, upoważniać do wypłat podatków Rządowych, rat należnych Towarzystwu Kredytowemu i t. p.; jednem słowem: posługiwać się „kantorem", jakby własną kassą, do wysokości summ od Towarzystwa należących się, lub do wysokości kredytu, każdemu indywidualnie otwartego.

Taki kredyt *in blanco*, tojest—bez złożenia płodów w magazynach Towarzystwa, dawać się będzie na zaręczenie 3 lub 4 obywateli stowarzyszonych tworzących Konsorcye okręgowe lub powiatowe.

Na ten cel w każdym okręgu obywatele z grona swego wybiorą 3 lub 4 członków, którzy tworzyć będą konsorcyą. Na ich porękę na piśmie, Towarzystwo zaliczać będzie konsorcyom od 3 do 5 tysięcy rs. do dystrybucyi, stosownie do ich własnego zdania, pomiędzy takich współobywateli, którzy płodów swoich na zastaw, gotowych jeszcze nie mają. Konsorcya sama oceniać będzie do jakiéj wysokości sąsiadom swoim z pomocą przyjść można; ona za regularny zwrot całkowitego awansu Towarzystwa obligacyą swoją solidarnie odpowiada, gdyby obywatel, otrzymujący zapomogę od konsorcyi, na termin oznaczony nie złożył w magazynach Towarzystwa przyrzeczonych produktów swojego majątku.

Takie awanse konsorcyom, nie powinny przechodzić terminu 4 lub 5 miesięcy.

Towarzystwo przyjmować będzie na *depozyta* z terminem oznaczonym, kapitały szukające chwilowego placunku; płacić będzie za nie 3 lub 4 % na rok, stosownie do tego, jak na krótszy lub dłuższy termin summy w ręku jego zostawiane będą.

Urządzenie doskonałych magazynów w punktach najdogodniejszych dla handlu, utrzymanie regularnych stosunków i wiadomości z centralnemi targami w kraju i za granicą, rozwinie zakres działań Towarzystwa i wskaże nowe drogi o których dziś nawet pomyśleć niewolno.

Powiemy więc teraz tylko w ogólności, że celem i interesem Towarzystwa będzie: robić wszelkie ułatwienia dla obywateli, wykonywać wszelkie polecenia, dostarczać wszelkich informacyj, i to zawsze w duchu raczéj niesienia posługi obywatelstwu, aniżeli szukania własnego zarobku, albo chwilowego zysku. Bez takiéj podniety bowiem, Towarzystwo nie zdobędzie publicznego zaufania, a bez publicznego zaufania nie będzie powszechnego poparcia myśli, która głównie stowarzyszenie niniejsze do życia powołała.

Wychodząc z tych zasad, *Kantor rolniczy* N. przyjmować będzie wszelkie komissa sprzedaży lub kupna, od obywateli gubernii N. lub sąsiedniéj gubernii, na warunkach tych samych, jak dla swoich stowarzyszonych, uchylając ich tylko od podziału zysków Towarzystwa, jeśli ci obywatele, przenosząc wolność odrębnego działania, zobowiązać się nie zechcą do powierzenia wszystkich swoich interesów kontroli i opiece Towarzystwa.

11) *Ogólne zgromadzenia Towarzystwa* będą miały miejsce raz na rok, dajmy każdego 15 stycznia. Każdy akcyonaryusz posiadający 5 akcyj, i każdy „członek stowarzyszony", którego rachunek biegący przenosi summę rs. 2.000 na rok, ma prawo być na ogólném zgromadzeniu i przy wotowaniu posiada głos jeden. Akcyonaryusz posiadający 10, albo więcéj nad 10 akcyj, mieć będzie 2 głosy.

Na ogólnych zgromadzeniach prezyduje Prezes Rady Nadzorczéj, a do składu bióra wchodzą dwaj najmocniejsi akcyonaryusze, przytomni na posiedzeniu. Na tych posiedzeniach rocznych gerentowie zdają raport z rocznych czynności, proponują zmiany w statutach, które się większością głosów decydują, i przedstawiają do potwierdzenia: rachunki roczne, bilans i inwentarz Towarzystwa, tudzież podział czystych rocznych zarobków.

Statuta Towarzystwa obejmą szczegółowo wszystkie warunki tego artykułu.

12) *Podział zysków.* Po odtrąceniu kosztów administracyi, i $^1/_{10}$ na amortyzacyą pierwszych nakładów przy utworzeniu Towarzystwa, tudzież 5 % jako procent od kapitału zakładowego, z pozostałéj summy odtrąci się 10 % na rezerwę, resztę zaś podzieli się na dwie równe części, z których jedna pójdzie na *dywidendę* dla akcyonaryuszów, druga na *bonifikacyą* dla „członków stowarzyszonych" *pro rata*, wysokości każdego osobistego rachunku.

13) *Rozwiązanie i likwidacya Towarzystwa.* Statuta przepiszą formy stosowne do prawa.

P. F. Z.

O moście stałym na Wiśle pod Warszawą.

Od tak dawna, jak istnieją ślady historyczne, tyczące się naszego miasta, mamy dowody, iż był most pod Warszawą. Są o nim wzmianki w drugiéj połowie XIV wieku jeszcze za książąt Mazowieckich. Późniéj nikną te ślady, a kommunikacya utrzymywana była przewozem, do którego prawo udzielano niektórym zasłużonym w kraju osobom za nagrodę, lub darowano Magistratowi warszawskiemu jako dochód na użytek miasta przeznaczony. Król Zygmunt August piérwszy powziął myśl wystawienia stałego mostu na palach, jakoż za jego panowania rozpoczęto budowę wprost teraźniejszéj ulicy Mostowéj. Stawiał go własnym pomysłem Erazm z Zakroczymia dzierżawca ówczasowy przewozu i cła na Wiśle. Drzewo do budowli sprowadzono wodą z lasów Kozienickich, z puszczy teraz nieznanéj, Pustelnik zwanéj, i z innych lasów z okolicy Sandomierskiéj. Most rozpoczęto stawiać dnia 25 czerwca 1568 r., nim jednak rzecz do skutku doprowadzono, król który bardzo znaczne jak na owe czasy wykładał na budowę tę koszta, nie dożył jéj końca. Dopiéro Anna Jagiellonka siostra jego, własnym nakładem ukończyła tak, iż w dniu 5 kwietnia 1573 r. otwartym został dla publiczności. Budowano go tedy lat pięć, dla ochronienia zaś od pożaru, kazała późniéj taż królowa wznieść wieżę czworograniastą z sklepionym łukiem nad brzegiem Wisły od ulicy Mostowéj, pod którym się wchódziło. Most ten miał 1150 kroków długości i stał w całości przez lat 30, w roku zaś 1603 wezbrana Wisła i lody zniszczyły go, snadź jednak nie ze szczętem, gdy król Zygmunt III troskliwy o przyozdobienie Warszawy, wkrótce potém wystawił drugi, a najpewniéj tenże sam tylko odbudował. I ten trwał niedługo, albowiem w r. 1632 uchwalono na zjeździe publicznym, ażeby dla przyjeżdżających była ułatwiona przeprawa na Wiśle, a podskarbiego koronnego wezwano, aby polecił budowniczemu warszawskiemu do wystawienia mostu pod Warszawą. Bo most przez Wisłę, jak powiada w swoich pamiętnikach książę Albrycht Radziwiłł, jeszcze nie był skończony który kosztował 14,000 złp. Takież same postanowienia znajdujemy i w późniejszych czasach, widać zatém, iż most często się psuł, a najpewniéj każde wezbranie Wisły i lody go znosiły. Są także ślady, iż stawiano mosty stosownie do potrzeby w rozmaitych punktach Warszawy; i tak, w r. 1656 za Jana Kazimierza, Sapieha wojewoda wileński wystawił most

od kępy na Solec idąc na odsiecz Warszawy; w tymże samym czasie król Jan Kazimierz polecił wystawić most przy ulicy Spadek za zdrojami. Miejsce to dla małéj pochyłości było bardzo stosowne, lecz ten po trzydniowéj walce został spalony. Za Karola XII w r. 1705 na początku listopada zerwał się most na Wiśle dla nawałności kry i wielkiéj wody, lecz Szwedzi wziętemi łańcuchami od bram i z ulic miejskich zdołali go napowrot połączyć i utrzymać. W r. 1707 były dwa mosty pod Warszawą, lecz te po przejściu wojsk szwedzkich za Wisłę, zostały rozebrane.

Za panowania króla Augusta III stawiano przed każdym zjazdem publicznym most pod Warszawą, ale nietrwała budowa zbyt prędko się niszczyła. W r. 1764 nakazano wystawić stały most, lecz to do skutku nie przyszło, dopiéro w r. 1775 Adam książę Poniński własnym nakładem wystawił most na łyżwach w tém miejscu, gdzie stoi teraźniejszy, za co pozwolono mu przez lat 10 pobiérać z niego dochody. Za księstwa Warszawskiego na wiosnę w r. 1807 inżynierowie francuzcy rozpoczęli budować między Pragą a Warszawą stały most na palach, założywszy pierwéj dość gęste izbice, który w bardzo krótkim czasie, bo w d. 6 czerwca tegoż roku ukończono. Kosztował on 700,000 złp., lecz stał zaledwie 10 miesięcy, gdyż wylew Wisły w dniach 11 i 12 kwietnia 1808 r. zniszczył go zupełnie. Odtąd wrócono znowu do mostu na łyżwach, który zawsze przed nadchodzącą zimą rozbierano, urządzając przewóz, niekiedy zaś gęste lody zrywały go unosząc i statki i pokład. W r. 1829 Warszawa powtórnie miała dwa mosty. Utrudzenie bowiem jakiego przybywający dla natłoku po moście i ulicach do niego przytykających ciągle doświadczali, osobliwie obok przykrego wjazdu przez ulicę Bednarską, wskazały potrzebę łatwiejszéj komunikacyi i wyszukania dogodniejszego do Wisły zjazdu; za upoważnieniem przeto Rady Administracyjnéj rozpoczęto w r. 1828 z funduszów miasta budowę mostu pływającego przy ulicy Spadek, tam gdzie był za Jana Kazimierza, który od strony Pragi kończył się w pobliskości rogatek Modlińskich na Golendzinowie. Most ten zwinięty był w r. 1833.

Zamiar postawienia stałego mostu pod Warszawą nieprzestannie zajmował Władzę rządową; hrabia Tadeusz Mostowski b. minister spraw wewnętrznych szczególnie się o to starał. Były też w rozmaitych czasach wygotowane różne potemu projekta: jedne na most wiszący żelazny, inne na murowany o jednym łuku i t. p. W tym także celu wybudowany został w r. 1846

nowy zjazd, który wielką zapewnił dogodność komunikacyi z Wisłą. Teraz nadzieja posiadania stałego mostu będzie urzeczywistnioną, winniśmy to szczególnéj troskliwości JO. księcia *Gorczakowa* Namiestnika Królestwa, który wyjednał już na to zatwierdzenie Monarsze, budowa zaś ma być w roku bieżącym rozpoczętą. Most stanie podług projektu Generał-Majora Inżynieryi Stanisława Kierbedź, będzie zaś do jazdy zwyczajnéj, lecz w takich rozmiarach i trwałości, ażeby w razie potrzeby można było urządzić na nim koléj żelazną dla parochodów, bez ścieśnienia jazdy zwyczajnéj. Most mieć będzie 6 otworów po 248 stóp w świetle mających, filary z gruntu na fundamencie z betonu (kompozycya z drobnych kamieni z cementem) zagłębione będą na 50 stóp w grunt poniżéj horyzontu najniższéj wody, a to za pomocą cylindrów z lanego żelaza zapuszczonych do takiéj głębokości pneumatycznemi przyrządami. Izbice czyli lodołamy będą przed filarami żelazne, w taki sam sposób w grunt zapuszczone. Wierzchnia część mostu składać się będzie z dwóch żelaznych przęseł, zbudowanych w gęste wiązania. Pokład mostowy pomiędzy przęsłami leżéć ma przy dolnéj ich części, i miéć będzie szerokości stóp 34 w świetle, a trotoary dla pieszych szerokości stóp 7, znajdować się będą na zewnątrz wiązań.

Most zamierzono budować w przestrzeni zagięcia istniejącego zjazdu ku rzece w blizkości b. zamku królewskiego, wyniesienie jego będzie na równi z powierzchnią zjazdu tak, że statki przepływać pod nim będą mogły bez przeszkody. Od strony Pragi zjazd z mostu przedłuży się do przecięcia z drogą bitą kowieńską, w którym to punkcie zamierzono wybudować dworzec Drogi Żelaznéj St. Petersburgsko-Warszawskiéj. Tym sposobem banhoff znajdować się będzie na przecięciu linii środkowéj mostu.

Do przewozu towarów i pasażerów pomiędzy dworcami dróg żelaznych St. Petersburgsko-Warszawskim i Warszawsko-Wiedeńskim, zamierzono wybudować drogę żelazną konną miejską, która na początek będzie dostateczną.

Roboty około wystawienia mostu mają być wykończone w ciągu lat cztérech, koszta zaś łącznie z drogą komunikacyjną pod zjazdem od strony Pragi i przyczółkami przy obu brzegach rzeki, obliczone są na rsr. 2,577,000, z tém przypuszczeniem, iż żelazo i inne materyały oraz przyrządy, które potrzeba będzie wypisywać z zagranicy, wolne będą od opłat celnych.

DOM

CESARSKO-ROSSYJSKI.

Jego Cesarska Mość, Najjaśniejszy ALEXANDER MIKOŁAJEWICZ, Cesarz Wszech Rossyi Król Polski, urodził się dnia 17 (29) Kwietnia 1818 roku, wstąpił na Tron dnia 19 Lutego (3 Marca) 1855 roku.

Jéj Cesarska Mość Najjaśniejsza Cesarzowa i Królowa MARYA ALEXANDRÓWNA, urodzona 27 Lipca (8 Sierpnia) 1824 roku.

Jéj Cesarska Mość owdowiała Najjaśniejsza Cesarzowa i Królowa ALEXANDRA FEDORÓWNA, urodzona 1 (13) Lipca 1798 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Cesarzewicz Następca Tronu i Wielki Xiążę, MIKOŁAJ ALEXANDROWICZ, urodzony 8 (20) Września 1843 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę ALEXANDER ALEXANDROWICZ, urodzony 26 Lutego (10 Marca) 1845 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę WŁODZIMIERZ ALEXANDROWICZ, urodzony 10 (22) Kwietnia 1847 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę ALEXY ALEXANDROWICZ, urodzony 2 (14) Stycznia 1850 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę SERGJUSZ ALEXANDROWICZ, urodzony dnia 29 kwietnia (11 maja) 1857 roku.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężniczka MARYA ALEXANDRÓWNA, urodzona 5 (17) Października 1853 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę KONSTANTYN MIKOŁAJEWICZ, urodzony 9 (21) Września 1827 roku.

Jego Małżonka, Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna ALEXANDRA JÓZEFÓWNA, urodzona 26 Czerwca (8 Lipca) 1830 roku.

Dzieci Ich: Syn: Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę MIKOŁAJ KONSTANTYNOWICZ, urodzony 2 (14) Lutego 1850 roku.

Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę KONSTANTY KONSTANTYNOWICZ, urodzony 10 (22) Sierpnia 1858 roku.

Córki: Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężniczka OLGA KONSTANTYNÓWNA, urodzona 22 Sierpnia (3 Września) 1851 roku.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężniczka WIARA KONSTANTYNÓWNA, urodzona 4 (16) Lutego 1854 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę Mikołaj Mikołajewicz starszy, urodzony 27 Lipca (8 Sierpnia) 1831 roku.

Jego Małżonka: Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Alexandra Piotrówna, urodzona 21 Maja (2 Czerwca) 1838 roku.

Ich syn: Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę Mikołaj Mikołajewicz młodszy, urodzony dnia 6 (18) listopada 1856 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę Michał Mikołajewicz, urodzony 13 (25) Października 1832 roku.

Jego Małżonka: Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Olga Fedorówna, urodzona dnia 8 (20) września 1839 roku.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Helena Pawłówna, urodzona 28 Grudnia 1806 (9 Stycznia 1807) roku.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Marya Mikołajewna, urodzona 6 (18) Sierpnia 1819 roku; Wdowa po Jego Cesarskiéj Wysokości Xięciu Maxymilianie Leuchtenbergskim.

Ich Dzieci: Synowie, Xiążęta Romanowscy: Jego Cesarska Wysokość Xiążę Mikołaj Maxymilianowicz, urodzony 23 Lipca (4 Sierpnia) 1843 roku; Jego Cesarska Wysokość Xiążę Eugeniusz Maxymilianowicz, urodzony 27 Stycznia (8 Lutego) 1847 roku; Jego Cesarska Wysokość Xiążę Sergiusz Maxymilianowicz, urodzony 8 (20) Grudnia 1849 roku; Jego Cesarska Wysokość Xiążę Jerzy Maxymilianowicz, urodzony dnia 17 (29) Lutego 1852 roku.

Córki, Xiężniczki Romanowskie: Jéj Cesarska Wysokość Xiężniczka Marya Maxymilianówna, urodzona 4 (16) Października 1841 roku, i Jéj Cesarska Wysokość Xiężniczka Eugenia Maxymilianówna, urodzona 20 Marca (1 Kwietnia) 1845 roku.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Olga Mikołajewna, urodzona 30 Sierpnia (11 Września) 1822 roku, Małżonka Jego Królewskiej Wysokości Xięcia Następcy Tronu Wirtembergskiego Karola Fryderyka Alexandra.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Katarzyna Michałówna, urodzona 16 (28) Sierpnia 1827 roku, Małżonka Wielkiego Xięcia Meklenburg-Strelickiego Jerzego.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Marya Pawłówna, urodzona 4 (16) Lutego 1786 roku, Małżonka Wielkiego Xięcia Sasko-Wejmarskiego Karola Fryderyka.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna Anna Pawłówna, urodzona 7 (19) Stycznia 1795 roku, Wdowa po Królu Niderlandzkim Wilhelmie II.

KRONIKA SPÓŁCZESNA.

ROK 1857.

PAŹDZIERNIK.

1. Zjazd NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA Wszech Rossyi, Króla Polskiego ALEXANDRA II-GO z Najjaśniejszym Cesarzem Austryackim w Wejmarze, który nazajutrz opuścił to miasto; zaś N. PAN wyjechał ztąd dnia 4.

— Otwarcie Cesarsko-Królewskiej Medyko-Chirurgicznéj Akademii w Warszawie, w obecności JO. Księcia Gorczakowa Namiestnika Królestwa.

— Otwarcie sejmu duńskiego.

— Zgon poety tyrolskiego Michała Senn, w szpitalu wojennym w Innsbrucku.

2. N. PAN rozkazać raczył znieść bezzwłocznie szwadrony kantonistów i bateryе okręgów wojennego osiedlenia jazdy.

4. Ministeryum Narvaeza w Hiszpanii podaje się do dymissyi, ale zatrzymuje urzędowanie do ułożenia nowego gabinetu.

— Otworzenie Dywanu w Jassach.

7. Zgon generała jazdy i naczelnika sztabu generalnego wojsk pruskich von Reyher, w Berlinie.

8. Przybycie do Warszawy N. CESARZA I KRÓLA powracającego z zagranicy z NAJ. MAŁŻONKĄ SWOJĄ, po raz piérwszy jako MONARCHINI przybywającą do tutejszéj stolicy. NN. PAŃSTWO w czasie pobytu swego zwiedzać raczyli instytut św. Kazimierza, szpital Dzieciątka Jezus, pensyę wyższą żeńską rządową na Nowolipiu, tudzież zaszczycili obecnością swoją widowisko w teatrze Wielkim. Dnia 11 opuścili Warszawę, udając się do Nowéj Alexandryi, gdzie zwiedzić raczyli Alexandryjski instytut Wychowania Panien.

— Zgon królewny Saskiéj Maryi.

— Zakończenie manewrów wojska francuzkiego w obozie pod Chalons.

— Postanowienie cesarza Marokańskiego ogłoszone w Tangerze, o mianowaniu następcą tronu syna jego, dotychczasowego rządcy Tafiletu.

— Otwarcie mostów pod Tczewem i Malborgiem, na Wiśle i Nogacie.

9. Odkrycie spisku na życie księcia serbskiego: w skutku tego byli ministrowie Radowan Damjanowicz i Paweł Jankowicz aresztowani. Dnia 18 toż spotkało prezesa senatu Stefana Stefanowicza, a dnia 21 prezesa sądu kassacyjnego Zwetko Rajowicza.

10. Najwyżéj zatwierdzona w Warszawie umowa zawarta z kompanią składającą się z bankiera warszawskiego Hermana Epstejna, K. M. Milde, Andrzeja hr. Renard i barona Muschwitz o ustąpienie im Drogi Żelaznéj Warszawsko-Wiedeńskiéj, z należącą do niéj drogą boczną ze Skierniewic do Łowicza, tudzież o zbudowanie przez nich nowych dróg żelaznych z Łowicza ku Bydgoszczy i z Ząbkowic do Katowitz. Oddanie wspomnionéj drogi żelaznéj nowéj kompanii akcyjnéj nastąpiło d. 1 listopada.

— Depesza prezydenta rady ministrów w Prusiech barona Manteuffel, w odpowiedzi na okólnik Wysokiéj Porty, z dnia 23 września. Rząd króla nie widzi powodu do zmiany dotychczasowego stanowiska w sprawie księstw Naddunajskich; czekać będzie aż Dywany objawią swe żądania i zbierze się kongres w Paryżu.

— W Indyach wschodnich półkownik Edward Greathed pobiwszy buntowników pod Bolund-Schuhur 27 września, wysadziwszy w powietrze warownię Malaghur dnia 29 i zdobywszy 5 października twierdzę Allyghur, dognał Nena Sahiba pod Agra i poraził na nowo buntowników, którzy stracili 2000 ludzi i wszystkie działa.

11. Otwarcie Dywanu Wołoskiego *ad hoc* w Bukareście, przez kaimakana księcia Ghika.

14. Książę regent szwedzki rozwiązuje 15-ty stathing norwegski.

— Wybuch składu prochu w Moguncyi, ze stratą siedmiu ludzi.

15. Wymiana w Paryżu ratyfikacyj traktatu handlowego i nawigacyjnego, zawartego 22 lutego 1856 r. między Francyą a Honduras na lat 12.

— Traktat celnego związku między Austryą i Modeną; 24 listopada ratyfikacye wymienione w Wiedniu. Traktat nabiera mocy z dniem 1-ym listopada 1857, trwa do końca grudnia 1863.

— Odejście piérwszego pociągu drogą żelazną z Tryestu do Wiednia.

16. Podpis i wymiana ratyfikacyi traktatu handlowego między Hollandyą i Japonią, zawartego 30 stycznia 1856 r.; artykuł dodatkowy: port Nangasaki i Hakodadi otwarte dla Hollendrów, wraz z wolnością wyznania; kupcy japońscy mają wstęp do Decima.

— Otwarcie niemiecko - austryackiego telegraficznego związku w Sztutgardzie.

17. General-lejtnant książę Orbelian szturmem zdobywa fortyfikacyą Nowy Bartunai, jedno z najważniejszych stanowisk zajętych przez Szamila w Salatawii.

17. Zamknięcie wielkiéj wystawy płodów sztuki w Manchester.

19. Dywan *ad hoc* w Multanach, oświadcza życzenia ogólne kraju: 1) zachowanie praw służących księstwom, zwłaszcza ich autonomii czyli udzielności: według brzmienia dawnych kapitulacyj zawartych z Portą r. 1393, 1460, 1511 i 1634; 2) zjednoczenie obu księstw w jedno państwo pod nazwiskiem Rumanii; 3) książę dziedziczny cudzoziemiec, wybrany z pomiędzy dynastyj panujących w Europie, a którego następca ma być wychowany w religii krajowéj; 4) neutralność posiadłości księstw; 5) władza prawodawcza powierzona zgromadzeniu ogólnemu, w którém mają miéć reprezentacye wszystkie interesa kraju. Wreszcie te wszystkie prawa mają być oddane pod spólną gwarancyę mocarstw, które podpisały traktat paryzki.

— Sejm szwedzki przystępuje do rozpraw nad wolnością wyznań.

— Dr. Luther, dyrektor obserwatoryum w Bilk, odkrywa 50-tą planetę (50 asteroidę).

— Wypowiedzenie wojny ze strony Nikaragua przeciw Costa-Rica, w Ameryce środkowéj.

— Bank angielski podnosi disconto na 8 procentów.

21. Stan rycerski i stany prowincyonalne księstwa Lauenburg proszą sejm Związku niemieckiego o skłonienie rządu duńskiego do odwołania konstytucyi ogólnéj z d. 2 października 1855 r., w tém co się dotyczy księstwa i zabezpieczenie autonomii jego konstytucyi własnéj.

— Dywan wołoski przyjmuje jednomyślnością żądania wyrażone przez Dywan mołdawski pod dniem 19 października.

22. Reszyd-Pasza staje znowu na czele ministeryum tureckiego.

23. Z powodu choroby N. Króla Pruskiego, Książę Pruski upoważniony do zastępowania go w rządach kraju przez trzy miesiące, nazajutrz oznajmia odezwę o objęciu rządów.

— Wprowadzenie stempla gazet w cesarstwie Austryackiém.

25. N. Pan Najwyżéj rozkazać raczył kantonistów zostających w zakładach kantonistów wojennych i szkołach wydziału wojennego zwracać na skutek prośb rodziców, krewnych i obcych dobroczyńców, od 1 sierpnia 1858 r.

— Rząd pruski poleca swemu pełnomocnikowi przy Związku niemieckim żądać niezwłocznego wdania się związku na korzyść księstw Niemiecko-Duńskich. Gabinet austryacki oświadcza, że gotów popierać żądania Prus.

— Postanowieniem króla Sardyńskiego rozwiązano izby, wybory zwołane na dzień 15 listopada, a nowe izby na 14 grudnia.

26. Koniec przesilenia ministeryalnego w Hiszpanii. Admirał i kapitan generalny floty Don Franciszek Armero y Penaranda mianowany prezydentem rady i ministrem wojny; Alexander Mon ministrem skarbu.

27. Nowy wódz naczelny wojsk angielskich w Indyach Wschodnich generał sir Colin Campbell opuszcza ze sztabem Kalkuttę i udaje się do Cawnpore.

— Zawarcie traktatu handlowego i nawigacyjnego między Belgią a Niderlandami.

— Rozkazem N. Cesarza austryackiego nakazana redukcya armii; dnia 15 listopada Cesarz potwierdza przedstawione w tym przedmiocie wnioski naczelnéj komendantury wojsk.

— Otwarcie linii telegraficznéj między Konstantynopolem a Belgradem.

— Zgon radcy dworu, księgarza w Gotha, Bernarda Perthes, właściciela znakomitego instytutu geograficznego.

28. Najwyższym Ukazem, termin dozwolonego przebywania za granicą wszystkich w ogólności mieszkańców Królestwa Polskiego, za legalnemi paszportami, oznacza się pięcioletni.

— Nota Porty Ottomańskiéj, z protestacyą przeciw wszelkim ewentualnym zamachom na jéj prawa zwierzchnictwa i całość posiadłości europejskich.

— Zgon generała Ludwika Eugeniusza Cavaignac, byłego prezydenta rzeczypospolitéj Francuzkiéj, zmarłego nagle w dobrach swych Ourne, departamencie Sarthe.

29. Austrya i Prusy wnoszą na sejm Związku Niemieckiego we Frankfurcie sprawę księstw Niemiecko-Duńskich. Pełnomocnik hanowerski żąda wezwania rządu duńskiego o wykonanie zobowiązań względem księstw, w terminie oznaczonym; w przeciwnym zaś razie o unieważnienie wszelkich postanowień tego rządu co do księstw. Stany księstwa Lauenburgskiego proszą o opiekę nad prawami i konstytucyjnemi tego księstwa stosunkami względem Danii.

— Zgon hrabiego Józefa Siccardi byłego ministra sprawiedliwości w Turynie, w 53 roku życia, na którego wniosek uchylonemi zostały wyjątkowe sądy dla duchowieństwa.

31. Projekt rządu szwedzkiego wniesiony na sejm, o rozszerzeniu wolności wyznań, odrzucają stany magnatów i szlachty, przyjmuje zaś tylko stan miejski.

LISTOPAD.

1. Bitwa pod Kudchwa, wsią między Futtehpore i Cawnpore w Indyach. Pułkownik Powell zmusza do ucieczki atakujących go powstańców i sam ginie.

2 (21 październ.) Według zatwierdzonego Najwyżej zdania Rady Państwa: przysięga na wierną służbę składaną być winna przez urzędni-

ków wojskowych i cywilnych li tylko przy wejściu ich do służby, tak pierwiastkowém jak i powtórném po wzięciu dymissyi; przy posuwaniu zaś ich do rang wyższych i przeznaczaniu na inne urzędy lub obowiązki, przysięga takowa nie ma być powtarzaną.

2. Piérwsze posiedzenie nowego zgromadzenia prawodawczego we Frankfurcie nad Menem.

3. Najwyżej mianowany inspektorem głównym służby cywilno-lekarskiéj w Królestwie Polskiém, rzeczywisty radca stanu Wiktor Kochański, dotychczasowy pomocnik głównego inspektora.

4. Odroczenie parlamentu angielskiego do d. 17 grudnia.

— Otwarcie kortezów portugalskich w Lizbonie przez prezesa rady ministrów.

— Kongres meksykański większością 72 głosów przeciw 31, przyjmuje wnioski rządu o zawieszeniu gwarancyj konstytucyjnych. Prezydent Comfort otrzymuje władzę nieograniczoną zarządu skarbem i siłą zbrojną.

5. Śmierć generał-lejtnanta księcia Gagarina w Tyflis, zamordowanego przez księcia Dadisz-Kilijana, który za karę skazany został na rozstrzelanie.

— W Serbii prezes senatu Stefan Stefanowicz, dwaj senatorowie i byli ministrowie R. Damjanowicz i Paweł Jankowicz, oraz pięciu innych senatorów skazani na śmierć, zaś senator Stanisicz i prezes sądu kassacyjnego Rajowicz na wieczne więzienie. Dnia 12 książę złagodził karę śmierci na wieczne więzienie.

6. Prezydent rzeczypospolitéj Dominikańskiéj Baez ogłosił wszystkie porty krajowe w stanie blokady, wyjąwszy San Domingo.

7. Podpis w Wiedniu traktatu urządzającego wolną żeglugę na Dunaju przez pełnomocników mocarstw nadbrzeżnych. Ratyfikowany w Wiedniu 9 stycznia 1858 r.

8. Zgromadzenie narodowe rzeczypospolitéj Nicaragua, w Ameryce środkowéj, zebrane w Managna, wybiera prezydentem rzeczypospolitéj generała Martinez, który obejmuje urząd 15-go tegoż miesiąca.

9. Król Belgijski przyjmuje dymisyę ministrów, złożoną 31 października. Nowo mianowani ministrami: Karol Rogier, spraw wewnętrznych; baron de Vrière, spraw zagranicznych; Frère-Orban, skarbu; Tesch, sprawiedliwości i t. d.

— Wódz naczelny angielski w Indyach sir C. Campbell opuszcza Cawnpore, i połączywszy się z innemi oddziałami, ciągnie dnia 12 pod Alumbagh.

10. Najwyższym Ukazem, opłaty klassyczna i od mięsa, zwana rzeziową, d. 27 maja 1833 r. na rzecz kassy miasta Warszawy zaprowadzone, przedłużają się w poborze jeszcze na lat 6.

10. Najwyższym Ukazem, zasady o poborze podatku konsumpcyjnego od wagi bydła w stanie żywym (w miejsce pobieranego dawniéj od sztuk), objęte Ukazem z dnia 11 grudnia 1855 r., pozostaną i nadal w wykonaniu w m. Warszawie, a od początku r. 1860 w miastach 2-go i 3-go rzędu takiż rodzaj poboru ma być zaprowadzony.

— Dekret cesarza Francuzów zwołuje ciało prawodawcze na dzień 20 listopada.

— Śmierć Wiktoryi księżnéj Nemours, córki Ferdynanda, księcia Sasko-Koburgskiego, w Claremont pod Londynem.

11. Konwencya między Prusami, tak w ich imieniu, jako téż imieniu państw związku celnego niemieckiego z jednéj strony i Anglią z drugiéj, w przedmiocie stosunków handlowych z wyspami Jońskiemi.

— Śmierć senatora Abbatucci, ministra sprawiedliwości, w Paryżu, urodzonego w Korsyce r. 1792.

12. Rozwiązanie izby deputowanych w Belgii: wybory naznaczone na 10 grudnia, otwarcie izb na dzień 15 tegoż miesiąca.

— Postanowieniem królewskiém zawieszony akt banku angielskiego.

— Otwarcie izb w Grecyi.

13. Ratyfikacya traktatu handlowego, nawigacyjnego i przyjaźni, między Austryą i Persyą, zawartego 17 maja 1857 r.

— Wyprawa generał-lejtnanta Jewdokimowa przeciw Małéj Czeczni; Rossyanie niszczą wszystkie auły nieprzyjacielskie, wznoszą nową warownią między Czecznią a Sałatawiją, na lewym brzegu Jaryk-Su; walka ciągnie się do 26 grudnia. Rossyanie podbijają całą płaszczyznę Wielkiéj Czeczni, któréj mieszkańcy rozdzieleni są między inne powiaty.

15. Traktat handlowy między Stanami Zjednoczonemi a rzecząpospolitą Nicaragua w Ameryce środkowéj, podpisany w Washingtonie.

— Otwarcie kolei żelaznéj między Szegedinem a Temeswarem.

16. Król Saski otwiéra dziewiąty sejm zwyczajny.

— Parlament angielski zwołany na dzień 3 grudnia.

— Zamknięcie konferencyj telegraficznych w Sztutgardzie, po przyjęciu umiarkowanéj taryfy i innych ułatwień.

— Generał Campbell opuściwszy Alumbagh 14, i zająwszy pomimo żwawego oporu Delkosah i Martiniere, ciągnie pod Secunderbagh i szturmem zdobywa. Nieprzyjaciel traci 2000 ludzi. Po zajęciu innych jego stanowisk, generałowie sir James Outram i sir Henry Havelock łączą się z sobą i dają odsiecz załodze w Lucknow. Bitwy d. 18 i 20. Ustąpienie z Lucknowa 23 i 24.

17. Jeneralny prokurator przy sądzie kassacyjnym w Paryżu, Royer, mianowany ministrem sprawiedliwości.

18. Wybuch składu prochowego w Moguncyi niszczy część górnego miasta, ze stratą przeszło dwóchset osób.

19. Zmiany prawa wyborczego w księstwie Luxemburgskiém.

— Wielki książę Badeński otwiera sejm.

21. Powstańcy w Indyach uderzaja pod Mundisur na wojska angielskie, dowodzone przez brygadyera Stewarda; odparci odstępują od oblężenia Nimutech, 23 tracą wszystkie działa, oraz 1500 ludzi w tych różnych bitwach. 25 wojska angielskie, pod dowództwem pułkownika Gerard, porażają legię, Judpour blizko Narwul. Gerard zabity.

— W Delhi powieszono dwudziestu czterech młodych książąt z rodu króla indyjskiego.

24 (12) Najwyżej zatwierdzona Ustawa Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskiém.

— Kurator Okręgu Naukowego Warszawskiego ogłosił, że wedle wprowadzającego się obecnie nowego planu nauk w gimnazyach filologicznych, ustanowioną zostaje klassa VIII specyalna, do wykładu wyłącznie nauk prawa, dla tych z uczniów pomienionych gimnazyów, którzy siedm klass ukończyli i pragną następnie poświęcić się służbie rządowéj w zawodzie sądowym.

— P. Dupin starszy mianowany prokuratorem generalnym przy sądzie kassacyjnym w Paryżu.

— W Ameryce środkowéj Walker wylądowywa w Greytown i zajmuje Puenta Arenas. Dnia 4 grudnia filibustiery zdobywają warownię Castello i zabierają 4 statki parowe. Kommodor amerykański Paulding przybywa d. 6. Na jego wezwanie Walker poddaje się, wsiada 19 na paropływ „Northern-Light,” 27 przybywa do Nowego Jorku, ztąd jedzie do Waszyngtonu, gdzie wypuszczony na wolność.

25. Wojska rossyjskie pod dowództwem generał-gubernatora księcia Orbelijana II-go zdobywają szańce Dylym, bronione przez Naiba Bogodali i 12 Naibów, we 3000 ludzi, z tych ginie Naib Bogodali z 4ma innymi i 350 górali; wszystkie wsie spalone. Dnia 26 górale opuszczają całą Sałatawiję; Rossyanie wracają na leże zimowe.

— Druga Izba stanów generalnych niderlandzkich w Hadze, odrzuciła budżet ministeryum wojny, większością 36 głosów przeciw 32.

— W Indyach generał sir Henry Havelock umiera z dyssenteryi. Nazajutrz brygadyer Windham rozprasza piérwszą dywizyę kontyngensu Gwalior, w okolicach Cawnpore; ale 27 sam odparty przez Gwaliorów, którzy mu zabierają 3000 namiotów. Attak rokoszan na szańce angielskie d. 28 nie powodzi się; brygadier Wilson zabity. Tegoż dnia wódz naczelny sir Campbell staje pod Cawnpore, 6-go grudnia uderza na kontyngens Gwalior i poraża. Anglicy zabierają obóz i 16 dział nieprzyjacielskich; generał Hope Grant ściga uciekających, a d. 9 dognawszy, zabiera resztę ich artyleryi.

27. Tymczasowe zawieszenie prawa o lichwie w Prusiech.

28. Otwarcie ciała prawodawczego we Francyi przez ministra stanu Foulda.

— Królowa Hiszpańska powiła syna.

30. Otwarcie stanów w Luxemburgu przez księcia namiestnika.

GRUDZIEŃ.

1. Cyrkularz ministra tureckiego Ali-Paszy zawiadamia o zamknięciu Dywanów *ad hoc* w księstwach Naddunajskich.

— Założenie liny telegraficznéj między Maltą a Korfu.

— Otworzenie kongresu w Mexyku.

2. Reskrypt N. Pana do generał-gubernatora wileńskiego, grodzieńskiego i kowieńskiego Nazimowa, o polepszenie stanu włościan.

3. Otwarcie parlamentu angielskiego przez Królowę: sprawy handlowe wymagały zwołania nadzwyczajnych obrad parlamentu, z powodu zawieszenia aktu banku, a zatém potrzeby indemnizacyi, którą obie Izby uchwaliły 4 i 11 grudnia.

— Zgon sławnego rzeźbiarza Chrystyana Rauch, professora berlińskiego. Urodził się w Arolsen, 1777 r.; umarł w Dreznie.

5. Kommissya wyznaczona przez cztéry mocarstwa podpisuje akt rozgraniczenia posiadłości azyatyckich między Rossyą i Turcyą.

7. Otwarcie rady związku szwajcarskiego w Bern.

8. Otwarcie 35 kongressu Stanów Zjednoczonych w Waszyngtonie.

9. Otwarcie kongressu portugalskiego w Lizbonie.

10. Odnowienie traktatu handlowego między Sardynią i Belgią, zawartego d. 24 stycznia 1851 r.

— Lord John Russel przedstawia Izbie Niższéj bill o uwolnienie jéj członków izraelitów od przysięgi przy wejściu do Izby podług dotychczasowéj formuły, przepisanéj dla chrześcian.

— Miasto Kanton ogłoszone w stanie blokady przez francuzkiego kontr-admirała Rigault de Genouilly, spólnie z siłami angielskiemi.

— Powstanie przeciw Turkom w Hercegowinie, chrześcianie uderzają na załogę w Riva i palą koszary. Rajahowie okopują się przy klasztorze Busi, blizko Trebinii. Dnia 23 uderza na nich wojsko paszy Mostar. Wieś chrześciańską Biataz Turcy zdobywają.

11. Izba Niższa angielska większością 295 głosów przeciw 117 przyjmuje wniosek ministra o mianowaniu komitetu do roztrząśnienia aktu banku, a 12 odracza swe posiedzenia do 4 lutego 1858 r., gdyż królowa poprzednio zatwierdziła bill o indemnizacyi, z powodu zawieszenia aktu bankowego.

— Porta Ottomańska, za zgodą mocarstw które podpisały traktat paryzki, wydaje firman o rozwiązaniu Dywanów *ad hoc* w księstwach Naddunajskich.

12. Sejm w Koburgu odrzuca znowu większością 6 głosów przeciw 5 projekt o połączeniu z księstwem Gotha.

— Zgon w Wiedniu znakomitego statystyka pruskiego barona Fryderyka Wilhelma Reden.

13. Zgon w Warszawie Teodozego Sierocińskiego zasłużonego pedagoga i grammatyka, w 67 roku życia.

14 (2 grudnia) Najwyżej zatwierdzone przepisy nowego porządku zamieszczania posad wydziału sądowniczego w guberniach: kijowskiéj, podolskiéj, wołyńskiéj, wileńskiéj, grodzieńskiéj, kowieńskiéj i mińskiéj.

— Otwarcie Izb Sardyńskich w Turynie mową królewską.

15. Anglicy i Francuzi zajmują wyspę chińską Honan.

16. Reskrypt N. Cesarza Rossyjskiego rozwiązuje wydział osad wojskowych.

— Prowincye neapolitańskie: Basilicata, Bari, Principato Citeriore i Principato Ulteriore, a zwłaszcza miasta: Nocera, Matera, Salerno, Polla, Pollenzo, Montemurro, Vigiano, Sapenara i t. d., spustoszone przez wielkie trzęsienie ziemi; 40 wsi prawie do szczętu zniszczonych. Doniesienia urzędowe kładą na dziesięć tysięcy liczbę osób, które śmierć znalazły w czasie trzęsienia ziemi.

17. W Mexyku, brygada generała Felixa Zuloaga zajmuje główne stanowiska w stolicy i ogłasza uchwałę zapadłą w Tambaya, mocą któréj: dawne konstytucye zostają zniesione; Comonfort ogłoszony prezydentem, z władzą nadzwyczajną; nowy kongress ma być zwołany w ciągu trzech miesięcy dla ułożenia nowéj konstytucyi i t. d. Prezes najwyższego sądu kassacyjnego Benito Juarez, tudzież prezydent kongressu Olvera, aresztowani; d. 19 Comonfort ogłasza manifest, celem pojednania wszystkich stronnictw. Kilka prowincyj i część wojska uznają dyktaturę Comonforta, zaś generał Parrodi i gubernatorowie siedmiu prowincyj oświadczają się przeciw niemu.

— Reskrypt N. Pana upoważnia szlachtę gubernii petersburgskiéj do wyznaczenia komitetu w celu ulepszenia stanu włościan.

21. Ogłoszenie konkordatu między królestwem Wirtembergskiém a stolicą Apostolską.

22. Zamknięcie sejmu duńskiego.

23. Organizacya ministeryum w księstwach Sasko-Koburg-Gotha, którego wydziały będą tak w Koburgu, jak w Gotha, do spraw szczególnych każdego księstwa, z prezesem odpowiedzialnym.

24. Wódz naczelny sir Campbell opuszcza Cawnpore.

— Zgon Stanisława Jachowicza w Warszawie, zasłużonego pisarza dzieł dla młodzieży, zwłaszcza wierszem do jéj pojęcia zastosowanym.

26. Cztery tysiące Anglików i dziewięciuset Francuzów, pod dowództwem kontr-admirałów sir Michel Seymour i Rigault de Genouilly,

tudzież generała-majora Straubenzee, wysiadają na ląd pod Kantonem; 28 zaczyna się bombardowanie; 29 szturmem zdobyte miasto, tudzież fort Goughs, który wysadzono w powietrze.

28. Ogłoszenie traktatu handlowego, nawigacyjnego i przyjaźni między Francyą a królestwem Syamu, zawartego d. 15 sierpnia.

29. Król Duński potwierdza uchwałę sejmową o wolności rzemiosł.

31. Wymiana w Paryżu ratyfikacyj traktatu zawartego d. 19 czerwca między Rossyą, Francyą, Anglią, Austryą, Prusami, Sardynią i Portą Ottomańską, co do oznaczenia granic między Turcyą i Bessarabią, tudzież Delty Dunaju i wyspy Wężowéj.

— Gabinet wiedeński w nocie do rządów Francyi i Anglii, zbija obawy i wymagania tych mocarstw, w przedmiocie traktatu dotyczącego państw Naddunajskich; twierdzi, że traktat wiedeński niezależnym jest od konferencyj paryzkich; ale zarazem oświadcza gotowość roztrząśnienia, czy traktat o żegludze na Dunaju zgadza się co do zasad z aktem wiedeńskim.

ROK 1858.

STYCZEŃ.

2. Powstańcy w Indyach uderzają na wojska sir Campbella, ale odparci ze stratą, ustępują z Futtighur, które nazajutrz zajmują Anglicy.

3. Czarnogórcy napadają na turecką wieś Popowo w Hercegowinie, niedaleko Trebini; zacięta bitwa trwa do d. 5; Turcy walcząc cofają się do Trebini; chrześcianie podpalają Popowo i przypuszczają bezskutecznie szturm do Trebini.

4. Zgon sławnéj artystki dramatycznéj panny Rachel, w willi Sardon, pod Cannes, niedaleko Tulonu. Urodzona r. 1820, w szwajcarskim kantonie Argowii.

5. Wejście wojsk angielskich i francuzkich do Kantonu. Komisarz cesarski Yeh wzięty w niewolę, i d. 8 przeprowadzony na okręt angielski „Inflexible.” Dnia 9 zarząd miasta powierzony władzom chińskim. Pih-Kwey, gubernator prowincyi Kuang-tong, mianowany wice-królem, pod dozorem rady złożonéj z Anglików i Francuzów.

— Akt oskarżenia przeciw b. królowi Delhi Mahomedowi Bohadur-Szachowi, który 11 maja 1857 r. ogłoszony w Delhi królem i władcą Indyów wschodnich, opanował to miasto i usiłował obalić władzę Anglików w Indyach. Dnia 27 początek processu w Kalkucie.

5. Zgon w Medyolanie feldmarszałka wojsk austryackich Józefa Wacława hr. Radeckiego, urodzonego 1766 roku w Trzebnicy, w Czechach.

6. Książę Pruski rozkazem gabinetowym znowu upoważniony do zastępstwa króla przez trzy miesiące, zacząwszy od 23 t. m.

— Powstanie w Uruguay, w Ameryce południowéj, przeciw prezydentowi rzeczypospolitéj. Generał Cezar Dias wylądowawszy w Montevideo ze stu ludźmi, łączy się z powstańcami, którzy ogłaszają generała Freire prezydentem tymczasowym. Porażony w połowie miesiąca i ścigany wszędzie, główny oddział rokoszan składa broń w Quinteros nad rzeką Rio-Negro i poddaje się wojsku rządowemu, dowodzonemu przez generała Medine. Generałowie Cezar Dias i Mannuel Freire wzięci w niewolę i późniéj na śmierć skazani.

— Zdobycie Goruckpour w Indyach przez Ghurków i Anglików. Pierwszemi dowodził Jung Bohadur.

7. Śmierć wielkiego wezyra Reszyda Paszy, w Konstantynopolu, urodzonego 1802 r.; był sześć razy wielkim wezyrem od r. 1845.

10. Otwarcie kortezów hiszpańskich przez królowę. Bravo Murillo wybrany prezydentem kongresu. Ministeryum bierze dymisyę. Dnia 14 wyznaczenie nowego gabinetu. Ksawery Isturitz mianowany prezesem rady i ministrem spraw zagranicznych.

11. Powstanie w stolicy Mexyku. Wojska zbuntowane, pod dowództwem generała Zuloaga, zajmują różne warowne stanowiska w mieście; Comonfort prezydent rzeczypospolitéj, składa tymczasowo rządy w ręce prezesa sądu najwyższego Benito Juarez, a sam staje na czele wojska rządowego. Bitwa na ulicach trwa od 13 rano do 15 wieczorem; wznawia się 18 wieczorem i ciągnie się przez dwa następne dni; generał Liceagar przechodzi z częścią wojska rządowego na stronę powstańców; generałowie Osollo i Miramon szturmem zdobywają klasztor Arcodada, broniony przez Comonforta. Rano 21 całe miasto przechodzi w ręce Pronunciados. Comonfort ucieka z Mexyku. Zgromadzenie reprezentantów zwołane tegoż dnia przez generała Felixa Zuloaga, ogłasza go prawie jednomyślnością prezydentem tymczasowym rzeczypospolitéj. Ze swojéj strony Juarez, jako prezes trybunału najwyższego, legalny zwierzchnik rzeczypospolitéj, w nieobecności Comonforta, zwołuje kongress w Guanajnato.

12. Otwarcie obu Izb sejmu Pruskiego przez barona Manteuffel, prezesa rady ministrów.

— Zgon w Salzburgu Joachima Jana Haspinger, Tyrolczyka, urodzonego r. 1776, a znanego w wojnach Tyrolu pod imieniem Kapucyna Rudobrodego.

13. Otwarcie akademii handlowéj w Wiedniu.

13. Zaprowadzone w Królestwie Polskiém marki pocztowe do przyklejania na listach prostych prywatnych, przesyłanych w Królestwie i Cesarstwie.

14. Zamach w Paryżu na życie cesarza Francuzów Ludwika Napoleona. Spiskowi: Felix Orsini, Karol Rudio, Józef Andrzéj Pierri i Antoni Gomez schwytani w Paryżu; późniéj Symon Franciszek Bernard aresztowany w Londynie. D. 26 trzej pierwsi skazani na śmierć, a Gomez na wieczne ciężkie roboty. Orsini i Pierri gillotynowani 13 marca, kara śmierci na Rudio złagodzona na ciężkie wieczne więzienie.

— Zgon kardynała Michała Lewickiego, metropolity, arcybiskupa lwowskiego greko-unickiego, w 84 roku życia, we wsi Uniowie.

15. Ustanowienie pod bezpośrednim kierunkiem i prezydencyą N. Pana, komitetu do rozpoznania projektów i wniosków o ulepszeniu stanu włościan. W nieobecności N. Pana ma prezydować książę Orłow prezes rady państwa.

— Król Sardyński przyjmuje dymissyą ministra spraw wewnętrznych Urbana Ratazzi, urząd jego zastępuje tymczasowo minister spraw zagranicznych hr. Kamill Cavour, a urząd ministra skarbu minister oświecenia publicznego G. Lanza.

— Trzęsienie ziemi w Morawii, Szlązku, Galicyi i Krakowie, a najmocniejsze w północnych komitatach Węgier: Liptawa, Trenczyn.

— Śmierć hrabiego Argout, senatora i gubernatora banku francuzkiego.

16. Otwarcie Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskiém w Warszawie.

17. Zgon w Turynie marszałka Wiktora Amadeusza hr. Sallier de la Torre.

— Śmierć w Tryeście botanika i chemika Dra Biasoletti.

18. Cesarz Francuzów zagaja obrady ciała prawodawczego mową.

— Dekretem cesarskim zakazane dzienniki wydawane w Paryżu, pod tytułem: *Révue de Paris* i *Spectateur*.

19. Projekt do prawa o policyi nad cudzoziemcami w Belgii, przedstawiony izbom. Przyjęty znaczną większością 3 lutego.

20. Depesza ministra spraw zagranicznych we Francyi hr. Walewskiego do hr. Persigny, posła francuzkiego w Londynie, przypomina że nowy zamach przeciw Cesarzowi, równie jak poprzedzające, przygotowany był w Anglii; oświadcza, że rząd cesarski szanuje prawo przytułku zachowywane w Anglii, ale spodziewa się że gabinet angielski przedsięweźmie skuteczne środki przeciw królobójcom.

22. Zgon wielkiego księcia badeńskiego Ludwika w Karlsruhe, urodzonego r. 1824.

— W Nismes N. Laurent odkrywa 51 asteroidę.

23. Zgon w Neapolu sławnego śpiewaka francuzkiego Lablache, w 62 roku życia.

24. Ogłoszenie w Bukareście firmanu o zamknięciu Dywanów *ad hoc* księstw Naddunajskich, a 25 w Jassach.

— Śmierć w Paryżu królowéj Audh.

25. Zaślubiny Fryderyka Wilhelma księcia Pruskiego (urodzonego r. 1831) z Wiktoryą, królewną angielską (urodzoną 1840 r.).

— Wojsko angielskie pod rozkazami sir Campbella, wychodzi z Futtighur na wyprawę przeciw królestwu Audh. 1-go lutego sam wódz naczelny opuszcza Futtighur i ciągnie pod Cawnpore, gdzie przybywa 4-go lutego.

— Blokada portu i rzeki Kantonu przez siły francuzko-angielskie, zniesione; ale miasto i przedmieścia pozostają pod prawem wojenném.

27. Dekretem Cesarza Francuzów wojska rozłożone w cesarstwie, mają składać pięć oddzielnych komend, pod dowództwem marszałków, których główne kwatery są: Paryż, Nancy, Lyon, Tuluza i Tours.

— Komitet prawodawczy przedstawia sejmowi Szwedzkiemu nowe sprawozdanie co do wniosku o rozszerzeniu wolności wyznań, któryto wniosek sejm odrzucił w piérwszéj jego formie. Dnia 3 lutego stan duchowny odrzucił bez roztrząsania; stan szlachecki i magnatów odrzucili większością 2 głosów; ale włościanie przyjęli wniosek większością 6ciu, a mieszczanie większością 3 głosów.

28. Fort Ratgurh, w Indyach, zdobyły na powstańcach wojska krajowe pod dowództwem pułkownika sir Hugh Rose.

— Prezydent tymczasowy rzeczypospolitéj Mexykańskiéj generał Zuloaga unieważnia prawa o sprzedaży dóbr kościelnych, i wraca duchowieństwo do posiadania jego własności już przedanéj.

29. Zgon w Paryżu hr. Konstantego Benckendorfa, generał-adjutanta N. Cesarza Rossyjskiego, posła nadzwyczajnego przy dworze sztutgardzkim, poprzednio wojennego pełnomocnika przy berlińskim dworze.

30. Zgromadzenie prawodawcze rzeczypospolitéj Nicaragua, w Ameryce środkowéj, ogłasza wszelkie prawa, wydane od początku r. 1854 do objęcia władzy przez Tomasza Martinez i Maximo Jeres, za żadne i przeciwne konstytucyi.

LUTY.

1 (20 stycznia). Reskrypt N. Pana upoważniający szlachtę gubernii moskiewskiéj do ułożenia projektu mającego na celu urządzenie bytu włościan.

— Postanowienie Cesarza Francuzów udzielone senatowi i ciału prawodawczemu, mianujące cesarzowę regentką i stanowiące tajną radę

regencyjną na czas małoletności przyszłego cesarza. Rada składać się ma z dwóch książąt francuzkich, najbliższych krwią, z kardynała Morlot, marszałka Pelissier, pp. Fould, Troplong, Morny, Baroche i Persigny.

— Prezes rady stanu Baroche, przedstawia Ciału prawodawczemu projekt do prawa o środkach bezpieczeństwa publicznego. Projekt ten przyjęty d. 19 większością głosów 227 przeciw 24, i zatwierdzony przez cesarza d. 27 tegoż miesiąca.

2. Otwarcie Izb w Hannowerze.

3. Cesarz Francuzów upoważnia stryja swego księcia Hieronima do zasiadania w radzie cesarskiéj i prezydowania w niéj podczas nieobecności cesarza.

4. Astronom Goldschmid w Paryżu odkrywa 55 asteroidę.

— Śmierć znakomitego rzeźbiarza Pompeo Marchesi, w Medyolanie.

6. Depesza hr. Walewskiego do hr. Persigny względem uwag lorda Cowley, posła angielskiego w Paryżu, z powodu adresów ze strony wojska francuzkiego umieszczonych w „Monitorze." Cesarz ubolewa, że pomiędzy temi adresami ogłoszono dwa lub trzy zawierające gwałtowniejsze wyrażenia.

— Wymiana ratyfikacyj traktatu handlowego między Sardynią i Persyą.

7. Generał Espinasse mianowany ministrem spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa publicznego we Francyi, w miejsce p. Billault, który na własne żądanie otrzymał dymissyą.

8. Lord Palmerston przedstawia Izbie Niższéj bill przeciw spiskom w celu morderstw.

— Uroczysty wjazd do Berlina księcia Pruskiego Fryderyka Wilhelma z nowo zaślubioną małżonką królewną angielską.

9. Zgon w Paryżu hr. Alfonsa de Rayneval, mianowanego ambasadorem przy dworze petersburskim, w 44 roku życia.

10. Ogłoszenie traktatu pocztowego między Francyą i Belgią, zawartego d. 3 grudnia r. z.

— Bill dotyczący wstępu izraelitów do parlamentu angielskiego, wniesiony przez lorda John Russel na Izbę Niższą 10 grudnia r. z., odczytany po raz drugi.

— Zgon w Bernie barona Krüdener, posła Cesarsko-Rossyjskiego w Szwajcaryi.

12. Lord Palmerston przedstawia Izbie Niższéj bill o odjęcie kompanii Indyjskiéj rządu nad posiadłościami angielskiemi w Indyach, i powierzenie go koronie. Po dwukrotnem odroczeniu, bill przyjęty dnia 18 do powtórnego odczytania większością 318 głosów przeciw 173.

— Zgon w Dreznie rzeczywistego radcy tajnego Schroedera (urod. r. 1779), byłego posła Cesarsko-Rossyjskiego w Saxonii.

13. Pięć głównych komend otrzymali we Francyi marszałkowie: Magnan, w Paryżu; Canrobert, w Nancy; Castellane, w Lyonie; Bosquet, w Tuluzie; Baraguey d'Hilliers, w Tours.

— Zgon Achmeta-Feti paszy, wielkiego mistrza artylleryi, zięcia sułtana, w 58 roku życia, w Konstantynopolu.

14. Nota gabinetu francuzkiego, wymagająca od Szwajcaryi usunięcia od granicy wychodźców włoskich. Nazajutrz rada związkowa postanowiła wydalić francuzkich i włoskich wychodźców z Genewy, i zawiadomić o tém inne kantony.

15. Bitwa między Mormonami a wojskiem Stanów Zjednoczonych, przy ciaśninie Eco Cannians: pierwsi porażeni.

16. Książę Montebello mianowany posłem francuzkim w Petersburgu.

— Zgon w Baden uczonego filologa i starożytnika Fryderyka Creuzer, professora heidelbergskiego, urodz. r. 1771.

17. Nakazana przysięga kandydatom do wyboru na członków ciała prawodawczego.

— Minister sprawiedliwości w Piemoncie Deforesta przedstawia Izbie Deputowanych projekt do prawa przeciw spiskom na życie obcych monarchów, tudzież do zmian w urządzeniu sądu przysięgłych.

19. Lord Palmerston oświadcza w Izbie Niższéj, że prawo przytułku w niczém nie będzie nadwerężone billem przeciw spiskom. Z tego powodu członek Izby Gibson wniósł dodatek, że Izba potępiając zamach z dnia 14 stycznia, zawsze jest gotową karać takie zbrodnie, skoro będą udowodnione; wszelako, żałuje, że rząd przed wniesieniem niniejszego billu, nie odpowiedział gabinetowi francuzkiemu na depeszę z dnia 20 stycznia, i nie udzielił téj odpowiedzi parlamentowi. Wniosek przyjęto większością 234 głosów przeciw 215. Skutkiem tego ministrowie podali się nazajutrz do dymissyi; a królowa upoważniła lorda Derby do ułożenia nowego gabinetu.

20. Hr. Cowley, poseł angielski przy dworze francuzkim zawiadamia hr. Clarendon, ministra spraw zagranicznych, że stosownie do danych instrukcyj, oświadczył gabinetowi francuzkiemu, że naruszenie wielkiéj zasady konstytucyi angielskiéj, co do prawa przytułku, jest niepodobieństwem, a z drugiéj strony, że wszelkie prawo parlamentarne byłoby bezskuteczném do powstrzymania zapaleńców od rozpaczliwych zamachów.

21. Miasto Korynt w Grecyi, zburzone przez trzęsienie ziemi.

— Powstańcy w Indyach uderzają na generała Outram pod Allumbagh i Dżelallalabad, i ponawiają attak d. 25; ale za każdą razą odparci ze stratą. Z innéj strony generał Frank szczęśliwym attakiem przeszkodziwszy połączeniu się dwóch oddziałów nieprzyjacielskich, szturmem zdobywa d. 23 warowne stanowisko Badschahgunge, o milę

od Sultanpoor, bronione przez Nazim-Mendi-Dusseina, na czele 25000 i 25 dział; trupem kładzie 1800 ludzi i zabiera 20 dział. Jednocześnie generał brygady Hope Grant, zdobywa Meangunge, warowne miasto w Auhd. Rokoszanie stracili 500 ludzi.

— Bombardowanie i zdobycie Arica w Peru przez generała Vivaneo.

23. Izba Niższa w Niderlandach odrzuca prawie jednomyślnością traktat handlowy zawarty z Belgią 27 października 1857 r.

25. Nowe ministeryum angielskie składa przysięgę. Mianowani ministrami: piérwszym lordem skarbu Karol Derby; ministrem spraw zagranicznych hr. Malmesbury; inni ministrowie: Benjamin d'Israeli, lord Chelmsford i t. d.

— Sejm Związku niemieckiego w Frankfurcie przyjmuje prawie jednomyślnością wniosek ze strony Hannoweru o wezwanie Danii aby wstrzymała się od zmian w dotychczasowym stanie księstw Holsztyńskiego i Lauenburgskiego.

— Śmierć w Paryżu sławnego kaznodziei Juliusza Adryana de La-Croix de Ravignan, Jezuity, urodzonego w Bajonnie r. 1793.

28. Minister spraw zagranicznych w Anglii hr. Malmesbury oświadcza posłowi przy dworze francuzkim hr. Cowley, że najściślejszy dozór będzie rozciągniony nad wychodźcami i ich zamiarami występnemi; ale rząd angielski nie może posuwać się daléj i zmieniać praw krajowych, zwłaszcza pod względem prawa przytułku, które w Anglii jest uważane za nietykalne.

— Zniesiono monopolium rzeźników w Paryżu.

— Śmierć w Frankfurcie kanonika Beda Weber, założyciela katolickiego dziennika *Deutschland*. Urodz. w Linz w Tyrolu 1798 r.

MARZEC.

1. Lord Derby oświadcza w Izbie Niższéj, że nowy gabinet utrzymywać będzie stosunki przyjaźni ze wszystkiemi mocarstwami, a zwłaszcza z Francyą; że Izba nie ganiła wniesionego przez lorda Palmerstona bilu przeciw spiskowym, ale tylko milczenie na depeszę hr. Walewskiego; gabinet nowy zażąda dokładniejszego objaśnienia téj depeszy, zachowując dalsze swe rozporządzenia do odpowiedzi w tym przedmiocie. Tymczasem ścisły dozór będzie rozciągniony nad spiskowymi. Rząd zaniecha billu o Indyach.

— Monitor ogłasza, że generałowie Bedeau i Changarnier otrzymali upoważnienie na powrót do Francyi.

— Ministeryum niderlandzkie bierze dymissyą.

5. Senat belgicki przyjmuje projekt do prawa o dochodzeniu obelg wymierzonych przeciw obcym monarchom.

6. Wódz naczelny w Indyach Campbell, oraz generałowie Frank i Outram zajmują stanowisko pod Lucknowem, na czele 50,000 piechoty, 1,000 jazdy i 120 dział.

8. Rząd francuzki objaśnia depeszę z dnia 20 stycznia, i oświadcza, że do samego rządu i narodu angielskiego należy obmyślenie środków na powściąganie knowań szkodliwych pokojowi Francyi; i że takowych środków rząd francuzki nie myślił ani przepisywać, ani wskazywać.

9. Rozruch republikański w Châlons sur Sâone, natychmiast stłumiony.

10. Książę regent zamyka sejm szwedzki, otwarty d. 23 października 1856 r.

11. Rząd francuzki oświadcza angielskiemu, że Cesarz żadnych nie zanosi żądań, pokładając zupełną ufność w przyjaźni Anglii.

12. Nowe ministeryum w Niderlandach, do którego wchodzą: Rochussen, de Rosse, baron Goltstein i t. d.

14. Generał-gubernator Indyów wschodnich lord Canning, ogłasza konfiskatę wszystkich dóbr ziemskich w królestwie Auhd.

16. Senator radca tajny Drzewiecki mianowany dyrektorem głównym prezydującym w Kom. Rząd. Sprawiedliwości, w miejsce hrabiego Skarbka, który zostaje mianowany prezesem Heroldyi Królestwa, a następnie, w skutek prośby uwolniony od tego urzędu.

— Zgon w Wrocławiu uczonego Nees von Esenbeck, professora i prezydenta akademii Leopoldyńskiéj.

19. Zdobycie Lucknowa przez Anglików, po kilkodniowéj bitwie. Nieprzyjaciel traci 2,000 ludzi; 5,000 ratuje się ucieczką ku Rohilkund i Bendelkund.

20. W Genui, Mazzini i 5ciu innych z 63 oskarżonych o zbrojny zamach dnia 29 czerwca 1857 r., skazani na śmierć zaocznie.

21. Najwyżej upoważniona szlachta gubernij wołyńskiéj, podolskiéj i kijowskiéj, a także samarskiéj, do ułożenia projektu o ulepszeniu stanu włościan.

22. Bill o dopuszczeniu izraelitów do parlamentu, wniesiony przez lorda Russel, przyjmuje Izba Niższa większością 297 głosów przeciw 146.

— Zgon gubernatora twierdzy weneckiéj, generała wojsk austryackich Gorzkowskiego.

23. Zgon Jerzego Konduriotis, b. prezydenta rządu greckiego podczas wojny o niepodległość, w 65 roku życia, w Hydrze.

24. Marszałek Pelissier mianowany ambasadorem francuzkim w Londynie, w miejsce hr. Persigny.

25. Wojska tureckie przeznaczone do Herzegowiny, wylądowały pod Kleck, między Narenta i Stagno.

26. Minister d'Israeli przedstawia Izbie Niższéj nowy bill o Indyach i ustanowienie w miejsce kompanii indyjskiéj osobnego ministra i rady.

— Dekretem króla portugalskiego rozwiązana Izba deputowanych; kortezy zwołane na dzień 7 czerwca.

27. Rada królestwa Danii przyjmuje projekt o obwarowaniu Kopenhagi od strony morza, większością 38 głosów przeciw 15; a król go zatwierdza dnia 31.

28. Nicaragua oddaje się pod opiekę Stanów Zjednoczonych, które biorą na siebie opatrzenie bezpieczeństwa drogi tranzytowéj.

30. Zdobycie miasta i twierdzy Kotah, nad rzeką Chumbul, w Indyach wschodnich, przez kontyngens Rajpoutanów, pod dowództwem angielskiego generała Roberts.

31. Zamknięcie sejmu duńskiego, otwartego dnia 14 stycznia.

— Kara wiecznego więzienia na senatorów serbskich złagodzona na karę wygnania.

— Ratyfikacya w Paryżu traktatu handlowego i przyjaźni między mocarstwami Niemieckiego związku celnego a Persyą, zawartego 25 czerwca 1857 r.

— Ustanowienie w księstwie Luxenburgskiém nowego orderu Lwa Złotego, domu Nassau.

KWIECIEŃ.

1. Powstańcy w Indyach wschodnich, w liczbie 25,000, z 18 działami, usiłują dać odsiecz miastu Ihansi, obleganemu przez generała angielskiego Hughes Rose, na czele 6,000; ale odparci ze stratą 1,500 ludzi. Dnia 4 Anglicy szturmem zdobywają miasto; nieprzyjaciel w nocy 5 opuszcza cytadellę i ścigany jest we wszystkich kierunkach.

— Gubernator Utah, Cumming, wchodzi do stolicy Mormonów, którzy broń złożyli.

— Zniesienie zakładów celnych na Sundzie w Danii.

3. N. Pan Najwyżej rozkazał uznawać pułkownika Johna Linторна Arabina Simmonsa konsulem jeneralnym Wielkiéj Brytanii w Warszawie.

4 (23 marca), Minister skarbu Cesarstwa Brock, Najmiłościwiej uwolniony, na własne żądanie, od obowiązków ministra, z pozostawieniem w godności członka Rady Państwa i sekretarza stanu. Senator radca tajny Kniażewicz mianowany został ministrem skarbu. Minister Ośw. Narod. Norow, uwolniony na własne żądanie, od obowiązków ministra, z pozostawieniem w godności członka Rady Państwa; a towarzysz ministra Ośw. Narod. książę Wiaziemski od tych obowiązków, z pozostawieniem w godności senatora. Kurator Okręgu Naukowego moskiew-

skiego, senator, radca tajny Kowalewski, mianowany ministrem Oświecenia Narodowego.

— Dr. Luther odkrywa z obserwatoryum w Bilk 53 asteroidę (Kalypso).

6. Gazety donoszą, że Tamatoa V, syn królowéj Taiti Pomare, ze zgodą rządu francuzkiego, ogłoszony królem wysp Raiatea i Tahea.

9. Książę Pruski upoważniony do zastępstwa króla jeszcze przez trzy miesiące, od dnia 23 kwietnia.

— Śmierć w Monachium Karola Józefa Stieler, malarza nadwornego.

— Wojska generała Zuloaga, w Mexyku, attakują miasto nadmorskie Tabasco, i po dziesięciodniowém bombardowaniu zdobywają d. 19. Zuloaga jest teraz panem dwóch portów przy odnodze mexykańskiéj: Tampico i Tabasco.

11. Zgon Franciszka Stöber, professora sztycharstwa w akademii sztuk pięknych w Wiedniu.

13. Skutkiem zajęcia na Kaukazie wąwozu Argun przez Rossyan, którzy pod dowództwem generała Jewdokimowa wkraczają do wąwozów Mortan, Goita i Engelik, aż do Gechi, zaś dnia 28 do źródeł Talaskei, cała ludność górnéj części małéj Czeczni (12 do 15 tysięcy) poddaje się. Zamieszkałe dotąd przez nią 96 aułów stają się pastwą płomieni.

— Najwyżej upoważniono szlachtę gubernij: nowogrodzkiéj, kazańskiéj, razańskiéj, kostromskiéj i astrachańskiéj, a dnia 17 szlachtę gubernij: tambowskiéj, połtawskiéj, charkowskiéj, jekaterynosławskiéj i penzeńskiéj, do ułożenia projektu o polepszeniu bytu włościan.

14. Pożar w Chrystyanii.

15. Dywizya generała angielskiego Walpole, w Indyach, uderza na twierdzę Raxur (Rowas). Brygadyer Adryan Hope zabity; nieprzyjaciel w nocy opuszcza twierdzę. Miastu Azimghur przychodzi na odsiecz sir Edward Lugard; 17 powstańcy wyparci z miasta. Dnia 19 generał Whitelock zajmuje miasto Budaon, pobiwszy Nawaba Baragur.

16. Najwyższym Ukazem zniesiony został komitet drogi żelaznéj petersbursko-moskiewskiéj, obecnie Mikołajewskiéj, ustanowiony dnia 1 lutego 1842 r.

17. Obwiniony o uczestnictwo w zamachu na życie cesarza Ludwika Napoleona, d. 14 stycznia, Symon Bernard, uznany za niewinnego przez sąd przysięgłych w Londynie.

18. Najmiłościwiej mianowany rzeczywisty radca stanu Aniczkow, posłem nadzwyczajnym i ministrem pełnomocnym przy dworze perskim.

— Najmiłościwiej mianowany radca tajny Muchanow, towarzyszem ministra Oświecenia Narodowego.

19. Gabinet angielski gani rozporządzenie generalnego gubernatora Indyów lorda Canning o konfiskacie wszystkich dóbr ziemskich w królestwie Oudh.

20. Najwyżej zatwierdzoném zdaniem Rady Państwa ustanowiony został przy ministeryum spraw wewnętrznych, centralny komitet statystyczny.

21. Postanowieniem ministra sprawiedliwości w Serbii, zniesione tortury, istniejące tam jeszcze na mocy reskryptu ministeryalnego z roku 1845.

— Bitwa Baszy-Buzuków z powstańcami w Herzegowinie i Czarnogórcami, blizko Zaragwiza.

22. Artykuł billu o przysiędze, według którego izraelici mają wstęp do parlamentu, odrzucony, przy powtórném czytaniu w Izbie Wyższéj, większością 119 głosów przeciw 80.

23. Izba deputowanych w Sardynii przyjmuje większością 129 głosów przeciw 29, piérwszy artykuł projektu do prawa, wniesionego przez Deforesta, o spiskach na życie monarchów zagranicznych; a dnia 29 całe prawo dotyczące wolności druku i sądów przysięgłych, większością 110 głosów przeciw 42.

— Eskadra prezydenta rzeczypospolitéj Dominikańskiéj Baez, staje pod Porto-Plata, ogłasza blokadę i grozi bombardowaniem, jeżeli miasto nie podda się w ciągu 16 godzin. Ogień rozpoczął się d. 1 maja; ale eskadra ustąpić musiała.

24. Wielki pożar w szląskiém mieście Frankenstein.

26. Rząd hiszpański podaje kortezom projekt do prawa o zwrocie duchowieństwu dóbr kościelnych, które jeszcze nie zostały sprzedane.

— Otwarcie konferencyj o prawie morskiém w Hamburgu.

27. Patentem N. Cesarza austryackiego, systemat monetarny nakazany patentem z d. 19 września 1845 r., ma być prawomocnym od d. 1 listopada r. b.

— Zamknięcie sejmu królestwa Pruskiego.

28. Trzęsienie ziemi w prowincyach neapolitańskich: Terra di Lavoro, Basilicata i Principato citeriore.

— Zgon w Berlinie Dra Jana Müllera, znakomitego fizyologa i anatomika, w 57 roku życia.

29. Zaślubienie króla portugalskiego Don Pedro V-go z Stefanią księżniczką Hohenzollern-Sigmaringen, przez prokuracyą w Berlinie, a 18 maja osobiście w Lizbonie.

30. Generał angielski sir Hughes Rose poraża indyjskich powstańców pod Bull-sir-Kooneh, a pobiwszy ich znowu d. 7 maja pod Komos, ciągnie ku Calpi.

MAJ.

1. Deklaracya rządów rzeczypospolitych Costa-Rica i Nicaragua, w Ameryce środkowéj, przesłana wielkim mocarstwom europejskim o opiekę przeciw napadom Filibustierów, przychodzących ze Stanów Zjednoczonych.

— Parostatki „Kiejstut" i „Neris" zaczęły kursować na rzece Niemnie między Kownem a Tylżą.

2. Najwyżej dozwolono szlachcie: gubernij woroneżskiéj i kurskiéj; dnia 15, tulskiéj, pskowskiéj, jarosławskiéj, wołogodzkiéj, mohilewskiéj i witebskiéj, d. 22 taurydzkiéj, chersońskiéj; d. 30 mińskiéj i czernihowskiéj przystąpić do ułożenia projektu o polepszeniu i urządzeniu bytu włościan.

— Zgon b. pruskiego ministra stanu Albrechta hr. Alvensleben.

— „Monitor" ogłasza raport ministra spraw wewnętrznych generała Espinasse, zatwierdzony przez cesarza Francuzów, a oznaczający granice wieku, w którym urzędnicy zależący od tego ministeryum, powinni wychodzić ze służby czynnéj. Termin ten oznaczony jest dla prefektów na lat 65, dla podprefektów na 62 lata, a dla radców prefektur na 70 lat.

3. Cesarz belgijski otwiera Izby, i zapowiada wniesienie projektu o małżeństwie cywilném, w związku z kwestyą kolonizacyi.

4. Ogłoszono z Najwyższego rozkazu program prac komitetów gubernialnych szlachty, mających na celu polepszenie bytu włościan dóbr obywatelskich.

— Najwyżej zatwierdzoném zdaniem Rady Państwa: dozwalanie na otwarcie prywatnych drukarni, litografij i innych tym podobnych zakładów, zależy w stolicy od ober-policmajstra, w guberniach i obwodach od gubernatorów cywilnych i naczelników obwodowych, a w okręgach miejskich od naczelników takowych.

— Pożar w mieście Szczuczynie, w gubernii augustowskiéj, obrócił w perzynę około 175 domów mieszkalnych, nie licząc w to zabudowań gospodarskich.

— Rada Administracyjna Królestwa zatwierdziła przepisy o dostawie podwód obywatelskich dla wojska.

— Zamknięcie Stanów Wielkiego księstwa Badeńskiego.

— Turcy wkraczają do ziemi Czarnogórców.

— Senat serbski przedstawia do podpisu księcia Alexandra Kara-Georgewicza prawo dotyczące zmian w statucie organicznym senatu, a obejmujące: 1) odpowiedzialność ministrów; 2) ministrowie mają być wybierani tylko z pomiędzy senatorów; 3) senatorowie nie mogą być aresztowani za zdradę kraju lub inny występek, jak tylko z postano-

wienia senatu; 4) nie mogą być sądzeni, jak tylko przez trybunał wyznaczony przez senat; 5) wyrok ma być przedstawiony do zatwierdzenia Wysokiéj Porty. Dnia 10 książę zatwierdził powyższe wnioski.

— W Indyach wschodnich generał Penny zabity kartaczem, pod Kukrala o dziesięć mil od Budaon, na drodze do Bareilly. Po zajęciu d. 1 maja miasta Shahjihanpoor, bez oporu wódz naczelny angielski ciągnie do Bareilly i zdobywa dnia 7. Dnia 9 sir E. Lugard zadaje porażkę powstańcom pod Donstanpoor i zajmuje potém Ingdespoor, a dnia 11 Saitpore.

— Wojna domowa ciągnie się w Mexyku; zwycięztwo generała Vidauvri nad wojskami generała Zuloaga; dnia 14 generał Tomasz Mejia daje odsiecz miastu Tampico, które oblega generał Garcia, dowódzca liberalistów.

— Zgon naturalisty francuzkiego Bonplanda, w prowincyi Corrientes, w rzeczypospolitéj Argentyńskiéj, niegdyś towarzysza Alexandra Humboldta w podróży po Ameryce.

5. Kortezy hiszpańskie zawieszone przez królowę; dymissya ministra spraw wewnętrznych Ventura Diaz, przyjęta.

6. Prusy żądają, aby sejm Związku Niemieckiego we Frankfurcie nad Menem, ogłosił protokuły posiedzeń swoich.

— Wniosek o zniesieniu traktatu Clayton-Bulwer między Stanami Zjednoczonemi i Anglią, przyjęty do trzeciego odczytania w Izbie reprezentantów Stanów Zjednoczonych większością 11 głosów; wszelako odrzucony d. 12 większością 99 głosów przeciw 67. Dnia 14 Minnesota przyjęta jako stan do związku Ameryki północnéj.

7. Traktat o mostach na Renie podpisany w Moguncyi przez kommisarzy mocarstw nadbrzeżnych.

8. Ciało prawodawcze we Francyi zamyka swe posiedzenia, przyjąwszy poprzednio większością 221 głosów przeciw 21 prawo o tytułach szlachectwa.

— Dekret księcia Nassau stanowiący order spólny dwóm gałęziom domu Nassau, pod imieniem orderu Lwa Złotego tegoż domu (ob. pod dniem 31 marca).

10. Lord John Russel podaje Izbie Niższéj parlamentu angielskiego wniosek o odrzuceniu poprawki uchwalonéj przez Izbę Wyższą do bilu o przysiędze izraelitów, przyjęty większością 263 głosów przeciw 150. Lord J. Russel wnosi teraz, aby wyznaczono komitet z członków obu Izb, do którego na wniosek T. Duncombe, ma być także powołany baron Lionel Natan Rothschild. Nazajutrz wezwanie barona Rothschilda na członka komitetu uchwalone większością 251 głosów przeciw 196. Lord Ellenborough minister do spraw indyjskich, oświadcza w Izbie Wyższéj, iż składa urząd i że na niego jednego spada odpowiedzialność

za naganę lorda Canninga, generalnego gubernatora Indyów (14 kwietnia). Ministrem spraw indyjskich mianowany lord Ed. Stanley, dnia 5 czerwca.

— Piąty nadzwyczajny storthing norwegski zwołany w Chrystyanii, i d. 14 otwarty przez następcę tronu.

11. Zacięta bitwa pod Grahowo między wojskami tureckiemi z jednéj strony, a Czarnogórcami i Rajahami z drugiéj. Grahowo spalone w kilka dni potém przez mieszkańców, z rozkazu księcia Daniła. Dnia 13 Czarnogórcy pod dowództwem Mirko, brata księcia Daniła, walną zadają porażkę Turkom; Hussein Ferik-Pasza cofa się do Trebinii. Dnia 14 sułtan ulegając radom wielkich mocarstw, rozkazuje zaniechać działania nieprzyjacielskie.

— Zamknięcie Izb w Grecyi.

— Wielkie nieszczęście na centralnéj żelaznéj drodze Nowego Jorku w Ameryce północnéj.

12. Rozwiązanie kortezów hiszpańskich; d. 14 Jose de Posada Herrera mianowany ministrem spraw wewnętrznych.

— Zgon Karoliny z Rylskich Wojnarowskiéj, autorki dzieła: „Pierścionek mojéj babuni", w księstwie Krakowskiém.

14. Najwyżéj zatwierdzona ustawa Towarzystwa smoleńskiego gospodarstwa wiejskiego, a w m. Smoleńsku przez szlachtę téj gubernii założonego.

— Wniosek o naganie ministeryum angielskiego za napomnienie generał-gubernatora Indyów Canninga, podany Izbie Wyższéj przez lorda Shaftesbury, odrzucony większością 167 głosów przeciw 158. W Izbie Niższéj takiż wniosek sir Edw. Cardwella odroczony, a d. 21 cofnięty zupełnie przez niegoż.

— Śmierć Mustafy-Achmeda-Paszy, syna Ibrahima-Paszy i domyślnego następcy wice króla, na drodze żelaznéj pod Kafr-Sajat, wraz ze 30 osobami, które utonęły w Nilu.

15. Przywrócenie w księstwie Schwarzburg-Rudolfstadt systematu administracyjnego, jaki istniał przed rokiem 1848; zniesienie rozdziału sprawiedliwości od administracyi.

16. Ruch rewolucyjny objawia się na wyspie Kandyi, w kilku wsiach, przeciw gubernatorowi generalnemu Veli-Paszy; skarga mieszkańców przesłana Porcie Ottomańskiéj i wręczona konsulom zagranicznym. Kommisarze nadesłani przez Portę obiecują wziąć pod rozwagę te zażalenia.

18. N. Cesarz raczył udzielić towarzyszowi ministra sekretarza stanu Królestwa Polskiego, senatorowi, radcy tajnemu, hr. Goleniszczew-Kutuzow prawo znoszenia się wprost z pp. ministrami i główno zarządzającemi oddzielnemi wydziałami, w przedmiotach, stanowiących zwykłą potoczną korrespondencyę.

18. Najwyżej mianowany p. o. prezesa Heroldyi Królestwa rzeczywisty radca stanu Stanisław hr. Kossakowski.

— Zgon w Richmond księżnéj orleańskiéj Heleny Luizy Elżbiety, wdowy po księciu Ferdynandzie od 13 lipca 1842 r., córki wielkiego księcia Meklemburg-Szweryńskiego, urodzonéj 1814 r.

20. Sejm Związku niemieckiego postanawia wezwać króla duńskiego o urządzenie księstw Holsztyńskiego i Lauenburgskiego, stosownie do uchwały sejmu z d. 11 lutego. Poseł duński oświadcza, że żądaniu temu zadość uczynioném być nie może.

— Wojska angielsko-francuzkie zdobywają warownie chińskie leżące przy ujściu Peiho, bronione przez 138 dział. Dnia 22 eskadry sprzymierzone płyną rzeką w kierunku Pekinu.

22. Otwarcie nowych konferencyj w Paryżu w przedmiocie organizacyi księstw naddunajskich, tojest: Multan i Wołoszczyzny. Ukończyły się dnia 19 sierpnia.

— W Indyach wschodnich sir Hughes Rose attakowany przez powstańców o cztery mile od Kalpi, pobiwszy ich zajmuje bez oporu to miasto, tudzież twierdzę; kontyngens Gwaliorów rozproszony do ostatka. Dnia 26 wódz naczelny sir Colin Campbell zajmuje Illahabad.

23. Okręt parowy hiszpański „Vasco Nunez de Balboa", należący do stacyi odnogi Gwinejskiéj, zarzuca kotwicę w porcie świętéj Izabelli, i dnia 28 obejmuje wyspy w imieniu królowéj hiszpańskiéj.

— Generał turecki Abdi-Pasza umiera w Scutari, z ran odniesionych w ostatnich bitwach przeciw Czarnogórcom.

— Zgon bibliotekarza Dra Spiker, właściciela gazety „Speuera" w Berlinie.

24. Najwyżej rozkazano przesłać senatowi rządzącemu, dla należytego ogłoszenia, trzecie wydanie Ogólnego zbioru praw Cesarstwa, dokonane pod bezpośrednim dozorem i kierunkiem N. Pana, w II oddziale własnéj Jego Cesarskiej Mości kancellaryi.

27. Wybuch Wezuwiuszu w Neapolu.

— Zgon professora anatomii Schlemm, w Berlinie.

28. Traktat między Rossyą i Chinami, dotyczący granic obu państw, zawarty przez generał-gubernatora Syberyi Murawjewa, w Aihun. Rzeka Amur, od punktu gdzie Szylka łączy się z Argunem, aż do miejsca gdzie rzeka Ussuri wpada w Amur, stanowi granicę między dwoma państwami. Oba brzegi rzeki Amur niżéj ujścia Ussuri odstąpione Rossyi. Wolna żegluga na Sungari i Ussuri zapewniona Rossyanom, a na dolnym Amurze Chińczykom. Generał Murawjew za zawarcie tego traktatu Najwyżej mianowany hrabią Amurskim.

29. Namiestnik Królestwa, głównodowodzący 1-szą armią, książę Gorczakow, wraz z małżonką i córką wyjechał za granicę.

30. Zgon w Münster b. pruskiego ministra wojny barona Roth von Schrekenstein.

CZERWIEC.

2. Sejm specyalny w Gotha przyjmuje ostatecznie prawo organizacyi zarządu w księstwie Gotha; które, równie jak prawo municypalne, mieć będą moc obowiązującą, z dniem 1 lipca.

— Traktat między Anglią i Brezylią zawarty w Rio Janeiro o wyznaczenie kommissyi do załatwienia wzajemnych zażaleń poddanych obu mocarstw względem tychże rządów.

4. Senat piemoncki przyjmuje większością 50 głosów przeciw 5, prawo o spiskach i morderstwach politycznych, tudzież o zmianach w sądzie przysięgłych.

— Znany publicysta Proudhon, za napisanie dzieła przeciwnego religii i moralności, skazany przez sąd w Paryżu, zaocznie na trzy lata więzienia i 4000 fr. kary. Garnier, wydawca tego dzieła, skazany na rok więzienia i 1,000 fr. kary, a drukarz Bourdier na 14 dni i 1,000 fr. kary.

5. Sejm Związku Niemieckiego zatwierdza traktat zawarty między Francyą a Wielkiém księstwem Badeńskiem o zbudowanie mostu na Renie w Kehl.

6. Rozmowa urzędowa barona Gros, pełnomocnika francuzkiego z dwoma mandarynami, przybyłemi do Tien-Tsin d. 2, z Pekinu, jako kommissarze cesarza chińskiego. Dnia 8 zagajenie układów o pokój między Francyą i Anglią a Chinami.

7. Odezwa kommissarza Porty Ottomańskiéj w Kandyi Ahmeda Paszy, tudzież gubernatora generalnego Vely Paszy: dozwolono nosić broń chrześcianom na równi z Turkami; utrzymany hatti-humayun pod względem wolności wyznania; urzędnicy uznani za winnych będą ukarani i t. d. W kilka dni późniéj turecki minister oświecenia publicznego Sami-Pasza mianowany generalnym gubernatorem Kandyi.

8. Król Portugalski zagaja kortezy mową tronową.

9. Traktat handlowy i nawigacyjny między Rossyą i Belgią.

— Nadzwyczajny storthing norwegski, po uchwaleniu pożyczki 3,600,000 talarów, zamknięty przez księcia regenta.

10. Konwencya między prezydentem reczypospolitéj Dominikańskiéj Baez i generałem Pedro Santana, dowódzcą wojska oblegającego; po podpisaniu kapitulacyi d. 12, były prezydent wyjeżdża do Curaçao, a d. 13 Santana wchodzi do miasta z wojskiem liczącém 5,000.

13. Traktat pokoju i przyjaźni między Chinami a Rossyą, a w kilka dni późniéj ze Stanami Zjednoczonemi; porty chińskie otwierają się

dla cudzoziemców; chrześcianom zapewniona wolność wyznania ich religii; ustanowienie konsulatów w Chinach i wysłanie agentów dyplomatycznych do Pekinu; handel amerykański w Chinach ma używać wszelkich przywilejów, służących innym narodom.

— Generał angielski sir Hope Grant odnosi pod Nawabgungue, w Indyach zwycięztwo nad korpusem 16,000 powstańców.

14. Senator Delangle mianowany ministrem spraw wewnętrznych we Francyi, w miejsce generała Espinasse.

— Zgon w Warszawie dymissyonowanego generała-lejtnanta Zygmunta Kurnatowskiego, b. członka Rady Administracyjnéj Królestwa, senatora i prezesa Heroldyi, w 83 roku życia.

— Ogłoszenie prawa o nowéj administracyi w księstwie Gotha.

— Okręt sardyński „Cagliari", zabrany przez władze neapolitańskie, wydany w Neapolu konsulowi angielskiemu.

— Otwarcie konferencyj wyższych urzędników policyjnych niemieckich w Monachium.

15. Zgon w Paryżu malarza Ary Scheffer.

17. Bitwa pod Gwalior, w Indyach wschodnich. Dnia 19 po pięcio-godzinnéj bitwie, sir Hughes Rose zdobywa miasto i pałac Gwalior, a nazajutrz twierdzę; 27 dział dostaje się w ręce Anglików. Brygadier Napier dościga dnia 21 powstańców pod Gura Alipur, poraża ich i zabiera 25 dział.

19. Trzęsienie ziemi w Mexyku i na prowincyach. Najwięcéj ucierpiały: Indaparapeo, Charo, Morelia, Valladolid, stolica stanu Mechoacan, tudzież Chilpancingo.

22. Izba Wyższa w Anglii, potwierdza, przy trzeciém czytaniu, nowy bill o rozwodach.

25. Zastępstwo króla Pruskiego porucza się księciu Pruskiemu jeszcze na trzy miesiące.

— W Paryżu utworzone nowe ministeryum dla Algieru i osad. Książę Napoleon objął jego kierunek.

26. Wojsko amerykańskie wchodzi do Utah, stolicy Mormonów, którzy cofają się do Provo.

— Traktat między Chinami i Wielką Brytanią, a nazajutrz z Francyą: zapewnione wolne wyznanie wiary chrześciańskiéj w całych Chinach, tudzież opieka władz chińskich nad missyonarzami; agenci dyplomatyczni mieszkać będą w Pekinie; nowe porty otwarte handlowi; żegluga wolna na Yang-Tze-Kiang i t. d. Dnia 3 lipca cesarz chiński zatwierdził traktat francuzko-chiński.

29. Książę perski Mohamed-Khasin-Han-Emir-Nizam, ogłoszony w październiku 1857 r. następcą tronu Perskiego, umiera w 12-ym roku życia.

LIPIEC.

2. Otwarcie wystawy Sztuk pięknych krajowych w Warszawie.

5. Ogłoszono rozkaz ministra wojny wydany w Petersburgu d. 19 kwietnia r. b., którym zawiadamia, że N. Cesarz Najwyżej rozkazać raczył: posady naczelników wojennych i ich pomocników w guberniach: warszawskiéj, radomskiéj, lubelskiéj, płockiéj i augustowskiéj, tudzież w okręgu kaliskim, wraz z zarządami przy tych naczelnikach znajdującymi się, znieść niezwłocznie. W miejsce naczelników wojennych mają być w miastach: Lublinie, Radomiu, Płocku i Suwałkach komendanci, a przy każdym z nich osobny zarząd komendancki; w gubernii zaś warszawskiéj obowiązki komendanckie mają być włożone na sztab warszawskiego generał-gubernatora wojennego, głównie zaś na deżurnego sztab-oficera tego sztabu. W skutku powyższego rozkazu mianowani komendantami: generał-major Sewastjanow lubelskim, pułkownik Sienkiewicz radomskim, pułkownik Pozniak augustowskim, pułkownik Kobro płockim.

— Naczelnik lombardu rzymskiego margrabia Campana, za nadużycie w urzędzie i malwersacye, skazany na lat 20 na galery.

6. Król Belgijski opuścił Londyn.

8. Ogłoszono Ukaz Cesarski z dnia 19 maja r. b., na mocy którego Okrąg pocztowy Królestwa Polskiego, pozostając w ogólnym składzie głównego zarządu poczt w Cesarstwie, przechodzi pod bezpośrednie zwierzchnictwo i zależność Namiestnika i Rady Administracyjnéj Królestwa.

— N. Pan raczył Najwyżej rozkazać uznawać kupca Stanisława Lessera konsulem saskim w Warszawie.

— „Monitor" ogłasza postanowienie o rozszerzeniu miasta Lille.

— Minister skarbu w Danii Andrea podał się do dymissyi.

— W Izbie Niższéj angielskiéj bill o Indyach po trzeci raz odczytany.

12. Piętnastu gubernatorów cywilnych w Hiszpanii odwołano z urzędów.

— Sułtan Turecki przyjmował na uroczystém posłuchaniu nowego ambasadora angielskiego sir Henryka Bulwer.

13. Po otrzymaniu w Londynie wiadomości z Dżeddah, miasta Arabii północnéj, niedaleko Mekki, nad brzegiem morza Czerwonego, o zamordowaniu w tém mieście d. 15 czerwca wice-konsula angielskiego Paget, konsula francuzkiego Eveillard, jego żony i dwudziestu innych chrześcian, przez fanatyków mahometańskich, wysłano trzy okręty wojenne tamże, dla zażądania aby ukarano morderców.

— Postanowieniem króla Sardyńskiego ogłoszono zamknięcie posiedzeń prawodawczych w Turynie za lata 1857 i 1858.

14. „Monitor" ogłosił okólnik hr. Walewskiego, względem zasad prawa morskiego, ułożonych przez kongress paryzki. Wszystkie państwa przyjęły te zasady, wyjąwszy Hiszpanii i Mexyku, które nie chcą przystać na zniesienie prawa listów korsarskich. Stany Zjednoczone przeciwnie żądają, aby własność prywatna była zupełnie bezpieczną od chwytania w czasie wojny.

20. Ogłoszono, że N. Pan d. 29 czerwca r. b. Najwyżej rozkazać raczył dozwolić, tak mieszkańcom Królestwa Polskiego, jako też prowincyj Zachodnich, którzy za polityczne przewinienia byli oddani do służby wojskowéj, a z powodu św. koronacyi otrzymali uwolnienie ze służby, wstępować do służby cywilnéj natychmiast po ich powrocie do kraju.

22. Ogłoszono Najwyżej zatwierdzoną w d. 15 czerwca r. b. Ustawę o poborze podatku podymnem zwanego i opłaty szarwarkowéj w Królestwie Polskiém.

— W Izbie Niższéj angielskiéj lord Stanley doniósł, że w upłynioném półroczu wysłano 17,000 świeżego wojska do Indyj, i że rząd przygotowuje stanowczo bitwę na zimę.

23. Ogłoszono Najwyżej zatwierdzoną d. 29 grudnia 1857 r. Ustawę dla Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie, tudzież dla szkoły Wiejskiéj przy tymże instytucie będącéj.

24. Jéj Królewska Mość Angielska zatwierdziła ostatecznie przypuszczenie żydów do Izby Niższéj.

— Bill o Indyach przeszedł przez trzecie odczytanie w Izbie lordów.

26. Ogłoszono, że N. Pan d. 4 czerwca Najwyżej zezwolić raczył na zatwierdzenie w m. Wilnie Towarzystwa wyścigów konnych, z warunkiem, iżby stałym prezesem Towarzystwa był wileński wojenny, grodzieński i kowieński generał-gubernator.

31. „Monitor" zawiera raport o organizacyi i attrybucyach ministeryum Algieryi i osad.

SIERPIEŃ.

2. Posiedzenia parlamentu angielskiego zamknięte po odczytaniu mowy tronowéj.

4. Przybycie Cesarza Francuzów wraz z małżonką do Cherbourga. Nazajutrz flota angielska zawinęła tu i królowa Wiktorya, wraz z księciem Albertem, wysiadła na ląd i jadła śniadanie z cesarzem w pałacu prefektury marynarki, obiad zaś na okręcie admiralskim francuzkim „Bretagne." Dnia 6 królowa wróciła do Osborne. D. 7 otworzono nową przystań w Cherbourgu. D. 8 odkrycie posągu Napoleona I-go w Cherbourgu, powitał Cesarz Francuzów mową.

5. Położenie liny telegrafu trans-atlantyckiego w Valencii, w Irlandyi; odbyło się z zupełném powodzeniem.

— Okręt angielski „Cyclops" bombardował Dżeddah przez 36 godzin. Pasza dowodzący w tém mieście ukarał śmiercią 12 mahometanów winnych rzezi chrześcian.

7. Proklamacya księcia Czarnogóry Danila o ukaraniu senatora Nowica i wojewody Meliana, zdegradowaniem na zawsze i więzieniem za samowolne uderzenie na Turków w Kolaczynie, tudzież zagrożenie karą śmierci za podobne nadal postępki.

9. Najwyższym Ukazem nadane zostały włościanom dóbr udziałowych (należących do osób rodziny Cesarskiej), prawa osobiste i własności udzielone innym swobodnym stanom wiejskim.

10. Ogłoszono postanowione przez Radę Administracyjną Królestwa Polskiego nowe przepisy co do udzielania pożyczek na budowę domów w m. Warszawie.

12. Królowa angielska Wiktorya, z małżonkiem swym księciem Albertem, w towarzystwie Księcia Pruskiego przybyli do Potsdamu.

— Sejm związku niemieckiego, we Frankfurcie nad Menem, przyjął znakomitą większością wnioski kommissyi exekucyjnéj w przedmiocie sprawy holsztyńsko-lauenburgskiéj.

13. Lord Stratford Redcliffe, były ambassador angielski przy Porcie Ottomańskiéj przybył do Konstantynopola i miał posłuchanie u sułtana.

16. Depesza rządu angielskiego telegrafem podmorskim z Newfoundland do prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki północnéj p. Buchanan, składająca się z 99 wyrazów, przesłaną została w ciągu 67 minut jako odpowiedź na depeszę prezydenta Stanów Zjednoczonych, przesłaną w 38 minut, która tak brzmiała: „Chwała Bogu na niebie i pokój na ziemi ludziom dobréj woli."

— Posiedzenie Izb portugalskich odroczone do d. 11 październ.

19. Ogłoszono zatwierdzoną przez JO. Księcia Namiestnika Królestwa dnia 3 lipca instrukcyę o przyjmowaniu małoletnich synów szlachty Królestwa Polskiego do korpusów kadetów.

— Przybył do Petersburga przysłany od hr. Putiatina jako goniec podpułkownik Martynow, który w pięćdziesiąt dni odbył drogę z Tian-Tsin, przez północną część Chin, Mongolii i całą Syberyę. Przywiózł wiadomość o przerwaniu działań wojennych ze strony Anglii i Francyi, i o zawarciu traktatów pokoju z Chinami. Traktat Rossyi z tém państwem podpisany został 13 czerwca, a następnie ze Stanami Zjednoczonemi, Francyą i Anglią. (Ob. 13 i 26 czerwca).

22. N. Cesarzowa Austryacka powiła syna, któremu na chrzcie dano imię Rudolf-Franciszek Karol-Józef, a zarazem mianowany został pułkownikiem i posiadaczem pułku 19 piechoty liniowéj.

— N. Cesarz z N. Cesarzową wyjechali z Petersburga do Tweru, Jarosławia, Ławry Sergijewsko-Troickiéj, Kostromy, Niżnego Nowogrodu (podczas sławnego jarmarku), a ztąd do Moskwy.

27. Ogłoszenie postanowienia Rady Administracyjnéj Królestwa Polskiego z d. 7 maja r. b. o reorganizacyi warszawskiéj Szkoły Weterynaryjnéj.

— Margrabia Turgot, dotychczasowy poseł francuzki w Madrycie, mianowany posłem w Bern, w Szwajcaryi; Adolf Barrot, dawny poseł w Belgii, posłem w Madrycie.

— Królowa Grecka położyła w Atenach kamień węgielny gmachu Izby deputowanych, przed czterema laty zgorzałego.

— „Monitor" donosi, że wynagrodzenie przeznaczone panu Morse przez państwa, które używają jego apparatów do przesyłania depeszy telegraficznych, oznaczone zostało na 400,000 franków.

28. JO. Książę Gorczakow Namiestnik Królestwa, wraz z małżonką i córką wrócił z zagranicy do Warszawy.

30. Ogłoszono, że N. Pan zatwierdził dnia 8 lipca Ustawę kompanii rossyjskiéj baltyckiéj, dla utrzymywania kommunikacyi statkami parowemi między głównemi portami rossyjskiemi morza Baltyckiego i rozmaitemi portami zagranicznemi.

— N. Pan Najwyżej rozkazać raczył (30 maja r. b.) w uniwersytetach: moskiewskim, charkowskim, kazańskim i kijowskim, wszystkich studentów skarbowych i stypendystów różnych zarządów, przenieść na wolne kwatery, wypłacając im w sposobie stypendyów summy wydawane na ich utrzymanie.

31. Wybuch zakładu prochowni Ochteńskiéj w Petersburgu; fabrykantów znajdujących się przy robocie zginęło 33, ranionych 37.

— Królowa Angielska wraz z księciem małżonkiem wróciła do Osborne.

WRZESIEŃ.

3. „Monitor" donosi, że godność generalnego gubernatora Algieryi zostaje zniesioną, a ustanawia się tylko wyższa komendantura sił lądowych i morskich w kolonii. Generał Mac-Mahon mianowany na tę godność, mocen jest zawieszać rozporządzenia wydane przez generałów i prefektów Algieryi.

4. Ogłoszono zatwierdzone przez Radę Administracyjną Królestwa Polskiego d. 27 lipca r. b. przepisy o porządku podawania próśb na imię Jego Cesarsko-Królewskiéj Mości i do władz Królestwa.

— Trzy indyjskie pułki w Multan (Pendżab) rozbrojone, podniosły bunt; 19tu rokoszan schwytali Anglicy, reszta częścią poległa, częścią potonęła w rzece.

5. Zgon słynnego pisarza humorystycznego M. G. Saphir, w Wiedniu, w 63 roku życia.

8. Ogłoszono zatwierdzoną Najwyżej d. 13 października 1857 r. Ustawę dla Szkoły Rabinów w Warszawie.

9. Przybycie NN. Państwa do Moskwy i pobyt do d. 13, którego N. Pan wyjechać raczył do Smoleńska, a N. Pani następnego dnia do Petersburga.

15. N. Cesarzowa Marya przybyła z Moskwy do Carskiego Sioła.

— Kongres hiszpański rozwiązany i nowa Izba na d. 1 grud. zwołana.

17. Przybycie N. Pana do miasta gubernialnego Mińska, gdzie raczył zwiedzić sobór prawosławny i kościół katedralny katolicki, gimnazyum gubernialne, instytut szlachecki, pensyę żeńską, zakłady dobroczynne i szpitale; tudzież zaszczycił obecnością swoją bal dany przez szlachtę gubernii mińskiéj.

— Ogłoszono Najwyżej zatwierdzoną Ustawę dla Pensyi Żeńskiéj rządowéj w Warszawie, d. 4 grudnia 1857 r.

18. Przybycie N. Pana do Wilna, gdzie Jego Cesarska Mość w ciągu trzydniowego pobytu raczył zwiedzić sobór prawosławny, kościół katedralny katolicki, kościół Ostrobramski, muzeum starożytności, gimnazyum gubernialne, instytut szlachecki, szkołę rabinów, dom Dzieciątka Jezus, szpitale św. Jakóba, wojenny i żydowski, dom dobroczynności, dom schronienia p. Dąbrowskiéj, roboty ziemne na drodze żelaznéj warszawskiéj; a także zaszczycił obecnością swoją bal wydany przez szlachtę gubernij wileńskiéj, grodzieńskiéj i kowieńskiéj, oraz teatr miejski. D. 20 opuściwszy Wilno, raczył także zaszczycić swą obecnością urządzone w okolicy piérwszéj stacyi Kierżanka przez hrabiów Tyszkiewiczów łowy, i tegoż dnia stanął na noc w Kownie. Tu zwiedził sobór prawosławny i kościół katolicki, gimnazyum gubernialne, szpital wojenny i lazaret Izby powszechnéj opieki.

20. Zgon w Łęczycy ks. Józefa Mętlewicza, kanonika, professora akademii duchownéj rzymsko-katolickiéj w Warszawie, znanego kaznodziei i pisarza.

— Towarzystwo Odeskie żeglugi parowéj zajęło przeznaczone dla niego miejsce na stacyą dla składu węgli w Villafranca, w królestwie Sardyńskiém.

— Otwarcie Izb prawodawczych w Hadze przez króla Niderlandskiego.

21. Otwarcie wystawy płodów, machin i narzędzi rolniczych w m. Łowiczu, w połączeniu z wyścigami.

— Przeniesienie akademii medyko-chirurgicznéj w Warszawie do nowo wyrestaurowanego i dla niéj wyłącznie przeznaczonego gmachu (niegdyś domu b. Towarzystwa przyjaciół nauk).

22. Przybycie Jego Królews. W. Księcia Karola Bawarskiego do Warszawy.

23. N. Cesarz i Król Alexander II-gi raczył przybyć do Warszawy i zająwszy rezydencyę w pałacu belwederskim, udał się do soboru prawosławnego i do kościoła metropolitalnego św. Jana.

24. Przybycie do Warszawy J. Kr. Wys. Księcia Pruskiego Fryderyka Wilhelma Ludwika, a nazajutrz prezesa rady ministrów królestwa Pruskiego barona Manteuffel.

26. Przybycie do Warszawy J. W. Panującego Wielkiego Księcia Sasko-Wejmarskiego Karola.

27. N. Cesarz i Król z dostojnymi gośćmi wyjechał do Skierniewic, zkąd nazajutrz wrócić raczył z Wielkim Księciem Sasko-Wejmarskim.

23. Ich Cesarskie Wysokoście Wielcy Xiążęta Mikołaj Mikołajewicz i Michał Mikołajewicz przybyli do miasta Tyflis.

27. Radca tajny senator Eliaszewicz, zgodnie z prośbą jego, uwolniony dla słabości zdrowia od obowiązków zarządzającego kancellaryą Namiestnika Królestwa, w jego zaś miejsce Najwyżej mianowany rzeczywisty radca stanu szambelan Płatonow, członek warszawskich departamentów Rządzącego Senatu.

— Otwarcie w Bruxelli kongressu w przedmiocie własności literackiéj i artystycznéj.

28. Przybycie do Warszawy Jego Ces. W. Ks. Francuzkiego Napoleona. Wyjazd d. 30.

29. N. Pan raczył z dostojnymi gośćmi znajdować się na łowach i obiedzie w Willanowie u hrabiostwa Aug. Potockich; a d. 30 opuścił Warszawę drogą do Petersburga. Przez cały czas pobytu N. Pana odbywały się częste przeglądy, manewra i mustry wojsk zebranych. N. Pan zwiedzić raczył Akademię medyczno-chirurgiczną; zaszczycił obecnością swoją bal dany przez JO. Księcia Namiestnika Królestwa; teatr Wielki i kilkakrotnie teatr w Pomarańczarni. Przejeżdżał także często po parku łazienkowskim, podczas świetnéj illuminacyi, śród tłumnie zebranéj publiczności, która za każdém ujrzeniem Najukochańszego Monarchy, wydawała radosne okrzyki.

WIADOMOŚCI
O UŻYWANIU PAPIERU STEMPLOWEGO
W KRÓLESTWIE POLSKIÉM,
OPARTE NA USTAWIE STEMPLOWÉJ I PÓŹNIEJSZYCH ROZPORZĄDZENIACH W JÉJ ROZWINIĘCIU WYDANYCH.

Gatunków stempla jest siedm:

1) Zwyczajny jednéj tylko ceny kop. $7^1/_2$.
2) Szacunkowy różnych cen, poczynając od kop. $7^1/_2$ aż do rsr. 75.
3) Kosztów sądowych różnych cen, poczynając od kop. $7^1/_2$ aż do rsr. 60.
4) Administracyjny „ „ „ „ 30 „ 75.
5) Spadkowy „ „ „ „ $7^1/_2$ „ 75.
6) Karny „ „ „ „ 90 „ 75.
7) Kalendarzy dwóch tylko cen: kop. $7^1/_2$ i kop. 30.

Stempel zwyczajny, szacunkowy i administracyjny są formatu arkusza; kosztów sądowych i spadkowy formatu pół arkusza; karny formatu ćwiartki; stempel zaś do kalendarzy służy tylko do ich ostemplowania.

Przy kupnie papieru stemplowego dopłaca się do ceny na stemplu oznaczonéj po 10%, czyli po kop. $1^1/_2$ od każdych kop. 15, tytułem opłaty na drogi i spławy.

I. PRZEZNACZENIE STEMPLA ZWYCZAJNEGO.

Stempel tego gatunku przeznaczony jest: do kwitów bez względu na wysokość summy; do ksiąg handlowych, protokułów, świadectw, kopij, likwidacyj, pozwów, pism obrończych i czynności sądowych, deklaracyj, minut czyli oryginałów akt notaryalnych, wreszcie do arkuszy środkowych tych aktów, pism i czynności, które i w środkowych arkuszach na stemplu pisane być winny.

Uwaga. Nie ulegają użyciu stempla do środkowych arkuszy: pozwy, pisma obrończe, wyroki i wszelkie akta sporządzane i wydawane w procesach sądowych lub przy wykonywaniu wyroków i aktów notaryalnych, niemniéj akta spisanych inwentarzy.

II. PRZEZNACZENIE STEMPLA SZACUNKOWEGO.

Stempel szacunkowy używany jest: do podań tudzież do przedstawień i korrespondencyj władz w interesach prywatnych, do aktów daro-

wizn, działów, testamentów, rozporządzeń rodziców; plenipotencyi; intercyz; cessyi; kaucyi; obligów; zastawów; wexli; umów czyli kontraktów; do extraktów wyroków i akt urzędowych; do paszportów na wyjazd do Rossyi i za granicę.

A. Podania i przedstawienia wymagają użycia stempla:

Ceny kop. 60: do Namiestnika Królestwa, Główno-komenderującego armią czynną, Rady Administracyjnéj, Ogólnego zebrania warszawskich departamentów Rządzącego Senatu, Kancelaryi Namiestnika Królestwa i Wydziału Celnego przy téjże kancelaryi.

Ceny kop. 45 do Władz naczelnych. Za Władze naczelne liczą się: Minister Sekretarz Stanu, Generał-Gubernator wojenny warszawski, Kommissye Rządowe, Najwyższa Izba obrachunkowa, Departamenta warszawskie Rządzącego Senatu, Naczelny prokurator przy Departamentach Rządzącego Senatu, Heroldya Królestwa, Okrąg Naukowy warszawski, Zarząd kommunikacyi lądowych i wodnych, Zarząd Inspektora głównego służby zdrowia, Zarząd spisu i zaciągu wojskowego, Wydział górnictwa, Rada główna opiekuńcza zakładów dobroczynnych, Rada Alexandryjskiego Instytutu wychowania panien, Naczelnicy Okręgów celnych, Dyrektor komory Warszawa, Naczelnik sztabu armii czynnéj, Generał-Intendent armii, Naczelnik artyleryi, Naczelnik inżynieryi, Generał-kwatermistrz, Generał dyżurny armii, Generał-sztabs-doktór, Główna polowa prowiantska kommissya, Dowódcy korpusów.

Ceny kop. 30 do Władz głównych. Za Władze główne liczą się: Dyrekcya ubezpieczeń, Dyrekcya teatrów, Prokuratorya, Sąd appelacyjny i Prokurator przy tymże sądzie, Zarząd okręgu pocztowego Królestwa, Urząd loteryi, Urząd mennicy, Administracya dochodów skarbowych tabacznych, Generał Policmajster armii, Naczelnicy dywizyi, Naczelnicy sztabów korpusowych, Komissya komissoryacka.

Ceny kop. 15 do Władz gubernialnych. Do Władz gubernialnych liczą się: Rządy gubernialne, Marszałkowie szlachty i Deputacye szlacheckie, Konsystorze, Dyrektorowie Gimnazyów, Dyrektor instytutu gospodarstwa wiejskiego, Instytut naukowy szlachecki, Kontrole skarbowe przy sądach, Magistrat m. Warszawy, Ober-Policmajster m. Warszawy, Komissya kwaternicza m. Warszawy, Naczelnicy wojenni, Komendant m. Warszawy, Naczelnicy okręgów górniczych, Naczelnicy objazdów przy drogach, Rewizorowie skarbowi, Trybunały cywilne i handlowy, Sądy kryminalne, Prokuratorowie przy trybunałach i sądach kryminalnych, Arsenał warszawski, Generał-gewaltygier, Generał-wagenmajster, Oberkapelan polowy, Dyrektorowie szpitali wojskowych, Inspektorowie aptek, Komendanci twierdz, Naczelnicy parków, Naczelnicy sztabu artyleryi, Zarząd Naczelnika zachodniego okręgu artyleryjskich garnizonów, Zarząd zachodniego inżynierskiego okręgu.

Ceny kop. $7^1/_2$ do Władz powiatowych i miejskich. Do tych Władz liczą się: Naczelnicy powiatowi, Magistraty wszystkich miast prócz Warszawy, Komisarze cyrkułowi m. Warszawy, Komory celne i przykomórki, Dowódzcy straży granicznéj, Nadstrażnicy straży granicznéj, Kontrolerowie powiatowi, Sądy pokoju, Sądy policyi poprawczéj, Rady szczegółowe opiekuńcze, Rada nadzorcza instytutu głuchoniemych, Urząd konsumcyjny m. Warszawy, Urzędy leśne, Urzędy skarbowe, Urzędy pocztowe, Magazyny solne, Szkoły powiatowe, Naczelnicy hut i kopalń, Dowódzcy pułków, Naczelnicy komend żandarmskich po powiatach, Kantory wojennych szpitali, Komendanci miast oprócz Warszawy.

Uwaga 1. Podania zanoszone do prezydujących lub do wydziałów Władz, pisane być winny na stemplu ceny oznaczonéj dla podań do władzy.

Uwaga 2. Podania wojskowych niższych stopni w służbie zostających, lub z niéj uwolnionych, oraz ich żon, dzieci, wdów i sierot po nich pozostałych, wolne są od stempla.

B. Akta darowizn, działy, testamenta, zapisy i rozporządzenia rodziców między dziećmi, wymagają użycia stempla:

w przedmiotach rsr. 150 nieprzenoszących, ceny kop. 30;

w przedmiotach od włącznie rsr. 150 do rsr. 1500, dodając od każdych 150 rsr. po kop. 15;

w przedmiotach od włącznie rsr. 1500 do najwyższéj summy, ceny rsr. 3 kop. 60.

Uwaga. Od skutków z darowizny opłaca się stempel kollateralny.

C. Plenipotencye ogólne wymagają użycia stempla ceny k. 90, plenipotencye specyalne, czyli do szczególnego interesu, ceny kop. 30.

D. Intercyzy urządzające stosunki majątkowe co do wspólności, wymagają stempla ceny kop. 45, jeżeli obok tego obejmują dyspozycyą dożywocia, ceny kop. 90; jeżeli obejmują posag, wyprawę, dopłatę od summy razem wziętéj, gdy ta ma zabezpieczenie hypoteczne, po kop. 15, gdy nie jest hypoteczną, po kop. $7^1/_2$ od każdych 150 rsr.; jeżeli obejmują darowizny, umowy o kupno, dzierżawy lub inne zobowiązania, wymagają stempla jak od właściwego aktu.

Ile tylko intercyza obejmuje warunków powyżéj wymienionych, od każdego z nich oddzielnie stempel liczyć należy.

E. Cessye wymagają użycia stempla takiéj ceny, jaki jest przepisany do aktu, z którego cessya wynikła.

F. Kaucye, obligi, zastawy, rewersa, wexle wymagają użycia stempla:

w przedmiotach mających bezpieczeństwo hypoteczne, do summy rsr. 45 wyłącznie ceny kop. $7^1/_2$, od rsr. 45 do rsr. 150 wyłącznie ceny

kop. 15, od rsr. 150 aż do najwyższéj summy dodając po kop. $7^1/_2$ od każdych rsr. 75, chociażby niepełnych;

w przedmiotach niemających bezpieczeństwa hypotecznego, do summy wyłącznie rsr. 150 kop. $7^1/_2$, daléj od każdych rsr. 150 chociażby niepełnych, po kop, $7^1/_2$.

G. Kontrakty czyli umowy o kupno, przedaż i zamianę tak ruchomości, jak i nieruchomości, wymagają użycia stempla ceny odpowiadającéj wartości umówionéj, a mianowicie:

jeżeli summa nie przenosi rsr. 45, ceny kop. $7^1/_2$,
od rsr. 45 do rsr. 90 wyłącznie „ „ 15,
od rsr. 90 do rsr. 150 wyłącznie „ „ 30,
od rsr. 150 do najwyższéj summy, dodając po kop. 15 od każdych rsr. 75 chociażby niepełnych.

H. Kontrakty czyli umowy o dzierżawy, poddzierżawy, i w ogólności o najem rzeczy i usług, wymagają użycia stempla od summy obrachowanéj za wszystkie lata, na które kontrakt zawarty został, a mianowicie:

jeżeli summa nie dochodzi rsr. 45, ceny kop. $7^1/_2$,
od rsr. 45 do rsr. 150 wyłącznie „ „ 15,
od rsr. 150 do najwyższéj summy, dodając po kop. $7^1/_2$ od każdych rsr. 75, chociażby niepełnych.

I. Kontrakty o najem rybołostwa, ogrodów, pastwisk, łąk, roku jednego nie trwające, tudzież kontrakty o rozmaite transporta dostawy, lub inne na krótki czas umówione roboty i entrepryzy, mianowicie przed upływem roku jednego uskutecznić się mające, wymagają użycia stempla podług summy umówionéj, rachując:

od summy najniższéj do rsr. 150 wyłącznie kop. $7^1/_2$,
od rsr. 150 do najwyższéj summy, dodając po kop. $7^1/_2$ od każdych rsr. 150, chociażby niepełnych.

K. Kontrakty wieczystéj dzierżawy, emphiteuzy, kontrakty z włościanami o wieczyste posiadanie czynszów, tudzież kontrakty o dochody czyli pensye dożywotnie z utratą przedmiotu stanowiącego dochód (à fonds perdu), wymagają użycia stempla téj saméj wysokości, jak kontrakty o kupno i przedaż pod lit. G.

Do ustanowienia ceny stempla przy kontraktach o wieczyste dzierżawy, bierze się wysokość rocznego czynszu czyli kanonu i obraca się na kapitał pomnożeniem przez 20; do wynalezionéj zaś summy dodaje się laudemium lub wkupne; a przy kontraktach o pensye dożywotnie bierze się pensyą roczną przez $12^1/_2$ pomnożoną.

L. Kontrakty o spółkę handlową lub cywilną wymagają użycia stempla w stosunku massy ogólnéj do spółki łożonéj, z tém rozróżnieniem:

jeżeli massa składa się z summ i kapitałów hypotekowanych po kop. $7^1/_2$ od każdych 75 rsr.;

jeżeli summy i kapitały nie mają hypotecznego bezpieczeństwa, po kop. $7^1/_2$ od każdych 150 rsr.;

jeżeli massa obejmuje w części dobra i nieruchomości, co do tych dóbr i nieruchomości po kop. 15 od każdych 75 rsr.

L. Cessye, kaucye i kontrakty, w których przedmiot na pieniądze oszacować się nie daje, wymagają użycia stempla ceny k. 15.

M. Extrakty wydawane z ksiąg i akt, władz i z urzędów niższego stopnia do włącznie gubernialnych, wymagają użycia stempla ceny k. $7^1/_2$.

Extrakty z ksiąg i akt władz wyższych, licząc do nich Archiwum główne Królestwa i pisarzy aktowych, wymagają użycia stempla ceny k. 30.

N. Paszporta na wyjazd do Cesarstwa Rossyjskiego, wymagają użycia stempla, a mianowicie wydawane:

Mieszkańcom Królestwa nadgranicznym w obrębie 7 wiorst ceny kop.			$7^1/_2$,
„	Cesarstwa do powrotu, ceny.	„	15,
„	Królestwa na miesięcy 3	„	15,
„ „	na czas od miesięcy 3 do 6	„	30,
„ „	na czas od miesięcy 6 do roku. . . .	„	60,
„ „	do gubernii Petersburgskiéj i Moskiewskiéj, lub do dwóch stolic Moskwy i Petersburga, oraz paszporta na wyjazd za granicę ceny	„	90.

III. PRZEZNACZENIE STEMPLA KOSZTÓW SĄDOWYCH.

Stempel tego gatunku przeznaczony jest wyłącznie na opłaty wpisowe w sprawach wszelkiego rodzaju, tudzież na realizowanie kosztów prenotowanych i kosztów stempli w tychże sprawach skarbowi zasądzanych.

Sprawy w drodze cywilnéj wiedzione, podlegają opłacie wpisu *głównego, dodatkowego* lub *w exekucyi*:

a) Wpisy główne opłacają się w każdéj z osobna instancyi:

W sprawach gdzie żądanie rsr. 7 kop. 50 nie przenosi, opłaca się kop. $7^1/_2$,

od rsr. 7 kop. 50 do rsr. 15 wyłącznie opłaca się kop. 15,

od rsr. 15 do rubli srebr. 30 „ „ „ 30,

i tak koleją dodając od każdych rsr. 15 po kop. 15 aż do summy rsr. 150 wyłącznie,

od rsr.	150	do rsr.	375	wyłącznie opłaca się rsr.	2	kop. 25,
„	375	„	750	„ „ „	3	„ —
„	750	„	1,500	„ „ „	6	„ —
„	1,500	„	3,000	„ „ „	12	„ —

od rsr. 3,000	do rsr. 6,000	wyłącznie	opłaca	się	rsr.	18,
„ 6,000	„ 12,000		„	„	„	24,
„ 12,000	„ 15,000		„	„	„	30,
„ 15,000	„ 30,000		„	„	„	60,
„ 30,000	„ 60,000		„	„	„	90,
„ 60,000	„ 120,000		„	„	„	150,
„ 120,000	„ 150,000		„	„	„	240,

następnie od każdych 150 rsr. przewyżki dodaje się po kop. 10.

W sprawach granicznych, gdzie szacunek gruntu spornego niepodany, gdy przedmiot nie przechodzi jednéj włóki, opłaca się kop. 90,
od jednéj do pięciu włók opłaca się rsr. 12,
od pięciu do dziesięciu włók „ „ 18,
i tak daléj dodając za każde pięć włók chociażby niepełnych po rsr. 12.

W sprawach o przedmiot niemający pieniężnego oznaczenia, opłaca się wpis rsr. 6.

W sprawach dotyczących małżeństw, tudzież w sprawach o uznanie dziecka, legitymacyą, przysposobienie i t. p. dotyczących stanu i osobistości, sąd oznacza wpis od ceny najniższéj aż do rsr. 90.

b) Wpisy dodatkowe opłacają się po wyroku przedstanowczym, głównéj sprawy ostatecznie nierozstrzygającym, a mianowicie:

w sprawach gdzie przedmiot rsr. 15 nie przenosi, opłaca się kop. 15,
„ od rsr. 15 do wyłącznie rsr. 750 „ „ 90,
„ od rsr. 750 do wyłącznie rubli srebr. 3,000 rsr. 1 kop. 50,
„ od rsr. 3,000 do najwyższéj summy „ 3 „ —

c) Wpisom w exekucyi podlegają spory przy exekucyi wyroków wydarzające się; wpisy te opłacają się w $\frac{1}{8}$ części wpisu głównego.

Uwaga 1. W sprawach cywilnych, gdzie przedmiot rsr. 1,500 przechodzi, wpis opłaca się w połowie ocenionéj ilości, druga zaś połowa dopiéro po zapadnięciu wyroku.

Uwaga 2. W sprawach poddanych polubownemu rozsądzeniu, wpis opłaca się w połowie mniéj jak w sądach zwyczajnych.

Sprawy karne podlegają opłacie wpisu:

Przez sądy policyi prostéj, magistraty miast i wójtów gmin sądzone w cenie kop. 30;

przez sądy policyi poprawczéj, w cenie od rsr. 1 kop. 50 do rsr. 7 kop. 50, stosownie do uznania sądu;

przez sądy wyższych instancyi, w cenie od rsr. 7 kop. 65 aż do rsr. 45, również wedle uznania sądu.

IV. PRZEZNACZENIE STEMPLA ADMINISTRACYJNEGO.

Stempel tego gatunku przeznaczony jest na realizowanie opłat nominacyjnych, opłat za patenta czyli świadectwa przez heroldyą Królestwa wydawane, tudzież opłat od pozwoleń i konsensów na procedera.

a) Podlegają opłacie nominacyjnéj:

Urzędnicy i Officyaliści stałą pensyą pobierający od rocznéj pensyi, na raz jeden po 2 od sta.

Duchowni od beneficyi rsr. 90 rocznie nieprzenoszącéj, opłacają k. 90,
od rsr. 90 do rsr. 150 włącznie opłacają rsr. 7 kop. 50,
nad rsr. 150 od każdych rsr. 15 „ „ 1 „ 80.

b) Patenta czyli świadectwa przez Heroldyą wydawane ulegają opłacie:

na przyznanie tytułu księcia	rsr.	60,
„ „ „ hrabiego	„	45,
„ „ „ barona	„	30,
„ „ innych tytułów	„	15,
na pochodzenie szlacheckie	„	7 kop. 50.

c) Patenta nominacyjne na urzędy i funkcye, do których pensye nie są przywiązane, ulegają opłacie:

na Obrońcę przy Senacie.	rsr.	75	kop.	—
„ Adwokata przy sądzie apelacyjnym . .	„	60	„	—
„ Patrona przy trybunale.	„	22	„	50
„ Pisarza aktowego Królestwa	„	15	„	—
„ Doktora lub lekarza	„	15	„	—
„ Akuszera, chirurga, dentystę, felczera i weterynarza.	„	3	„	—
„ Rejenta gubernialnego	„	7	„	50
„ Rejenta okręgowego i komornika . . .	„	3	„	75
„ Obrońcę przy sądzie pokoju.	„	9	„	—
„ Budowniczego.	„	5	„	40
„ Jeometrę	„	3	„	60
„ Akuszerkę	„	—	„	30

„ Rabina, szkolnika i starszych żydowskich w miastach rzędu 1, 2 i 3: rsr. 9; rzędu 4: rsr. 6; rzędu 5: rsr. 3.

d) Konsensa na zakłady i procedera podlegają opłacie jak następuje:

	w miastach rzędu 1, 2 i 3	rzędu 4	rzędu 5
na założenie apteki.	rsr. 27	rsr. 13 k. 50	rsr. 6 k. 75
„ billardu	„ 15	„ 7 „ 50	„ 2 „ 70
„ kawiarni.	„ 4 k. 50	„ 2 „ 25	„ — „ 90
„ hotelu, zajazdu, traktyerni	„ 45	„ 13 „ 50	„ 6 „ 75

	w miastach rzędu 1, 2 i 3	rzędu 4	rzędu 5
na założenie handlu bławatnego i sukiennego.	rsr. 15	rsr. 7 k. 50	rsr. 3 k. —
za założenie handlu wina i trunków zagranicznych	„ 45	„ 22 „ 50	„ 11 „ 25
na założenie magazynu mebli . .	„ 27	„ 13 „ 80	„ 6 „ 75
„ kantoru wexlowego	„ 15	„ 7 „ 50	„ 3 „ 75
„ browaru	„ 27	„ 13 „ 50	„ 6 „ 75

na założenie młynów na rzekach spławnych, tudzież wiatraków bez różnicy miejsca.	rsr. 7	kop. 50
na młyny pływające	„ 3	„ 75
na założenie gorzelni	„ 150	„ —
„ drukarni i huty szklannéj po	„ 1	„ 80
„ teatru	„ 108	„ —
na pokazywanie cieniów i optyk	„ 30	„ —
za pozwolenie grania maryonetek	„ 15	„ —
od dyspensy duchownéj na zawarcie związków małżeńskich między stryjem a synowicą, wujem a siostrzenicą, ciotką a siostrzeńcem, rodzonemi	„ 150	„ —
od pozwolenia pochowania ciał w grobach kościelnych	„ 90	„ —

Wszelkie inne pozwolenia i konsensa na professye, kunszta, rzemiosła, handle, zakłady i procedera wyżéj imiennie niewyrażone, podlegają użyciu stempla:

jeżeli udzielane są przez władze do włącznie gubernialnych ceny kop. $7\frac{1}{2}$;

jeżeli udzielane są przez władze wyższe jak gubernialne, ceny k. 30.

V. PRZEZNACZENIE STEMPLA SPADKOWEGO.

Stempel tego gatunku przeznaczony jest wyłącznie na realizowanie opłat kollateralnych, od spadków i darowizn.

Podlegają opłacie kollateralnéj:

a) Dzieci, wnuki i inni zstępni w linii prostéj, jedynie od tego, co z części rozrządzalnéj przez szczególny zapis lub sposobem darowizny otrzymują, płacą po kop. $7\frac{1}{2}$ od każdych rsr. 15 czyli po $\frac{1}{2}$ od sta.

b) Wstępni nawet w linii prostéj, krewni wszelkiego stopnia pokrewieństwa i małżonkowie, od całego majątku w spadku lub przez darowiznę otrzymanego, płacą po kop. $22\frac{1}{2}$ od każdych 15 rsr., czyli po $1\frac{1}{2}$ od sta.

c) Obcy i powinowaci płacą po kop. 45 od każdych rsr. 15 czyli po 3 od sta.

Uwaga. Kto otrzymuje spadek lub darowiznę, winien w ciągu miesiąca od dnia wejścia w posiadanie, zgłosić się do kontroli skarbowéj

z opłatą kollateralną, lub zadeklarowaniem i zabezpieczeniem onéj, pod karą kontrawencyjną.

Nie podlegają opłacie kollateralnéj:

Dzieci i zstępni od spadku z prawa po rodzicach lub zstępnych otrzymanego.

Dzieci naturalne prawnie uznane od spadku po swych rodzicach.

Osoby przysposobione od spadku po przysposabiającym.

Rodzice i wstępni od téj części spadku po dzieciach, która wraca jako ich własność dzieciom wydzielona.

Szpitale, domy ubogich i klasztory jałmużnicze od czynionych im zapisów i darowizn.

Spadki, w których czysta massa rsr. 15 nie dochodzi.

VI. PRZEZNACZENIE STEMPLA DO KALENDARZY.

Stempel ten nie istnieje w papierze stemplowym, lecz jest tylko wyciskany na kalendarzach i rubrycelach duchownych.

Na wszelkich kalendarzach krajowych, nie wyłączając żydowskich, tudzież na rubrycelach w kraju drukowanych, wybijany być winien stempel ceny kop. $7\frac{1}{2}$, zaś na kalendarzach i rubrycelach zagranicznych stempel ceny kop. 30.

VII. PRZEZNACZENIE STEMPLA KARNEGO.

Stempel tego gatunku służy na realizowanie kar kontrawencyjnych, wymierzanych za nieużycie stempla do akt, pism i czynności, za niezgłoszenie się w czasie przepisanym z opłatą kollateralną od spadków i darowizn, i za nieposiadanie konsensu.

Kara wymierza się w takim stosunku:

Jeżeli brak stempla wynosi kop. $7\frac{1}{2}$ do kop. 45, kara zawsze jest kop. 90; jeżeli zaś brak przechodzi kop. 45, kara wymierza się w dwójnasób brakującego stempla. Przy kupnie stempla karnego płaci się tylko za połowę ceny na nim wyrażonéj, druga połowa opłaca się w gotowiźnie na rzecz dostrzegającego.

Sprzedawanie lub używanie kalendarzy niestemplowanych, ulega karze po rsr. 1 kop. 80 za każdą sztukę.

DROGA ŻELAZNA WARSZAWSKO-WIEDEŃSKA.

I. Zamiast przedstawiania obszernych tablic poboru opłat za jazdę, podaje się tu odległość każdéj Stacyi od Warszawy i opłatę milową wagonami wszystkich 4-ch klass, a tym sposobem łatwo przyjdzie każdemu obliczyć koszt jazdy za jakąkolwiek przestrzeń między Warszawą i Granicą.

Odległość Warszawy w milach:

Od Pruszkowa 2, od Grodziska 4, od Rudy Guzowskiéj 6, od Radziwiłłowa 7½, od Skierniewic 9, (ze Skierniewic do Łowicza oddzielna droga mil 3), od Płyćwi 11, od Rogowa 13, od Rokicin 15½, od Bab 17½, od Piotrkowa 19½, od Gorzkowic 22½, od Radomska 25½, od Kłomnic 28, od Częstochowy 31, od Poraja 33, od Myszkowa 35, od Łaz 37½, od Ząbkowic 39, od Granicy 41.

Za jazdę wagonem klassy I, płaci się od osoby na każdą milę kop. 18, klassą II kop. 13½, klassą III kop. 9, klassą IV kop. 5. Ztąd opłata za jazdę od jednéj osoby czyni kop.:

z Warszawy:	K L A S S A			
	I.	II.	III.	IV.
do Pruszkowa.	36	27	18	10
„ Grodziska	72	54	36	20
„ Rudy Guzowskiéj	108	81	54	30
„ Radziwiłłowa	135	101	68	37½
„ Skierniewic	162	121	81	45
„ Łowicza	216	162	108	60
„ Płyćwi.	198	148	99	55
„ Rogowa	234	175	117	65
„ Rokicin	279	209	140	77½
„ Bab	315	236	157	87½
„ Piotrkowa	351	263	176	97½
„ Gorzkowic	405	303	202	112½
„ Radomska	460	344	230	127½
„ Kłomnic	504	378	252	140
„ Częstochowy.	558	418	279	155
„ Poraja.	594	445	297	165
„ Myszkowa	630	472	315	175
„ Łaz.	675	506	338	187½
„ Ząbkowic.	702	526	351	195
„ Granicy	738	553	369	205

II. *Od tłomoków i pakunków osobowych ważących funtów, opłaca się za każdą stacyę:* od 31 do 50 kop. 3—od 51 do 70 kop. 4—od 71 do 90 kop. 5—od 91 do 110 kop. 6—od 111 do 130 kop. 7—od 131 do 150 kop. 8—od 151 do 170 kop. 9—od 171 do 190 kop. 10—od 191 do 210 kop. 11—od 211 do 230 kop. 12—od 231 do 250 kop. 13—od 251 do 270 kop. 14—od 271 do 290 kop. 15—od 291 do 310 kop. 16.

Chcąc podług tego obliczyć koszt przewozu jakiéjbądź wagi pakunku np. do Stacyi Częstochowy, która jest z porządku 14tą, należy liczbę kopiejek odpowiednią wadze pakunku, a wziętą z powyższéj tabelki, pomnożyć przez 14. W dochodzeniu jakie miejsce którakolwiek stacya zajmuje, pamiętać trzeba, że Łowicz i Płyćwia są na 6-tém miejscu licząc od Warszawy, od Granicy zaś Łowicz i Radziwiłłów są na 15-tém miejscu.

III. Od 1-go konia w krytym wagonie przewożonego, płaci się na milę kop. 45, od 2-ch koni kop. 65, od 3-ch koni kop. 75. Od 1-éj sztuki wołu, krowy lub konia w odkrytych wagonach wiezionych, płaci się na milę kop. 30, od 2-ch 40, od 3-ch 45, od 4-ch $47^1/_2$ kop., od 5-ciu lub 6-ciu sztuk w jednym umieszczonych wagonie kop. 50. Od 8-miu cieląt lub kóz, od 6-ciu świń lub 10 owiec na milę kop. 15. Oprócz powyższéj opłaty, przy wprowadzaniu zwierząt do miasta Warszawy, dolicza się rogatkowe:

Od konia i wołu po	kop.	10
„ krowy i jałowizny	„	$7^1/_2$
„ cielęcia, owcy i świni	„	2
„ drobiu i prosiąt za pud	„	$^1/_2$

IV. Od przewożenia powozów klassy I, na milę kop. 75, kl. II kop. 60, kl. III kop. 45, kl. IV kop. 30.

Oprócz tego od wjazdu do Warszawy uiszcza się opłata rogatkowa: od powozów klassy I kop. 30, kl. II kop. 20, kl. III i IV po kop. 10.

V. Opłata za transport na milę wynosi od 1 puda towarów klassy I kop. 1, kl. II kop. 0,5, kl. III kop. 0,3, kl. IV kop. 0,2; opłata wagowa bez względu na odległość dolicza się do tego, i wynosi od jednego puda towarów klassy I kop. 1,5, kl. II kop. 1, kl. III kop. 0,8, kl. IV kop. 0,5. Opłata od towarów kl. V za transport i wagowe, stosunkowo obliczoną została. Oprócz powyższych opłat, za przedmioty do Warszawy wprowadzane, płaci się tytułem rogatkowego: od puda towarów klassy I, II i III po kop. 0,4, kl. IV i V kop. 0,2.

Do klassy I należą: Instrumenta muzyczne, meble, lustra, szkło szlifowane, kryształy, zegary, obrazy w ramach, porcelana, stroje damskie, pierze, puch, pościel, wata, wyroby koszykarskie, rzeźbiarskie i rękawicznicze, wszelkie lekkie przedmioty, potrzebujące szczególnego i sta-

rannego upakowania, kwas siarkowy, krzewy, oset sukienniczy, oraz wszelkie paczki mniéj jak 4 pudy ważące.

Do klassy II należą: arak, anyż, bawełna, chléb biały, chmiel, cukier, cykorya wyrobiona, drzewka, fajans, konopie, kolonialne towary, jakoto: cytryny, pomarańcze, kawa, likiery, len, maszyny, materyały apteczne, miód napój, nasiona zagraniczne i wszelkie nasiona trawne krajowe, owoce, oliwa, ostrygi, przędza, papiér, piwo zagraniczne, piwo krajowe w butelkach, skóry, sukno, szyby do wyrobu zwierciadeł, towary wszelkie, tytuń i tabaka fabrykowane, wyroby metalowe, drewniane i powroźnicze, wino, wody mineralne, wełna, włosy i wszelkie rzeczy niewymienione w niniejszéj taryffie.

Do klassy III należą: ałun, bibuła, blacha żelazna, cynkowa, miedziana, mosiężna, ołowiana, czarny chléb, cebula, cyna, drzewo farbierskie i stolarskie, drót, gwoździe, groch, jarzyny, jaja, korzenie cykoryi, jedwab' surowy, kora, kafle, łój, masło, miód, mięso, mydło krajowe, miedź, mosiądz, ocet, oléj, ołów, pietruszka i inna włoszczyzna, proso, potaż, pakuły, róg, ryby, rzepak, saletra, sadło, słonina, sól, siarka, sierść, śrót w beczkach, syrop, śledzie, stal, szkło zwyczajne, świéce, sér krajowy, siemie lniane i konopne, tektura, tytuń surowy, wosk, wódka w beczkach, wyka, wyroby ciesielskie, bednarskie, garncarskie, marmurowe i kamienne, żelazo, grube wyroby i odlewy żelazne, tudzież kasza wszelkiego rodzaju. Nadto: bawełna, kosy, konopie, len, machiny, przędza, skóry, terpentyna, wino, wełna, o ile przedmioty te stanowić będą zupełny ładunek całego wagonu, tojest: najmniéj 250 pudów.

Do klassy IV należą: asfalt, bagaże żołnierskie, buraki, cementa wszelkie, drzewo budowlane, glina, kamienie flizowe i młyńskie, kartofle, koście, kreda, mąka, makuchy, nawóz w beczkach, opiłki metalowe, otręby, piwo krajowe w beczkach, sieczka, smoła, szmaty, węgle drzewne, popiół, zboże, oraz wszelkie paki, beczki i naczynia wracające od przedmiotów drogą żelazną wysyłanych, papier zapisany i obrzynki papieru, gonty, deski i bale sosnowe, glinka mielona, plewy, marmur surowy. Nadto: śledzie, wyroby ciesielskie, bednarskie, rury do drenowania, bawełna surowa, o ile stanowić będą zupełny ładunek całego wagonu, tojest: najmniéj 250 pudów. Cynk.

Do klassy V należą: cegła, dachówka, drzewo opałowe, margiel, torf, wapno, ruda, żelazo lane surowe, żelazo stare, kamienie łamane i brukowe, szkło potłuczone, gips, buraki cukrowe, kreda, cement krajowy, żwir.

Uwaga do klassy V. Ładowanie i wyładowanie uskuteczniać się będzie na koszt interesanta, i tylko wagony stanowiące pełny ładunek, pod ciężary wydzielane będą.

TERMINA OPŁACANIA PODATKÓW I WNOSZENIA OPŁAT TAK DO KASS M. WARSZAWY JAKO I DO KASS POWIATOWYCH.

w Styczniu. *Do kass m. Warszawy*. Czynsz z gruntów w Pradze na raz. Kanon od zarobkowania (miejscowe) na raz. Subsidium Charitativum na raz.

Rata 1sza. Kanony z realności miejskich. Prowizya od kapitałów miejskich. Procent od pożyczki budowlanéj. Szarwark. Kominowe. Opłata kwaterunkowa. Ofiara. Dzierżawy z domów skonfiskowanych. Zwrot pożyczki za cynk.

Do kass Powiatowych. Subsidium Charitativum, za cały rok. Kanon z młynów.

Kompetencya i procent administracyjny z dóbr darowanych.

Rata 1sza. Ofiara. Kwarciane. Szarwark.

w Lutym. *Do kass m. Warszawy*. Rata 1sza. Latarniowe. Kontyngens liwerunkowy.

Do kass Powiatowych. Rata 1sza. Kontyngens liwerunkowy od gromad. Czynsze z dóbr rządowych.

w Marcu. *Do kass m. Warszawy*. Rata 1sza. Brukowe. Kanałowe. Podymne z dopłatą dwugroszową.

Do kass Powiatowych. Rata 1sza. Podymne zwyczajne. Podymne podwyższone. Kontyngens liwerunkowy od dworów.

w Kwietniu. *Do kass m. Warszawy*. Opłata kwaterunkowa 2ga rata. Opłata klassyczna na raz.

w Czerwcu. *Do kass m. Warszawy*. Prowizye od kapitałów z legatów rata 2ga. Szarwark. Ofiara. Szynkowe od starozak. na raz.

Do kass Powiatowych. (jak w styczniu) 2ga rata.

w Lipcu. *Do kass m. Warszawy*. Rata 2ga. Kanony z realności miejskich. Prowizye od kapitałów miejskich. Procenta od pożyczek budowlanych. Kominowe. Dzierżawy z domów skonfiskowanych. Zwrot pożyczki za cynk.

Składka ogniowa i na wodociągi na raz. Opłata kwaterun. 3cia rata.

w Sierpniu. *Do kass m. Warszawy*. Rata 2ga. Latarniowe.

we Wrześniu. *Do kass m. Warszawy*. Brukowe 2ga rata. Kanałowe. Podymne z dopłatą dwugroszową.

Da kass Powiatowych (jak w marcu) 2ga rata.

w Październiku. *Do kass m. Warszawy*. Oplata kwaterunkowa 4ta rata.

w Listopadzie. *Do kass m. Warszawy*. Czynsz z gruntów w Warszawie na raz. Czynsz z attytencyi zamków na raz. Kontyngens liwerunkowy 2ga rata. Czynsz z gruntów skarbowych na raz.

Do kass Powiatowych. Kontyngens liwerun. od gromad 2ga rata.

w Grudniu. *Do kass m. Warszawy*. Prowizye od kapitałów z legatów 2ga rata.

Uwagi. 1) Za podatki skarbowe i składkę ogniową w ratach powyższych nieopłacone, kary egzekucyjne liczą się i płacone być winny z podatkami; 2) W ogólności po upływie dni 14 każdego miesiąca w którym rata do płacenia przypada, zarządzone są środki egzekucyjne; 3) Wszelkie podatki przy racie 1éj razem za cały rok płacone być mogą.

Rozkład opłacać się mających podatków do kass Powiatowych.

Styczeń. Ofiara. Szarwarki. Dziennik praw i gubernialny. Kanon z młynów. Szarwark podwyższony, od kapitałów po-Jezuickich, z dóbr skonfiskowanych.

Luty. Kontyngens gromadzki.

Marzec. Kontyngens dworski i podwyższony. Podymne. Czynsz włościański. Dzierżawy wieczyste. Kanon z dóbr rozdarowanych. Łanowe i podatek od sług dworskich. Składka transportowa.

Czerwiec. Ofiara zwyczajna i podwyższona. Szarwark dawny i dodatkowy. Dzierżawy czasowe i wieczyste. Kanon z dóbr sprzedanych. Kanon z młynów. Zwrot pożyczek skarbowych, od kapitałów po-Jezuickich, od kapitałów po-pruskich i prowizye dóbr suprymowanych i od legatów.

Lipiec. Składka ogniowa od nieruchomości z dóbr skonfiskowan.

Wrzesień. Kontyngens dworski zwyczajny i podwyższony. Podymne. Dzierżawy wieczyste.

Październik. Składka ogniowa od nieruchomości.

Listopad. Kontyngens gromadzki.

Grudzień. Kanon z dóbr sprzedanych. Dzierżawy czasowe, wieczyste. Czynsze włościańskie, od kapitałów skarbowych, z dóbr po-pruskich i od legatów.

Uwaga. Pożyczka Bankowa lit, *a* w ciągu miesiąca stycznia i lipca: lit. *b* od 1 do 12 czerwca i grudnia, lit. *c* od 1 do 12 kwietnia i października.

Po upływie terminu miesięcznego od każdego podatku, kary egzekucyjne liczone będą.

TABLICA PORÓWNAWCZA MIAR I WAG RÓŻNYCH KRAJÓW.

1 *Miary długości.*

Stopa Polska	Sążeń polski	Stopa rossyjs. i angiels.	Arszyn rossyjs.	Sażeń rossyjs.	Yard angiels.	Stopa francuz.	Sążeń francuz. (toise)	Metr	Stopa reńska czyli pruska
1	$^1/_6$	0,94490	0,40496	0,13499	0,31497	0,88659	0,14776	0,28800	0,91763
6	1	5,66939	2,42974	0,80991	1,88980	5,31955	0,88659	1,72800	5,50575
1,05831	0,17639	1	$^3/_7$	$^1/_7$	$^1/_3$	0,93829	0,15638	0,30479	0,97114
2,46940	0,41157	$2^1/_3$	1	$^1/_3$	$^7/_9$	2,18935	0,36489	0,71119	2,26598
7,40820	1,23470	7	3	1	$2^1/_3$	6,56805	1,09467	2,13356	6,79795
3,17494	0,52916	3	$1^2/_7$	$^3/_7$	1	2,81488	0,46915	0,91438	2,91341
1,12791	0,18799	1,06577	0,45676	0,15225	0,35526	1	$^1/_6$	0,32484	1,03500
6,76749	1,12791	6,39459	2,74054	0,91351	2,13153	6	1	1,94904	6,21002
3,47222	0,57870	3,28090	1,40610	0,46870	1,09363	3,07844	0,51307	1	3,18620
1,08977	0,18163	1,02972	0,44131	0,14710	0,34324	0,96618	0,16103	0,31385	1

Miary polskie tu porównane, były wprowadzone w Królestwie Polskiém dnia 1 stycznia 1819 roku, i noszą nazwę Nowych Polskich.

Stopa polska, paryzka, angielska dzieli się na 12 cali, cal na 12 linii.

Stopa rossyjska jest równa stopie angielskiej, i zawiera 135,1142 lin. par., dzieli się zaś na 12 cali, cal na 10 linii.

Metr jest jedną dziesięciomilionową częścią ćwiartki południka przechodzącego przez Paryż i zawiera 443,296 linii paryzkich.

	Dekametr.	Hectometr.	Kilometr.	Myriametr.
zawiera:	10	100	1000	10000 metrów.

Decimetr jest dziesiątą częścią metra i zawiera 4,1667 cali polskich; 3,9371 cali rossyjskich; albo 2,2498 werszków rossyjskich.

Centimetr jest setną częścią metra i zawiera 5 linii polsk., czyli 0,3937 cali rossyjs., albo 0,2250 werszków rossyjskich.

Milimetr jest tysiączną częścią metra i zawiera 0,5 linii pols., czyli 0,0394 cali rossyjs: albo 0,0225 werszków rossyjskich.

1 cal polski zawiera 24 milimetry fran., albo 0,9450 cali rossyj., czyli 0,5399 werszk. 1 arszyn równy 0,7112 metrów, czyli 29,6328 cal. pol. n. m.

1 werszek zawiera $1^3/_4$ cali rossyjs., i równa się 1,85205 cali polskich, czyli 44,449 milim.

1 cal rossyjski czyli angielski czyni $^4/_7$ werszka i zawiera 12,6998 lin. pols.; albo 25,3998 milimetrów.

Arszyn rossyjski równa się 28 calom rossyjskim i dzieli się na 16 werszków.

Zasadą miar angielskich jest stopa angielska dzieląca się na 12 cali. 3 zaś takich stóp czyni yard. Długość wahadła sekundowego w próżni, do poziomu morza sprowadzona, wynosi w Londynie 39,1393 cali angiels., czyli 0,994094 metrów.

1 brass czyli sążeń morski równy 1,624 metrów, czyli 5 stóp paryzkich, czyli 5,638 stóp polskich n. m.

W Rydze używany jest łokieć rygski, który zawiera 1,76383 stóp angielskich czyli rossyjskich, albo 0,75593 arszynów rossyjskich.

2. *Miary drożne.*

Stopień Równika	Mile niemieckie czyli geografic.	Mile pols. z r. 1819	Wiorsty rossyjskie	Mile angielskie	Mile morskie czyli włoskie	Myriametry	Francuz. mile pocztowe
1	15	13,01934	104,15549	69,04249	60	11,11111	25
1/15	1	0,86796	6,94370	4,60283	4	0,74074	1 2/3
0,0768088	1,15213	1	8,00006	5,30307	4,60853	0,85343	1,92022
0,0960102	0,14401	0,12500	1	0,66288	0,57606	0,10668	0,24002
0,0144838	0,21726	0,18857	1,50857	1	0,86903	0,16093	0,36209
1/60	1/4	0,21699	1,73592	1,15071	1	0,18518	5/12
0,09	1,35	1,17174	9,37400	6,21382	5,40	1	2,25
1/25	3/5	0,52077	4,16622	2,76170	2 2/5	0,44444	1

1 mila geograficzna zawiera 3807,23 toise fran., albo 24345,7 stóp angiels.

1 mila angielska zawiera 1760 yardów angielskich, dzieli się na 8 furlongs po 40 poles.

1 mila franc. (lieue de poste) zawiera 2284,34 toises, albo 14607,4 stóp angiels.

1 mila polska zawiera 14816 łokci 12 cali 3,74 lin. pols., czyli 0.853431148952 myriametrów, albo 8534,3 metrów.

1 wiorsta zawiera 500 sażeni ross. czyli 3500 stóp ang., albo 1066,78 metrów.

1 mila morska zawiera 950,13 toise czyli 1851,85 metrów albo 6075,74 stóp angielskich. Trzy takie mile czynią jedną league angielską, równą jednej lieue marine francuzkiej, i takich 20 (league albo lieue marine) idzie na 1 stopień południka.

3. *Miary powierzchni* (gruntowe).

Morga polska	Diesiatina	Loofstelle Liflandzki	Arpent de Paris	Hektar	Acre angielski	Morga pruska
1	0,51247	1,50666	1,63760	0,55987	1,38353	2,19281
1,95134	1	2,94000	3,19550	1,09250	2,69972	4,27890
0,66373	0,34014	1	1,08691	0,37160	0,91827	1,45542
0,61065	0,31294	0,92004	1	0,34189	0,84485	1,33904
1,78612	0,91533	2,69108	2,92494	1	2,47114	3,91662
0,72279	0,37041	1,08900	1,18364	0,40467	1	1,58494
0,45603	0,23370	0,68708	0,74680	0,25532	0,63093	1

Do mierzenia znacznych gruntów w Polsce używa się włóka, która dzieli się na 30 morgów, mórg na 3 sznury, sznur zawiéra 100 prętów □; pręt □ 100 pręcików kwadratowych. Pręt zawiera 7 1/2 łokci polskich.

Diesiatina zawiera 2400 sażeni kwadratowych.

Loofstelle dzieli się na 25 kappen i zawiéra 10000 łokci □ pomiarowych. Łokieć pomiarowy podłużny równa się 2 stopom angielskim. Oprócz tego używa się Tonnstelle zawierające 35 kappen.

Arpent de Paris zawiera 900 toise □, czyli 5555,52 metrów □.

Hektar zawiera 100 arów, Are jestto dekametr kwadratowy i równa się 100 metrom kwadratowym.

Acre angielski dzieli się na 4 Fardingdeel i zawiera 160 poles □, albo 4840 yards □.—Długość 1-go pole wynosi 5 1/2 yard. Włóka ang., yard of land zawiera 30 acres. Hide of land 100 acres. Mila kwadratowa 640 acres.

Morg magdeburski czyli pruski dzieli się na 180 prętów kwadr. (rut'he); długość pręta wynosi 12 stóp prus. Włóka (hufe) zawiera 30 morg. prus.

4. *Miary objętości ciał płynnych.*

Garniec polski	Wiadro rossyjskie	Sztof rygski z r. 1813	Hektolitr	Gallon angielski	Ejmer pruski
1	0,3252	3,1361	0,04	0,8807	0,0582
3,0747	1	9,6429	0,1230	2,7070	0,1790
0,3188	0,1037	1	0,0128	0,2807	0,0186
25	8,1308	78,4040	1	22,0097	1,4556
1,1355	0,3694	3,5622	0,0454	1	0,0661
17,1754	5,5860	53,8649	0,6870	15,1210	1

1 garniec polski zawiera 4 kwarty polskie, czyli 4 litry francuzkie, kwarta dzieli się na 4 kwaterki.

1 wiadro rossyjskie powinno w sobie mieścić 30 funt. wody dystyllowanéj ważonej w próżni przy 13¹/₂ stopn. Reaumura, i równa się 750,5679 calom sześciennym rossyjskim. 9¹/₃ wiadra rossyjskiego równają się 90 stofom rygskim. Wiadro dzieli się na 10 krużek po 10 czarek.

1 hectolitre równa się 100 litrom, czyli kwartom pols. Litre jest decimetr sześcienny.

1 gallon powinien zawierać 10 funtów (avoir du poids) wody dystyllowanéj ważonéj w powietrzu pod ciśnieniem barometrycznėm 30 cali angielskich i przy temperaturze 32 stopni Farenhejta czyli 0⁰ Reaumura, i równa się 277,2738 calom sześciennym angielskim.

Ejmer pruski równa się 3840 calom sześciennym pruskim. Dzieli się na 2 anker po 30 kwart (quart).

5. *Miary objętości do ciał sypkich.*

Korzec polski	Czetweryk rossyjski	Loof rygski	Hectolitr	Quarter angielski	Scheffel pruski
1	4,8784	1,8587	1,28	0,4403	2,3289
0,2050	1	0,3810	0,2624	0,0902	0,4774
0,5381	2,6250	1	0,6887	0,2369	1,2531
0,7812	3,8113	1,4519	1	0,3439	1,8195
2,2717	11,0826	4,2219	2,9078	1	5,2906
0,4294	2,0948	0,7980	0,5496	0,1890	1

1 korzec polski dzieli się na 32 garncy pol., garniec na 4 kwarty; kwarta polska równa się litrowi francuzkiemu.

1 czetweryk dzieli się na 8 garncy (osmuszków); 8 czetweryków czynią 1 czetwert.

1 Loof rygski równa się 54 stoof rygskim.

1 Quarter angielski dzieli się na 8 bushels; 1 bushel na 4 pecks, 1 peck zawiera 2 gallons, 1 gallon=4 quarts, 1 quarts zawiera 2 pints. 5 Quarters czynią jeden łaszt (Load).

1 Scheffel pruski zawiera 3072 cali sześciennych pruskich i równa się ⁴/₅ Ejmerom pruskim; dzieli się na 4 ćwierci (viertel); 1 ćwierć na 16 metzen. 1 metzen zawiera 3 quart. Znaczniejsze ilości zboża liczą się na winspel, zawierające 2 malter po 12 scheffel. Łaszt zawiera 3 winspel, lecz do owsa i jęczmienia tylko 2 winspel.

6. *Miary wagi.*

Funt polski	Funt rossyjski	Funt rygski	Funt rewelski	Funt ang. handlowy (avoir du poids)	Funt angielski (Troy)	Kilogram	Funt pruski	Marka kolońska
1	0,99021	0,96818	0,94223	0,89399	1,08644	0,40550	0,86700	1,73401
1,00983	1	0,97775	0,95154	0,90283	1,09718	0,40952	0,87558	1,75116
1,03282	1,02216	1	0,97320	0,92337	1,12215	0,41884	0,89551	1,79102
1,06126	1,05093	1,02754	1	0,94880	1,15306	0,43037	0,92017	1,84035
1.11852	1,10763	1,08299	1,05396	1	1,21528	0,45360	0,96982	1,93965
0,92038	0,91142	0,89114	0,86726	0,82286	1	0,37324	0,79803	1,59605
2,46607	2,44190	2,38756	2,32356	2,20461	2,67921	1	2,13808	4,27616
1,15341	1,14210	1,11668	1,08675	1,03112	1,25309	0,46771	1	2
0,57670	0,57105	0,55834	0,54338	0,51556	0,62655	0,23385	$^1/_2$	1

1 funt polski dzieli się na 16 uncyj, uncya na 2 łuty, łut na 4 drachmy, drachma na 3 skrupuły, skrupuł na 24 granów, gran na $5^1/_2$ graników, granik na 2 miligramy. Miligram polski równa się francuzkiemu; 25 funtów pol. czynią 1 kamień, 4 zaś kamienie czynią 1 centnar.

Funt aptekarski polski równy jest norymbergskiemu, 30 funt. norymber. równe są 46 grzywnom kolońskim, funt zawiera przeto 28 łutów 1 drachmę 11 gran, 42,626 miligr. wagi handlowej polskiej, dzieli się zaś na 12 uncyi, uncya na 8 drachm, drachma na 3 skrupuły, skrupuł na 20 granów; 1 gran aptekarski 62,24148 miligramów.

Funt rossyjski dzieli się na 96 zołotn. po 96 doli. 40 funtów rossyj. czynią pud.

Funt ross. aptekar. czyli norymb. równa się 8064 dolom czyli $^7/_8$ funta handl.

Funt rygski dzieli się na 2 marki, 1 marka równa się 8 uncyom po 2 łuty, 20 takich funtów czynią 1 Liespfund; 5 Liespfund idzie na 1 lof; 4 lof na 1 schiffpfund, a 12 schiffpfund stanowią 1 łast.

Funt rewelski dzieli się na 32 łuty, po 4 quenty. Centnar zawiera 120 takich funtów.—Tonne zaś 2 cent. 1 schiffpfund ma 20 liespfund po 20 funt.

Funt angielski handlowy (avoir du poids) dzieli się na 16 uncyj (ounces) 1 uncya na 16 drachm (drams) 1 drachma na $27^{11}/_{32}$ grains. 28 takich funtów czynią 1 quarter; 4 quarter stanowią 1 hundredweight (centnar), a 20 hundredweight idzie na 1 ton.

Funt angielski troy używany w mennicy, dzieli się na 20 uncyj (ounces), uncya zawiera 20 penny weights, 1 penny weights dzieli się na 24 grains po 20 mites. Funt ten używa się także w aptekach i dzieli się podobnie jak polski aptekarski.

Kilogram zawiera 10 hectogramów; 1 hectogram = 10 decagramów, 1 decagram 10 gramów, 1 gram 10 decigramów, 1 decigram 10 centigramów, 1 centigram 10 miligramów.

Gram jest ciężarem jednego centimetru sześciennego wody dystyllowanéj, ważonej w próżni przy temperaturze 4 stopni Celsiusza.

Funt apt. zawiera 500 grammów podług kodexu, a 480,5058 gram. jest jego prawdziwa ciężk. i dzieli się na 16 unc., unc. na 8 drachm, drach. na 72 grains.

Funt pruski jest 66 częścią ciężaru stopy sześciennéj pruskiéj wody dystyllowanéj, ważonéj w próżni w temperaturze 15° R. i dzieli się na 32 łuty, łut zawiera 4 quentchen. Cent. zawiera 110 fun., a Schifflast 4000 funt.

Funt aptek. zawiera 24 łut. wagi handl. i ma podział podobny do fun. apt. pols.

Marka kolońska dzieli się na 16 uncyj, 1 uncya na 2 łuty, łut na 4 quenty, quent na $2^3/_8$ pfennig; 1 pfenig na 32 assów, ass na $13^9/_{19}$ richtpfenig.

Miary długości różnych krajów wyrażone w metrach francuzkich, w calach i arszynie rossyjskim, i w calach polskich.

Nazwisko krajów i miast.		Metry francuz.	Rossyjskie cale	Rossyjskie arszyny	Cale polskie
Anglia	1 stopa	0.3048	12	3/7	12.6998
	1 yard	0.9144	36	1 2/7	38.0993
	1 sążeń	1.8288	72	2 4/7	76.1986
Baden	1 stopa	0.3	11.8112	0.4218	12.5
Bawarya	1 stopa	0.2910	11.4575	0.4092	12.1256
	1 łokieć	0.9576	37.7018	1.1679	39.9003
Buenos-Ayros	1 wara	0.8660	34.0951	1.2177	36.0833
Bremen	1 stopa	0.2892	11.3866	0.4067	12.0506
	1 łokieć	0.5784	22.7731	0.8133	24.1012
Białystok	1 łokieć	0.5955	23.4443	0.8373	24.8114
Dania	1 stopa	0.3139	12.3567	0.4413	13.0773
Egipt	1 pik endatze	0.6363	25.05	0.895	26.5108
	1 „ stambuli	0.6769	26.65	0.952	28.2041
	1 „ meseri	0.5641	22.21	0.793	23.5052
	1 cessebe	3.6270	142.8	5.10	151.1273
Finlandya	1 łokieć	0.5938	23.378	0.8349	24.7413
Francya	1 mètre	1	39.3708	1.4061	41.6667
	1 toise	1.9490	76.7351	2.7405	81.2098
	1 stopa	0.3248	12.7892	0.4568	13.5350
	1 aune	1.2	47.2450	1.6873	50
Grodno	1 łokieć	0.6445	25.375	0.9063	26.8547
Hamburg	1 stopa	0.2866	11.2826	0.4030	11.9405
	1 łokieć krótki	0.5731	22.5651	0.8059	23.8809
	1 łokieć długi v. brabancki	0.6914	27.2214	0.9722	28.8088
Hanower	1 stopa	0.2921	11.5	0.4107	12.1706
	1 łokieć	0.5842	23.0	0.8214	24.3412
Hessen-Kassel	1 stopa miernicza	0.3988	15.7004	0.5607	16.6160
	1 stopa robocza	0.2877	11.3277	0.4046	11.9882
	1 łokieć	0.5696	22.4239	0.8009	23.7315
Hiszpania	1 stopa	0.2786	10.968	0.3917	11.6076
	1 wara	0.8356	32.90	1.175	34.8185
Konstantynopol	1 endatze	0.6528	25.70	0.918	27.1987
	1 pik	0.6830	26.89	0.960	28.4581
Lizbona	1 wara	1.0746	42.3079	1.5467	44.7750
Królestwo Lombardzko-Weneckie	1 mètre	0.9998	39.3616	1.4058	41.6569
Lubeka	1 stopa	0.2877	11.3286	0.4046	11.9892
	1 łokieć	0.5755	22.6571	0.8092	23.9783
Medyolan	1 braccio	0.5940	23.3875	0.8353	24.7513
Mitawa	1 stopa	0.3139	12.3567	0.4413	13.0773
Mołdawia	1 koł	0.6314	24.86	0.888	26.3097
	1 halebi	0.6713	26.43	0.944	27.9712
Niderlandy	1 łokieć	1.0001	39.3795	1.4064	41.6759
Norwegia	1 stopa	0.3137	12.3527	0.4412	13.0730
	1 łokieć	0.6275	24.7054	0.8823	26.1461

Nazwisko krajów i miast.		Metry francuz.	Rossyjskie cale	Rossyjskie arszyny	Cale polskie
Norymberga	1 stopa	0.3029	11.9262	0.4259	12.6217
Padwa	1 braccio (da panno)	0.6810	26.8108	0.9575	28.3742
Piemont	1 stopa	0.5139	20.2230	0.7222	21.4129
Polska	1 stopa	0.288	11.3388	0.4050	12
	1 łokieć	0.576	22.6776	0.8099	24
Prusy	1 stopa	0.3138	12.3567	0.4413	13.0773
	1 łokieć	0.6669	26.2579	0.9378	27.7891
Rewel	1 stopa	0.3206	12.621	0.4508	13.3570
	1 sążeń	2.2440	88.35	3.155	93.4990
	1 łokieć	0.5376	21.166	0.7559	22.4003
Ryga	1 łokieć	0.5376	21.166	0.7559	22.4003
	1 łokieć mierniczy	0.6096	24.000	6/7	25.3995
	1 łokieć tkacki	0.5688	22.394	0.7998	23.6999
	1 stopa reńska	0.3138	12.3567	0.4413	13.0773
	1 palma holenderska	0.0944	3.717	0.1328	3.9337
Rzym	1 passeto	0.6696	26.3615	0.9415	27.8987
	1 canna	1.9926	78.4515	2.8018	83.0263
Rossya	1 stopa	0.3048	12	3/7	12.6998
	1 arszyn	0.7112	28	1	29.6328
	1 sążeń	2.1336	84	3.	88.8984
Saksonia	1 stopa	0.2833	11.1543	0.3984	11.8047
	1 łokieć królewski	0.5666	22.3086	0.7967	23.6095
	1 łokieć handlowy	0.5653	22.2562	0.7949	23.5540
Królestwo Obojga Sycylii	1 palma	0.2645	10.4156	0.3720	11.0229
	1 canna	2.6455	104.1555	3.7198	110.2292
Szwajcarya	1 stopa	0.3	11.8112	0.4218	12.5
	1 łokieć	0.6	23.6225	0.8437	25.0
	1 sztaba	1.2	47.2449	1.6873	50.0
	1 klafter	1.8	70.8674	2.5310	75.0
	1 ruth	3.0	118.1124	4.2183	125.0
Szwecya	1 stopa	0.2969	11.6891	0.4175	12.3707
	1 łokieć	0.5938	22.3782	0.8349	24.7415
Toskania	1 braccio	0.5845	23.0139	0.8219	24.3559
Wołoszczyzna	1 endatze	0.6411	25.24	0.901	26.7118
	1 calebi	0.6820	26.85	0.959	28.4157
	1 toise	1.9812	78.00	2.786	82.5485
Wenecya	1 stopa	0.3473	13.6724	0.4883	14.4697
	1 braccio a seta	0.6372	25.0858	0.8959	26.5487
	1 braccio di lana	0.6825	26.8688	0.9596	28.4356
Wilno	1 stopa	0.3248	12.7894	0.4568	13.5352
	1 łokieć	0.6497	25.5788	0.9135	27.0704
Wirtemberg	1 stopa	0.2864	11.2762	0.4027	11.9338
Wiedeń	1 sążeń	1.8962	74.6562	2.6663	79.0097
	1 stopa	0.3160	12.4427	0.4444	13.1683
	1 łokieć	0.7791	30.6758	1.0956	32.4646

Miary wagi wyrażone w kilogramach francuzkich, w funtach rossyjskich i polskich.

Nazwisko krajów		Kilogramy francuzkie	Rossyjskie Funty	Zolot.	Doli	Polskie Funty	Łuty
Anglia..........	1 funt handlowy (avoir du poid)	0.45359	1	10	31.95	1	3.7947
	1 funt troy......	0.37324	0	87	47.68	0	29.4538
Arensburg......	1 funt..........	0.41691	1	1	70.44	1	0.8999
Bawarya........	1 funt..........	0.55995	1	35	25.76	1	12.1884
Baden..........	,, ...	0.5	1	21	20.27	1	7.4565
Bremen.........	,, ...	0.49858	1	20	84.43	1	7.3449
Buenos-Ayros...	,, ...	0.45939	1	11	66.59	1	4.2527
Białystok.......	,, ...	0.40491	0	94	88.5	0	31.9534
Dania..........	,, ...	0.5	1	21	20.27	1	7.4565
Egipt..........	1 rottel.........	0.44079	1	7	32.0	1	2.7849
Finlandya.......	1 funt..........	0.42508	1	3	62.42	1	1.5451
Francya.	1 kilogram......	1	2	42	40.54	2	14.9131
Grodno.........	1 funt..........	0.36856	9/10	,,	,,	0	29.0847
Hamburg........	1 f. handl. wielki	0.48460	1	17	57.91	1	6.2420
	1 funt handl. mały	0.46770	1	13	61.59	1	4.9085
	1 marka.........	0.23385	0	54	78.80	0	18.4543
	1 funt aptekarski.	0.35762	0	83	80.26	0	28.2215
	1 centnar........	54.27549	132	51	54.28	133	27.1037
	1 sziffunt........	135.68873	331	32	87.70	334	19.7596
Hanower........	1 funt..........	0.46770	1	13	61.63	1	4.9086
	1 centnar........	46.77049	114	20	19.2	115	10.8528
	1 sziflast........	1870.81944	4568	40	0.00	463	18.1102
Hessen-Kassel...	1 funt..........	0.46770	1	13	61.57	1	4.9084
Hiszpania.......	1 funt..........	0.45939	1	11	66.57	1	4.2527
Chiny..........	1 funt skarbowy..	0.59294	1	43	—	1	14.7913
	1 ,, handl.....	0.58014	1	40	—	1	13.7814
	1 ,, handl.mały	0.57587	1	39	—	1	13.4447
Konstantynopol..	1 oko..........	1.28556	3	13	35.4	3	5.4491
Lizbona........	1 funt..........	0.45899	1	11	57.59	1	4.2211
Królestwo Lombardzko-Weneck.	1 funt..........	1.00014	2	42	44.11	2	14.9256
Lubeka.........	1 funt..........	0.48471	1	17	60.32	1	6.2506
Medyolan.......	1 funt wielki....	0.76312	1	82	85.97	1	28.2212
	1 funt mały......	0.32701	0	76	63.35	0	25.8059
Mitawa.........	1 funt..........	0.41862	1	2	12.9	1	1.0349
Mołdawia.......	1 oko..........	1.29298	3	15	10.3	3	6.0344
	1 litra..........	0.32149	0	75	35.1	0	25.3701
Niderlandy......	1 funt..........	1.00023	2	42	46.0	2	14.9322
Norwegia.......	1 funt handlowy..	0.49811	1	20	73.9	1	7.3081
	1 ,, monetny..	0.46799	1	13	68.1	1	4.9314
	1 ,, aptekarski.	0.34504	0	83	85.2	0	27.2289
Norymberga.....	1 funt..........	0.51021	1	23	58.24	1	8.2630
	1 centnar.......	51.02111	124	56	63.0	125	26.2875

Nazwisko krajów		Kilogramy francuzkie	Rossyjskie			Polskie	
			Funty	Zolot.	Doli	Funty	Łuty
Perm	1 funt	0.44747	1	8	86.25	1	3.3117
Piemont	1 funt	0.36888	0	86	45.48	0	29.1095
	1 rubbio	9.22191	22	49	81.0	22	23.7390
Polska	1 funt	0.40550	0	95	5.81	1	—
	1 centnar	40.5504	99	2	5.04	100	—
Prusy	1 funt	0.46770	1	13	61.57	1	4.9084
	1 marka kolońska	0.23385	0	54	78.79	0	18.4542
	1 centnar	51.44725	125	60	53.0	126	27.9152
Rewel	1 funt	0.43037	1	4	85.35	1	1.9621
Ryga	1 funt	0.42016	1	2	47.74	1	1.1569
Rzym	1 funt	0.33915	0	79	48.62	0	26.7641
Rossya	1 funt	0.40951	1	—	—	1	0.3163
	1 pud	16.38046	40	—	—	40	12.6501
	1 berkowiec	163.80462	400	—	—	403	30.5013
Saksonia	1 funt	0.46714	1	13	48.95	1	4.8643
	1 marka saksońs.	0.23345	0	54	69.80	0	18.4227
	1 centnar	51.38557	125	46	9.0	126	23.0482
Sycylia	1 rotoli	0.89098	2	16	83.48	2	6.3113
	1 kantaro	89.09845	217	54	92.0	219	23.1275
Szwajcarya	1 funt	0.5	1	21	20.27	1	7.4565
	1 centnar	49.99931	122	9	11.0	123	9.6531
Szwecya	1 funt	0.42508	1	3	62.42	1	1.5451
	1 centnar	51.00989	124	54	2.8	125	25.4017
	1 schiffunt	170.03297	415	20	8.0	419	10.0058
Toskania	1 funt	0.33958	0	79	58.22	0	26.7977
Wołoszczyzna	1/2 oka	0.64174	1	54	42.2	1	18.6422
Wenecya	1 funt wielki	0.47711	1	15	81.27	1	5.6506
	1 funt mały	0.30128	0	70	60.30	0	23.7754
Kr. Wirtembergs.	1 funt	0.46774	1	13	62.37	1	4.9112
Wiedeń	1 funt	0.56002	1	35	27.13	1	12.1933
	1 centnar	56.00181	136	72	25.0	138	3.3352

Miary powierzchni niektórych krajów, wyrażone w hektarach francuzkich, desiatinie rossyjskiéj i w częściach morgi polskiéj.

Nazwisko krajów		Hektary francuzkie	Diesiatiny Rossyjskie	Morgi Polskie
Anglia	1 acre	0.40467	0.37041	0.72280
Austrya	1 joch	0.57531	0.52660	1.02757
Bawarya	1 morgen	0.33876	0.31008	0.60507
Francya	1 hektar	1	0.91533	1.78612
Niderlandy	1 bunder	1	0.91533	1.78612
Piemont	1 tawoło	1.51972	1.39105	2.71441
Polska	1 mórg	0.55987	0.51247	1
Prusy	1 morgen	0.25532	0.23370	0.45603
Rossya	1 diesiatina	1.09250	1	1.95134
Sycylia	1 moggio	0.06998	0.06406	0.12500
Król. Wirtembergskie	1 morgen	0.31500	0.28833	0.56263

Miary objętości ciał sypkich wyrażone w hektolitrach francuzkich, czetwerykach rossyjskich i korcach polskich.

Nazwisko krajów		Hektolitry francuz.	Czetweryki rossyjskie	Polskie	
				Korce	Garnce
Anglia	1 buschel	0.3635	1.3853	0	9.0868
	1 quarter	2.9078	11.0826	2	8.6959
Bawarya	1 scheffel	2.2044	8.4015	1	23.1093
Francya	1 hectolitre	1	3.8113	„	25
Niderlandy	1 mudde v. sak . .	1	3.8113	„	25
Piemont	1 emina	0.2306	0.8787	„	5.7638
Polska	1 korzec	1.28	4.8784	1	„
Prusy	1 scheffel	0.5496	2.0948	„	13.7407
Rossya	1 czetwert	2.0990	8.0	1	20.4757
Saksonia	1 scheffel	1.0290	3.9218	„	25.7249
Sycylia	1 tomoli	0.5555	2.1170	„	13.8864

Miary objętości ciał ciekłych wyrażone w hektolitrach francuzkich, wiadrach rossyjskich i garncach polskich.

Nazwisko krajów		Hektolitry francuz.	Wiadra rossyjskie	Garnce polskie
Anglia	1 gallon	0.0454	0.3694	1.1358
Austrya (Wiedeń)	1 eymer do wina .	0.5800	4.7158	14.4999
Bawarya	1 eymer	0.6783	5.5148	16.9566
Francya	1 hectolitre . . .	1.	8.1308	25
Neapol	1 barile	0.4363	3.5471	10.9064
Niderlandy	1 vet	1.	8.1308	25
Piemont	1 brenta	0.1956	1.5906	4.8907
Polska	1 garniec	0.04	0.3252	1.
Prusy	1 eymer	0.6870	5.5860	17.1755
Rossya	1 wiadro	0.1230	1	3.0747
Saksonia	1 eymer	0.6735	5.4763	16.8382
Kr. Wirtembergskie	1 eymer (Hell-Eich)	2.9368	23.8786	73.4205
	„ (Trüb-Eich)	3.0653	24.9233	76.6327

SPIS PRZEDMIOTÓW.

I. Wiadomości kościelne.

II. Wiadomości astronomiczne.

III. Wiadomości meteorologiczne.

IV. Wiadomości statystyczne.

V. Wiadomości historyczne.

VI. Wiadomości informacyjne.

SPROSTOWANIE.

Stronnica 134, wiersz 3, miasto Czerwińsk wykreślić.